the smiths - dersim türküleri - dario moreno - bulutsuzluk özlemi

ROLL

220 000 TL
KDV dahil

portishead

björk

rachid taha

sayı 13 kasım '97

diamanda galas + nusrat fateh

kritik muhabbet:
ornette coleman
jacques derrida

Elvis Costello

Türkçesi: Katılkol Melih

Alison
Uzun süre sonra yeniden görüşmek ne hoş sevgilim.
İşte, karşılaşmamızdan pek etkilenmemişe benzeyen o ifaden.
Ve elbiseni bir arkadaşımın çıkarmasına izin veren sen.
Yok, yapışkan aşıklar gibi duygu sömürüsü yapmıyorum
Çünkü sen birini hiç sevdin mi bilmiyorum
Bir tek, beni de sevmediğini iyi biliyorum.

Alison, dünya sana dar geliyor, biliyorum
İnan Alison, harbi söylüyorum.

Bakıyorum evlenmişsin,
Cin olmadan adam çarpmaya çalışan sen.
Ve nihayet baltayı taşa vurmuşsun.
Elinde oynatacağını sandığın adam
Abanmış üzerine uyanık bir sülük gibi.
İnanmaya başladığında kendi saçmaladıklarına
Ah hiç değilse susturabilseydim seni Alison.

Birisi ışıkları kapatsın ne olur!
Dayanamıyorum bu halini görmeye.

Alison, dünya sana dar geliyor, biliyorum
İnan Alison, harbi söylüyorum.
Harbi söylüyorum.

Polisleri Izlerken
Kusursuz güzellikte kızlar
Hepsi fabrikada üretilmiş sanki
Her adımları tahrik,
Bakanın önünde tapınacağı kızlar

Böyle bir kız polisleri izler bir gün
"Allahım, ne kadar yakışıklı!"
Böyle bir kız polisleri izler evimde televizyonda
Silahların takır takır işlediği o gün
Bir adamı döver polisler ağlatana dek
"Ama," der kızımız,
"onun canı yanmaz, bir kalbi bile yok onun"

Çatışmayı uzun uzun seyrettikçe
Bir titreme geçer sırtımdan
Bu arada kızımız soyunmaktadır
Ekranda bir "24 saat açığız" tabelası görünür
Kanalı değiştirir, bir sigara yakarsın

Şaşkın kızın gözleri açılır merakla
Bilmem daha ne kadar dayanabilirim buna
İnsanlar dövülürken tırnaklarını törpülemesine

Kendini yalnız sanıyorsun.
Bir yere ait olmadığını her hissettiğinde
Korkma vaziyetten bu kadar
Aşk geçerken uğradı, o kadar

Kızgın değilim
Sen üst katta kırıştırırken, ben aşağıda sizi dinliyorum
Adama sesleniyorsun, heyecandan kekelediğini hissediyorum
Kapıya kulağımı dayadığımda fısıldamaya başlıyorsun
Seni şehvete boğacak yeni bir yakışıklı bulmuşsun işte

Kızgın değilim, kızmayı bıraktım artık
Ruhunu biliyorum senin ve takmıyorum.
Şık bir günah işleme isteğini hoş karşılıyorum
Sanki beynimle çektiğim fotoğraflar geçiyor gözlerimden
İşte ellerinle konuştuğun kare,
işte bacaklarınla gülümsediğin an inan

Hayatım boyunca kibir biriktirdim beyhude
Bekledim gelip almalarını elim böğrümde
Dünyanın sonunu bekledim gözüm pencerede

Bir gün bir trene güzel bir artist bindi sessizce
Yine birdenbire elektrikler gidince
Tünelin ortasında kalakaldık öylece
Korkudan sesini çıkaramayan kızı mıncıkladı herkes
Hep birlikte dünyanın sonunu bekliyorduk

Yüce tanrım bir gün gelip yanımıza,
Başladığın bu işi bitireceğine inanıyorum

Kırmızı Pabuçlar
Bir zamanlar bezmiştim,
şimdi tat almaya çalışıyorum.
Kanatları paslandığından beri,
Meleklerin gözü kırmızı pabuçlarımda
İyi bir teklif yaptılar doğrusu
Hiç yaşlanmama karşılığında
Feda olsun kırmızı pabuçlarım

Dans ederek uzaklaşmanı izliyordum
Müziğin ve dansın aşkımızı zedelemesini
Nasıl oluyor da herkes seninle dost olmak istiyor?
Biliyorsun aklıma gelmesi bile acı veriyor

Biliyorum, o da bezdi bu işten (niye ki ya)
Kendini kullanılmış hissediyor tabii (ne kötü ya)
Şehvet lafını duyunca kusuyor (ne acı ya)
Ama onunla başka bir şey düşünmek de kolay değil
Melekler kırmızı ayakkabılarımı çalmışlarken
Nasıl çok yaşlı olduğumu söylersin?

"Çok mutluyum, ölebilirim" dedim
"Geber istersen" deyip başka bir adamla kaçtı
Kin güdersen budur işte sonun
Sana abayı yaktığımdan beri bu haldeyim
Bir zamanlar bezmiştim,
şimdi tat almaya çalışıyorum.
Kanatları paslandığından beri,
Biliyorsun işte, meleklerin gözü kırmızı pabuçlarımda

Estarabim, Roll tarabim

Roll teka, Roll tek
Roll keka, Roll kek
Roll kıyak, Roll yak
Yak'adi yak'adi, yak yak
Yak bi' roll, yak yak
Bak ne iş, bak bak
Çevir çevir, bak bak
Bu önüçüncü, çak çak
Birazdan başlıyor, yor yor
Başlıyor birazdan, dan dan
Roll geliyor, roll roll
Estarabim roll, Rolltarabim es
Roll'lilatün, roll'lilatün, roll'lilün
Meroll'lilatün, meroll'lilatün, meroll'lilün
Es tarabim, roll tarabim
Yak'adi yak'adi, yak yak
Roll'adi roll'adi, roll roll
Roll over Taha, Taha over Roll
Taha taha roll, roll taha taha
Şimdi es,
şimdi tarabim.
Es tarabim, roll tarabim.
Bir'ki üç ve bir'ki üç
Alfabetik sırayla ve
"Bang Bang
Chitty Chitty
Bang Bang"
makamıyla:

Cümm cümm,
taha taha
cümm cümm.
Ddüs düss,
taha taha
düss düss.
Ffuz ffuz,
taha taha
ffuz ffuz.
Fffüf fffüf,
taha taha
fffüf fffüf.
Kkuk kkuk,
taha taha
kkuk kkuk.
Llus llus,
taha taha
llus llus.
Mmül mmül,
taha taha
mmül mmül.
Rri rri,
taha taha
rri rri.
Rrük rrük,
taha taha
rrük rrük.
Ssür ssür,
taha taha
ssür ssür.
Şşür şşür,
taha taha
şşür şşür
Tti tti,
Taha taha
tti tti.
Ttur ttur,
taha taha
ttur ttur.
Vvül vvül,
taha taha
vvül vvül.
Yyül yyül,
taha taha
yyül yyül.
Zzur zzur,
taha taha
zzur zzur.
Ta ta,
taha taha
ta ta.
Ha ha
taha taha
ha ha.
Ta ha
aa
a.
Es.
ssss.

Estarabim, es tarabim
roll tarasim, roll tarabim
Es tarabim, roll tarabim
aşağı yukarı eş tarabim
Roll tarabim, roll tarabim
aşağı yukarı es tarabim
Estarabim, es tarabim
aşağı yukarı roll tarabim
Rol tarabim, roll tarabim
kuzeyden güneyden es tarabim
doğudan batıdan es tarabim
dört bir yandan roll tarabim
Rock tarabim, folk tarabim
rock'tan folktan roll tarabim
Saz tarabim, caz tarabim,
sazdan cazdan roll tarabim
Rap tarabim, punk tarabim
rap'tan punk'tan roll tarabim
Tekno tarabim, şanson tarabim
tekno'dan şanson'dan roll tarabim
Hip tarabim, hop tarabim
Yedi iklimden roll tarabim
Es tarabim, es tarabim
roll'dan roll'dan roll tarabim

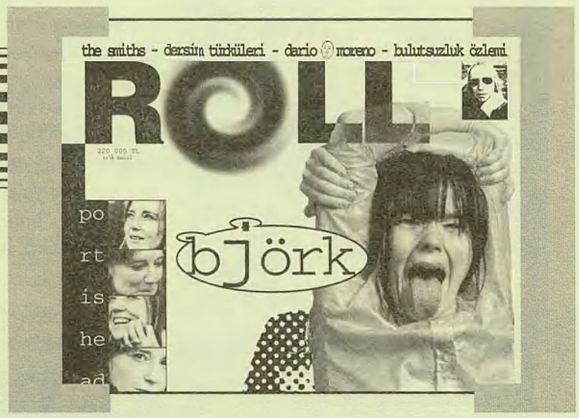

4 Ajans

8 Mojo 100
9 Fotosentez
10 Bulutsuzluk Özlemi

15 Portishead

18 Björk

22 Y. Lateef/A. Rudolph
S.J. Kubek/B. King

26 J. Derrida/O. Coleman

29 Rachid Taha

32 Dersim türküleri

36 Levent Baki
37 C. Karaca gibi söylemek

40 Diamanda Galas

42 The Smiths

48 Gayd

50 Albümler

56 Liste
57 Nusrat Fateh Ali Khan
58 Dario Moreno

62 Ansiklopedi

Abdurrahim Soğan, Atilla Aydoğdu, Cem Dizdar, Cem Sorguç, Cüneyt Cebenoyan, Cüneyt Kalabalık, Çilek Ünsal, Derya Bengi, Duygu Akın, Ender Ergün, Eray Makal, Ensar Altun, Erdir Zat, Gökhan Pamuk, Hakan Lokanoğlu, HknKrtsh, İlker Aksoy, Kerem Demir, Kurt Tenay, Mehmet Ali Meram, Melih Katıkol, Merve Erol, Murat Borovalı, Murat Beşer, Nedim Yalgı, Nevzat Çalışkan, Ogan Güner, Özgür Uçkan, Salih Nâzım Peker, Sarp Keskiner, Serdar Beyaz, Serkan Seymen, Sid, Siren İdemen, Sevin Okyay, Ulaş Özdemir, Ümit Bayazoğlu, Yücel Göktürk **Film hazırlık:** Çağdaş Grafik **Baskı:** Serler Matbaası **Dağıtım:** Bir-Yay **Adres:** Sıraselviler Caddesi 64/3 Taksim İstanbul **Tel-Faks** 0 212 245 29 13 **Yıl** 2 **SAYI** 13 - KASIM '97 **İmtiyaz Hakkı:** Nefes Yayıncılık adına Yücel Göktürk **Sorumlu Yazıişleri Müdürü:** E. Derya Bengi **Web:** http://www.turk.net/meram/homepage.html AYDA BİR YAYINLANIR

AJANS

Toplum yaşantımızda çok önemli olan müzik, insan sağlığını da olumlu etkilemektedir. Müziksiz bir yaşamın, ne kadar renksiz ve sıkıcı olacağını tahmin etmek güç değildir.

Kesinlikle hiçbir şey yapmamak dünyanın en zor şeyidir, en zor ve en entellektüel... **OSCAR WILDE**

Roll ver dağlar roll ver baney...

Gelin bakalım, belki bir kaçınız sağ kalır **CONAN**

9 Kasım, Çiğ düşme mevsimi

Günlük yaşantımızda vücudumuzun en çok kirlenen bölgeleri nereleridir? Araştırınız.

Kurudum kibrit oldum/Üflesen sönüyorum

Atatürk her davranışıyla insana bir şey öğretiyor. Bakın, yemek yerken bile insanca yemek yemesini öğretiyor. **ÇELİK**

Birçok güzel, odasında yalnız kaldığı zaman kesinlikle iğrenç bir biçimde davranır. **WITOLD GOMBROWICZ**, Ferdydurke

Beck'in "Deadweight" adında yeni bir single'ı yayınlanıyor. Şarkı "A Life Less Ordinary" isimli filmin soundtrack albümünde de yer alacak. (Film, geçen ay da söylediğimiz gibi "Trainspotting" ekibinin yeni projesi) Bu arada Beck geçenlerde bir tuhaflığa daha imzasını attı ve üç şarkı söylemesi için davet edildiği Los Angeles'daki bir televizyon kanalının sabah kuşağında tam iki saat aralıksız konser verdi.

Yakında **Janis Joplin** ve **Rolling Stones** için birer tribute albüm piyasaya çıkacak. "Blues Down Deep - The Songs Of Janis Joplin" albümünün misafirleri Etta James, Lonnie Brooks, Lou Ann Barton, Sugar Blue ve Taj Mahal. "Paint It Blue - The Songs Of The Rolling Stones"da ise Luther Allison, Johnny Copeland, Junior Wells, Lucky Peterson, Bobby Womack ve Joe Louis Walker var.

New Order'ın (ve Electronic'in) şarkıcısı **Bernard Sumner** geçenlerde NME dergisine verdiği mülakatta, sevdiğimiz insan Eric Cantona'dan bahsetmiş. "Pek kimseye bahsetmedim ama biz Eric Cantona'yla az buçuk arkadaşız. Hatta onun için geçen yılbaşından evvel Manchester'da, bizim evde bir parti verdik. Eric birkaç Fransız arkadaşıyla geldi ve gece boyunca çılgınlar gibi dans ettik. Ta ki arkadaşları Gypsy Kings CD'si çalalım diye tutturana kadar gayet iyi vakit geçirdik."

Bill Haley ve Bing Crosby'nin rekorları yakında aşılacak gibi. Haley'in "Rock Around The Clock"u bugüne kadar 30 milyon, Crosby'nin "White Christmas"ı ise 25 milyon satmıştı. **Elton John**'un Leydi Di için elden geçirdiği "Candle In The Wind" daha şimdiden 22 milyon satmış durumda.

Lady Diana'dan laf açılmışken, ölümünün ardından rock dünyasının bazı isimleri nasıl tepkiler verdi, kısaca onu aktaralım: **Nick Cave** "Bu paparazzileri linç etmek lazım" dedi... **Kylie Minogue**'un yeni yayınlanacak albümünün adı "Impossible Princess" olacaktı, ancak derhal vazgeçildi... **Bono**, Dublin konserinde sahnede ağladı... **LL Cool J**, **Bob Geldof**, **Boy George**, **Sparks** gibileri çok üzüldüklerini bildirdiler... **Primal Scream** elemanları ise cenaze töreni sebebiyle bir konserlerinin ertelendiğini öğrenince fena köpürdüler: "Diana Spencer'a en ufak bir saygımız yok. Ne de kraliyet ailesine. Monarşi fikrine de külliyen karşıyız".

Sonic Youth'un gitaristi ve bestecisi **Thurston Moore**, rock tarihinde plakçısıyla birlikte albüm yapan herhalde ilk ve son kişi olacak. Haftada ortalama –her türden– 100 civarında CD/plak/kaset satın alan Moore, üç senedir devamlı gidip geldiği, alışveriş ettiği Los Angeles'daki plak dükkanının sahibiyle arkadaşlığı ilerletmiş, sonunda da birlikte bir albüm doldurmaya karar vermişler. "In-store" adındaki albüm, sadece iki gitar, iki vokalle, sabah saatlerinde dükkan tezgahının arkasında kaydedilmiş.

Police'in yakında yeniden kurulacağı söylentileri aldı yürüdü. Böyle bir şeye bugüne kadar hiç yanaşmazmış gibi duran Sting hafiften ağız değiştirmiş ve "Ben asla 'asla' demedim..." demiş. Sting'in menejeri (ve Police davulcusu Stewart Copeland'ın kardeşi) Miles Copeland'ın sahip olduğu plak şirketi, pek yakında "Police Academy" ve "Reggatta Mondatta" isimlerinde iki toplama albüm yayınlayacak. İkincisinde Ziggy Marley, Maxie Priest gibi reggae'ciler birer Police şarkısı yorumlayacaklar. Haberler bu kadarla kalmıyor: Kasım ayında A&M tarafından kim bilir kaçıncı "Police-Greatest Hits" yayınlanacak, ayrıca bu plakla birlikte Puffy Combs'un "Roxanne" yorumu single olarak piyasaya çıkarılacak. Gitarist Andy Summers'ın caz albümünün de eli kulağında.

İki yıl önce Serge Gainsbourg şarkılarından oluşan "Intoxicated Man"i yapıp derin takdirlerimizi kazanan **Mick Harvey**, söz verdiği gibi bu albümün devamıyla geri geldi: "Pink Elephants".

Elvis Costello'nun **Burt Bacharach**'la stüdyoya girip bir albüm hazırlayacağı söyleniyor. Hatta ortayaşlı Costello, kocamış Bacharach'la birkaç ortak şarkı yazacakmış. Ayrıca Bacha-

KAPSÜL

"Ah, ne iyi müzik, ama satmaz"

İsimlerini önce 1. Roxy Müzik Günleri'nde duyduk. Sonradan aynı yarışmanın ikincisinde "rock harici" kategoride birinci oldular. Türkiye'de kendi müziklerini ciddiye alan topluluklardan biri olan Kapsül, 27 Ekim günü 1. İstanbul Müzik Şenliği'nde sahneye çıktılar. Nadir konser veriyorlar. Şu sıralar deneysel bir tiyatro projesinin müziği üzerine çalışıyorlar. Rivayet o ki, bu projeyi bir film müziği takip edecek.

Grup nasıl bir araya geldi?

Hakan: İlk defa geçen seneki Roxy müzik günleri sayesinde bir araya geldik. Daha önceden Burak ve Emrah, Köpek diye bir grupta beraber çalışıyorlardı. Ben ve Armağan da beraber bir şeyler yapmaya çalışıyorduk.

Emrah: Bir dönem sonra aynı müzikal noktalarda buluştuk. O dönem Depeche Mode, Portishead, Pearl Jam gibi gruplar ortak beğenilerimizdi.

Hakan: Bir yanımız sentetik müzik istiyor, bir yanımız ise bas, gitar, davul gibi enstrümanların da varlığıyla daha az sentetize bir müziğe yakın duruyordu. Benim gitar tonlarına karşı bir nefretim vardı, distorsiyonlu gitarlardan nefret ediyordum. Sonra Burak ve Emrah sayesinde gitarla neler yapılabileceğini farkettim.

Burak: O şarkılar gitar istiyordu...

Hakan: Ayrıca biz klavyeyi farklı kullanıyoruz. Klavyeyi ses yaratmak ve yazmak için kullanıyoruz ki bu, klavyenin Türkiye'deki kullanılış biçimine çok ters bir yaklaşım. Aynı şekilde Emrah ve Burak da gitarı buradakiler gibi kullanmıyor. Bu bakış açısı bizi bir araya getirdi.

Emrah: O dönem Burak yoktu. Ben Hakan'ın müziğini aşması gerektiğini düşünüyordum, o da devamlı diretiyordu.

Hakan: Jean Michel Jarre, Kraftwerk dinliyordum. Burak ile Emrah da Pearl Jam falan çalıyorlardı. Armağan sayesinde ortak noktalar belirginleşti. Ayrıca Burak'ın vokali de bu uzlaşmada çok etkilidir. Ben tertemiz, anlaşılır vokallerden hoşlanıyorum. Armağan işe çok önem verdi ve bizi kafaca topladı.

Burak: Roxy yarışması bizim birbirimizi tanımamıza yardımcı oldu. Hakan elimizdeki

4→

bırakıp gidersen beni deli olurum / dama çıkar kurşun sıkarım yoldan geçenlere / bırakıp gidersen beni Jimi Hendrix'in plağını pikaba koyar / hep aynı parçayı çalarım ölünceye kadar / bırakıp gidersen beni on kasa viski getirtip kafayı çeker / evin girişine dikilir nara atarım / bırakıp gidersen beni tutar çocukluğunda oynadığın bebeği / kılım kıpırdamadan elektrik süpürgesinin kordonuyla / boğarım **PETER POULSEN**

Gördüğüm reklam afişlerinden biri o kadar esrarengizdi ki, sigara reklamı olduğunu anlayabilmemi sağlayan tek gösterge, reklamın altındaki 'sigara sağlığa zaralıdır' uyarısıydı.
GİLBERT ADAIR, Postmodernci Kapıyı İki Kere Çalar

12 Kasım, Pastırma yazı | Ağrı dağından uçtum, çayır çimene düştüm

Aralık Roll'unu okumadan Prozac Toplumu'nu okumayın. Ya da tam tersi, size bir ay müsaade, önce Prozac Toplumu'nu okuyun, sonra Aralık Roll'unu...
Prozac Toplumu - ELIZABETH WURTZEL (İletişim Yayınları)

rach'ın beş-altı ünlü şarkısını da (acaba istesek "Butch Cassidy And The Sundance Kid"in şarkısı "Raindrops Keep Fallin' On My Head"i de söyler mi?) cover'layacakmış.

Marlon Brando, United Airlines'ın televizyon reklamlarında rol alacakmış. **Steve Buscemi** ise Nike için bir dizi reklam filmi çekecekmiş.

Martin Scorsese, "Taxi Driver", "Raging Bull" gibi mühim filmlerinin senaryosunu yazan Paul Schrader'le birlikte yeni bir film üzerinde çalışıyor. Henüz proje mahiyetindeki bir diğer filmde ise George Gershwin'in hayatından yola çıkmayı düşünüyormuş.

Robert de Niro, "Raging Bull"ın ardından 17 sene geçtikten sonra yine boksör rolünde eldivenlerini giyip ringe çıkmaya hazırlanıyor. Filmin adı "Out On My Feet", yönetmenin adı soyadı Barry Primus.

Son zamanlarda kendini iyice solo çalışmalara verip Public Enemy'yi boşlayan **Chuck D.**, sonunda aymış ve arkadaşlarını yeniden bir araya getirmiş. Evet, Public Enemy, yeni albüm için stüdyoda.

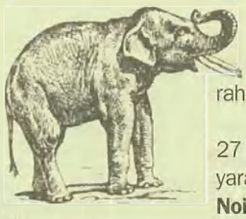

John Travolta 78 tarihli "Grease"den bu yana, ne mutlu ki, şarkı söylemiyordu. Ama şimdi söyleyecekmiş. Üstelik "Two Sleepy People" isimli meşhur şarkıda Carly Simon'la düet yapacaklarmış. Şarkı, Jimmy Webb'in gözetiminde ve denetiminde hazırlanmakta olan "Film Noir" isimli bir toplama albümde yer alacak.

Quentin Tarantino ve **Madonna** karşılıklı bir akit imzaladılar. Tarantino'nun yeni filmi "Jackie Brown"ın soundtrack'i Madonna'nın plak şirketi Maverick tarafından yayınlanacak. Hatta film müzikleri dışında "Tarantino'nun seçtikleri" nevinden toplama albümler yapmayı bile düşünüyorlar.

Güvenilir insan **Neil Young**, beyin rahatsızlıkları olan çocuklara eğitim veren The Bridge School için yeni bir konser daha düzenledi. Smashing Pumpkins, Lou Reed ve Metallica'nın katıldığı konser 18-19 Ekim'de gerçekleşti. Bu arada 10 yıldır süregelen bu konserlerin kayıtları bir plakta toplanarak satış gelirinin yine okula bırakılması sağlanacak. Albümde David Bowie, Simon & Garfunkel, Beck, Patti Smith, Elvis Costello, Ministry gibi isimler olması düşünülüyor. Bilindiği gibi Neil Young'ın oğlu da böyle bir mental rahatsızlıktan muzdarip.

27 Kasım'da Paris'te Zapatistalar yararına düzenlenecek bir konsere **Noir Désir** de katılıyor.

BB King, bir sürü insanı yanına aldı ve birlikte düetler yaptılar. Albüm de yakında çıkıyor. Kimler yok ki: Van Morrison, Eric Clapton, Jeff Beck, David Gilmour, Willie Nelson, Tracy Chapman ve Rolling Stones.

Morrissey geçen gün Ohio'da bir konserde bir seyirciye kızmış ve sahneyi terketmiş. Çünkü söz konusu seyirci elinde, Morrissey'in diğer Smiths elemanlarına karşı açtığı davayı kaybetmesiyle dalga geçen bir pankart taşıyormuş. Pankartta yazılanlar kısa ve öz: "Joyce:1 - Morrissey:0"

Michael Stipe'ın bir fotoğraf kitabı yayınlamaya hazırlandığını duyduk. Patti Smith ve Bob Dylan turnelerinden objektifine yansıyanlar falan...

Pearl Jam şubat ayında yeni bir albüm yayınlamaya hazırlanıyor. Adı "Yield" olacak. "Given To Fly" ismindeki single'ları ise 97'nin son günlerine kesin yetişecek.

Chris Rea, "Parting Shots" ismindeki Michael Winner filminde başrol oynayacak.

The Cure'un üç adet albümü yolda. İki tanesi toplama, biri yeni. "Galore" adındaki ilk toplama albümde bir de yeni parça var: "Wrong Number." Bu ay çıkacak albümün geri kalan şarkıları bizzat Robert Smith tarafından seçilen eski parçalar. İkinci toplama ise genellikle albümlerde yer almayan B yüzü parçalarını ve az bulunur şarkıları içerecek. Ocak ayında yayınlanması düşünülen albüm muhtemelen double CD'den oluşacak... The Cure şu sıralar stüdyoda. Herhalde yeni albümlerinin işi daha beş-altı ay sürer...

şarkılara vokal yazılamayacağını düşünüyordu. Sonra bunları kaydettik, "Little And Pink" ve "You Can Put My Eyes Out" ortaya çıktı. Bu kayıtlarla işin olabileceğine ikna olduk.

İnsanlardan beklentileriniz ne, kendinizi nereye koyuyorsunuz?

Hakan: Değişik bir müzik yapalım diye yapmıyoruz bu işi, hatta gayet anlaşılır ve basit bir müzik yapıyoruz. "Değişik olmaya çalışıyorlar ama hiç de değişik değiller" yaklaşımı bence yanlış. Bizim kendimizi dinletme kaygımız yok. Sadece bir albüm yapalım ve Kapsül'ün müziği var olsun istiyoruz. Sonra bakarız, bizi kim dinlemiş, kim dinlememiş diye. Biri bize geliyor, "ah ne değişik, ne iyi müzik, ama kaset satmaz" diyor. Tamam, doğal, ama birileri satmayacak bir şeyleri basabilecek kadar çok para kazanıyor. Birileri bunları da halka ulaştırmalı.

Son zamanlarda albüm satışları çok düşük. Pek çok proje maliyetini bile çıkaramıyor...

Hakan: Milyarlarca para kazanan şirketler iyi bir iş için 500 milyon ayırmayı neden düşünmüyorlar? Birilerinin popüler formlar dışında müzik yapan gruplara destek çıkması lazım. Bir sürü çapulcuya albüm çıkarıyorlar, aradan da eli yüzü düzgün birilerine albüm yapıyorlar, böylece o herifin albümü o kadar salağın arasında patlıyor. Şirket onbeş adam harcıyor ki, onaltıncısı satsın. En normal terimlerin bile içi boşaldı, ne en büyüğün, ne en iyinin anlamı kaldı. Şimdi "mega" var. Jeneratör firması 15 yaşındaki kızın salya sümük ağladığı adamın klibine sponsor oluyor. Bence her şey amacını aştı, dejenere oldu. En kötüsü, Türkiye'de iyi müzik yapmak isteyenin parayı başka bir yerden kazanmak zorunda olması.

Yarışmadan bu yana neler oldu?

Burak: Bu biraz arabaya benziyor. Doğru veya yanlış, tartışmalı bir yarışmadan biz birinci çıktık. Arabaya biraz benzin koydular, o kadar. Yamaha'dan 500 dolarlık çek veriyorlar, bir gidiyorsun ki, o para ile hiçbir şey alınmıyor. En büyük faydası, medyanın desteğini aldık. Yarışmanın yankıları bitince, bir daha marşa basalım dedik ki, benzin bitmiş, paramız yok. Teknoloji ile içiçe olmak zorundayız. Yarışmanın tek etkisi kısa süreli bir popülarite oldu, o kadar.

Türkiye'de çok az müzisyen veya grup birbiriyle bu kadar iyi anlaşıyor ve kendi müziğini ciddiye alıyor...

Hakan: Biz müzik yapmak için bir araya gelmedik, dostluk bizi bir araya getirdi. Günlük yaşamımızı da paylaşıyoruz, müzik haricinde bir şeyler konuşabiliyoruz. Aramızda doğal bir kibarlık var. Birbirimize ve müziklerimize çok saygı duyuyoruz. İnsanlara değişik gelen şey, birleşim kümesi olamayacak farklı müzikal beğenilerin beraberliği oldu. Çok içgüdüsel ve basit bir mantıkla müzik yapıyoruz. Herkes elindeki malzemeyi bir torbaya dolduruyor, getiriyor. Kendimize has bir kontrol mekanizmamız var, işler böyle yürüyor.

Söyleşi: **Sarp Keskiner**

→5

OAJA

15 Kasım, Güney rüzgarlarının esmesi

Zembla, ne oldu sana, nerdesin **ROLL**

Uzaya gitmek için/Taşıtlara bineriz/Yorulmadan rahatça/Dolaşınz gezeriz//Tayyare çabuk gider/Vapur kayık denizde/Taksi kamyon otobüs/Hem yokuşta hem düzde//Hem denizde karada/Hem de havalarda/En rahat yolculuğu/Yapanz taşıtlarda//Motosiklet bisiklet/Arabalaryük taşır/Bazen de develerin/At katır ve eşeğin/Sırtında taşınırız/Çölde dağda vadide/Bunlarla dolaşırız. MEHMET GÜLSEREN

Bir şey bitmek için başlar: Serüven kendisine ek yapılsın istemez; öldüğü zaman anlam edinir ancak. JEAN-PAUL SARTRE, Bulantı

Ah tenenen vah tenenen tûh tenenen

Havanın çok kuru olduğu günlerde saçlar ve özellikle ince telli olanlar elektriklenmenin etkisiyle isyan eder, kolay kolay şekillenmez.

Elizabeth Taylor: Para her şey değildir
James Dean: Paran varsa değildir

Geçenlerde Edwyn Collins'e üç soru sormuşlar:

En favori albümünüz?
Beatles'ın "White Album"ü gibi belirli bir sound'a ya da atmosfere sahip olmayan albümleri seviyorum. Favorim "Hunky Dory", beni alıp 14 yaşıma götürüyor.

İlk aldığınız plak kime aitti?
Ben ilkokuldayken Donovan çok popülerdi, annemleri kandırıp "There Is A Mountain"i aldırdım. Şahsen gidip aldığım plaklar Reed, Bowie, "Walk On The Wild Side", "Transformer" ve "Ziggy Stardust".

Cumartesi gecesi plaklarınız?
70'lerden ve 80 başlarından muazzam bir disko arşivine sahibim, Gary Byrd'ün "The Crown"ı ya da The Fatback Band'in "Bus Stop"ı mesela.

Merhum Jeff Buckley'den Iggy Pop'a kadar birçok sanatçı, **William S. Burroughs** ve **Edgar Allan Poe**'ya adanmış iki ayrı CD seti için bir araya geliyorlar. Daha önce Allen Ginsberg ve Charles Mingus'un benzeri CD'lerini gerçekleştiren Hal Wilner'ın prodüktörlüğünü üstlendiği Poe projesi, korku öykülerinin dehasının yapıtlarını müzik eşliğinde yeniden hayata döndürmeyi hedefliyor. ('Poe da kim?' diyenler varsa, Alan Parsons Project'in "The Tales of Mystery and Imagination" albümünü hatırlasın.) Poe'nun "Geveze Yürek", "Kunduz", "Kara Kedi" ve "Kızıl Ölümün Maskesi" gibi ölümsüz öykülerinin yorumlanacağı albümde kimler yok ki: Marianne Faithfull, Iggy Pop, Ken Nordine, Diamanda Galas, Jeff Buckley, Dr. John, Deborah Harry & The Jazz Passengers işin müzisyen tarafı. Bir de akörler var: Christopher Walken, Gabriel Byrne ve yönetmen Abel Ferrara. Aynı gün yayınlanması planlanan diğer bir CD de William Burroughs kaynaklı. Burroughs'un o donuk sesini gelecek kuşaklara aktarmayı görev edinen albümde, Burroughs'un "Naked Lunch", "The Wild Boys", "Nova Express", "The Soft Machine" ve "Junkie" kitaplarından okuduğu pasajlar yer alacak.

PARIS'TE ÇOĞUL TÜRKİYE

2 Kasım tarihinde Paris'te "Çoğul Türkiye" şiarıyla ırkçılık karşıtı bir konser düzenlendi. Konserin kadrosu, gerçekten de "çoğul" sıfatını hak ediyordu: Balık Ayhan ve grubu (Roman müziği), Kotchnak (Ermeni müziği), Metin-Kemal Kahraman (Kürt müziği), Muammer Ketencoğlu - İvi Dermancı (Rembetiko ve Anadolu'dan geleneksel Rum türküleri), Ömer Özkalp (Kazak müziği), Sara Alexander - Nedim Nalbantoğlu (Musevi-Sefarad şarkıları), Trio Aksak (Türk klasik ve halk müziği)... Paris'te Elele derneği tarafından böyle bir organizasyona girişileceğini öğrenince, konsere bir hafta kala Aksak grubundan Doğan Ertener'i aradık, "maksat"larını sorduk, olayın nasıl geliştiğini anlatmasını istedik:

Doğan Ertener: Birkaç yıldır Paris'te Elele adlı bir göçmen derneğinde çalışıyorum. Sosyal, kültürel işler yapıyoruz. Olağan ekip toplantılarından birinde birisi "Yahu, bu yıl Avrupa'da ırkçılığa karşı mücadele yılı, neden konser filan düzenlemiyoruz?" deyiverdi. Öneriyi oy birliğiyle kabul ettik. Yaptığımız her işte olduğu gibi, bunda da Türkiye'yle ilgili bir şeyler olması gerekiyordu. Uzun uzun tartıştık ve sonunda "Turquie Plurielle" (Çoğul Türkiye) başlıklı bir konserde karar kıldık. Türkiye'nin çeşitli etnik topluluklarına ait beş-altı müzik grubunu aynı konserde bir araya getirecektik. Fikir pek güzeldi. Fakat hepimiz, para olmadan –ırkçılık da dahil– hiçbir şeye karşı olunamayacağını bilecek yaşlardaydık. Üstelik, Fransa'nın göçmenlere ayırdığı bütçeyi, hele hele kültürel etkinlikler söz konusu olunca, her geçen gün daha da kıstığını bilmek için belli bir olgunluk da gerekmiyordu. Sübvansiyon için gerekli başvuruları yaptık ama açıkçası çok da ümitli değildik. Türkiye'den yaz tatili dönüşünde posta kutumuzda konser projesinin kabul edildiğini söyleyen mektubu bulunca, önce şaşırdık, sonra sevinir gibi olduk ve ardından da fena halde panikledik. Eylül ayındaydık ve 97 yılı bitmeden konserin olması gerekiyordu. Uygun tarih ara, salon bul, müzisyenleri ayarla... Üstelik, verdiğimiz bütçenin ancak yarısı kabul edilmiş... Neyse ki konu ırkçılık da, işler kolay ilerliyor. 2 Kasım'da mucizevi bir şekilde boş olan "Institut du Monde Arabe" (Arap Dünyası Enstitüsü) salonunu, yöneticilerinin anlayışı sayesinde, inanılmaz uygun koşullarla alıverdik. Fransa-Almanya-Türkiye arası bir haftalık yoğun telefon trafiğinin sonucunda, müzisyenlerin büyük destek ve özverileriyle konser programı da belirlendi. Türkiye'den gelecekleri getirmeyi Mondiale turizm üstlendi. Bir destek de afiş ve el ilanlarımızı hazırlayan Selçuk Demirel'den geldi.

Şaka maka, her şey hazırdı. Gönül rahatlığıyla tanıtıma geçebilirdik. Derneğin müdavimlerine postayla gönderdiğimiz, yollarda dağıttığımız ilanlar ve Ermeni bakkala, Musevi tatlıcıya, Kazak derneğine, Türk kasetçiye, Kürt restoranına, Yunan tavernasına, Fransız kafelerine astığımız afişler hemen etkisini göstermeye başladı. Meğer herkes böyle bir konser beklermiş. Telefonların ardı arkası kesilmedi. Her kesimden, her kültürden insan, inanılmaz süratle bilet almaya başladı. Kimisi "ben bunları nasıl olsa satarım, satamazsam da eşe dosta hediye ederim" deyip 10-15 bilet satın aldı. Mesela bir Fransızla evli ve anne tarafı Boşnak, baba tarafı Ermeni sevimli teyze "burada büyüdüler, Türkiye'nin bu yönünü bilmezler, ailenin bütün gençleri bu konseri görmeli" deyip 14 bilet aldı...

Hepimizi duygulandıran bir başka olay da, İzmirli Musevi Albert amcanın teklifiydi. Çok etkilendiğini ve uygun görürsek konserde sunuculuk yapmak istediğini söyledi. Hem de nasıl uygun gördük anlatamam. Bazı bölümleri o sunacak.

Darısı başınıza

Basını da gözardı etmedik. Logosunun altında "Türkiye Türklerindir" yazanı da dahil bütün gazetelere şu basın bültenini gönderdik.

Avrupa'da "ırkçılığa karşı mücadele yılı" olarak ilan edilen 1997 boyunca, pek çok etkinlik gerçekleştirildi, gerçekleştiriliyor. Bu etkinlikler, temel olarak, son yıllarda artan ırkçı yönelimlere dikkat çekmeyi, kitleleri bilgilendirmeyi ve bu fırsatla Avrupa toplumlarının çok kültürlü, çok uluslu, çok renkli yapısını gözler önüne sermeyi hedefliyor. Yabancı kültürlerle alış-veriş içinde bulunmayı da büyük bir zenginlik kaynağı olarak görüyor.

21. yüzyıla birkaç yıl kala, artık neredeyse herkes siyahlar, beyazlar, kırmızılar, sarılar arasındaki ırkçılığa tereddütsüz karşı çıkıyor. Fakat, renklerin kendi içlerindeki "tonlar arası ırkçılık" gözden kaçabiliyor. Bize yapılan ırkçılığı dünyanın en büyük vahşeti olarak görürken, bizim başkasına yaptığımıza haklı gerekçeler bulabiliyoruz. Bu nedenle, ırkçılığı sorgularken galiba aynayı önce kendi yüzümüze tutmamız gerekiyor. Etnik, tarihi ve kültürel çeşitlilik açısından Türkiye, benzerine az rastlanır bir zenginliğe sahip. 'Elele' olarak biz, bu zenginliğin büyük bir övünç kaynağı olduğunu düşünüyoruz.

Daha pek çok şey söylemek mümkün. Ne söylersek söyleyelim, aynı topraklarda yan yana yeşermiş bu şarkıların söyleyeceklerinin yanında hepsi cılız kalacak. En iyisi susup aynamızdan gözümüzü ayırmadan şarkılara kulak vermek.

Biz bu konser organizasyonundan ekip olarak büyük keyif aldık. Açakçası, yaptığımız işin öneminin de farkındayız ve günlerdir ağzımız kulaklarımızda dolaşıyoruz. Fakat bizler üç bin kilometre uzaktayız. Asıl önemlisi bu tür konserlerin Türkiye'de düzenlenmesi. Darısı başınıza.

PALYAÇO *(çocuğa)*: Git lan burdan
ÇOCUK: Gitmiyorum
PALYAÇO: Siktir git
(97 yazı, İzmir, Alsancak)

18 Kasım, Böceklerin saklanması

Çirkin kadın yoktur, tembel kadın vardır
HELENA RUBINSTEIN

O noktaya doğru ilerlerken, giderek keskinleşen bir koku havayı dolduruyor. Güçlü rüzgarın kovmadığı bir sidik kokusu. Yırtıcı gecelerin kokusu **CYRIL COLLARD**

Geceyarısı treninde gidiyorum
damarlarımda buzlu su
Bob Dylan

Murat, gözleri kapalı, başı eğik, çalıyor, çalıyordu. Göğsünde sıktığı sazı, sevgilisini kucağında saklayan bir âşık gibi sallıyor, kâh "Neden bu 'Ah!'ı daha yanık inletemedin?" der gibi mızrabı şiddetle vuruyor, kâh "Neden bu feryadı gönlüm gibi titretmiyorsun?" demek ister gibi perdelerde gezinen parmaklarıyla sapı titretiyordu. **MAHMUT YESARİ**, Çulluk

Sağlık köşesi
Mine Karamağara DİŞ HEKİMİ
Abuzer Karabalta ÇOCUK HASTALIKLARI MÜTEHASSISI

Soyunmaya ne kadar istekli ve hazırsın
ÖZTÜRK SERENGİL *(Perran Kutman'a)*

Zor zorla zor iş yapmak **zor**

BEAT POSTASI

Artık memleketimizde Beat kuşağı mensuplarının birbirinden kıymetli CD'lerini bulmak mümkün. Bu ay içinde, "çılgın" bir tesadüf sonucu birbiri ardına ithal edilen üç albümden bahsedelim biraz. Allen Ginsberg'in "The Lion For Real" isimli albümü bu üçü içinde "en müzikli" olanı. Ginsberg 19 tane şarkı söylüyor, bir kısmını "okur gibi" söylüyor, çoğunu da ciddi ciddi söylüyor. Evvelce Tom Waits, Elvis Costello gibi adamlarla çalışmış sağlam gitarist Marc Ribot'nun yanı sıra, şarkılarda, Lenny Kaye, Steve Swallow, Michael Blair, Mark Bingham gibi insanların emeği var. Besteler onlardan, sözler Ginsberg'den... Albümün rock'tan baladlara, folktan free-caza uzanan bir müzikal "altyapısı" var, ama Ginsberg'in tatlı sert vokali mükemmelen üstte. Hatta "The Ballad Of The Skeletons" isimindeki Paul McCartney ve Philip Glass imzalı şarkıdan bir sene evvelki ilk sayımızda bahsetmiş, "Buralara ulaşır mı bilinmez ama, Ginsberg ve McCartney ortaklığından nasıl bir şey çıkacağı bizde merak uyandırıyor. Haberin takipçisi olacağız" şeklinde tutamayacağımız sözler vermiştik. 365 gün sonra olmazları olduruyor sözümüzü tutuyoruz: Yedi dakikalık bu şarkı da "The Lion For Real" albümünde yer alıyor. Denk geldiyseniz ne mutlu, şarkının belgesel tadında bir klibi de var ve ara sıra MTV'de gösteriliyor...

Sıra geldi iki Jack Kerouac albümüne. Biricisi, yani adı "Kerouac - Kick Joy Darkness" olanı, bir Kerouac-tribute hüviyetinde. Kerouac'ın şiirleri fonda serbest müzikler eşliğinde bir yığın müzisyen tarafından yorumlanmış: REM'den Michael Stipe, Clash'tan Joe Strummer, Sonic Youth'tan Thurston Moore, Aerosmith'ten Steven Tyler, Pearl Jam'den Eddie Vedder, Lydia Lunch, Juliana Hatfield, Johnny Depp, Warren Zevon, John Cale... Ayrıca William S. Burroughs ve Allen Ginsberg'in "okumaları" da albümde yer alıyor. Patti Smith'in ve Inger Lorre & Jeff Buckley'nin yorumları daha bir "beste" niteliğinde. Albümün oluşturulmasına çok emek veren Morphine grubu ise "Kerouac" isminde bir özgün parçayla açılışı yapmış. Kayıtlar elbette çok kıymetli; şiirlerin yanında eskizlerin ve nadir fotoğrafların yer aldığı CD kitapçığı da tam arşivlik. Ama eğer "CD kitapçıkları" sizin için önemliyse, gözlerimizi ve sözlerimizi, kapağıyla gerçek bir tasarım harikası olan "Reading by Jack Kerouac On The Beat Generation" albümüne çevirmemiz gerekiyor. Akordeon gibi açılıp kapanan kartpostallarıyla elimizde tuttuğumuz bu "şey", sanki bir CD filan değil, bir sergi. Uzun uğraşlar sonunda ulaşabildiğiniz CD'nin kendisinde bizzat Jack Kerouac'ın okuduğu Beat metinleri var. Kayıtlar 1958-59 yıllarında yapılmış. Kısacası "Reading by Jack Kerouac On The Beat Generation", zamanında bir tarih yazan edebiyatçının sesinden tarihi bir belge...

Üç tane yetmez diyorsanız hazırlıklı olun, yakında William S. Burroughs imzalı "Spare Ass Any And Other Tales" isimli albüm de gümrük kapılarımızdan içeri adım atacak.

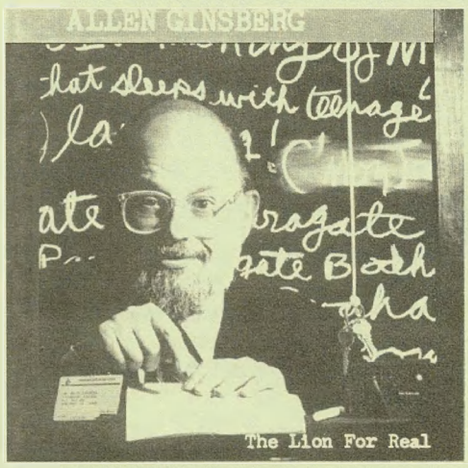

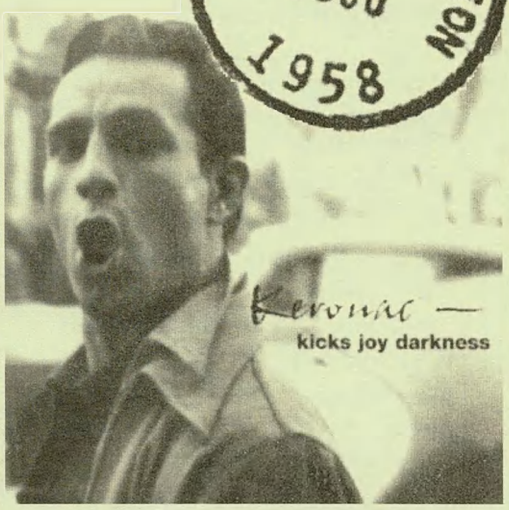

Roll, 12 adet kaşarlı tost lezzetinde sayıdan sonra, karışık tost lezzetinde bir "özel" sayıyla yıldönümünü kutluyor. Güneş kavs burcuna girdiğinde, yani 21 Kasım'ı 22 Kasım'a bağlayan gece, Rolltarabim başlıyor, sabah olduğunda bayinize bir bölü dört'lük bir morluk veriyorsunuz, yaşgünü hediyenizi alıyorsunuz. Dikkatinizi çekmiş olabileceği gibi gayet kesin bir ifade kullanıyoruz. İyisi mi, 0.01'lik bir bilimsellik payı koyalım, çünkü astroloji bu, belli olmaz. Bakarsınız, "Roll-özel" güneş kavs burcuna girdikten birkaç gün sonra zuhur eder...

•Roll'u ilk çıktığı günden itibaren hiç aksatmadan takip eden canavar çaycı Nihat, özel sayımızı da merakla bekliyor.

CÇN, 11. sayımızı ilgiyle tetkik eder gibi yaparken bir yandan da objektifimize gülümsüyor...

21 Kasım civarında
"özel sayı"
no: 1

MOJO

güzel yüz singil

Geçen ay Türkiye'de yayınlanan Roll dergisinin "100 Güzel Şarkı" listesini sizlere sunmuştuk. Bu ay İngiltere'ye gidiyoruz ve Mojo dergisinin "En büyük 100 single" listesini huzurlarınıza getiriyoruz.

1. Good Vibrations • **The Beach Boys**
2. Strawberry Fields Forever / Penny Lane • **The Beatles**
3. Like A Rolling Stone • **Bob Dylan**
4. Be My Baby • **The Ronettes**
5. I Heard It Through The Grapevine • **Marvin Gaye**
6. (I Can't Get No) Satisfaction • **The Rolling Stones**
7. Hey Jude / Revolution • **The Beatles**
8. River Deep, Mountain High • **Ike & Tina Turner**
9. Smells Like Teen Spirit • **Nirvana**
10. What's Going On • **Marvin Gaye**
11. Don't Worry Baby • **The Beach Boys**
12. Hey Joe • **The Jimi Hendrix Experience**
13. You've Lost That Lovin' Feelin' • **The Righteous Brothers**
14. I Want To Hold Your Hand • **The Beatles**

15. Respect • **Aretha Franklin**
16. Heartbreak Hotel • **Elvis Presley**
17. (Sittin' On) The Dock Of The Bay • **Otis Redding**
18. Born To Run • **Bruce Springsteen**
19. Mr. Tambourine Man • **The Byrds**
20. God Save The Queen • **Sex Pistols**
21. Family Affair • **Sly And The Family Stone**
22. A Whiter Shade Of Pale • **Procol Harum**
23. Dancing In The Street • **Martha & The Vandellas**
24. Summertime Blues • **Eddie Cochran**

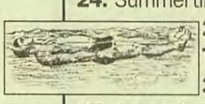

25. That'll Be The Day • **Buddy Holly & The Crickets**
26. When Doves Cry • **Prince**
27. Jumpin' Jack Flash • **The Rolling Stones**
28. God Knows Only • **The Beach Boys**
29. Paperback Writer / Rain • **The Beatles**
30. You Really Got Me • **The Kinks**
31. A Change Is Gonna Come • **Sam Cooke**

32. Reach Out I'll Be There • **The Four Tops**
33. I Can't Stand The Rain • **Ann Peebles**
34. Heroes • **David Bowie**
35. Papa's Got A Brand New Bag • **James Brown**

36. Imagine • **John Lennon**
37. Superstition • **Stevie Wonder**
38. Runaway • **Del Shannon**
39. Space Oddity • **David Bowie**
40. Bohemian Rhapsody • **Queen**
41. Green Onions • **Booker T And The MGS**
42. Why Do Fools Fall In Love • **Frankie Lymon And The Teenagers**
43. Purple Haze • **The Jimi Hendrix Experience**
44. Cathy's Clown • **Everly Brothers**
45. Let's Stay Together • **Al Green**
46. Something In The Air • **Thunderclap Newman**
47. Stay With Me • **Lorraine Ellison**
48. I Want You Back • **The Jackson 5**
49. Wichita Lineman • **Glen Campbell**
50. Honky Tonk • **Bill Doggett**
51. Louie, Louie • **The Kingsmen**
52. What'd I Say • **Ray Charles**
53. Unchained Melody • **The Righteous Brothers**
54. Spanish Harlem • **Ben E. King**
55. Live Forever • **Oasis**
56. Help! • **The Beatles**
57. Love Will Tear Us Apart • **Joy Division**
58. House Of The Rising Sun • **The Animals**
59. Don't Dream It's Over • **Crowded House**
60. Proud Mary • **Creedence Clearwater Revival**
61. Ghost Town • **The Specials**
62. Day Tripper • **The Beatles**
63. Telegram Sam • **T.Rex**
64. Be-Bop-A-Lula • **Gene Vincent**
65. Starman • **David Bowie**
66. Unfinished Sympathy • **Massive Attack**
67. Addicted To Love • **Robert Palmer**
68. Anarchy In The UK • **Sex Pistols**
69. Brown Eyed Girl • **Van Morrison**
70. Gangsta's Paradise • **Coolio**
71. If You Don't Know Me By Now • **Harold Melvin & The Blue Notes**
72. Honky Tonk Women • **The Rolling Stones**

73. When A Man Loves A Woman • **Percy Sledge**
74. Bridge Over Troubled Water • **Simon & Garfunkel**
75. For What It's Worth • **Buffalo Springfield**
76. Mystery Train • **Elvis Presley**
77. Stupid Girl • **Garbage**
78. Knowing Me, Knowing You • **Abba**
79. Get Up (I Feel Like Being A) Sex Machine • **James Brown**
80. (Don't Fear) The Reaper • **Blue Öyster Cult**
81. Cold, Cold Heart • **Hank Williams**
82. Wonderwall • **Oasis**
83. Autobahn • **Kraftwerk**
84. Rebel Rouser • **Duane Eddy**
85. Whole Lotta Shakin' Goin' On • **Jerry Lee Lewis**

86. Relax • **Frankie Goes To Hollywood**
87. The Tracks Of My Tears • **The Miracles**
88. Blue Monday • **New Order**
89. Crying • **Roy Orbison**
90. She's Not There • **The Zombies**
91. Every Breath You Take • **The Police**
92. Walk This Way • **Run-D.M.C.**
93. Walk On By • **Dionne Warwick**
94. Virginia Plain • **Roxy Music**
95. Long Tally Sally • **Little Richard**
96. Subterranean Homesick Blues • **Bob Dylan**
97. I Can Never Go Home Anymore • **The Shangri-las**
98. The Boys Of Summer • **Don Henley**
99. Stop! In The Name Of Love • **The Supremes**
100. I've Got You Under My Skin • **Frank Sinatra**

Direkten dönenler 50 Ways To Leave Your Lover • **Paul Simon** / Ace Of Spades • **Motorhead** / Alison • **Elvis Costello** / All The Young Dudes • **Mott The Hoople** / Ambition • **Subway Sect** / Baby I Need Your Lovin' • **The Four Tops** / Blue Suede Shoes • **Carl Perkins** / Born Slippy • **Underworld** / Brown Sugar • **The Rolling Stones** / Don't Be Cruel, All Shook Up, Hound Dog • **Elvis Presley** / Eleanor Rigby, She Loves You, A Hard Day's Night • **The Beatles** / Get It On • **T-Rex** / Good Golly Miss Molly • **Little Richard** / Hit The Road Jack • **Ray Charles** / Hotel California • **The Eagles** / I Never Loved A Man... • **Aretha Franklin** / I Still Haven't Found What I'm Looking For • **U2** / Light My Fire • **The Doors** / Livin' For The City • **Stevie Wonder** / My Generation • **The Who** / Papa Was A Rolling Stone • **The Temptations** / Protection • **Massive Attack** / Pyjamarama • **Roxy Music** / Rag Doll • **The Four Seasons** / Save The Last Dance For Me • **The Drifters** / Setting Sun • **The Chemical Brothers** / Soul Man • **Sam And Dave** / The Letter • **The Box Tops** / Voodoo Chile • **Jimi Hendrix** / Wake Up Little Susie • **The Everly Brothers** / Will You Love Me Tomorrow • **The Shirelles** / Without You • **Nilsson** / Your Song • **Elton John**

Iskalananlar School Days • **Chuck Berry** / Blueberry Hill • **Fats Domino** / Tin Soldier • **The Small Faces** / The Israelites • **Desmond Dekker** / Respect Yourself • **The Staple Singers** / Band Of Gold • **Freda Payne** / Le Freak • **Chic** / I Feel Love • **Donna Summer** / There She Goes • **The La's** / Don't Believe The Hype • **Public Enemy**

8→

EYTİŞİMSEL VAZİYETLER

Türkiye Raşit'ini arıyor!

- Non, non, non...
- Ne "non, non, non"?
- Raşit non. Raşit yok.
- Ne Raşit'i?
- Taha'nın Raşit'i.
- Şu saçını sarıya boyayan Cezayirli?
- Ta kendisi.
- Malcolm X'i hatırlıyor musun?
- Lafı nereye getireceğin belli. Tamam, Spike Lee filme öyle bir sahne koymuş. Malcolm –bilinçlenmeden önce– saçını sarıya boyuyor, fakat boya kafa derisini yakıyor, o da telaşla kafasını klozetin içine sokuyor.
- Spike'ın sembolizmi kaba-maba ama, hakikat de öyle. O kafayla gidersen...
- İyi de, Malcolm'un sarısı başka, Raşit'inki başka...
- Nasıl başka? İkisi de neticede karakafa ve ikisi de saçlarını sarıya boyatıyor.
- Malcolm'unki esaret sarısı, Raşit'inki özgürlük sarısı. "Koyuyor postasını, görüyor restini"...
- Nasıl yani?
- "Mesele renkse" demeye getiriyor, "al sana renk".
- Nereden çıktı bu Raşit mevzuu?
- Raşit'in "best of" kasetinden.
- Güzel mi?
- Güzel ne kelime, devrim.
- Ne devrimi?
- Türkiye'nin aradığı devrim.
- Raşit mi o devrim?
- Aynen, zaten onun için Türkiye Raşit'ini arıyor ya...
- Türkiye Raşit'ini mi arıyor?
- Evet. Türkiye Raşit'ini arıyor.
- Hani Prodigy'sini arıyordu?
- Ne var bunda, onu da arıyor, öbürünü de. Türkiye ikisini de arıyor.
- Hem Prodigy'sini, hem Raşit'ini?
- Hem Prodigy'sini, hem Raşit'ini!
- Prodigy'yi niçin aradığını anladık diyelim... Raşit'ini niçin arıyor?
- Şimdi gözünün önüne şöyle bir sahne getir: Bir "Kürt kökenli" şarkıcı, Kürt aksanlı Türkçesiyle Ayten Alpman'ın "Bir başkadır benim memleketim"ini söylüyor.
- Mahsun'un İstiklal Marşı'nı okuması gibi bir şey yani...
- Hemen hemen. Gerçi, İstiklal Marşı mevzubahis olunca Cem Karaca'yı es geçmeyiz.
- Kkkorrrkkkmmaaa, ssönnmezzz bu'şafaklaaarrrda yüzennn...
- Peki, şimdi Mahzun'un dişi versiyonu bir "pop elamanı"nın, "albayrak elbise"siyle, Müşerref Akay'dan "Türkiyem, Türkiyem, cennetim"i söylediğini gözünün önüne getir.
- Onu yapmak "büzük" ister.
- Orası öyle. "Büzük" olmadan müzik olmaz. İşte onun için Türkiye Raşit'ini arıyor.
- Fransa Raşit'ini bulmuş, bir faydasını gördü mü bari?
- Görmüş tabii. Mesela "Douce France"ın Raşit yorumunu dinliyorlar.
- "Douce France" ne?
- Müşfik Fransa. Charles Trenet'nin Fransa güzellemesi.
- Raşit onu mu makaraya alıyor?
- Öyle bir makara ki, acı acı güldürüyor.
- Türkiye onun için mi Raşit'ini arıyor?
- Yalnız bunun için değil tabii. Bir de "Non Non Non"u var.
- O nasıl bir şey?
- Şöyle bir şey:
Özgürlükten ne haber?
Yok yok yok!
Ya eşitlik?
Yok yok yok!
Peki kardeşlik
O da yok yok yok!..
Bu minvalde devam ediyor.
- Sözler pek "orijinal" sayılmaz. Malûmun ilamı.
- "Peki" diyor, "mutlu musun?". Non, non, non... "Ruhunla barışık mısın?" Non, non, non... Anlatmakla olmaz, dinlemek lazım. Malûmu öyle bir ilam ediyor ki, insanın içine işliyor. Zaten ne demiş Oscar Wilde: "Hayatta tek bir şey mühimdir: tarz"!
- Raşit'in tarzı ne?
- Devrimci tarz.
- Nasıl yani?
- Şöyle yani: "Yalelli"yi almış protest tekno yapmış. Nasıl simya ama!..
- Türkiye bu simyayı mı arıyor?
- Türkiye aslında Voltaire'ini arıyor!
- Voltaire de nereden çıktı?
- Geçenlerde karıştırdığım bir kitaptan: "Voltaire gibi iki ayağının üzerinde durmak ve Rousseau gibi dört ayak üzerinde yürümek..." çözümün anahatları olabilir. Bir Yaz Gecesi Rüyası"nda, Shakespeare'in dediği gibi: "İşte iki soylu hayvan: İnsan ve aslan"...
- İyi, güzel de, bunun Raşit'le alakası ne?
- Ne olacak, Prodigy Rousseau'yu temsil ediyor, Raşit de Voltaire'i...
- Daha neler! Hadi Prodigy Rousseau'yu temsil ediyor diyelim. Raşit'in Voltaire temsilciliği nereden kaynaklanıyor?
- Çünkü, Raşit iki ayağının üzerinde çok güzel duruyor.
- Nasıl duruyor?
- Nasıl'ını söyledik: "güzel". Ama, "nasıl"ı bir sonuç, o sonucun sebebi "durduğu yer".
- Raşit'in durduğu yer neresi?
- Ahmet Arif'in durduğu yer.
- Ahmet Arif, Üsküdar'dan Diyarbekir'e bir yerlerde, daha çok da Munzur'un karşısında duruyor. Raşit ise Cezayir'le Paris arasında...
-Bizim bahsettiğimiz "mekansal" yer değil, "zamansal" yer.
- Neresi o "zamansal" yer?
- "Oy havar"...
- Hani şu, Ahmet Kaya'nın şarkı yaptığı şiir.
- "Uzay çağında bir ayağı /ham çarık, kıl çorapta da olsa biri / (...) /atıp kıyıya iki zamanı / koymuş postasını, görmüş restini / üstünü sen getir, he canım"...
- Raşit'in de bir ayağı teknoda, bir ayağı yalellide, onun için de Türkiye Raşit'ini arıyor, öyle mi?
- İstihzanın lüzumu yok. Mevzu çok basit. Raşit'in bir ayağı "enternasyonal", bir ayağı "mahalli".
- Mahalle neresi?

- Bizim mahalle.
- Neresi orası?
- Ortadoğu, Doğu Akdeniz... Balkanlardan Horasan'a, Mezopotamya'dan Kuzey Afrika'ya uzanan "olay mahalli".
- Yani Raşit olayı Türkiye'den de geçiyor...
- Geçmez mi, Sulukule - Urfa arasını öyle oynak geçiyor ki, başlıyorsun oynamaya...
- Yani "safi protest" takılmıyor?
- Dedik ya, iki ayağının üzerinde "güzel" duruyor. "Zulasında asi, yediveren gül kardeşi bir arzu", hem erdemli, hem muhabbetli. Velhasıl Raşit, ismiyle müsemma.
- Raşit ne demek ki?
- "Doğru yola giden" demek, "doğru yolun yolcusu"...
- Doğru yol neresi?
- Deminden beri haybeden mi fotosentez yapıyoruz, doğru yol "Raşit yolu".
- "Raşit yolu" dediğin "raşitizm" olmasın? "Bir çocukluk hastalığı" hani...
- Raşit'in "izm"i yok ki, Taha'sı var.
- Taha ne?
- Bi zahmet ansiklopediye bakıver. Hem senin raşitizm dediğin, "sol komünizm".
- Peki "Raşit yolu" hangi yol?
- Orta yol.
- O hangi yol?
- Devrimci yol.
- Devrimci yol orta yol mu?
- Hayır. Yolun tam ortası.
- Orası neresi?
- Şeridin tam üstü.
- O kesintili beyaz çizgiler?
- Yakından bakınca kesintili, uzaktan bakınca kesintisiz çizgiler.
- Orası mı devrimci yol?
- Tam orası: "İnce" bir çizgi. Solunda bilumum çocukluk hastalıkları: Kızıl, kızamık, kabakulak, çocuk felci... Fazladan şımarıklık, huysuzluk, ukalalık ve kendini bilmezlik. Sağında ise beyin tümörü, kroner yetmezliği, kireçlenme, ar daman çatlaması, hafıza kaybı, erken bunama ve de kendini bilmezlik.
- Ortak payda kendini bilmezlik yani.
- Kendini "bilmek" bir ilim sonuçta.
- Ne ilmi?
- Özgürlük ilmi.
- Hadi Rousseau'yla Voltaire neyse de, Prodigy ile Raşit özgürlük alimi mi yani?
- Özgürlüğün alimi olmaz ki, yolcusu olur sadece.
- Türkiye "özgürlük yolcuları"nı mı arıyor?
- Evet, hem Raşit'ini, hem Taha'sını...
- Peki, özgürlüğün yolu nereden geçiyor?
- Burroughs, "insan isim değil sıfattır" diyor ya... Özgürlüğün yolu, "isim olarak insan"dan "sıfat olarak insan"a giden yoldan geçiyor.
- O ince beyaz çizgi mi?
- Asfaltın üzerindeki o kireç...
- Bu kadar fotosentez yeter. Biraz Jimi dinleyelim. "Eğer altı dokuz olsaydı"ya, ne dersin?
- "Time Out Of Mind" daha iyi gitmez mi?

Nejat Yavaşoğulları

Bir sihirli değnek...

Son günlerde Nejat Yavaşoğulları her yerde: Televizyonlarda, radyolarda, dergilerde, gazetelerde ve hatta memleketin uzak köşelerinde. Geçenlerde Şırnak'ın İdil kazasında düzenlenen Bulutsuzluk Özlemi konseriyle rock ve politika, müzik ve toplumsal sorunlar ilişkisine dikkat çeken Nejat Yavaşoğulları'yla "ora"yı, "bura"yı ve "ne yapmalı"yı konuştuk. "Uzak" düştüğümüz çok oldu, yakın düştüğümüz de oldu ve sonuçta düşündürücü bir söyleşi oldu...

İdil'e gidip konser verme fikri nasıl gelişti?

Nejat Yavaşoğulları: Konser, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'nin tasarladığı bir şeydi. ÇYDD'nin yaptığı çalışmaları beğeniyordum. Çünkü Türkiye'nin son yıllarda düştüğü durumda devamlı bir gericilik dayatması vardı. Dine dayalı bir sistemin iyi olabileceği, sorunları daha iyi çözebileceği yolunda bir dayatma var toplumda. Bunun karşısında da çağdaş yaşamı, insanların özgünlüğünü sağlayan, becerilerini geliştiren, onu dünyanın bütün bilimsel ve kültürel değerlerine ortak kılan bir yaşam şekli olarak görüyorum, bunun da insanlara sunulması gerektiğine inanıyorum. ÇYDD'nin de bunu yaptığını biliyordum.

Zaten son yıllarda ÇYDD ile yakın temas halindesiniz...

Evet, onlarla birlikte çalıyoruz. Şeriatçılar nasıl burs veriyorsa öğrencilere, ÇYDD de ihtiyacı olan öğrencilere burs veriyordu. Bu öğrencilere yine ücret almadan konser verdik. ÇYDD'den Doç. Dr. Ayşe Yüksel, İdil'e sağlık taraması için gitmiş ve orada kaymakam Hüseyin Parlak ile tanışmış. Hüseyin Parlak, İdil'de okul çağına gelmiş çocukların yüzde 70'inin okula gitmediğini görmüş ve bunu çözmek için uğraşmış. Bir sürü eksiklikleri vardı. Ayşe Yüksel de bana telefon etti, "lisede müzik dersinde kullanmak için bir klavyeye ihtiyaçları var, sizin kullanmadığınız bir şey var mı?" dedi. Biz de grupça para toplayıp bir klavye aldık. Yakınlara haber saldık, kitap, defter, ne bulduysak geçen kış İdil'e gönderdik. Ayşe Yüksel'le konuşurken "ya, orada konser bile verebiliriz" diye bir laf ettim, o böyle bir şey ummuyordu herhalde, duyunca "olabilir mi?" dedi. Ben de "niye olmasın?" dedim. Ama konuşmanın orada kalacağını düşünüyordum. Bir ay sonra tekrar telefon etti, "gelişmeler çok iyi gidiyor, orada bir festival yapmak istiyoruz" dedi. Çağlayan Lisesi'nde bizi yılın grubu seçmişler, orada bir konser verdik, konsere Ayşe Yüksel'le kaymakam Hüseyin Parlak da geldi ve Çağlayan Lisesi öğrencilerine bir konuşma yaptı: "Sizin yaşlarınızda, sizin olanaklarınıza sahip olmayan arkadaşlarınız var" dedi. Çağlayan Lisesi de dar gelirli ailelerin çocuklarının okuduğu bir lise. Anlamlı bir konuşmaydı. Tanış-

ROLL ORADAYDI

Pıtırs, Ciwan, Mehmet

Öğrendik ki Şırnak'ın İdil kasabasında Bulutsuzluk Özlemi bir konser verecek. Gitmek, görmek istedik. İdil'i ve İdil'deki Bulutsuzluk Özlemi'ni. Ve düştük yollara. Önce Diyarbakır'a indik uçakla. Sonra karayolu ile beş saatlik bir yolculukla Mardin-Midyat yolu üzerinden, büyük bir bölümünde Suriye sınırını izleyerek vardık İdil'e.

İdil: Bir ana cadde, gerisi tek katlı evlerin arasından geçen tozlu toprak yollar, duvarlarda roket ve mermi izleri, panzerler ve zırhlı araçlar, hemen yanı başında Cudi Dağı ve şimdi sakin görünse de yakın zamana dek en çok çatışmanın yaşandığı yerlerden biri. Merkezde 12 bin nüfuslu bir Güneydoğu kasabası. Havada bir ağırlık, dipten hissedilen bir gerginlik. Ortalık silme çocuk, onların halinde hiçbir gariplik yok. Gündüzleri normal görünüyor ortalık, ancak gece bir sessizlik çöküyor her yere. Akşam beşten sonra yollar kapanıyor, sabaha kadar irtibat kopuyor çevre il ve ilçelerle. Geceleri güvenli değil yollar.

Aslında aynı manzara, aynı dekor ve hatta aynı insanlar İstanbul'da, kentin kıyısında, birçok semtte de var belki. Ama burası İstanbul'un kilometrelerce –sadece fiziki olarak değil– uzağında bir kasaba. Bıkkın ve yılgın.

Ortalıkta silme çocuk var demiştik, çocuk sayısı güvenlik görevlisi sayısıyla kafa kafaya gidiyor. İki yıldır bir çatışma yaşanmamış. Ama herkes biliyor ki, bu bir daha yaşanmayacak demek değil. Galatasaray bayrağı asılı kahvede insanlar oturmuş sigara sarıyor, koyu bir dem veren kaçak çaylarını yudumluyorlar ağır ağır. Hayat gibi zaman da askıya alınmış, sanki hiç geçmiyor. Bir gün 24 saatten çok daha uzun sürüyor burada. Ya da İstanbul'da geçen bir saat ile İdil'de geçen bir saat aynı zamana tekabül etmiyor.

İlçenin bir köşesi Süryani mahallesi. Evlerin çoğu yıkılmış durumda. Zaten artık Süryani de pek yok. Sadece bir iki tanesi genç, gerisi yaşını başını almış, "biz bu dünyadan gider olduk kalanlara selam olsun" bakışlı bir avuç ihtiyar. Söylediklerine göre toplam nüfusları 31'e düşmüş. Cemaatin doğal lideri gibi kabul edilen, aynı zamanda kilisenin de papazlığını yapan yetmişi aşmış Pıtırs Gösteris, "artık kimse kalmadı bizden" diyor. Kilisenin tarihinin milattan önce birinci yüzyıla kadar uzandığını söylüyor. "Tarihte" diyor, "Hıristiyanlığı ilk kabul eden topluluk Süryaniler". Bugün çoğu, büyük şehirlerde, daha ziyade yurt dışında. Niye gittiler diye sorunca "can sıkıntısından" diyor Pıtırs Gösteris. Bir Kürt genci, "yakın zamana kadar bu yıkık evler sapasağlamdı" diyor. "Kim yıktı" diyoruz, "sizce" diye bir soruyla cevap veriyor. "Müslüman halkla araları nasıldır" diyoruz. "Eskiden pek iyi değildi, sonra barıştırıldılar" diyor. "Kim barıştırdı" diyoruz, gülerek cevaplıyor: "Teröristler".

Kilisenin önünde oturmuş etrafa bakarken bir korucu uzaktan merakla bakıyor bize, sonra en nihayetinde yanımıza geliyor. "Selamınaleyküm"le giriyor sohbete. Ne yaparlar, ne ederler, geceleri nasıl nöbet tutar, devriye gezerler, bunları konuşuyoruz önce. Kaç para kazandığını soruyo-

Orada bir tane cadde var. Gerisi toz toprak yollar. Duvarlarda roket izleri... Beş-on yıldır bildikleri, hatırladıkları bu. Yaşamları ertelenmiş vaziyette. Ama bir yandan da sürmesi gereken bir yaşam var, bunu hisssettiler. Bir şey olsa, bir sihirli değnek değse, herkes normal hayatına dönse diye hayal ediyorlar bence.

mamız böyle oldu ve olaylar gelişti. Sonra sponsorları, ses tesisatı ve ulaşım parasını buldular, hayal gibi görünen bu konser oldu. İdil için de tarihî, festivalden önce ve sonra diye adlandırılabilecek bir gün oldu. Kaymakam değişmiş bu arada. Yeni gelen kaymakam da biraz tutucu galiba. Bizim konserin yarısında "hastayım" deyip gitmiş. İnşallah bu festival kaldırılmaz, devam eder. İdil için de, bizim için de çok iyi oldu. Başka bir dünyaya gidip gelmiş olduk. Yaptığımız müziği paylaşabileceğimiz insanların orada da olduğunu gördük. "Hayır Hayır" şarkısında Bülent Ontaçgil'den "rüzgara karşı söylenen şarkılar mıydı onlar" diye alıntı yapmıştım. Bu, ticari kaygılar gütmeden, bunları da kim dinler diye yaptığımız şarkıların orada halkla bütünleştiğini, boşa gitmediğini gördüm. Bu benim için çok önemliydi.

Yakın çevreniz konsere gitme kararı aldığınızda bunu nasıl karşıladı?

Can güvenliği meselesinden herkes endişelendi, "deli misiniz" dedi. Çok yakın çevrem önce "çok iyi" dedi, gitme günü yaklaştıkça endişelenmeye başladı. Ben de "biz tatlısu rock'çısı değiliz" diyordum espriyle karışık. Beni cesaretlendiren şu oldu: Orayla ilgili haberler alıyorduk. İlk öğretmen çıkıp kurayı çeken insanların gittiği yerdi orası. Yirmi yaşında gençlerin okul müdürü, müdür muavini, öğretmen olduğu bir yerdi. Onlar elli milyon maaşla, bir sürü öğretmenin öldürülmesine rağmen gidiyorlar. Onların bu davranışı karşısında bizimkinin çok daha tehlikeli ve önemli addedilecek bir yanı yok.

Can güvenliği korkusunun dışında "sizin müziğinizi orada kim dinler" diyen olmadı mı?

Bu soruyu da merak ediyordum. Biz bu şarkıları bu halk için yazdık. Eğitim görmüş, Beyoğlu'ndaki barlara gidenler için yazmadık sadece. Bu şarkılar halkın şarkılarıydı, formu biraz farklı olsa da, biz de bu toplumun çocuklarıyız. Ben buna her zaman güveniyordum. Tabii ki kendi eğitim ve kültür yapımızdan hareketle bu şarkıları tüm kesimlerle tam anlamıyla paylaşamayız diye düşünüyordum ama, özünde paylaşılması gereken değerler olduğunu biliyordum. Bütün şarkılarda geçen anekdotlar, "aklımı tutamadım kafatasımda"dan "yarın yok ki"ye kadar herkesin paylaşabileceği şeylerdi ve böyle bir güvenim vardı. Bulutsuzluk Özlemi bir de radyo, televizyon, lise olan her yerde bir çekirdek kadro oluşturuyor. Lise öğretmenleri ve öğrenciler bizi biliyorlar. Orada bir Kürt genci, ikide bir üzerinde "Acil Demokrasi" yazan bir kağıt uzatıyordu. Demek ki, nereye gidersek gidelim dinleyici bulabiliriz. Ama yine de Şırnak-İdil'de ne olacağını bilmiyordum. Biz gitmeden önce Ayşe Yüksel kasetlerimizi göndermiş. Onun da etkisi olabilir. Sahneye çıktığımızdan beş dakika sonra konserin havasına girildi.

Hiç konser görmemiş insanlardı. Hem böyle bir müzik de hiç görmemişlerdi. Sinema falan da yoktu orada. Oradaki gençlik kendini bir anda dünya gençliği gibi hissetti. Bulutsuzluk Özlemi evrensel değerlerle müzik yapan bir grup. Seyirci bunu hissediyor, kendisini bir dünya genci gibi hissediyor. Orada o gençlerin hayatı da öyle kapalı duvarlar ardında yitip gitme, kendinden öncekilere benzeme, 30 yaşında 12 tane çocuğunun olması, bir kısır döngü tehlikesi taşıyor. Orada bir tane cadde var. Gerisi toz toprak yollar. Duvarlarda roket izleri... Beş-on yıldır bildikleri hatırladıkları bu. Yaşamları ertelenmiş vaziyette. Ama bir yandan da sürmesi gereken bir yaşam var, bunu hisssettiler. Bir şey olsa, bir sihirli değnek değse, herkes normal hayatına dönse diye hayal ediyorlar bence.

Konsere "Yaşamaya Mecbursun"la başladınız...

"Yaşamaya Mecbursun" oraya denk düşüyor, evet. Sahneden birkaç kişinin yüzünü görebiliyordum. "Bugün canın çok sıkkın, her şey sana zor geliyor olabilir / Bugün aşkın bitmiş, o seni terkedip gitmiş olabilir / Belki sen hiç bilmediğin bir kaos..." diyecektim, o an "karmaşa içinde olabilirsin" dedim. Bu

ruz. "Bu iş para için yapılmaz ki" diyor, "biz güvenliğimiz için yapıyoruz bu işi".

Ulaşımı sağlayan dolmuşlar duruyor caddenin kıyısında. "Hostes aranıyor" yazıyor arka camlarında. Kaset satılan bir dükkan var, duvarında "Anonslu kaset doldurulur" yazıyor. Şarkı anonslarının yapıldığı ve kasedi sipariş edenin isminin zikredildiği, genelde askerlere hitap eden, kişiye özgü kasetler imal ediyorlar. Gençlerin içinde tek,tük Bulutsuzluk dinleyicisi var. Tarkan, Mustafa Sandal tarzı adamlar seviliyor, dinleniyor. Yaşı biraz daha büyük olanların ille de zikrettiği bir isim var: Ciwan Haco. Bir adet gazete bayii var, her tür yayını bulmak mümkün. ("Kürtçü" diye bilinen gazetelerin hariç olduğunu belirtmeye gerek var mı? Eskiden gelirmiş ama gelen sayıyı bilen polis, iadeyi sayar, eksik çıkarsa, kim aldı diye sorarmış.) İstanbul sosyetesinin son bir ayını anlatan Klips dergisi de mevcut, özgür iş kadınının nasıl özgürce aşk yaşayabileceği hususuna temas eden Cosmopolitan cinsi kadın dergileri de. Gazetelere bakınca, İstanbul sosyal hayatına ilişkin haberler bir garip geliyor gözümüze.

Ortalıkta gezinen araçların hemen hemen hepsi 34 ya da 06 plakalı. Çünkü Şırnak plakalı araçları sigortalatmak mümkün olmuyormuş. Malum, biraz riskli bir bölge. Yolda yürürken karşıdan bir zırhlı araç geliyor, üzerinde sarkık bıyıklı bir güvenlik görevlisi var. Fotoğrafını çekmeye karar veriyoruz, ancak hızla gelip geçiyor önümüzden, muvaffak olamıyoruz. Makineyi indirdiğimizde uzun boylu, iri kıyım, sarkık bıyıklı, Ray-Ban gözlüklü, siyah takım elbiseli, elinde telsiz olan bir adamla göz göze geliyoruz. Uzun süre pis pis süzüyor bizi. İki gün boyunca nerede karşılaşsak aynı bakışları üzerimizde hissediyoruz. Sonra birisi diyor ki bize: "Sıradan bir sivil polistir ama büyük adam gibi dolaşır ortalıkta. Aslen Diyarbakırlı ama kraldan çok kralcıdır".

Sabah erken saatte civar köylerden birine yola çıkmak isteyenler, oradan buraya gelen olup olmadığını soruyorlar. Herhangi bir araç geldiyse yolda mayın yok demek oluyor çünkü. Korucular yaparmış dedektörlerle mayın taramasını. Yakın bir geçmişte bir korucu köyü mayınlanmış, döşeyenin korucubaşı olduğu çıkmış ortaya. Kafilede yer alan bölgenin gediklilerinden biri, "burada kimin hangi safta olacağı tamamen güç dengelerine bağlıdır, birçokları iki taraf arasında sürekli gider gelir" diye açıklıyor bu durumu. Ortalıkta daha çok erkekler dolaşıyor. Kadınlar özellik karanlık çökünce pek fazla görün(e)miyorlar. Bir genç kız çarpıyor gözümüze, ortalıkta bir erkek edasıyla dolaşıyor. Diğerlerinden hayli farklı. Öğreniyoruz ki, adı Meryem, abileriyle petrol ticareti yapıyor, kamyon kullanıyor. Yaşı 24, İdil koşullarında çoktan evde kalmış sayılıyor. Çünkü çoğunlukla 15'ine geldiğinde çocuk doğuruyor buradaki 'genç kadınlar'. İdilli bir genç "o biraz farklıdır, buraların tek serbest kızıdır" diyor. Bir zamanlar İdil'de görev yapan bir polis memuruna kapılmış, ama polis memuru izine gittiği memleketi Eskişehir'den dönerken trafik kazasında ölmüş. "Artık" diyor aynı genç, "kimse evlenmek istemez onunla, çünkü burada kimse lafını geçiremeyeceği bir kadın istemez".

Ertesi gün Bulutsuzluk Özlemi geliyor ilçeye. İlgi had safhada. Grup gidip bir kahvede oturuyor, insanlarla sohbet ediyor. Yan taraftan bir yerden bangır bangır mehter marşı geliyor. "Birileri"nden "hoşgeldin" mesajı... Galatasaray bayraklı kahvedekiler duymazlık-

Oraya kim gelse kalabalık olurdu. Tabii ki en büyük kalabalığı İbrahim Tatlıses toplardı. Ayna gitseydi de böyle kalabalık olurdu ama böyle anlamlı olmazdı. Öndeki çocuk o üzerinde "Acil Demokrasi" yazan kağıdı uzatmazdı ya da "bana fark etmez Türk Japon Kürt" deyince ortalık öyle olmazdı.

laflar aynen onların hayatına denk düşüyor. Onlar sevdiklerine uzanamıyorlar bile, terkedilip gidilecek bir ilişkiyi bile yaşayamıyorlar. Sevgili hep uzakta.

Oraya konser vermeye kim gelirse gelsin, böyle bir kalabalık ve ilgi olmaz mıydı?

Muhakkak olurdu. Oraya kim gelse kalabalık olurdu. Tabii ki en büyük kalabalığı İbrahim Tatlıses toplardı. Ayna gitseydi de böyle kalabalık olurdu ama böyle anlamlı olmazdı. Öndeki çocuk o üzerinde "Acil Demokrasi" yazan kağıdı uzatmazdı ya da "bana fark etmez Türk Japon Kürt" deyince ortalık öyle olmazdı. Bu konseri anlamlı kılan bu. Çizgi olarak çok başarılı bir konserdi. İdil gibi bir yerde, konserin sonunda kızın biri sahneye fırladı, dans etti.

"Acil Demokrasi"yi Olağanüstü Hal Bölgesi'nde söylemek nasıl bir şey?

"Acil Demokrasi"nin tam da söyleneceği yerdi orası. Bazen bazı devrimciler gelir Hayal Kahvesi'ne, niye "Acil"i çalmadınız der. Bir başka hafta gelir, niye böyle bir ortamda bu şarkıyı çalıyorsunuz der.

Konserden önce " 'Acil Demokrasi', 'Cezaevinde Bayram Görüşmesi' gibi şarkıları çalarsak ne olur" diye konuştunuz mu?

Bunu hiç konuşmadık. Ben öyle bir şeyi kendime yediremem. "Acil Demokrasi"yi burada çal da, aynı grup gitsin orada başka bir maskeyle çıksın. Bu bize göre bir iş değil. Götüreceklerse de götürürler. Benim çekindiğim binbaşılar, askerler falan değildi. Özel Tim'in belli bir siyasi eğilimi olduğu için onlardan bir şey gelebilir diye düşündüm. Bize de gıcık kapmışlardır zaten.

Siz ilçede dolaşırken mehter marşı çalanlar oldu...

Kahveye gittiğimizde bangır bangır mehter marşı çalıyorlardı. Bir de, MHP ilçe başkanıymış, arabasıyla yanımıza geldi, bangır bangır mehter marşı çalıyor gene, gece düğün var gelsenize dedi. Mehter marşıyla dolaşıyor, dünyası o. Kahvedeyiz, yan taraftan bir yerden geliyor marş sesi, oradaki öğretmenlerden birine sordum, nereden geliyor bu ses diye, hiç cevap vermedi bana. Ama dinleyiciler de, güvenlik kuvvetleri de çok bilinçli davrandılar. Neyin nereye kadar yapılabileceğini çok iyi biliyorlardı. Ben zaten herhangi bir taşkınlık olmasını beklemiyordum, en fazla, bizi tutar götürürler diye düşündüm.

Biz bu şarkıları bu halk için yazdık. Bu şarkılar halkın şarkılarıydı, formu biraz farklı olsa da... Biz de bu toplumun çocuklarıyız... Ticari kaygılar gütmeden, bunları da kim dinler diye yaptığımız şarkıların orada halkla bütünleştiğini, boşa gitmediğini gördüm.

Sizin bütün bu olan bitenlere, "Kürt Sorunu"na ilişkin oraya gitmeden önce bakışınız nasıldı?

Geçenlerde İlhan Selçuk'un bir yazısında vardı. Orada olup bitenler savaş olarak gösteriliyor. Ama oradaki gerillalarla orada askerlik, öğretmenlik yapan adamın durumu aynı değil. Adam kura çekip öğretmen olarak gidiyor. Onun öldürülmesi, "bu bir savaştır ve öldürülebilir"e mi girer, yoksa bir terör hareketi midir? Şebinkarahisar'da kurşun madeninde çalışan iki Bulgar mühendisle bir Türk mühendisinin kaçırılıp Bulgar mühendisin serbest bırakılmasını, Türk mühendisin ise öldürülmesini, terörden öte ırkçılık olarak görüyorum. Adam ailesini geçindirmek için hiçbir ideolojik gerekçesi olmadan gittiği kurşun madeninden kaçırılıp öldürülüyor. Olmaz böyle bir şey! Eğitim önemli sonra. Bugün Türkçe, yarın bir formül bulabilirler ve Kürtçe de olabilir. Ama eğitimle sadece dünyanın çapının kaç bin kilometre olduğunu öğrenmiyoruz. Tarih de, fizik de, matematik de öğreniyoruz, hangi dilde olursa olsun, eğitilmiş insanla eğitilmemiş insan bir mi? Oraya eğitim vermek için gitmiş insanın öldürülmesi yanlış bence. Kendi inandıkları değerler açısından bile oranın halkına eğitim verilmesi iyi bir şeydir. Eğitilmiş toplumda her şey farklıdır.

Bölgeyi gördükten sonra bakışınızda bir değişiklik oldu mu?

Eğitilmemiş bir toplumla hiçbir şey yapamazsın, demokrasi falan da olmaz. İnsanın demokrasi için kafasında seçim yapması lazım. Okuyacağı gazeteyi, dinleyeceği müziği seçebilmesi lazım, bunun için de eğitimli olması lazım. İnsanın bulunduğu yer, milleti önemli değil, insanın birey olarak yücelebilmesi önemli. Biz Türkiye'deyiz ama bütün dünyanın insanlarının ulaştığı ortak değerleri özümsemeye çalış-

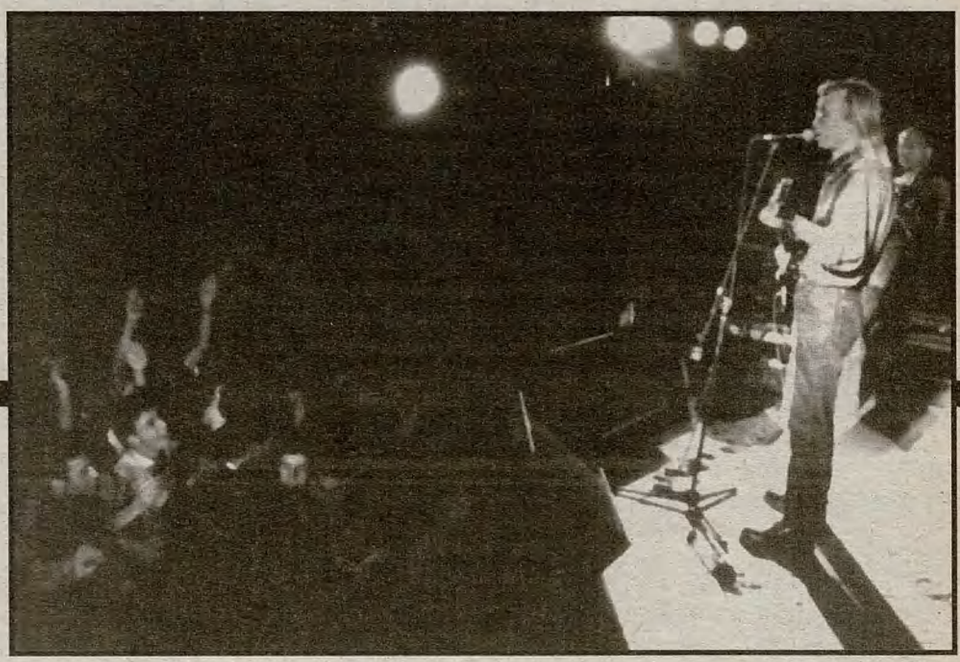

tan geliyor. Akşam konser alanında toplanıyor insanlar. Herkeste bir merak, acaba nasıl olacak diye. Gençler ve çocuklar sahne önünde ayakta, yetişkinler okuldan çıkarılan sıralarda konuşlanmış vaziyette. En ön sırada mülkî erkan. Konser için Diyarbakır'dan kalkıp İdil'e gelen bir genç kızla konuşuyoruz. Ciwan Haco'yu sevdiğini söylüyor. Med TV'de kliplerini seyrediyormuş. Bir de İkinci Kumandan Marcos'u çok seviyor. "Gözleri çok güzel" diyor. İdilli iki arkadaşı var yanında, Roll'da Ciwan röportajını okuduklarını söylüyorlar, böylece İdil'de Roll okurlarıyla buluşmuş oluyoruz. Birden bir panzer giriyor konserin yapılacağı okul bahçesine, kendi etrafında üç tur atıyor hızla, sonra geldiği gibi gidiyor. Konser başlıyor. Başlar başlamaz çocuklar müziğin havasına giriyor. Daha büyük olanlar biraz daha temkinli, ama ikinci şarkıyı bulmuyor hareketlenmeleri. "Yaşamaya Mecbursun", "Yine Düştük Yollara" derken sahneye sürekli kağıt uzatılıyor, üzerinde "Acil Demokrasi" yazıyor küçük kağıtların. Önce "Devran Dönüyor" geliyor. "Bana farketmez Türk, Japon, Kürt" sözüne alkışla karşılık veriyor gençler. Ardından "Cezaevinde Bayram Görüşmesi". Yine büyük alkış. Birkaç şarkı sonra "Acil Demokrasi". Ortalıkta sürekli elindeki V8 kamerayla, Japon turistlerden aşina olduğumuz bir tavırla dolaşan bir sivil polis, sahnenin üzerinde evinin salonunda dolaşırkenki rahatlığıyla dolaşıyor, sahnenin önünde hoplayıp zıplayanları, "acil, acil" diyenleri kayda geçiriyor. Sahnenin yanında nöbet tutan bir asker var, bütün şarkıları söylüyor, bir ara iyice kaptırıp elindeki G3'ü gitar gibi kullanarak müziğe eşlik ediyor. İstanbul Bakırköy'den olduğunu öğreniyoruz. Üç ayı kalmış tezkereye. Konser, başladığı andan itibaren aynı hızla devam edip bitiyor. Konuklar öğretmenevine geçiyorlar. İnsanlar gelip gidiyor. Gençler grupla konuşmak, fotoğraf çektirmek istiyor. O gece muhtemelen istisnai bir gece yaşıyor İdil. Sokaklarda geç saatlere dek insan sesi duyuluyor. Ertesi gün dönüş yolculuğuna başlıyoruz. Dağları aşıp, Midyat'a, Mardin'e uğrayıp uçağa binmeden önce, Diyarbakır'ı turluyoruz.

Gece İstanbul'da evdeyiz. İdil ise orada kalıyor. Çıkardığımız ayakkabılara takılıyor gözümüz, İdil'in tozlu yollarına bıraktığımız ayak izleri, çoktan bir panzer tarafından silinmiştir, ama ayakkabılarımızın üstü bembeyaz, İdil'in sokaklarının tozu bizimle İstanbul'a kadar geliyor. Evde masanın üzerinde bir-iki aylık gazetelerden birine bakıyoruz, Etiler'de bilmem nerede kahvaltı etmenin bugünlerde moda olduğundan bahsediyor. ***S.S.***

"Bugün canın çok sıkkın, her şey sana zor geliyor olabilir / Bugün aşkın bitmiş, o seni terkedip gitmiş olabilir / Belki sen hiç bilmediğin bir kaos..." diyecektim, o an "karmaşa içinde olabilirsin" dedim.

ıyoruz. Mühim olan insanın yücelebilmesi. Eskiden daha duyulmadık laflar etme ihtiyacını hissederdim, daha erken, daha heyecanlı dönemlerimde. Böyle şimdi benim gibi konuşanları sıkıcı bulurdum ama, eğitim hakikaten çok önemli... Bosna'da barış sağlandı, bir taraf galip geldiği için olmadı bu. Daha eğitimli bir toplum çünkü, o ölmek ve öldürmek durumu ve kaos durdu artık. Bazen iki kişi kavga eder, yorulup bırakırlar kavgayı, biraz öyle oldu. Onlar başarabildiler. Türkiye'de ise, başta da söylediğim gibi, bireyin kendi kurtuluşu için bazı şeyler gerekli. Eğitim bunun içinde en önemlisi. Terör ve kan dökme olayına tamamen karşıyım. Sen bunu bir başkasına anlatamıyorsun. Kutsal bir dava gibi bu. Ölmek ve öldürmeyi kutsal görüyorlar. Ölmeyi göze alan başkasını daha rahat öldürüyor. Zor kullanılarak hiçbir yere varılabileceğini sanmıyorum. Türkiye'nin toplum yapısının da bir takım göstergeleri var. Kendi ülkemizi, demokrasiyi tam olarak kuramadığı için o kadar eleştirmemize rağmen, şunu söylemek lazım, bizim anayasamızdaki vatandaşlık tanımı ırka dayalı değil.

Ama yol boyunca dağ taş "Ne mutlu Türküm diyene" yazılarıyla doluydu.

İmparatorluktan geldiğimiz için bu ülkede farklı kökenden insanlar var. Bunun için ortak bir payda lazım. "Ne mutlu Türküm diyene" o işte. Eskiden ben de kızardım, ama tam olarak meramını anlatamamış bir ifade. "Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları Türktür ama Kürt kökenlidir, Tatar kökenlidir vs." gibi bir ifade. Türklük bir üst-kimlik. "Ne mutlu Türkiye vatandaşıyım" dense bu kadar olay olmazdı tabii. Alman anayasasında bir ırksal tanım olduğunu biliyorum. Amerika ya da Fransa vatandaşlığına geçmek, Alman vatandaşlığına geçmekten daha zordur mesela. Türkiye'de böyle bir şey yok aslında. Türkiye çok zor şartlarda kurulan bir ülke olduğu için bir fobisi var. İmparatorluğun son yılları hep parçalanmaya karşı geçtiği için, fobisi parçalanmak. Oralardan buralara geldiği için toprak kaybetmekten korkuyor. Paranoya da değil bu. Anlaşmalar yapılmış, paylaşılmış bütün ülke. Bazıları şimdi "hepsi palavra" diyor, "hiçbir şey olmaz" diyor. Ben Nejat olarak "yok öyle bir şey" diye o kadar rahat söyleyemiyorum. Ermenilerin haritası var, Kürdistan haritası var, Yunanlılar hâlâ basket maçında "Konstantinapolis başkentimiz" diyorlar. Karmakarışık bir durum. Bizim yapabileceğimiz, ülkede demokrasiyi geliştirmek, sorunların çözümünü bulmaya çalışmak. Zor kullanarak bir şey olmaz. Orada askeri üstünlük sağlayarak PKK bir bölünmeyi sağlayamaz. Türkiye izin vermedikçe askeri olarak sonuç almaları mümkün değil. Sonuç olarak, Türkiye savaşmaktan bıkacak bir devlet değil.

Ama savaşarak da bitirilebilecek bir sorun değil...

Şöyle özetleyebiliriz: Feodalizm tasfiye olmadan bu sorunlar çözülemez. Aşiret nereye isterse oraya oy veriyorlar. Önce bireyin özgürleşmesi şart. Bağımsız bir Kürdistan kursalar, daha büyük bir sorunlar yaşayacaklar. Kürtçe ders konulsun, Kürt edebiyatı, tarihi okuyabilirler okulda ilave olarak. Ama öbür taraftaki adam da, ben de Laz kültürünü okumak istiyorum diyecek. Çözüm bulunacaksa herkesi kapsayan bir çözüm olmalı. Hiçbir zaman kültürel değerleri kimse yok edemez zaten. Amerika'da adam okulda İngilizce öğreniyor ama evine gelince İtalyanca konuşuyor, resmi dairede İngilizce dilekçe yazıyor, ama İspanyolca televizyonunu da seyredebiliyor. Eli kulağında, bence Türkiye'de de böyle şeyler olacak.

Genelkurmay konser için izin verirken sizin şarkılarınızı herhalde incelemiştir. Sizce İstanbul'dan bir grubun gelip de "Acil Demokrasi" diye bir şarkı söylemesine neden izin verildi?

"Biz tatlısu rock'çısı değiliz" diyordum espriyle karışık. Beni cesaretlendiren şu oldu: öğretmen çıkıp kurayı çeken insanların gittiği yerdi orası. Onlar elli milyon maaşla, bir sürü öğretmenin öldürülmesine rağmen gidiyorlar. Onların bu davranışı karşısında bizimkinin çok daha tehlikeli ve önemli addedilecek bir yanı yok.

Zaten Genelkurmay'da daha çok Türkiye'nin kuruluş yıllarına yönelik bir tavır seziyorum. Tam anlamıyla olmasa bile, 1950'lerden bugüne dek geçirilen aşamalardan sonra, Sovyetlerin dağılması, dünya dengesinin yeniden şekillenmesi, Balkanların ve Kafkasların yeniden 70 yıl önceki durumuna gelmesinden dolayı, Türkiye de 70 yıl önceki benzer pozisyondaki güvenlik ve savunma ihtiyaçlarını tekrar gözden geçiriyor. Mesela, Genelkurmay başkanı Çin'e gidiyor. Amerika, parasını ödediğimiz savaş gemisini vermiyor. Türkiye'nin ister istemez Kafkaslarla, Balkanlarla tarihsel bağlantıları var, oralar karışıyor. Genelkurmay'ın Kürdistan için, Kuzey Irak için düşündüğü çözüm, Amerika'nın düşündüğü çözümle çelişiyor. Eşref Bitlis'in öldürülmesi olayı var örneğin. Bütün bunlar da daha ulusal bir politikaya doğru Türkiye'yi itiyor. Rüzgar değişik yönden esmeye başladı. MGK kararları arasında yer alıyor diye sekiz yıllık eğitim için bazı sol partiler hiçbir şey söylemedi. Askerlerin bir dayatması olarak görüldü. Bu Türkiye'nin bir ihtiyacıydı. Bağımsız politikanın sürmesi, kendi yolunu çizmesi için laik eğitimin sekiz, hatta onbir yıla çıkarılması gerekliydi ve eğitim şurasının da kararıydı. Fakat adamlar savsaklıyorlardı. MGK bunu söyledi diye sekiz yıllık eğitimi de mi istemeyeceğiz? Bazı solcuların göremediği bir şey var, rüzgar değişti... Oraya benim gideceğimi Genelkurmay'ın bilmediği ya da hakkımda bilgi sahibi olmadığı söylenemez. En azından Bulutsuzluk Özlemi'nin doğru bulduğu, yazdığı, söylediği şeylerin ters olmayacağını düşündü demek ki. Yoksa oraya başka birini, "Çırpınırdı Karadeniz" söyleyen birini gönderirdi. Demek ki şu mesajı da vermiş olmayı isteyebilirler: Buralarda festival düzenlenebilir. Terör ağırlığını hissettirmiyor demek istemiştir belki bir de. Esasında bizim için iki ucu boklu bir değnek bu. Karşı taraf da bizi devletin temsilcisi olarak görmüştür.

Bu konser için "koruculara, özel time konser

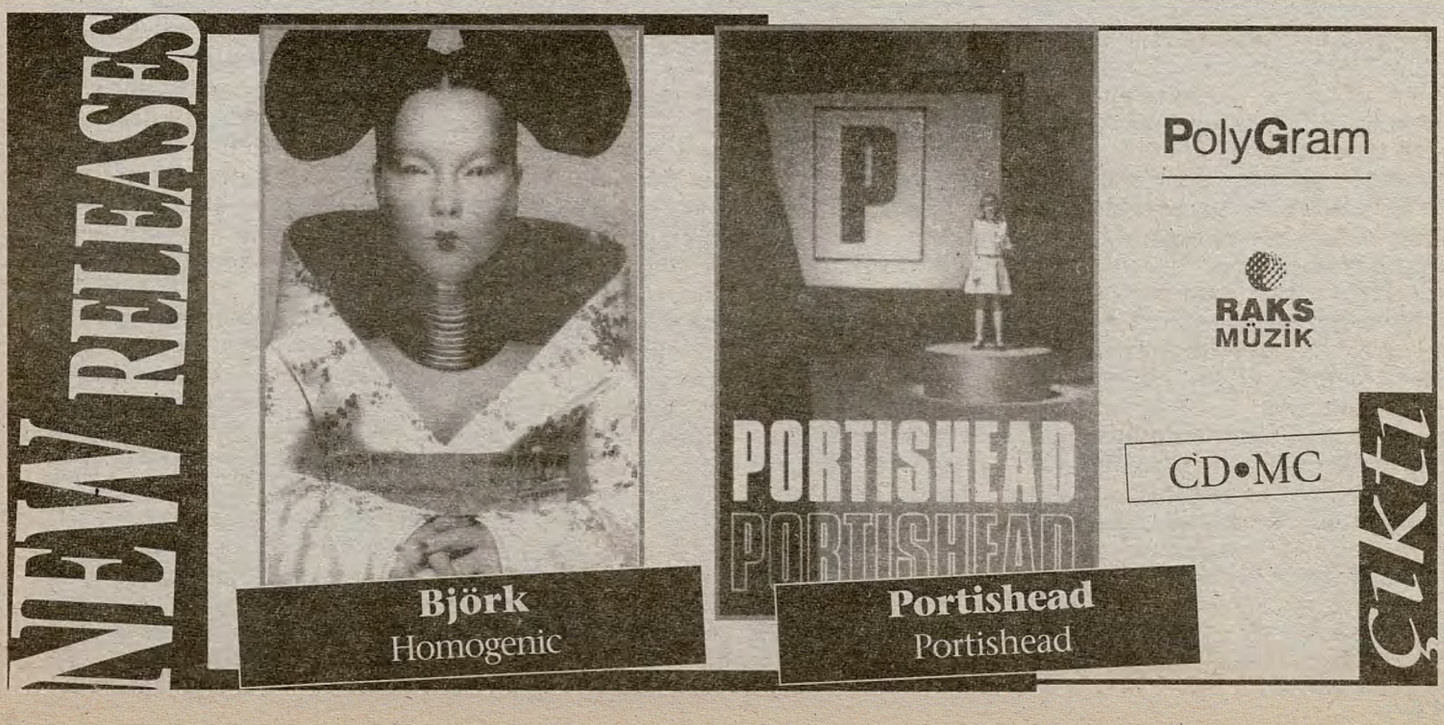

verdiler" ya da "orasının rock konserine mi ihtiyacı vardı", "küçük burjuva aydın tavrı" ya da "kemalist misyoner aydın tavrı" diyenler de var...

Bizi ilgilendirmez. Biz doğru olduğunu düşündüğümüzü söylüyoruz. Adam bizi engellemediği zaman, ile de kötü bir şey yaptığımız anlamına gelmiyor ki. İzin verdiler gittik, izin vermeseler daha mı iyi? Çok satan gazetelerin, dergilerin sayfalarında yazan birçok dönek adam, devletin baskısından çok çekmiş, işkenceler falan görmüş, okuyan entellektüel adamlar ama, birçok gerçeği göremiyorlar. Bir entellektüelimiz bana diyor ki, "Kurtuluş Savaşı mı oldu bu ülkede?". Dün akşam bir kitap okudum, Fransız iki adamın yazdığı, 1900'den 1920'ye kadar olan olaylar anlatılıyor. 1910'larda kadınların feminist eylemleri var. Yalnız dışarı çıkma yasağını, peçe takma zorunluluğunu çiğneyen kadınlar oluyor. Savaş yıllarında alınan kararlarda hukuk laikleştiriliyor, tepeden inme diyebilirler bu kararlara, ben aynı şeyi düşünmüyorum, devrimci bir ruh var bende. "Tepeden inme" diyen adamlar duvarlara "tek yol devrim" diye yazıyordu, şimdi birden öyle bir demokrat oldular ki, feleklerini şaşırdılar demokratlıktan. Dozunu ayarlayamıyorlar. İçki içmek bir keyiftir ama sarhoş olup rezalet çıkarmak başka bir şeydir. Öyle "Mustafa Kemal diye bir adam geldi, bir sabah her şeyi cart diye değiştirdi" diye bir şey yok. Bu toplum o noktalara geliyordu zaten. Kurtuluş Savaşı olurken, başlayacağı günlerde meclis toplanıp kongreler yapıyor, yani demokratik bir süreç de var. Time'ın kapağında Mustafa Kemal'in fotoğrafı var, altında 'miracle man' yani 'mucize adam' yazıyor. Adam da gelmiş bana, "Kurtuluş Savaşı mı oldu, Ermenilerin, Rumların mallarına el koymak için yaptılar" diyor. Yeni baştan enerji bularak bu ülkenin doğduğu cumhuriyeti inkar edebilir miyiz? Biz şimdi daha iyi olması için çalışacağız, aksayan yönleri düzelteceğiz. Ne olduğunu, nereden geldiğini bilmeden ne olacağımızı bilemeyiz ki! Geçmişimizde yaşadıklarımız, bizim bundan sonra ne olacağımızı gösterecek.

Adam "kanımız aksa da zafer İslâm'ındır" diyor, bütün dünyayı İslâm yapmak istiyor. Sen "bunu yapamazsın" diyeceksin, partisini kapatacaksın. Demokrasi diye izin mi vereceksin? Almanlar da Nazilerden çekti, biz de hep bunlardan çektik. Bu ülkeye 200 yıl şeyhülislam fetva vermedi diye matbaa gelmedi.

Bunlar kendi tarihlerini de bilmiyorlar. Bahri Zengin televizyonda "biz osmanlıya dönmek istiyoruz" diyor. Şimdi 1900'lerin başına dönersen farklı, 1876'da "Kur'an'la yönetilir bu ülke" lafı yerine kanuni esasi getiriyorlar, herkesin hakları oluyor, sultanın hakları kısıtlanıyor. Arap müslümanlığı gibi değil ki bu. Ahiliği methediyorlar, ahilik Orta Asya'dan gelen bir Alevi-Bektaşi geleneği. Balkanlarda o kadar kolay ilerlemeleri de Alevi-Bektaşilerin oraya yerleştirilmeleri ile oluyor, çünkü adam komşusunu kesmiyor. Ne zaman hilafeti alıyorlar, "kızılbaşlar var" diye kesmeye başlıyorlar.

Son zamanlarda yaptığınız konuşmalarda Kemalizme yakın bir görüntü çiziyorsunuz.

Ortak bir payda lazım. "Ne mutlu Türküm diyene" o işte. Eskiden ben de kızardım, ama tam olarak meramını anlatamamış bir ifade. "Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları Türktür ama Kürt kökenlidir, Tatar kökenlidir vs." gibi bir ifade. Türklük bir üst-kimlik. "Ne mutlu Türkiye vatandaşıyım" dense bu kadar olay olmazdı tabii.

Kemalist olmak ya da olmamak önemli değil. Ama Mustafa Kemal olmasa, Türkiye'deki demokratik altyapıyı yapabilmek güçtü. Okuma yazma oranı yüzde üç, bu yüzde üçün yüzde biri kadın. Böyle bir toplumda demokrasiyi kuramazsın ki. Köy enstitüsü, eğitim, halk dilinin yüceltimesi falan geliyor. Eskiden bana ters gelirdi. Ama halk resmi dilekçede yazılanları anlamıyordu. Bütün bunlar boş değil, hepsi bir altyapıyı oluşturuyor. Nâzım Hikmet Kurtuluş Savaşı destanını yazıyor, bizimki şimdi kalkmış "Kurtuluş Savaşı mı oldu" diyor. Rus ihtilalinden de, Fransız ihtilalinden de etkilenme vardı o zaman. Tek parti sistemi var ama devrim bu, tabii olacak. 700 yıllık imparatorluğa son veriyorsun, halifeyi kaldırıyorsun, "egemenlik halkındır" diyorsun. Buna karşı çıkılır mı, bunun üzerine biz ne inşa edeceksek edeceğiz... Mustafa Kemal'i ne peygamber kabul edeceksin, ne de aşağılara indirip diktatör diyeceksin. O günkü şartlarda bazı şeyler kolay değil. Sen sokaktaki esnaf adama "halifeyi kaldırıyoruz"u nasıl izah edeceksin?

"Demokrasi olmadan laiklik olur mu" diyorlar. Tabii ki demokrasi laiktir, ama demokrasi için laik bir toplum gerekli önce.

Geçen kış "bir dakika karanlık" eylemi için evinizin balkonunda gitar çalıyordunuz. Sanırım bu kez yapmıyorsunuz...

Karanlık eylemi geçen yıl yapıldığında ülkenin başında Refahyol iktidarı vardı ve bu insanların asabını bozuyordu. Neden bozuyordu?..

Ancak bu da çok eleştirildi. "Eylem devlet çetelerine karşıydı, bir anda laiklik gösterisine dönüştürüldü, askeri binalar bile ışıklarını söndürdü, eylemin rengi bilinçli olarak değiştirildi" dendi. Siz de "Türkiye laiktir, laik kalacak" diye slogan attırıyordunuz gitar çaldıktan sonra.

Hiç eleştirilmesin. Bizim evin önüne toplanan insanların derdi başkaydı. Genelkurmayla ilgisi yok bunun. Bizim mahallenin insanları onlar. Çağdaş yaşam ellerinin altından gidiyordu. Ülke nereye gidiyor, çocuklarımın geleceği ne olacak diye sordu, bilinçaltında bu vardı.

Büyük bir çoğunluğun derdi çeteler falan değildi yani...

Çeteler hiçbir zaman rahatsız etmedi bizim insanları. *(gülüyor)* İşin şakası, kitle o zamanlar hiç alışmadığı bir iktidar gördü. Kadının yolsuzlukları vardı ve "ben gelmezsem Refah gelir" diyen kadın Refah'la koalisyon kurmuştu. Eylemin Refahyol'a karşı bir eyleme dönüşmesini yerenlerin toplumu biraz anlamasını tavsiye ederim. Onlar halen Türkiye'de bir İslâm tehlikesinin olmadığından falan bahsediyorlar. İnsan Hakları Derneği başkanı "Türkiye'de İslâm tehlikesi yoktur" diyor mesela. Bu satranç karşılaşması neden oluyor diye düşünmüyorlar. Bir de yeni hükümetten dolayı yeni bir umut var insanlarda. ANAP - DSP koalisyonu ne kadar umuttur tartışılır, ama Mesut Yılmaz çeteler yüzünden suratına yumruk yedi. Şu anda iktidarda olanlar, çetelerin olduğunu ve bunun ortadan kaldırılması gerektiğini söylediler. Bunun için eylem eskisi gibi güçlü olmadı. Biraz da eylem komitesinde hata buluyorum. Hiçbir şey aynen tekrarlanmamalı. Şu şarkımız çok beğenildi diye aynısını yaparsak olmaz. Toplumsal olaylar çok farklı. "Her haftanın ilk günü bir yerde toplanacağız" gibi bir şey olsa, daha katılımlı, daha etkili, görkemli eylemler yapılabilirdi. Bir yeknesaklık ve monotonluk oluştu. Ben grup çalışmaları sebebiyle saat 9'da evde olmuyordum, bir gün erken geldim baktım, yine insanlar bizim evin önünde toplanıyorlar ama sayı yarıya düşmüştü. Belki benim evde olmamamla ilgili olabilir. "Dokunulmazlıklar kalkana kadar" diye insanları sürekli savaştıramazsın, hiçbir ordu sürekli savaşamaz.

CHP, ÖDP, İP, ÇYDD, ADD için konser veriyorsunuz. Mezopotamya Kültür Merkezi, İdil Kültür Merkezi'nde konseriniz oluyor. Hepsi birbirinden farklı siyasal çizgiler. Sizin üye olduğunuz bir parti var mı?

Beni CHP'ye üye yaptılar. *(gülüyor)* Evet, hepsi için konser veriyoruz. Demokrasiden ve aydınlık Türkiye'den yana, ilerici her ortamda konser verebiliriz çünkü.

Yeni albüm ne zaman geliyor?

Şu an kayıtla uğraşıyoruz. Sanıyorum yılbaşında yayınlanmış olur. Albümde "Kuzuların Sessizliği", "Yine Düştük Yollara" ve "Yollarda" adlı şarkılar var kesinleşen. "Aşk Olmadan" diye bir şarkı var, biraz hit motifli bir şarkı. İsmini daha koymadık, türbanlı bir kızın yazdığı bir mektup üzerine yazdığımız bir şarkı var. Bir köy öğretmenin yazdığı mektuptan esinlendiğim bir başka şarkı var. "Harran" diyoruz şimdilik, ama ismi belli değil daha, pamuk toplayan işçilerle ilgili bir şarkı var.

Müzikal bir farklılık olacak mı?

Daha değişik olacağı kesin. Yaylıları kullanabilirim. Uğraşmaya bağlı. Akustik bir kayıt olacak. Altyapıların daha iyi olacağı kesin. Müzikal olarak da daha gelişmiş bir albüm olacak. Ama bazıları hayal kırıklığına uğrayabilir. "Sözlerimi Geri Alamam" gibi bir şarkı bulamayacaklar çünkü. O eskiden son şarkı olarak anlamlı geliyordu. Klibi çıkınca şarkı bu kadar zaman sonra istek almaya başladı. Son şarkı hit şarkı gibi oluyor, en baba şarkılarını sonda çalıyorlar denebilir diye ortalarda çalıyoruz onu.

Söyleşi: **Serkan Seymen**

Portishead

Pop dünyasının en büyük klişelerinden biri: Başarılı bir albümün ardından ikinci albümü kotarmanın zorluğu, sıkıntısı, başağrısı... Aynı hikaye Portishead'in geçtiğimiz ay yayınlanan ikinci albümü "Portishead" için de tekrarlandı... Ama sonunda grup eskisinden de sağlam biçimde siyah-beyaz müziğine devam ediyor. Bristol sound'un, Wild Bunch ekolünün medarı iftiharı Portishead, "Dummy"den "Portishead"e uzanan yolculuğunu anlatıyor, dört eleman iki yıla yayılan dört ayrı söyleşide sırayla söz alıyor.

Konser kabusu

Geoff, Beth (1996, "Dummy"den sonra)

Gruba neden Portishead ismini verdiniz?

Geoff Barrow: Portishead, İngiltere'de, Bristol Kanalı'nın yanında, doğup büyüdüğüm kasvetli bir orta sınıf banliyösü. Gidip ölebileceğiniz bir yer. Orada büyümek korkunçtu, sadece mutlak bir can sıkıntısı. Tüm varoş çocukları gibi ben de müziğe sığındım, özellikle de Amerikan hip-hop'una. Yatak odamda vuruşları ve sample'ları miksleyebileceğimi keşfettiğimde, ilgim saplantıya dönüştü. Yığınlarca plak, bir sample cihazı ve bir çift kasetçalarla kayıtlar yaparak ve oradan kaçmayı hayal ederek saatler harcadım.

Beth Gibbons: Ben daha da sıkıcı bir çevrede büyüdüm. Dört kızkardeşin en küçüğü olarak, Devon'un kırsal bölgesinde yer alan küçük bir süt çiftliğinde... Görünüm olarak da, kültürel açıdan da bomboş bir yerdi. Genç kızken annem ve babam ayrıldı. Ablalarım evlendiler ve çiftlikten ayrıldılar. Çiftliği idare edebilmesi için anneme yardım etmek de bana düştü. Küçük kasaba yaşamından soğumuş, sessiz ve yalnız bir kızdım. Buna rağmen, yerel bir cover grubunda bir süre Janis Joplin ve Fleetwood Mac şarkıları söyledim. Devon'u terkedebileceğimi ve bir şarkıcı olabileceğimi gerçekten hiç hayal etmemiştim. Kasabalılar sadece evleneceklerini, çocuk yapacaklarını, bir kulübe satın alacaklarını ve mutlu bir ömür geçireceklerini düşünmeye çalışırlar... Billie Holiday, Edith Piaf gibi kahramanlarımın hayatına baktığımda kendimi suçlu hissediyorum. Benim onlar gibi bir çocukluğum olmadı. Baskıya, tecavüze uğramadım. Çocukluğumdan geriye kalan bir konu hariç –ki bunu da size söylemeyeceğim– en kötü gençlik travmam, ev ödevlerimi zamanında yetiştirebilmekle ilgiliydi.

Nasıl bir araya geldiniz?

Müziğimiz asansör müziğine dönüşsün istemiyoruz

Beth: 22 yaşıma kadar Devon'u şarkıcılık yapmak için terketmeyi hiç ciddi ciddi düşünmedim. İlk hayal kırıklığını, kısa bir süre beraber çalıştığım Talk Talk'tan Paul Webb'le yaşadım. Fakat Londra'ya sürüklenip iş bulma kurumunda Geoff'la karşılaşıncaya kadar pek bir şey olmadı.

Geoff: Ben o sıralar odamda şarkı miksleme işinden iyi dereceyle mezun olmuş, Massive Attack ve Neneh Cherry gibi sanatçılarla çalışan bir stüdyoda iş bulmuştum. Bir mağaza açmayı düşünüyordum. Arta kalan zamanda da, yavaş yavaş kendi müziğime konsantre olmaya başlamıştım. Fakat yaptığım efektlerin, ritmlerin, vuruşlardaki kısa aralıkların ve boşlukların üzerine şarkı söyleyebilecek birini bulmak zordu. Tanıştıktan sonra, Beth'e dinlemesi için hazırladığım birkaç kaseti verdim ve geri getirdiği şeyi dinlediğimde hayran oldum. Bir nevi şok! Beth'e verdiğim o kasetlerin bazıları, sadece gürültüden ibaretti. Her şeyi harekete geçiren bu vokal oldu.

Beth: Sonra birlikte provalar yapmak yerine, kasetler ve telefon konuşmaları yoluyla fikir alışverişinde bulunarak, birbirimizden izole bir biçimde çalışmaya devam ettik. Geoff, Adrian ve ses teknisyenimiz Dave MacDonald'la parçaların altyapısını stüdyoda hazırlayıp kasetleri bana yolluyordu. Durmaksızın üzerine şarkı söylüyor ve umutsuzca nasıl bir şeyin uyanacağını bulmaya çalışıyordum. Tatmin olunca ya kasete kaydediyor ya da telefonda Geoff'a söylüyordum. En sonunda stüdyoya girdik ve son halini verdik.

Kayıt süreci kolay mıydı?

Beth: Etrafınızda insanlar varken çok daha zor. Bir takım gözler beni seyrederken, kendimi kuşatılmış ve paniklemiş hissettim.

Geoff: Bana da aynısı oluyor. İkimizin de aynı yerde çalışabilmesinin mümkün olduğunu sanmıyorum. Beth geliyor, ben de bir vuruş üzerinde çalışıyor oluyorum. O zaman şöyle bir şey oluyor: "Hayır. Kusura bakma. Bunu dinleyemezsin..."

Konserlerden pek hoşlanmıyorsunuz herhalde...

Beth: Bu gerçekten bir kabus benim için. Nedenini bilmiyorum, belki de evimden uzak olduğum içindir. Düzeleceğini umuyorum ama hiç bu kadar kötüsü olmamıştı.

Geoff: Yolculuk gibi işlerle aram hiçbir zaman iyi olmadı. Stüdyoda, yani yeni bir ilham, yeni bir ritm, yeni acayip bir şarkı yakaladığım o yerde olmayı yeğlerim. Stüdyoda çalışırken tamamıyla memnunum. Fakat turnelerde yabancı bir dünyadayım.

Eleştirileri takip ediyor musunuz?

Geoff: Hakkımızda yazılanların neredeyse her kelimesini okuyorum ve müziğimizi sinemasal ya da atmosferik olarak tanımlayan yazılar gördüğümde tüylerim diken diken oluyor. Gösterilen ilgiye teşekkür ediyorum fakat Portishead için isteyeceğim son şey, adi film teorisyeni müzisyenlerden oluşmuş, tükenmiş bir sanat okulu grubu denmesidir. Belki de böyle bir görüntü veriyoruz ama, herhangi birimizin olmasını isteyeceği en son şey bu. İnsanlar şarkılarda küçük bir parça boşluk duyduklarında, otomatik olarak "ah atmosferik filmler" şeklinde düşünüyor. Açıkçası, 60'ların film müziklerinden etkileniyoruz, fakat bana göre bu kesinlikle bir Hendrix nağmesi ya da rap nağmesi gibi bir şey: tertemiz bir kayıt, arı bir ses. Müzikle uğraşırken gözüm hiçbir şey görmüyor. Beynim, görünür her şey üzerine çalışmasını durduruyor.

"To Kill A Dead Man" adlı filminizde hemen hemen bir sanat okulu projesi havası var. Nereden çıktı bu film fikri?

Geoff: Bir klip çekmek yerine, on dakikalık öykülü bir film çekmeyi tercih ettik. Bu filmi, arkasına gizlenebileceğimiz bir maske olsun, pop star denen askıya asılmayalım diye yaptık. Bir imajımız olsun istemedik. Bizim yerimize odaklanacak bir şey istedik ve o şey de bu kısa film oldu. İnsanlar tamamıyla esas noktayı atladılar. Orada gördükleri katiyen biz değiliz, bunu imajdan kaçınmak için yapmıştık.

Beth: İşin başında yanlış anlaşıldık. Aniden bir pop starı rolüne konmak çok rahatsız edici. İlk röportajlarımızda sessiz kalmaya gayret ediyordum, sıkıcı bir caz divasından ziyade bir köylü kızı gibi davranıyordum. Tabii ki İngiliz müzik basını bundan çok hoşlandı. Başlangıçta albümün neye benzediği ve kendi fikrimin ne olduğu konusunda kararsızdım. Kıkırdayıp duruyordum.

Geoff: Ve haliyle yanlış bir izlenim verdi. Oyun gibi bir şeydi. Beth sadece kafasındakini söylemek istedi. Fakat o insanlar bunu yapmasına izin vermediler.

Beth: Olay buradan başladı ve tırmandırdılar, beni esrarengiz bir kişiliğe büründürdüler. Bizden böyle olmamızı istiyorlar, çünkü sanatçı ve pop starlarının böyle olması bekleniyor. Gerçek şu ki, dışarda görünenle içerdeki hiçbir zaman aynı olmadı. Benden istenen herhangi bir karakteri oynayabilirim. Biraz paranoyak ve saplantılı bir hale geldim artık. Ama sanırım herkes öyle. Ben de zaten bunun hakkında şarkı söylüyorum.

Film müziklerine geri dönmek...

Adrian (1996, "Dummy"den sonra)

Aslında bir caz gitaristisin. Portishead'den önce neler yapıyordun?

Adrian Utley: Kabuğumu kırmaya çalışıyordum. Bir yaz kampında müzik direktörü olarak işe başladım; gecede üç kabare topluluğunun gösterilerini düzenliyordum. Sonra, kendi gruplarımı kurma yönünde adımlar atmaya başladım. Bu, plak firmalarının korkunç içyüzünü görmemi sağladı. Daha çok çaldıkça, cazın benim olayım olduğunu keşfettim, her zaman bunun üstüne gitmenin yollarını bulmam gerekiyordu. Bir ara, bir blues grubuyla bağlantıya geçmeme de sebep olan Jeff Beck'in grubunda kısa bir müddet çaldım. Pek çok session yaptım, fakat benden beklenen davranış ve diplomasiyi gösteremedim. Her zaman çok konuşuyordum, her zaman dikkafalıydım. Session yapmak, prodüktörün ne işe yaradığını farkettirdi bana ve o noktada prodüktörlüğe başlamak makul bir adımdı...

Portishead'e nasıl katıldın?

Bizi bir araya getiren, film müzikleri ve hip-hop'a olan ortak ilgimizdi. Geoff Barrow, Bristol'de benim de çalıştığım stüdyoyu kullanıyordu. Arkadaş olduk ve farkettik ki ikimizin de hoşlandığı şeyler aynı –John Barry, Morricone, Lalo Schifrin ve Tribe Called Quest benzeri eski hip-hop'lar. Geoff zaten Beth'le çalışıyordu ve onlarla beraber yaptığım ilk parça "Sour Times" oldu.

"Dummy"de eski teknolojili bir sürü tıslama ve çıtırtıyla dolu, rahatsız edici bir sound var. Neden?

Dijital sesler beni heyecanlandırmıyor. "Dummy"i yaparken çıkış noktamız, film müziklerine geri dönmekti, o dünyada var olabilecek bir albüm yapmaktı. Eski teçhizat seslerinden hoşlanıyoruz, sadece analog cihazlar kullanıyoruz ve kendi tekniğimizi geliştirmeye çalışıyoruz. Albümdeki vokallerin büyük bir bölümü, 16 kanallı mikserde yapılmış demolardan alınma. İçinde ruh barındırmayan muhteşem bir kaydı kullanmaktansa, eski sound'lu mükemmel bir vokali tercih ederim.

"Dummy"nin ticari başarısına ne diyorsun?

Bizi asıl şok eden şey, Amerika'da Oasis'ten daha çok satmış olmamız. Oldukça gayrı ticari bir albüm yaptığımızı düşünmüştük. Bu yüzden bir milyonun üzerinde satış yapmak epeyce sersemletti bizi.

Sahnede birçok şarkıya remiks yapıyorsunuz, bundan hoşlanıyor musunuz?

Evet, özellikle Paul Weller'ınkini çok seviyorum, fakat bu işin etiği üzerine şüphelerim var. Plak firmalarının pis numaraları için, insanların bize olan güvenini satın almaya çabaladıkları gün gibi ortada. Fakat saygı duyduğumuz insanların şarkıları üzerinde çalışmadan da edemiyoruz. Eskiden remiks yapmak, şarkıları daha dansedilebilir hale getirmek için uzatmak demekti, fakat sampler'lar ortaya çıktığından beri remiks, tekrar yazmak, tekrar düzenlemek haline geldi...

"Dummy" başka nelere önayak oldu?

Portishead benzeri sound'a sahip diğer gruplarla çalışmak hiç ilgimi çekmiyor. Fakat film müzikleri ve televizyon çalışmaları yapma fırsatına sahip olmak müthiş. Film müziklerinde bir sürü Portishead şarkısı kullanıldı. Geçenlerde "Tank Girl"ü seyrettim. Böyle iğrenç bir film ortaya çıkacağını bilseydik, şarkılarımızdan birini kullanmalarına izin vermezdik...

Sence ikinci Portishead albümü nasıl bir şey olacak?

Açıkçası şu an, önümüze çalınacak daha çok şey geliyor. Artık kağıtta boş bir yer kalmadı. "Dummy"yi yapmaya başladığımızda her şey tamamıyla farklıydı, kendi parametrelerimizi kendimiz tespit edebiliyorduk. Ama şimdi bir sürü insan yeni Portishead albümünü bekliyor. Bilmiyorum. Aslında bu konuda konuşmamaya çalışıyoruz. Stüdyoya gireceğiz, takılacağız ve "Dummy-Part II" ile dönmemeye çalışacağız.

Turnelere devam edecek misiniz?

Evet, yapmak zorundayız. Aslında hiçbirimiz bundan hoşlanmıyoruz. "Dummy" katiyen canlı çalınmak için yapılmış bir albüm değil, bunu tamamıyla plak şirketinin zoruyla yapıyoruz. Stadyum ve benzeri yerlerde çalmayacağız. Daha çok, ilginç mekanlarda konser vermeye gayret ediyoruz. Dürüst olmak gerekirse, ben birkaç televizyon şovuna katılmayı yeğlerim.

Beth: **Olayı tırmandırdılar ve beni esrarengiz bir kişiliğe büründürdüler. Bizden böyle olmamızı istiyorlar, çünkü sanatçı ve pop starlarının böyle olması bekleniyor. Gerçek şu ki, dışarda görünenle içerdeki hiçbir zaman aynı olmadı. Benden istenen herhangi bir karakteri oynayabilirim. Biraz paranoyak ve saplantılı bir hale geldim artık. Ama sanırım herkes öyle. Ben de zaten bunun hakkında şarkı söylüyorum.**

Her titreşimin bir nedeni olmalı

Geoff, Adrian, Dave (1997, "Portishead"den sonra)

"Dummy"nin ardından çıktığınız turneden geriye neler kaldı? Nasıl bir tecrübeydi?

Geoff: Konserler sona erdiğinde kendimi tamamen canlı hissediyordum. Turne o kadar başarılıydı ki, sahnede yeni melodiler icat ediyorduk. Sonunda oturduk ve bir karara vardık. Bundan sonra başkalarının parçalarını sample'lamayalım, kendi parçalarımızı sample'layalım dedik. Bunun üzerine geçmişe dönüp yaptığım her şeyi analiz etmeye başladım ve gelecekte neler yapmam gerektiğine baktım. Beth yazmaya ara vermediği halde, yazdıklarını bir türlü beğenmiyordu. Şarkıların bir türlü doğru şekilde biçimlenmediğini, yeterince gerçek olmadığını düşünüyordu. Biz melodi yazalım diye melodi yazmayız, bizim tarzımız değildir bu. Her melodinin, her titreşimin bir nedeni olmalı. Beth bu duyarlığı yitirdiğinden kuşkulanıyordu, ben de aynı şekilde kendimden kuşkulanıyordum. Sonuçta kendimi tamamen kapattığım bir noktaya geldim, hiç kimseye bir şey söylemeden çekip gittim... Birkaç ay sonra kafamı toparlayıp döndüm.

Beth niye basından böylesine uzak duruyor? Kızcağızın derdi nedir?

Geoff: Müzik endüstrisinden sapına kadar nefret eder Beth. Normal insanlarla takılmayı, normal işler yapmayı sever ve müzik endüstrisindeki yeriyle yargılanmaktan tiksinir. Kendisini öylesine müziğe vermiştir ki, müzik endüstrisiyle ilgili her şeyden rahatsız olur. Beth bizim baş şarkı yazarımız, sonuçta bütün bu pisliklerden uzak kalmak istiyorsa, kendi kararıdır, bana dert değil. İnsanlar tüm dikkatini müziğin dışındaki şeylere kaydırmaya başladığında tehlike baş gösterir.

Sanki aranızda bir iş bölümü var gibi: Sen röportaj veriyorsun, o fotoğraf...

Geoff: Beth röportaj vermekten nefret ediyor. Bu tavır "gizemli kadın" saçmalığına neden olsa da, eğer bu işe katlanamıyorsa yapmaz, gayet basit. Bense fotoğraf çektirmekten nefret ediyorum. Beş saat boyunca bir stüdyoda kapalı kalmaya katlanamam. Primadonna olduğum için değil, sıkıldığım için. Ben bu iş için müzik yapmıyorum... Rock'n'roll grupları ile kamuoyu arasında büyük bir uçurum var. Oasis gibi gruplar için hava hoş. Çok zeki adamlar ve oyunu nasıl oynayacaklarını biliyorlar. Rock'n'roll dünyasında ihtiyacınız olan şeydir bu. Ama biz bütün bunlarla başa çıkamayız. Daha az plak satmamıza neden olsa da –ki oluyor– biz böyleyiz.

Top Of The Pops programına da çıkmayı reddetmiştiniz...

Geoff: Evet. Ama orada bulunan insanlar yüzünden ya da cool olmak için değil. Kişisel olarak o programı sevmiyorum ben. Brits ödüllerine çıkmayı da aynı nedenden dolayı reddettik.

"Dummy"nin başarısının ardından, medya Portishead'i sen ve Beth'den oluşma bir topluluk gibi yansıttı. Ya diğer elemanlar?

Geoff: "Dummy" biraz öyle kotarıldı, bu doğru. O zamanlar kendimden çok emindim. Adrian'ın ve Dave'in müzisyenliği ve Beth'in şarkılarıyla ne yapabileceğimin farkındaydım. Yolu ben açtım, beraber ilerledik. İkinci albümde ise bilinçli bir şekilde

kendi liderliğimi sorguladım, bir adım geriye çekildim... Adrian ve Dave de en az Beth ve benim kadar bu işe saatlerini, enerjilerini ve yeteneklerini koyuyorlar.

"Portishead" albümünün yapılması gerçekten de rivayet edildiği kadar belalı mı oldu?

Geoff: Hem de nasıl! Perişan haldeydik. Saatler gitgide kısalıyordu. Müzikten ve müzik endüstrisiyle ilgili her şeyden giderek soğuyordum. Tek eğlendiğim zamanlar, Adrian'la birlikte davul başına oturup alakasız şeyler çaldığımız, Portishead müziğiyle uzaktan yakından ilgisi olmayan küçük deneyler yaptığımız zamanlardı. Tüm hayatını belli bir amaç için harcarsın, sonra istediğini yaparsın ve yeni bir albüm yapmak için içinde bir sebep bulman gerekir. Tam o noktadaydım. Ama ben Portishead'i asla tek atımlık bir proje olarak görmedim... O sıralar yeni müzikle ilgili hiçbir şey dinlemiyordum. Ne zaman radyoyu açsam, "ne boktan şeyler yapılıyor böyle" diyordum kendi kendime. Gazeteleri okuyor ve "övdükleri albümlere bak, müzik endüstrisi hepten boka sarmış" diyordum.

Dave: Portishead albümü kendi dişimizi çekmek gibiydi. Gerçekten zor, çok zor oldu. Bir önceki albümün tüm ağırlığı üzerine çöküyor. Albümü yapmaya başladığımızda "Dummy"nin tam olarak ne kadar sattığını bilmiyorduk. Bir sürü ödül kazandı ve birden yarattığı şeyin etkisini ve insanların bu albümle ilgili düşüncelerini farkettik. "Dummy"den farklı olmakla beraber, aynı damarda akan bir başka albüm yapmanın baskısı vardı. Bir şey yarattığın zaman, onun genel hatlarına bağlı kalmaya eğilimli hale geliyorsun. Yine de farklı bir şey yapmak istiyorsun. O zaman da elindeki malzemeye fazlaca dikkat etmeye, yaptığın her işi sorgulamaya başlıyorsun. Herkes içine kapanıyor.

Peki "Dummy"nin insanlar üzerindeki etkisi neydi?

Geoff: "Dummy" taptaze bir müzik olarak girdi insanların hayatına. İnsanlar albümü kabullendi, o kadar kabullendi ki, "ah canım, cuma akşamı bir parti vereceğiz, Portishead çalacağız" demeye başladılar. Ben her şeyimi bu müziğe vermiştim ve şimdi benim müziğim asansör müziğine dönüşüvermişti. Yine de insanlara bu müziği nasıl dinlemeleri gerektiğini öğretecek durumda değilim. Sadece ikinci albümün bir meydan okuma olmasını istedim, eğer doğrudan doğruya pop yapmıyorsanız, yaptığınız albüm dinleyiciye meydan okumalıdır diye düşünüyorum.

Dave: Kahve içerken dinlenen bir albüm oldu "Dummy". İnsanların albümü nasıl algılayacağı bizi bağlamaz temelde. Ama her şeye rağmen "Dummy"nin modern hayatta denk düştüğü bir yer var, bu da az şey değil. Bugünkü ortamda yapılan çoğu müziği hiçbir ortamda dinleyemiyorsunuz.

Peki, "Portishead" albümündeki çalışma tekniğiniz nasıldı?

Geoff: Adrian ve ben stüdyoya giriyorduk, Clive davulda bir şeyler tutturuyordu, bir dakika kadar çalıyorduk. Sonra değişik enstrümanlarla aynı partisyonu kaydediyor, başka enstrümanlar ekliyorduk. Tam bir şarkı gibi miks yapıyorduk. Ardından DAT'a çekiyor, sonra da plak haline getiriyorduk kaydı. Sonra da bu plağı sample'lıyorduk. Her gün bu küçük plaklardan bir sürü yapıyorduk.

Hızlı bir çalışma yöntemi sayılmaz... Sample'ların ortaya çıkışında Dave'in merkezî bir rolü var galiba.

Dave: Ben 60'lardaki, 70'lerdeki tavrı severim. Bir hata olmuşsa onu da dahil edersin, çünkü bu hata doğaldır. Bugünlerde insanlar bunun tam tersi bir yol izliyorlar, müziğin içindeki ruhu çıkarıp bir kenara fırlatıyorlar. Sonuçta ortaya tamamen steril bir ortam çıkıyor.

Bu albümde de, "Dummy"de olduğu gibi teramin kullanmışsınız...

Adrian: Teramini kullanıp kullanmamayı düşündüğümüz bir zaman oldu. Karar Geoff'undu, "hayır" dese kullanmayacaktık. Sonra düşündük: İlk albümde olduğu için mi teramin kullanmak sakıncalıydı? Ee, o zaman Beth'in sesini de kullanmamak lazımdı. İlk albümde de Beth'in sesi vardı. Gitar da kullanmamalıydık, "Dummy"de gitar da kullanılmıştı. Kim ne derse desin, kullanmaya karar verdik. Bu bizim sound'umuz.

Konserlerde senin azımsanmayacak bir rolün var. Sanki herkesi bir arada tutan sensin...

Adrian: Bu işi hepimiz birlikte yapıyoruz, hepimiz o anda sahnedeyiz. Her birimiz değişik alanlara destek sağlıyoruz. Dört kişilik klasik rock grubu gibi jam yapmıyoruz belki, ama benzeri bir şekilde birbirimize kenetlenmiş durumdayız.

Peki, "Portishead" albümü insanlar tarafından nasıl algılanacak?

Geoff: Hiç bilmiyorum. Bu albümün içinde single olabilecek bir şarkı olup olmadığını da bilmiyorum. Tek bildiğim garip bir albüm olduğu. Son kertede, biz işimizi yaptık, albümü kotardık, sıra geldi bir sonraki adımı düşünmeye.

Dave: **Kahve içerken dinlenen bir albüm oldu "Dummy". İnsanların albümü nasıl algılayacağı bizi bağlamaz temelde. Ama her şeye rağmen "Dummy"nin modern hayatta denk düştüğü bir yer var, bu da az şey değil. Bugünkü ortamda yapılan çoğu müziği hiçbir ortamda dinleyemiyorsun.**

İdoller, kahramanlar yok

Geoff, Beth (1997, "Portishead"den sonra)

"Portishead" albümü için stüdyoya girene kadar, kafanızda bütüncül bir konseptin oturmasını mı beklediniz?

Geoff: Hayır, kayıtlar kısa skeçlerden oluşan bir film çekimi gibiydi. Geneli hakkında kafa yorup kaygılanmak yerine her şeyi teker teker hallettik: Önce birini, sonra ötekini. Aramızdaki karşılıklı etkileşim ve kollektif çalışma sayesinde ana hatlar kendiliğinden beliriverdi. Gerçek bir grup ruhunun koşulları yaratıldı. Bilinçlerimiz birbirine kenetlendi.

Beth: İlk başlarda Geoff'un çıkardığı kişisel işler vardı yalnızca. Ben hareket halindeki bir trene binmiştim ve kelimelerim, şarkı söylemenin denge bozucu gücünü çok içsel bir tecrübe gibi keşfediyordum. Dave ve Adrian da işin içindeydiler ama biraz geride duruyorlardı. Yine de iş yürüyordu. Ama bu sefer Geoff ve diğer ikisi çok sıkı bir ortaklığa girdiler, ben de şarkılara daha fazla kendi fikrimi, yorumumu getirdim... Ben Burt Bacharach'ın şarkı yazım tekniğini çok seviyorum. Bütün şarkıları çok eski tarzda kotarılmış gibi duruyor ama her dinleyişte bir o kadar yeni geliyor. "Portishead" albümünde kişisellik çok yoğun değil. Evet, kendimizden çok şey koyduk ama pek öyle kendimizden geçerek, çılgıncasına değil. Tahminlerin tersine, bu albümde çok daha az aşk şarkısı oldu. "Ben" demeye, birinci tekil şahıs kullanmaya devam ediyorum, çünkü başkaları hakkında konuşmaya hiçbir zaman cesaret edemeyeceğim. Yine de bu şarkılarda daha fazla gözlem, daha uzak mesafeden bir bakış var. Mesela "Cowboys" isimli şarkı, Muhafazakarların iktidarda olduğu o boğucu dönemde yazıldı. Duyguların resmedilmesi kadar, konuların nerden seçildiği de önem taşıyor benim için...

Birkaç yıl öncesine dönüp baktığınızda çok şey değişmiş gibi geliyor mu? Örneğin herhalde iyi kazanıyorsunuz artık...

Geoff: Para elbette ki bir konfor hissi veriyor ve müziği sürdürebilmem için güven duygusu kazandırıyor. Ama aslına bakarsanız, "Dummy" benden bir milyoner yaratamadı. Zaten parayla büyümedim. Babam kamyon şoförüydü, annem ev kadını. Asıl önemli olan, müzik bana tam manasıyla yeni bir dil kazandırdı. Bütün çocukluğum ve gençliğim disleksi *(okuma güçlüğü ve başarısızlığı)* sorunuyla darmadağın geçti. Bütün öğretmenlerim okuma ve yazma güçlüklerimi tembelliğime ve kötü niyetime bağlıyorlardı, daha da fenası, bazıları da bir zeka geriliğinden mütevellit sanıyorlardı. Ben 20 yaşıma kadar tek bir kitap dahi okuyamadım. Grafikerlik tahsili görmeyi istedim, bu sefer de testlerde renk körü çıktım. Bu handikaplarım üst üste geldikçe beni giderek hassaslaştırdı. Bugün de hâlâ peşimi bırakmıyorlar. Banka şubesinde imza atmam istendiğinde bile problem başgösteriyor. İlk gençliğimde, günün birinde bir büroda çalışma düşüncesi beni paniğe sokuyordu. Müzik gerçekten büyük bir talih benim için... Portishead'in ilk zamanlarında tuhaf bir şekilde rock dünyası içine oturtulduk. Öyle bir ortamdı ki, hayat tarzın ve çılgınlıkların, temel olan her şeyin, şarkılarının, tüm üretiminin iki adım önüne geçiyor... Ben hayatımda joint içmedim, vaktimi pub köşelerinde harcamadım, hafta sonlarını karımla birlikte geçiriyorum. Portishead'den kafamı sıyırdığımda bir daha müzikten bahsetmiyorum, müzisyenlerle düşüp kalkmıyorum. Hayatımın anlatılmaya değmeyecek kadar sıkıcı olduğunu söylemeye çekinmiyorum. İşte bu yüzden insanlar Portishead dinlediklerinde sadece müziğe bağlanıyorlar. İşin içinde sözde idoller yok, kahramanlar yok...

Beth: Portishead'de geçen şu son birkaç sene içinde kendi kendimle hesaplaştım ve tek bir şeye tamamen ikna oldum: Ben bir pop-star değilim.

İnsanların seks konusundaki zevkleri bence ikiye ayrılır: kırsal ve kentsel. Ben tamamen kırsalım. Güneşli bir günde bir tepe ya da bir ormanın derinlikleri mükemmeldir. Ama birçok insan plastik ortamlarda, seksi külotlu çoraplarla seks yapmak isterler. Ben bunları sırf meraktan yaparım.

Björk Buzullar ve yanardağlar ülkesinin peri kızı Björk, Kukl ve Sugarcubes gruplarında tamamladığı punk tahsilinin ardından Bristol'lılarla yakın temasa geçmiş ve ilk iki solo albümüyle ortalığı dağıtmıştı. Şimdi "cesur" bir üçüncü albümle geri geldi: "Homogenic". Björk, geçen ay Raygun ve Les Inrockuptibles dergilerine müzik macerasını ve İzlandalılığını anlatmış...

İçimdeki şu Viking kanı

Yeni albümünün adı aslında "Dare" *(cüret, meydan okuma)* olacaktı. Bu senin için bir hayat felsefesi mi?

Björk: Aslında risk aldığım ilk albüm bu, aykırı olmayı hedeflediğim bir albüm. Yaşanması gereken bir süreçti. Artık yazdığım şarkılar yumuşadı. Ama "Homogenic"in kaydı sırasında insanların sınırlarını zorlamak istiyordum. Artık sabrım tükendi, bütün enerjimi mesleğin baskılarına karşı gelmek için tüketmek istemiyorum. Orta yolu buldum, ama gene de herkesin beni takip edemeyeceği bir yol bu. Tabii bir de yepyeni bir başlangıç, çünkü solo hazırladığım ilk albüm. Bugüne dek sadece eğleniyordum. "Debut" ve "Post" gibi albümleri kayıt etmek hayallerimi gerçekleştirmek gibiydi, çocukluğumdan beri içimde olan albümlerdi bunlar. İnsanların ilgisini çekmiş olmak, beklemediğim keyiflerdendi. Ama içimde bir ses, hep İzlanda'daki dönemimdeki gibi her şeyi en uç noktalara götürmemi söylüyordu. Karakterim böyle.

İlk iki albümde güvensizlik yüzünden başkalarının fikirlerine fazla mı önem verdin?

"Debut" albümünde projeyi tümüyle içimde hissediyordum, ama insanlara bunu nasıl ifade edeceğimi bilemiyordum. Ses teknisyenine ne söyleyebileceğimi bilmiyordum, fikirlerimi doğru dürüst savunamıyordum ve bu yüzden başka insanların isteklerine fazlasıyla boyun eğdim. Artık kimse bana bir şey yutturamaz, ne istediğimi çok iyi biliyorum ve geri çekilmem. Kendimi patron rolünde göremiyordum, hâlâ da gördüğüm söylenemez.

Kukl döneminin anarşisinden "Homogenic"in disiplinine geçmek kafanda sorun yarattı mı?

Beni sarsan albümler her zaman için inatçı, tek bir görüş açısını savunan abümler olmuştur. Bu netliği severim, ama ona varana kadar çok şey öğrenmek gerekiyor ve ben yavaş öğrenirim. Stüdyoya 11 yaşımda girdiğimi, o zamandan beri merdiveni temkinli ve yavaş yavaş tırmandığımı unutmamak lazım. Önce şarkı söylemeyi, sonra söz yazmayı, sonra piyano tuşlarını ve gitar tellerini öğrenerek geldim bu noktaya... Sugarcubes'le sadece stajdaydım, inceliyordum. Her zaman için önümde bilinmedik, arkamda ise iyice tanıyıp hazmettiğim deneyimlerin olma-

sını isterim. Bilinmeyen, öğrenecek ve keşfedilecek olayların olmasını garantilediği için bana bir saflık veriyor. Yaşadıklarımla elde ettiğim deneyimlerse, benim katkıda bulunabilmemi sağlıyor. Mesela "Debut"da Nellee Hopper ile yaptığım iş, "Post"ta gene onunla, Tricky ve Howie B ile ortak çalışmalar gerçekleştirmemi sağladı. Bu sayede engelleri aşarak ilerliyorum. Bundan böyle beat'ler üzerinde çalışabiliyor, "Bachelorette"de olduğu gibi aranjman yapabiliyorum. LFO'dan Mark Bell ile "Homogenic"in prodüksiyonunu da yapabildim. Eumir Deodato İzlanda Yaylı Çalgılar Sekizlisi ile çalışmaya geldiğinde her bir saniyesini pür dikkat takip ettim, çünkü adam hayatında 400 plak kayıt etmiş. Mikrofonları, müzisyenleri nasıl konumlandırdığını, orkestrayı nasıl yönettiğini takip ettim. Bagetinde büyük bir sorumluluk taşıyordu, onun yönlendirmesi olmasa orkestra mahvolmuştu. İyi bir dersti benim için. Belki bir dahaki albümü tek başıma yaparım. Bu isteğimin aşırı kontrol etme isteğinden doğduğunu sanmayın, sadece öğrenme arzusu ve risk alma merakından geliyor. Beni en çok korkutan duygu, korkaklığın ta kendisidir. Kaşifler gibi keşfettiğim yerlerin tadını çıkarmayı seviyorum, ama bununla yetinmeyip aramaya devam etmek istiyorum.

Sanki daha önce kullandığın malzemeleri toparlayıp onları sana ait kılmışsın.

Öğrenmeye ve etkilenmeye her zaman açığım. Ama eğer kendine ait güçlü bir kimlik hissin varsa, yabancıların arasına karışsan da yine sen olarak kalırsın. Çalıştığım her insanla olan ilişkim, alma ve verme üzerine kuruluydu. Yirmi yıldır süren ilişkilerim var ve bunlar iş ilişkisinin çok ötesinde, arkadaşlık ilişkileri. Uzun süren bir arkadaşlığın ardından telifler falan sorun olmaktan çıkıyor, duygusal bir bağ sayesinde çalışıyorsun. Alıyorsun ve veriyorsun. Eşitlik var bu ilişkilerde... Çocukluğumdan beri klavye çalarım ben. Sugarcubes zamanında da çalıyordum. "Yoka" şarkısındaki akorlar bana has bir sound. Ama çalıştığım herkesten bir şeyler öğrendim. Tricky'den de çok şey öğrendim, ama beat'leri değil. Tricky'nin şarkılarıyla olan ilişkisi çok yoğun. O kadar soyut bir ilişkidir ki... Onu çalışırken izlemek çok etkileyici. Şarkıya ve şarkının odak noktasına konsantre olur ve bir tür meditasyona dalar. Liriklerde ya da müzikte anlam olup olmadığı önemli değildir, onun yaptığı işte inanç vardır. Bu açıdan ona büyük saygım var.

Nuh tufanından önce insanlar "gelecek lanetlendi" diyorlardı. Bu değişime karşı duyulan korkudan başka nedir ki? İnsanların "tekno soğuktur" demesi de bundan farklı değil. Eğer işin içine ruh katmazsan, yaptığın tabii ki soğuk olur. Bu sadece bilgisayarla yapılan müzik için geçerli değil ki... Gitar gördüğün zaman "hadi duygusal bir şeyler döktür" mü diyorsun? Duygu yoksa, gitarda da yoktur, bilgisayarda da...

Elektronik müzik hakkında ne düşünüyorsun?

Elektronik müzik elektronik olmalı, Japon flütünü ya da kemanı andırmamalı. Kendi kimliğinden gurur duymalı. Dürüst ve canayakın tekno sesleri gibi olmalılar, çünkü insanlar bunları "soğuk" diyerek bir yana atıyorlar. Bence teknoloji, aynı zamanda sıcak ve duygusaldır. "Homogenic" albümünün geldiğim yeri, şu anda bulunduğum konumu yansıtmasını istedim. Beat'lerin bozulmuş halini kullandım, İzlanda teknosu gibi bir şeydi bu. İzlanda coğrafi olarak dünya üzerindeki en genç ülke ve inşası hâlâ devam ediyor. Bu yüzden benim kullandığım sesler de tamamlanmamış sesler.

Birkaç yıldır drum'n'bass dünyasının içindesin. Sence elektronik müzik mainstream'e girebilir mi?

Elbette. Elektrik 20. yüzyılın olayı değil ki... Her zaman bizim etrafımızdaydı o, gökgürültüsü ve şimşek gibi. Elektrik vücudumuzda var. Akupunktur yaptığınız zaman, sinirlerinizde dolaşan elektriği uyarıyorsunuz... Naylon halı üzerinde yürüdükten sonra duvara dokunuyorsunuz ve bir kıvılcım çakıyor. Bunu sese dönüştürmeyi ancak bu yüzyılda başardılar. Artık elektriği duyabiliyoruz. Hayatımızın bir parçası haline geldi. İnsanlar nedense geleceği hep yabancı ve soğuk olarak tasavvur eder. Nuh tufanından önce insanlar "gelecek lanetlendi" diyorlardı. Bu değişime karşı duyulan korkudan başka nedir ki? İnsanların "tekno soğuktur" demesi de bundan farklı değil. Eğer işin içine ruh katmazsan, yaptığın tabii ki soğuk olur. Bu sadece bilgisayarla yapılan müzik için geçerli değil ki... Gitar gördüğün zaman "hadi duygusal bir şeyler döktür" mü diyorsun? Duygu yoksa, gitarda da yoktur, bilgisayarda da... İnsanlar tembel. Romalılardan tutun, Mısırlılara, firavunlara, İngilizlere ve Amerikalılara kadar tüm kültürlerin doruk noktaları vardır ve o noktada sonsuza kadar kalmak isterler. Yüz yıl önce İngiltere'nin adı Büyük Britanya'ydı. Büyük İzlanda gibi bir isim düşünebilir misin? Amerikalılar için doruk noktası 50'lerdi. Plastiğe, naylona, şampuana, tabletlere ve Barbie'ye karşı sonsuz bir inanç besliyorlardı. Rock'n'roll'u icat ettiler ve büyük arabalar yaptılar. Doğal olarak şimdi de orada kalmak istiyorlar. Levi's'a, deri ceketlere, Elvis'e ve rock'n'roll'a asılıyorlar.

Senin için İzlandalı bir orkestra şefi ve yaylı enstrüman çalgıcılarıyla çalışmak çok mu önem taşıyordu?

Ana fikir, İzlanda hissi olan, İzlanda yaylı çalgılarıyla çalınan bir müzik yapmaktı. Ama tabii ki fikir acayip, çünkü İzlanda müziği diye bir şey yok, o kadar çok yabancı etken olmuş ki. İzlanda kimliği asıl edebiyatta ortaya çıkar. Bizse oturduk, İspanya'da bir stüdyoda İzlanda müziği yapmaya kalktık. Bazen Deodato orkestrayı yönetmeme izin veriyordu, zorda olduğumu görünce hemen bageti kapıyordu. Onları her duyduğumda ağlıyordum. Hayallerim gözlerimin önünde gerçek oluyordu. Bazen yaylı çalgıları neden bu kadar çok sevdiğimi merak ediyorum ve belki de müziğin sinir sistemini oluşturduklarını düşündüğüm içindir diyorum kendi kendime. Tellerin sinirleri titrettiğini, erittiğini düşünüyorum. Zaten bence sinemada bu yüzden o kadar sık yaylı çalgılar kullanılıyor. "Homogenic"i yaparken amacım, anatomik bir albüm çıkarmaktı: Kemanlar sinir sistemini; ses, ciğerleri ve oksijeni; ritm ise kalbi simgeliyor.

Bu yüzden bu kadar "çıplak" herhalde, sade...

"Post"ta gerektiğinden fazla enstrüman kullandım, oyuncak dükkanında salınmış bir çocuk gibiydim. Ama bu kadar çok oyuncak olunca, insanları 35 dakika oyalamak kolay. Asıl marifet, elinizde bir şey olmadığında ilgi çekmektedir. Tracey Thorn'un ilk albümünü dinleyin, sadece sesi ve gitarı vardır. Yine de her tür duyguyu aktarabilir size. Bu albümdeki şarkıları İzlanda'daki bir gettoda da dinleyebilirim, dağ başında da... Ben de bu yüzden sadece üç ana sesi kullandım, asırlardır kullanılan, en kuvvetli sesleri yani. Nefes, kalp atışı ve titreşen sinirler. En başından beri bas olmayacağına karar vermiştim, onun yerine stereoyla oynamayı yeğledim. Bas varsa, diğer tüm enstrümanlar mayışır. Bas şarkıyı kendi başına ayakta tutar, çünkü diğerleri için uğraşma gereği duymazsınız. Şanı ortaya, kemanları bir tarafa, beat'leri de öbür tarafa koyayım ki, dinleyici istediğini seçsin dedim.

Bu korkak olarak algılanma düşüncesi İzlandalılığa has bir duygu mu sence?

Çok bağımsız ve kimseye borçlu olmama isteğinden geliyor bence. Birkaç yıl evvel, Birleşmiş Milletler, ülkelere has karakteristikleri belirleyen bir araştırma yaptırmış ve sonuç İzlandalıların ruh sağlığı açısından hiç iç açıcı değil. "Mutlu musunuz?" sorusuna hepsi hararetle "evet!" diye cevap vermişler. "Neye inanırsınız" diye sorulduğunda ise "sadece kendime" diye yanıtlamışlar. Öbür ülkelerde insanlar "Allah", "Buda" veya "İsa" diye cevap vermiş. İzlanda'da arabamız bozulunca kendimiz tamir ederiz, güzel bir elbise istersek kendimiz dikeriz, güzel bir parça dinlemek istediğimizde kendimiz yazarız. Riskten hoşlandığımız için değil, kimsenin bize gelip de yardım etmeyeceğini bildiğimiz için. İzlanda'da bu kadar çok sanatçı oluşu da bu yüzden zaten. Sanat öyle birkaç seçilmiş ve gözde büyütülen kişinin elinde değil. Mesela benim büyükbabam şömine inşa eder. Her görüştüğümüzde bana son tasarımlarının fotoğraflarını gösterir, ben de ona son parçalarımı dinletirim. Anında eşit konumda oluyoruz. İnsanın mesleği ne olursa olsun önemli olan bağımsızlığını elde edebilmektir.

Birkaç yıl evvel, Birleşmiş Milletler, ülkelere has karakteristikleri belirleyen bir araştırma yaptırmış ve sonuç İzlandalıların ruh sağlığı açısından hiç iç açıcı değil. "Mutlu musunuz?" sorusuna hepsi hararetle "evet!" diye cevap vermişler. "Neye inanırsınız" diye sorulduğunda ise "sadece kendime" diye yanıtlamışlar. Öbür ülkelerde insanlar "Allah", "Buda" veya "İsa" diye cevap vermiş. İzlanda'da arabamız bozulunca kendimiz tamir ederiz, güzel bir elbise istersek kendimiz dikeriz, güzel bir parça dinlemek istediğimizde kendimiz yazarız.

Daha gençken her şeyden bu kadar uzak yaşamak nasıldı?

Aslında bu hiç problem olmadı, çünkü biz İzlandalılar haberlere ve bilgiye düşkünüzdür. Yani başka yerlerde ne olup bittiğini biliriz. Asırlar boyunca İskandinav ve Alman yöneticiler kendi ülkelerinin tarihleri hakkında bilgi almak için İzlanda'ya gelmişler, çünkü olaylar burada upuzun sagalar şeklinde kitaplara kayıt edilmiş. Kraliyet Sagaları, Yanık Njall Sagası, Şövalyelerin Sagası, hepsi 13. ve 14. yüzyıllarda burada yazılmışlar. Bizim en büyük yeteneğimiz hikaye anlatabilmektir ("saga" kelimesi "anlatmayı" ifade eden İzlandaca "segja"dan gelme). Ortaçağda bu hikayeler şiir ve şarkı şeklinde anlatılır ve ezberlenir, babadan oğula geçermiş. Bazısı üç saat sürse de İzlandalılar ezberlermiş ve bu sayede kuşak kuşak aktarılmışlar, sonra da yazıya dökülmüşler. İzlanda'da pop müziği bunun için yaklaşım olarak Fransız chanson'larına benzer, hep bir hikaye anlatılır. İngiliz ekolünden çok, Gainsbourg ya da Brel'e benzer. Müzik neredeyse duyulmaz, şan ön plandadır. 1944'e kadar İzlanda'nın yüksek vergi ödeyen bir Danimarka kolonisi olduğunu hatırlatmak gerek. O tarihe kadar çok fakirdik, dedemin ortaçağdaki gibi bir kulübede yaşadığını hatırlarım... Ama II. Dünya Savaşı sırasında balıkçılık sayesinde çok zengin olduk ve artık dünyanın en varlıklı ülkelerinden biriyiz. Sonuçta, 1944'de dört asır birden atlamışız. Hikaye anlatma sanatı yok olabilirdi, ama çağa ayak uydurmuş ve aile oturumlarından bilgisayar kaydına geçilmiş. İnternet ortaya çıktığında bunun İzlanda'ya çok uygun olduğunu düşünmüştüm. Sahiden burada herkes İnternet kullanıyor. Ben küçükken televizyonumuz bile yoktu, ama şimdi oğlum Sindri bana bilgisayar dersi veriyor. Çok fakir olduğumuz zamanlarda bile dünyayı takip ediyorduk çünkü hikayeler anlatılıyordu, bu bir tür saplantıydı.

Dünyada neler olduğunu görüp içinde olmamak seni sinik yapıyor olabilir mi?

İngiltere'ye ilk geldiğimde insanların sinizmi beni öldürdü, her şeyin bu kadar tenkit edilebileceğine inanamıyordum. Bizimse tam ada zihniyetimiz var: Saf ve mükemmel bir yerde yaşıyoruz ama bütün derdimiz oradan ayrılmak. İkilemimiz bu işte, gitmek istiyoruz ama başka yerde yaşayamıyoruz. Ömrüm boyunca gelip gideceğimi, burada yaşamaktan sıkılıp sonra da İzlanda'yı özleyeceğimi biliyorum. Aslında burada kendimi denizler arasında sıkışıp kalmış gibi hissettiğim anlar da olmadı değil. Sugarcubes zamanında harikaydı, çünkü hepimiz burada yaşıyorduk ama yılın altı ayını dünyada turne yaparak geçiriyorduk. Büyüme çağım sırasında bile yılda üç kere ülke dışına çıkıyordum. Bu içimdeki Viking kanından geliyor herhalde, öyle bir yerde oturup kalamıyorum. Vikinglere de bir ada yetmiyordu, tehlikeli tahtadan gemilerle Atlantik'te macera aramayı tercih ediyorlardı. Adada yaşayan insanlarda bu özelliği çok sık görüyorum. Jamaikalılar İzlandalılara "beyaz" gözüyle bakmazlar mesela. Bir keresinde, en yakın kız arkadaşım bir gece kulübündeyken, kocaman bir zenci ona yaklaşıp "senin bir adadan geldiğini biliyorum" demiş. Benim de Hawaii, Sicilya ve Kıbrıs'tan bir sürü arkadaşım var. Ülkemle gurur duyuyorum ama orada yaşamıyorum. Bu zıtlık hoşuma gidiyor, heyecan verici buluyorum. Oğlum da bana hep "anne, mutlu olmanı hep engelleyen bir şeyler var" der. Bu tatminsizlik çok romantik, beni hep ileri bakmaya teşvik ediyor.

Bir yıl önce sapıkça bir suikasti kıl payı atlattın. *(Bir hayranı Björk'e bombalı paket gönderdi, ardından da intihar etti.)* Sevdiklerinden uzakta kendini güçsüz hissetmişsindir herhalde.

İngiltere'ye taşındığımda sadece bir iş tamamlanıncaya kadar kalacağımı biliyordum. Sadece bu iş beni oğlum ve valizlerimle İzlanda'dan uzak tutabilirdi. Birkaç yıl nefesimi tuttum. Halbuki İngiltere'ye bayılıyorum, göçmen gibi geldim ve bak neler oldu... Eğlenceliydi ama yeniden nefes almam gerekiyordu. Kalsaydım, tehlike ve hedef kalmayacaktı. Kızgınlığa ya da depresyona gömülecektim, çünkü savaşacak bir şey kalmayınca bendeki reaksiyon bu iki şekilde ortaya çıkıyor. Yolumu yeniden değiştirmem ve bana ilham veren o zengin yere dönmem gerekiyordu. Aile ağacım 1200 yıl geriye gidiyor ve İzlandalıdan başka ırk yok. Tek bir yabancı gelip bu çizgiyi değiştirmemiş. Yani ben "senden çok daha güçlü olan düşmanınla savaş" komutunu veren 1200 yıllık ada insanı genlerini taşıyorum. O bombalı paket ve hayranlarımdan birinin ölümü korkunç bir şoktu. Bu tabii, özel hayatımda da ters giden olayların sadece görünen kısmıydı, ama ben bir şey görmüyordum, görmek istemiyordum. O kaza gözlerimi açtı. Yıllardır beni İzlanda'ya bağlayan lastiği zorluyordum. Ben de lastik kopmadan eve döndüm.

On yıl öncesine göre kendini daha sakin olarak mı nitelendiriyorsun?

Bir uçtan ötekisine gidiyorum. Saatlerce yemek yapıp evde küçük işlerle uğraşabilir ve son derece evcimen olabilirim, sonra da özel hayatımda ve gerçek anlamda risk alabilirim. Her gün kendime yaşadığımı ispatlamak istiyorum, çünkü 27 yaşına kadar çok yakın bir aile hayatım oldu. Oğlum için doğum günü partisi organize ettiğimde ailemden en az yüz kişi gelir. Bu güvenceye dayanmak çok güzel, ama aynı zamanda bir uçurumdan denize atlamak da çok güzel. Oğlumun kararlarına da bu yüzden saygı duyuyorum. Küçüklüğünden beri onu istediği seçimleri yapmakta serbest bırakıyorum: istediğini yer ve giyer. O ve ben gündüzle gece gibiyiz: O dışarıda çok sakin, evde çok hareketli, yani tam benim tersim. Bana bu kadar uzun süre dayanabilen tek insan o, 11 yıldır benimle yaşayabildi. Belki benim gibi bir insan için erkek arkadaş yerine oğul sahibi olmak en iyi çare... *(gülüşmeler)*

Zorunlu İzlanda elçisi rolünde kendini nasıl hissediyorsun?

Bu rol benim isteğim dışında gelişti. Deniz mahsulleri için reklam yapmam, diplomat ya da politikacı olmam için teklifler geldi, hepsini reddettim. Umarım Gus Gus başarılı olur ve bu konularda benden vazgeçilir. Ben buradaki birçok yeteneğe gölge yapıyorum. En komiği de sanat çevrelerinde referans olarak kullanılmak. Yakın zamanda İskandinav sanatçılara verilen Nobel müzik ödülünü kazandım ve ilk defa klasik icra etmeyen birisine verilmiş oldu. İzlanda için tarihi, benim içinse çok komik bir gündü... *(gülüşmeler)* Oslo'ya ödül törenine bir gittim ki, benden daha fazla şeref duymuş gibi duran ülkemin bütün politikacıları oradaydılar. İzlanda Elektrikçiler Derneği Başkanı olan babam da gelmişti. Havaalanına iner inmez, Norveç'teki İzlanda sefiri büyük havalarla bizi karşılamaya geldi. Bu adam, babamın bir İşçi Partisi temsilcisi olarak zamanında çok çekiştiği tutucu bir liderdi. Havaalanında ba-

bamın valizlerini bizzat kendisi taşıdı... *("gururla" gülüyor)* O zamanlar İzlanda tarihinin en büyük grevi planlanıyordu. Babam sürekli televizyonda devlete karşı bağırıp duruyordu, işçileri savunuyordu. Ama o ülke dışındayken, hükümet sendikalarla son derece hakkaniyetsiz bir anlaşma imzalamıştı. Törende bütün o politikacılar benim için büyük demeçler verdiler: "Björk ülkemizin onurunu kurtardı, bla bla bla." Sugarcubes zamanında aynı kişiler, satranç federasyonlarına inanılmaz maddi destek verip bize hiç yardım etmedikleri gibi, bir de zora koşarlardı. Biz o zamanlar istenilmeyenlerdik, şimdiyse karşıma geçmiş bana şampanya kadehlerini kaldırıyorlardı. Babam hemen mikrofona sarılıp durumun ne derece absürd olduğunu vurguladı.

Bir grup hareketli gencin sanat ve medyada bu kadar büyük yer kaplayabilmesine ne diyorsun?

Her ülkeye dönüşümde, gazetede önemli insanlara baktığımda tanıdığım yüzleri görüyorum. Bizim tanıştığımız dönemde İzlanda dört yol ağzındaydı. İzlanda tarihinde ilk defa bir nesil, "belki bizim insanımız da öbür ülkelerin insanları kadar başarılı olabilir" dedi. İzlanda yokluktan çıktı ve eğitim ile sağlık için çok para harcandı. Ama kültür için hiç para harcanmadı ve İzlanda kültürü edebiyat ile kısıtlandı. Hiç yerli müzik yoktu, hep İngilizlerin kopyası yapılıyordu. Bizim için punk, İngiltere'deki gibi, kraliyete ve otoriteye karşı bir hareket olarak görülmüyordu. Punk, bizde aşağılık kompleksine karşı bir başkaldırmaydı. Mesaj şöyleydi: "Kendiniz yapabilirsiniz, üstelik İzlandaca." O zamanlar herkes için bir sürü iş vardı. En güzel araba, en hoş deri koltuk ve en şık köy evi yarışması açıktı. Bir yığın insan gece gündüz çalışıyordu, çünkü işin sonunda çok para vardı. Anne ve babalarımızın zenginleştiğini, ama özel hayatlarını tümüyle kaybettiklerini ve iletişim kuramamaya başladıklarını gördük. Çalışmak ve dünyevi zenginlikler tutku haline dönüşmüştü, çünkü bin yıldır bunlara sahip olamama sıkıntısıyla yaşamışlardı. Bizse işe gitmeyi reddettik, "anti" olduk: anti-materyalist ve anti-emperyalist...

İzlanda'daki avantaj, kişilere tapınılmaması... Mesela gazetelerde dedikodu sayfası diye bir şey yoktur. Bugün bile, nerede oturduğum bilinse de, kimse benden imza istemeye gelmez. Birkaç saat önce markette tuvalet kağıdı alırken gördüğün kişiden niye imza isteyesin ki?

11 yaşında ilk plak

Burada çok tanınmaktan ve özel hayatının gözler önüne serilmesinden rahatsız oldun mu?

Şehir o kadar ufak ki, biz zaten tanınırdık. İzlanda'daki avantaj, kişilere tapınılmaması, bu yüzden hep rahat bırakılırdık. Mesela gazetelerde dedikodu sayfası diye bir şey yoktur. Bugün bile, nerede oturduğum bilinse de, kimse benden imza istemeye gelmez. Birkaç saat önce markette tuvalet kağıdı alırken gördüğün kişiden ne diye imza isteyesin ki? MTV'nin gelişiyle, korkarım, bu rahat dönem kapanacak. İzlanda'ya son gelişimde bindiğim taksinin şoföründen azar işittim. "Ünlüsün diye kendini herkesten önemli zannediyorsun değil mi? Geçen gün anneanneni havuzda gördüm, doğumgününde bile onu aramadığını söyledi" diye çıkıştı. Burada kesinlikle kendini beğenmiş yıldız rollerine bürünemem.

İzlandalıların doğayla olan ilişkisi neredeyse dinidir. Bu senin için de geçerli mi?

"X-files" ya da "Ghostbusters" gibi filmler çıktı çıkalı, insanlar doğada kendilerini aşan bir şeyler olduğunu düşünmeye başladılar. İzlanda'da bunu zaten biliriz. Burada doğa sık sık dağcıların ve denizcilerin hayatlarını alır. Doğanın bizden daha güçlü olduğunu bilir ve bunu olay haline getirmeyiz. Bu iskele hayaletlerle doludur ama ne olmuş yani, bu günlük hayatımın bir parçası. Bazı dağları tırmandığımda değiştiğimi biliyorum ama bu çok gerçek; hiç mistik veya doğaüstü bir olay filan değil. Dağlarda geçireceğim bir haftanın bana güç vereceğini biliyorum, ama cüce adamların etrafımda dans ederek bana enerji yüklemeyeceklerini de biliyorum... *(gülüşmeler)*

Doğanın insanoğluna tepkisini hissettiğin oluyor mu?

Bir hafta önce öyle bir şey oldu doğrusu. Bir buzulun üzerindeydim, helikopterden filme alıyorlardı, dağın varlığı ve gururu altında ezildiğimi hissettim. Çok mahzun (İzlanda gibi) ama çok da güzeldi. Ülkenin her yeri gibi güzel görünmek için yapmacıklığa başvurmuyordu, çıplaklığıyla güzeldi, böylesi daha da etkileyici oluyordu. Alpleri fazlasıyla düzgün buluyorum, sanki çizimlerini Walt Disney yapmış gibi. Her an bir yerden Bambi çıkabilirmiş gibi geliyor bana. O buzulun üzerinde kendimi birdenbire çok salakça ve yüzeysel gibi gördüm. Kendimi her böyle hissedişimde şükrediyorum, "ayaklarımın yeniden yere basmasını sağladığın için teşekkür ederim" diyorum. Bazen hiçbir şey olmadığınızın hatırlatılması iyi oluyor.

Sen akrep burcundansın. Tüm akrepler gibi seks hayatın macera mı dolu?

Bilmiyorum. Ben normal olduğumu düşünüyorum. Normal demeyelim de, sağlıklı diyelim. İnsanların seks konusundaki zevkleri bence iki kategoriye ayrılır: kırsal ve kentsel. Ben tamamen kırsalım. Güneşli bir günde bir tepe ya da bir ormanın derinlikleri benim için mükemmeldir. Ama birçok insan şehir içinde, plastik ortamlarda, seksi külotlu çoraplarla seks yapmak isterler. Ben bunları sırf meraktan yaparım. Ama temelde uyanık, tamamen ayık ve tetikte olmayı severim.

Karakterinden memnun musun?

Henüz üstünde çalışıyorum. Sanırım içimde iyi bir insan var. Ama bu sürekli iyi şeyler yapmak demek değil. İçimdeki şeytanı da beslemek istiyorum. İnsan meleği ve şeytanıyla birlikte yaşamayı öğrenmeli. Yine de izlediğim bir yol var. İnsanlar beni çekiyor. Yeni bir insan, içimde daha önce keşfetmediğim bir yönümü ortaya çıkarabilir. Eğer bu müzikal anlamdaysa daha da iyi. Bilinmeyen beni tahrik ediyor.

Çeviren: **Çilek Ünsal**

Yusef Lateef & Adam Rudolph

Akbank Caz Festivali'nin konukları arasında yılların müzisyeni Yusef Lateef ve Adam Rudolph da vardı. Yuseef Lateef "cazcı"lığıyla ve müslümanlığıyla biliniyor, Adam Rudolph da "dünya müziği"nin öncülerinden biri olarak tanınıyor, ikisi de bu tabirlerden hazzetmiyor. Lateef'in rehberliğini üstlenen Sarp Keskiner "içeriden", Sevin Okyay "izleyici" sıfatıyla "dışarıdan" Lateef'i ve Rudolph'u anlatıyorlar...

Müslüman adam caz yapar mı!

Ünlü bir müzisyene bir müzisyen olarak rehberlik etmek, birinci elden, Türkiye gibi malzemesi bol fakat piyasası kendinden menkul, izole bir ülkede "ben müziğimin neresindeyim" sorusuna cevap bulmakta çok yardımcı oluyor. Hele bu tecrübe hayatın ve zamanın tüm ışıklarına yüzünü dönmüş, o ülkeyi ve günlük yaşamı merak eden müzisyenlerle paylaşılırsa, çok daha zevkli oluyor. İşte Yusef Lateef ve Adam Rudolph buluşması, bu noktada benim için hayati bir tecrübe olarak hatırlanacak.

Konserleri, bir kısım caz dinleyicisini ve etkinlik olsun da ne olursa olsun kabilinden festivali takip edenleri hayal kırıklığına uğrattı. Oysa orada farklı bir şey oluyordu galiba: Ben ilk defa Afro-Amerikan geleneği bir müslümandan izliyor, dinliyordum. Dahası, hiçbir konserde, öncesi ve sonrasında, kafam bu kadar karışık değildi. Türkiye'de kendini dindar, kimliğini de müslüman olarak tarif edenlerin o derinliksiz ve rahatsız edici ifadeciliği ve dayatmacılığı, Türkiye'nin istesen de istemesen de ilgisiz kalamayacağın politik gündeminde bu "müslümanların" işgal ettiği yer, din izleğinde günlük yaşam ve daha onlarca çelişki içerisinde bir beş gün yaşadım.

Yusef Lateef havaalanına iner inmez, takkesi ve cübbesiyle tesettürlü eşi Tahira Hanım'dan cesaret alan çengel bıyıklı biri peydah oldu. Selamünaleyküm leşildikten sonra, çengel bıyık "niye geldi bu hacı" dedi. Ben de Akbank Caz Festivali'ne geldiğini belirttim. Çengel bıyık bozuldu: "Müslüman adam caz yapar mı!"

İlk günkü Adam Rudolph'un verimli workshop'unu takiben, ikinci gün Yusef Lateef bize Afro-Amerikan tarihinin kısa bir özetini geçti kendi workshop'unda: *"O insanlar köklerinden kopartılıp hiç tanımadıkları bir kıtaya bırakılıverdiler. Ve birden köle oldular! Düşünün, doğduğunuz topraklarda mutlusunuz, kendi dünyanızda yaşayıp gidiyorsunuz; sonra bir gün, size hiç benzemeyen bir gemi dolusu adam gelip, sizi zor kullanarak toplayıp götürüyor ve köle oluyorsunuz. Afro-Amerikalıların insanlık tarihinde başardıkları çok önemli bir şey var: 350 yılda tamamen yabancı bir kültüre adapte oldular; dahası bir karşı-kültür yarattılar. Yani bizim medeniyet dediğimiz insanlık sürecini 350 yıla sığdırdılar, sığdırmak zorunda kaldılar. Dahası, uçsuz bucaksız bir müzik geleneği yarattılar..."*

Yusef Lateef ve ekibi ilk konsere "Holy Light" adlı bir spiritüelle başladı. Tek bölümlü bu konser, bence tüm CRR ve diğer İstanbul konserleri de dahil olmak üzere, afro müzik geleneğinin tüm seslerini ve ruhlarını bir araya getiren ilk konserdi. Arkaik üflemelilere eşlik eden bir jug ve Hamid Drake'in bendiri ile Asya ve Afrika tarihinde uzun ve ruhani bir yolculuğa çıktık. Konser boyunca, her konserde bir patlama noktasına alışmış olan caz dinleyicisi, bu varoluşu ıskaladı ve bir kısım dinleyici orada olagelenleri anlayamadı.

"Ben müzik dinlemektense Allah'ın yarattığı bu güzel evrene kulak vermeyi tercih ederim, etrafımı izlerim. Mesela, saksofon cümlelerim için bir serçenin sekişinden veya özürlü bir kardeşimin yürüyüşünden esinlenirim. Zira hepsi de evrenin hareketinin bir parçasıdır ve Allah'ın yaratımıdır." (Yusef Lateef, workshop'tan)

Ondan uzun ve kalabalık saksofon soloları bekleyenler sükut-u hayale uğrayıp çıktılar konserden. Bir şeyler vardı ortada ama, bir türlü patlamıyordu. Ayrıca, pek çoğuna göre bu müzik caz değildi.

"Caz kelimesi için sözlüğe bakın, şöyle tarif ediyor: gürültünün ve şehvetin müziği. Sizin gibi bir bayana karşı 'şehvet' kelimesini kullanmaktan utanç duyuyorum. Ayrıca ben gürültü yapmıyorum. Peki o zaman kim beni ne hakla gürültü olarak tanımlandırılan bir müziğin içerisine yerleştiriyor?"

"Caz kelimesi için sözlüğe bakın, şöyle tarif ediyor: gürültünün ve şehvetin müziği. Sizin gibi bir bayana karşı 'şehvet' kelimesini kullanmaktan utanç duyuyorum. Ayrıca ben gürültü yapmıyorum. Peki o zaman kim beni ne hakla gürültü olarak tanımlandırılan bir müziğin içerisine yerleştiriyor? Caz, son derece lümpen ve aşağılayıcı bir fiildir. Pornografik bir anlamı vardır. Müziğime böyle bir tanım konması beni çok rahatsız ediyor. (NTV söyleşisinden; muhabir, genç bir bayan)

Peki, caz değilse, neydi iki gecedir çalınan? (Dinleyicinin kafasındaki muhtemel soru.)

"Hayır, dünya müziği de değil. Nedir dünya müziği? İstanbul'da televizyonu açtığımda karşıma çıkan müzik dünyaya ait değil mi? Veya sizin müzik kanallarında yayınlanan folklorik öğeler taşıyan pop müziğiniz dünya müziği mi, değil mi?" (Adam Rudolph; tanıtım metinlerinde adı "world music'in önde gelen perküsyonistlerinden biri" olarak geçiyor.)

"Ben ve arkadaşlarım hissettiğimiz biçimde müzik yapıyoruz. Afro-Amerikan geleneğinin en büyük özelliği budur. Coleman Hawkins, Don Byas, Ben Webster, Coltrane, Charlie Parker, Monk... Hepsi kendi izleklerini yarattılar. Herkes kendi sesini aradı ve buldu. O zamanlar, inanın herkes özgündü. Herkesin kendine ait bir tonu ve stili vardı. O caz denilen müzik, böyle bir yere geldi. Fakat bu saydığım isimlerden hiçbiri, müziğini tanımlamak için 'caz' kelimesini kullanmadı. Dizzy, be-bop kelimesine çok bozulurdu. Ellington, daha 1945'lerde, yaptığının caz ile alakasız olduğunu söylüyor, bu terim ile kendini sınırlandırmaktan kaçınıyordu." (Yusef Lateef)

"Terimleri müzik yazarları ve plak şirketleri müzisyenlerin başına bela ettiler. Kimse de çıkıp müzisyenlere 'Senin yaptığın bu yeni müziğe ne diyorsun?' diye sormadı." (Lee Jeske, festivali izlemek için Jazzız dergisi adına buradaydı)

"Kendi sesimi aramaya çalıştım hep. Ellington, 'Başkasının sınıfının iki numarası olacağına kendi sınıfının birincisi ol' derdi. O zamanlar Billie Holiday dinlerdim. Bir şeyler öğrenebileceğime inanırdım ve öğrenirdim de. John Lee Hooker, B.B.King, Bobby Blue Bland, Sarah Vaughan, Ornette Coleman, veya Pharoah Sanders da böyleydi. Önemli olan teknik virtüoziteyi öne çıkartmak değil, kaliteyi ve samimiyeti ifade edebilmek. Bugün ders verdiğim öğrencilerime soruyorum 'Bana bir günbatımı çalabilir misin diye..." (Yusef Lateef)

Lateef, 1949'da müslümanlığı seçmiş. Davulcusu ve perküsyonisti Hamid Drake ise, Cerrahilerin Chicago koluna mensup. Drake ile geldiğimizin ikinci günü tekkeye gidip sofraya oturduk, ekmeğimizi paylaştık ve zikrettik. Atmosferde girmeyen, bizim şehrimizdeki günlük yaşamın dayattığı plastik duyguydu. Atmosfere dahil olamayan bizdik ve gözlerimiz kapalıydı. Hamid ise çok mutlu ve kendisiyle barışıktı. Burada olmak, ziyaret ettiğimiz Sultanahmet Camii'nde namazını kılmak onun için sıradandı. Her sabah lobide birbirleriyle kucaklaşıp geçen gün için şükreden, diğerine yeni bir gün için mutluluk dileyen insanlar vardı karşımda. Ben de onların rehberiydim.

Sarp Keskiner

Daimi değiş - tokuş

Bu yıl İstanbul'a Yusef Lateef geldi. Yanında Adam Rudolph'la. 7. Akbank Uluslararası Caz Festivali programına, "Yusef Lateef & Adam Rudolph's Moving Pictures" başlığı altında dahil oldular. Herkes, çoğunluk tarafından tanınan Lateef ile pek tanınmayan Rudolph'un birlikte bir "moving pictures" (her neyse) muhabbeti yapacağını sandı. Grupta, üflemelilerde Ralph Jones, vurmalılarda Hamid Drake de vardı. Genel kanaat, karaderili ve müslüman Lateef'in aynı durumdaki bu iki müzisyenden oluşan bir grubu olduğu, beyazderili ve Budist Rudolph'u da aralarına aldıkları merkezindeydi. Biraz da bu yüzden, İstanbul'un kerameti kendinden menkul caz dinleyicileri iki konseri de beğenmedi, her anında terketmeye yatkın göründüler. Yusef Lateef'e, daha önceki yıllarda Lawrence "Butch" Morris ile Anthony Braxton'a ettikleri muameleyi ettiler. Doğrusu, sevmedikleri kişileri seçmede hayli zevkli oldukları söylenebilir. Artık "marjinal" bir şahıs olduğunu düşünerek konserlerini doldurdukları Morris de, Braxton da çok seçkin ve öncü müzisyenler çünkü.

Ancak, Lateef'in ilk konserinde kişisel ve vokal itirazlara da rastlandı. Cazsever bir bey, "Bu yaptığı caz mı? Bizi mi kandırıyor?" şeklinde bir soru attı ortaya. Yaptıkları caz mıydı, dünya müziği miydi, bir şey diyemeyeceğim. Ama bütünlüğü olan, bir elips gibi dönüp kendini kucaklayan ve ruhsal yanı baskın bir müzikti. Bir de, Adam Rudolph'un durumu var. Kendisi Lateef ve arkadaşlarının peşine takılıp gelmemişti İstanbul'a. Moving Pictures, onun altı yıl önce kurduğu bir gruptu. Lateef onlara katılmıştı: "Hamid'le ben 14 yaşından beri birlikte çalışıyoruz. Ralph'la birlikteliğimiz de, 1973'ten bu yana kesintili olarak sürüyor. Yusef'le 1988'de tanıştım. Birçok farklı projede birlikte çalıştık." Evet, söz konusu olan, Adam Rudolph'un Moving Pictures'ı ve Yusef Lateef'ti aslında.

Caz ya da dünya müziği konusuna gelince, bir kere Yusef Lateef "caz" lafına fena halde sinirleniyor. "Dünya müziğinin lideri" olarak sunulan Adam Rudolph ise, "dünya müziği" tanımına karşı; hatta kızıyor: "Saçma sapan... Ne demek yani? Hiçbir anlamı yok. Amerika'da Türk müziği dünya müziği sayılır örneğin. Bu sınıflandırma herhangi bir değer taşımıyor." İyi de, ortada aynı başlık altında sunulan, satılan, şöyle ya da böyle değerlendirilen bir müzik var. "O başka, o işin süpermarket tarafı. Malum, süpermarkette bir yanda ampuller, bir yanda ton balıkları vardır. Belli bir bölümde, belli bir etiket altındadırlar. 'Dünya müziği' başlığı altında da dünya müziği vardır, bulmakta kolaylık sağlar. Sanayi açısından iyidir. Ama biz, sanatçılar yani, böyle düşünmüyoruz."

Rudolph'a gelince, Moving Pictures grubu henüz bir tanımı olmayan arazide dolanıyor. Adam Rudolph, besteci ve vurmalı çalgıcı olarak, ama aynı zamanda Amerikan geleneklerinden doğan müzikleri Avrupa, Afrika, Ortadoğu ve Asya enstrümanlarıyla birleştirmesiyle tanınıyor. Yani başka kültürlerin enstrümanlarını kullanmada öncülerden biri olmasıyla.

Rudolph, önce yanında oturan Lateef'i göstererek "Benim bildiğim, bunu ilk yapan kişi o" deyip hürmette kusur etmiyor. Başlıyor anlatmaya: "saksofonu Belçikalı Sax icat etti. Afrika'da müzisyenler daimi bir değiş-tokuş halindedir. Malezya ve Mozambik'te ise aynı tür ksilofonu çalarlar. Bu aynılık ve alışveriş hep vardı, hep de var olacak. Değişen tek şey, seyahatler ve kayıt teknolojisi sayesinde işin boyutunun farklılaşmış olması. İnsanın merak dürtüsü ise hep vardı. İspanyol fatihlerin çaldığı enstrüman, çadango, Güney Amerika kızılderililerinin ilgisini çekmişti. Onu aldılar ve değiştirdiler." Demek ki, dost-düşman tanımaksızın yüzyıllardır var olan bir değiş-tokuş, bir alışveriş söz konusu. Öyleyse, "dünya müziği" konusunda koparılan kıyamet niye? "Kıyamet koparılıyor, çünkü pek az gazeteci sanatçıların çalışmalarına ilişkin olguların gerçekte ne olduğunu sormaya vakit ayırıyor, böyle bir 'zahmet'e girişiyor. 'Biraz ondan, biraz bundan duyuyorum' diye ahkam kesiyorlar. Oysa duydukları, onların hiçbiri değil. Biz sadece duygularımızı, düşüncelerimizi yansıtmak istiyoruz, sadece müziğimize cevap veriyoruz." Bu sefer de o soruyor: "Konseri nasıl buldun?" Sevdiğimi söylüyorum, çünkü gerçekten sevdim. Yukarıda bahsi geçen bütünsellik ve ruhdaşlıktan söz ediyorum. Bir de, doğa seslerinden. Sonra, üst üste binen müzik cümlelerinden, bunların bazılarının üst üste oturup, bazılarının ise tam denk düşmemesinin ne kadar hoşuma gittiğinden. Adam Rudolph, gözleri parlayarak, "Evet, kesinlikle" diyor, "amaç buydu. Aslında müziği ben besteliyorum, elbette Yusef Lateef de kendi müziğini, kendi skala ve armoni fikirlerini getiriyor. Paylaşılmış bir dil bu. Bizim hazırlığımız, araştırmamız. Belirli bir programımız yok. Kalplerimizi, duygularımızı, birbirimizi dinliyoruz. Yaratmak için hayal gücümüzden yararlanıyoruz." Lateef'in "caz" denmesini istemediği Afrikalı-Amerikalı müziğine gelince: "Onun gibi bir müzik yok" diyor, "insanlarda katılma arzusu uyandırıyor. Burada, Japonya'da, elbette Avrupa'da. Kendini gerçek anlamda ifade fırsatı veriyor. Tam bir bireysellikle, duygularının bütün gücüyle. Yetiştiğim semtte birçok doğaçlamacı vardı. Afro-Amerikan geleneksel müziği gerçi benim kültürüme de dahil değildi ama, çevremin bir parçasıydı, bana çok ilginç geldi. Çok güzel bir şey, çünkü Avrupalı müzisyenler ondan etkilendikleri halde, kendi sound'larını da geliştiriyorlar. Hayal gücünüzün gittiği yere kadar gidiyorsunuz." Hepsi tamam da, müzisyen için esas olan ne acaba: "Duke, bir seferinde 'kendinizin kötü bir 1 Numara'sı olmak, başkalarının iyi 2 Numara'sı olmaktan iyidir' demişti. Mesele, kendin olabilmekte."

Sevin Okyay

Smokin' Joe Kubek & B'Nois King

Uluslararası Eskişehir Festivali'nin misafirlerinden Kubek ve King, Teksaslı iki blues seyyahı. Duyduk ki, konserlerinden memnun kalmayan olmamış...

Kızarmış ekmek ve reçel

Türkiye'deki konserleriniz nasıl geçti?

S.J. Kubek: İnanılmazdı. Gösterilen ilgi karşısında mahçup olduk. En sıkı konserlerimizden biriydi. Çok iyi bir seyirci vardı.

Türkiye müziği hakkında ne biliyorsunuz?

S.J. Kubek: Burada televizyonda her gün izledim. Bir sürü Türk müzisyeni seyrettim. Geleneksel Türk müziğinden de bazı şarkılara takıldım. Şimdiye kadar dinlediğim müzikler arasında, bana tamamen farklı gelen bir müzik.

Müziğe nasıl başladığınızı anlatır mısınız?

S.J. Kubek: Evimizde bir piyano vardı, annem gelir, "çek ellerini o piyanodan" derdi. Televizyonda, mağazalarda bir gitar gördüğümde büyüleniyordum, gitara aşık olmuştum. Hayat mükemmel değil, değişiklikler insanı yaşatır. Gitarım bu yüzden yanımda. Les Paul'un dediği gibi: "Gitarın en iyi dostun gibidir, karın, çocuğun, doktorun gibi..." O, hep iyi hissetmeni sağlamak için oradadır. Bazen gerçekten bitmiş bir haldeyken çok iyi çalarsın. Sebebini hiç bilemezsin, sadece çalmaya devam edersin. Benim de, B'Nois'nın da yaptığı bu.

Sahnede çok doğalsınız, nedir bunu sağlayan?

B. King: "Harbi müzisyen" olunmaz, doğulur. Okula gidip teknik öğrenebilirsin, bunu herkes yapabilir. Joe hiç okula gitmedi, ben de. Müziği dinleyerek, hissederek ve seyrederek öğrendik. İçimizde var bu doğallık.

Smokin' Joe'yla nasıl bir araya geldiniz?

B. King: İkimiz de farklı background'a sahibiz. Ben bir yerde caz çalıyordum, o da şu an yaptığı işi yapıyordu. Bir gece karşılaştık, çalmadık bile, bir anda oluverdi. Birkaç ay sonra Joe'nun çaldığı yere gittim ve beni sahneye davet etti. Hayatımız boyunca beraber çalmaya karar verdik. Batman'le Robin gibi olduk, kızarmış ekmekle reçel gibi...

Teksas'ta ve ABD'de bir sürü blues grubu var. Bu kadar grup arasından nasıl sıyrıldınız?

Farklıyız. Joe gençken insanları taklit etmeye çalıştı. Ama kişiliği öyle güçlü ki, taklit etmeye çalışsa bile, kendine ait bir sound ortaya çıkıyor. Benim için de aynı. Ne kadar çalarsam çalayım, sound'um kimseninki gibi değildi, bana aitti. Teksas'taki hiçbir blues grubu gibi çalamadık. Teksas'ta binlerce birbirinin aynı grup var, hepsi albümlerinde birbirini taklit ediyor.

S.J. Kubek: Kendine ait bir şey koymak çok önemli. O müzikleri dinlemek ve öğrenmek güzel bir şey, ama aynı zamanda, kendi özgün tarzını, izlediğin yolu geliştirmekten de sorumlu olman gerekiyor. Gözlerini kapatıp "bu Albert King, bu Freddie King, ah bu kesinlikle Jimmy Reed" demek gibi bir şey. Fakat bazen gözlerini kapattığında farkedersin ki, onlar da diğer bütün müzisyenler gibi çalıyor.

Clarence Gatemouth Brown ve Freddie King'le de çalıştınız, değil mi?

S.J. Kubek: Gatemouth Brown'la iki defa, Freddie King'le de birkaç defa çaldım. Çok önemli işler değildi. Freddie King'le sahnede beraber çalan son gitaristim. Onunla daha evvelden de tanışıyorduk, ikimiz de Dallas'ta yaşıyorduk çünkü. Beni çok etkilemiştir, hâlâ da etkiler.

B. King: İlham kaynağım caz. Özellikle Charlie Christian, Wes Montgomery... Bu müzikleri dinleyerek büyüdüm, otuz yıl caz çaldım.

→23

Adesa

Eskişehir Festivali'nde Ganalı bir grup da vardı. 12 kişilik grubu geleneksel müziklerini icra ediyor, gitaristleri ise bir Alman: Reinhardt Conen. Konser sonrasında Conen, eşi akrobat dansçı Korkoi Odametey ve eniştesi davulcu Samuel Zamptey'le Gana ve müzikleri üzerine sohbete koyulduk...

Haylayf

Adesa nasıl kuruldu?

Reinhard Conen: Fikir, karım ve benden çıktı. Grubun yapısında geleneksel ve modern müzikler, akrobatik danslar ve clown theatre (soytarı tiyatrosu) olmak üzere dört esas nokta var. 12 kişilik kadromuzla farklı farklı gösteriler yapıyoruz. Gana Ulusal Dans ve Müzik Topluluğu'ndan insanlarla tanıştım. Enistem gibi birkaçı Johnny Legu'nun akrabaları. İlk defa 1981'de Gana'ya gittiğimde yavaş yavaş müzisyenleri ve sanatçıları tanımaya başladım. 1989'da kendi grubumuzu kurduk. İnsanlara gelenekselden, köklerden başlayıp reggae, high life gibi modern müzikleri göstermek üzere çeşitli kültürleri bir araya getirdik.

Müzikten beklentileriniz ne?

Samuel Zamptey: Hem Gana'nın Gota gibi geleneksel ritüellerini, hem de modern müziği bir arada yapıyoruz. Bir sürü konser verdik, artık siyahlarla beyazlar bir araya geldiklerinde savaş yapmasınlar istiyoruz. Barış içinde insanların dansetmesini istiyoruz, başka bir şey değil.

Sadece Gana müzikleri mi çalıyorsunuz?

R. Conen: Çoğunlukla. Ama önce çalacağımız yerlere bir bakıyoruz. Örneğin burada Bob Marley'in ya da "A La La La La Long" gibi şarkıların sevildiğini gördük. Bazı yerlerde sadece world music, geleneksel müzikler çalıyoruz, seyircinin ne istediğine bağlı.

Gana'da popüler müzik ve geleneksel müzikler arasında bir mücadele var mı?

Korkoi Odametey: Hayır. Biz her tür müziği bir araya getiriyoruz. Bugün şu müzik var, dün şu müzik vardı gibi bir ayrım yapmıyoruz.

R. Conen: Gana'da her şehrin bir reisi vardır. Bir reis için festival yapıldığında, reis, başka şehirlerin de reislerini davet eder. Kuzeyden ve güneyden tüm reisler festivale katılmak için gelir. Bu festivallerde nereye baksanız, modern high life çalan bir grup görürsünüz. Aynı anda on grup birden çalar. İlk defa bu festivallerden birine katıldığımda durmaksızın altı gün-altı gece sürmüştü. Hiç durmuyorlar, kadın-erkek, herkeste acayip bir enerji var. Yarın ne olacağını kimse umursamıyor. Belki yarın ölürüz ama bugünü kutlarız, bugünün tadını çıkarırız. Orada çok şey öğrendim. Avrupa'da hep sorunlarla boğuşuruz, çok zavallıyız. Ama orada insanlar, aptalca yarın ne olacaklarını düşünmüyorlar. Bir dans töreni olduğunda, herkes sorunlarını unutuyor ve sadece eğleniyor. Önceden arada bir kavga varsa umursanmıyor. Festivalde bir olup dansederiz. Ben senin ekmeğini yerim, sen benimkini. Belki sonra yine kavga ederiz ama, festival zamanı umursamayız.

Bir Avrupalı olarak Afrika müziği hakkında ne düşünüyorsunuz?

R. Conen: Bir geleneksel müzik hayranıyım. Müziğe modern değil, geleneksel müzikler yüzünden başladım. Gençlerin geleneksel müziklerden uzaklaştığını görüyorum. Daha çok Amerika etkisindeki modern müziklerle ilgileniyorlar. Ama festivaller ve gelenekler her zaman var olacak. High life gibi modern müzikler, geçmişte yaşanan esaretten doğdu. Afrikalılar gidip sömürgeci ülkelere katıldılar, gemilerde çalıştırılmak için kullanıldılar. Yavaş yavaş modern enstrümanları kullanmayı öğrendiler, sonunda gitar girdi işin içine ve yüksek sosyete için çalmaya başladılar. High life böyle doğdu ve şu an Batı Afrika'daki en popüler dans müziği.

Gana 1957'ye kadar bir İngiliz sömürgesiydi. High life'da bir İngiliz etkisinden söz edebilir miyiz?

R. Conen: Kesinlikle. Gana'da daha önce gitar, bas, davul yoktu. Bunların hepsi Avrupa'dan geldi. Zengin insanlar Ganalı müzisyenle "gelin bizim için çalın" dediler. Bir köle olarak, çalmak zorundasın. Fakat sonra geleneksel dillerindeki sözleri değiştirdiler ve onlara hakaret ettiler. Onlar için çalıyorlardı ama, "bir serseri kadar beyaz" diye sözleri vardı. Yavaş yavaş ama emin adımlarla müziği değiştirdiler ve kendi müziklerini yapmaya başladılar.

Clownshow, Kpatscha ve Gota danslarından bahseder misiniz?

R. Conen: Clownshow kendi başına bir şov. Bir saat sürüyor. Balıkçı adam aslında Gana'nın güneyinde yaşayan bir soytarıyı temsil eder. Terbiyesiz insanlardır bunlar. Büyük göğüslü ve kalçalı kadınlardan hoşlanırlar. Şovdaki kadın, bu adamların aptal olduğunu, sadece göğüsleriyle, kalçasıyla ilgilendiğini bilir. Balıkçı, kadına çeşitli şakalar yapar. Gana'nın çok geleneksel bir dansı bu. Buna "maskeli adam" derler. Bu soytarılar sokaklara çıkar ve çocuklar ellerinde paralarla onları takip eder. Ayrıca "way keeping" (cenaze töreni) adlı bir gösteri yaparlar. Birisi ölünce soytarılar gösteriler yaparlar, biraz çılgınca; ömrümüzde hem gülünen hem de ağlanan anlar olduğunu söylerler. Birisi ölünce bunların ikisi de yapılır. Ölenin akrabaları ağlar ama ilişkisi olmayanlar gülüp eğlenmeye devam eder. Kpatscha, yeniyetme gençlerin yaptığı bir danstır. İlk adetlerini gören kızlar ve 14-15 yaşındaki oğlanlar kız ya da erkek arkadaş aramaya çıkarlar. Kendilerini temizlemeleri için uyuşturucu verilen bir seremoni düzenlenir. Dört gün sonra karanlık odadan çıkarlar, burada sadece ekmek yemişlerdir. Çıkınca gözlerini yeni bir hayata açarlar. Gota ise bir tür meydan okuma dansı. Öyle "ben senden daha güçlüyüm" şeklinde bir atışma dansı değil. Ruhun, hangi ruhun daha kuvvetli olduğuyla ilgili. Bir kavga tarzında dansedilir. Oradaki dansları ve enerjiyi yakalarsan transa geçebilirsin. Fakat sahnede kimse transa geçmez, buna izin verilmez. Korkoi bazen transa geçmek istiyor, o zaman hemen müziği durduruyor ve üzerine su atıyoruz. Bu olursa, bir takım sorunlar ortaya çıkabiliyor.

Avrupa'da hep sorunlarla boğuşuruz, çok zavallıyız. Ama orada insanlar, aptalca yarın ne olacaklarını düşünmüyorlar. Bir dans töreni olduğunda, herkes sorunlarını unutuyor ve sadece eğleniyor. Arada bir kavga varsa umursanmıyor.

Almanya'da yaşıyorsunuz ama Gana'yla ilişkinizi kesmediniz herhalde...

R. Conen: Odametey'in orada 14 çocuğu var. Ben Gana'da yedi sene kaldım. Pan African Festival'de gösteriler yapmak için gidiyoruz. Avrupa'daki turnelerin verdiği yorgunluktan sonra, herkes ailesini görmekten mutlu oluyor. Avrupa'da para biriktiriyorlar ve oradaki ailelerine destek oluyorlar.

Söyleşi: **Kerem Demir**

KİTAPLAR BİRBİRLERİYLE KONUŞUYOR

Virgül, yayın dünyasının gözde konularına olduğu kadar uzak köşelerine de dikkat çekiyor. Müzikten edebiyata, folklordan siyasete, pembe dizi ve polisiye gibi popüler türlerden felsefeye kadar her alanı kapsıyor. Kitapları tanıtmak ve hatırlatmakla kalmıyor, tartışılmalarını da sağlıyor, yazılanlar arasındaki bağlantılara dikkat çekiyor: *Virgül*'de her ay kitaplar birbirleriyle konuşuyor.

HER AY TÜM GAZETE BAYİLERİNDE VE KİTAPÇILARDA

Virgül'de bu ayın bazı konuları ve yazarları

Ertuğrul Kürkçü, Osman Köker, Enis Berberoğlu ve Ali Çakmak Susurluk kazası dolayısıyla 'derin devlet'i tartışıyor • Orhan Koçak geçmeyen milliyetçiliğe, İnci Özkan 'Yurttaşlar Cemaati'ne bakıyor • Nail Satlıgan: Marksist İktisat • Claudia Fogu: Siyasetten ticarete faşist üslup • Sevin Okyay: Roald Dahl • Tansı Şenyapılı: İstanbul'a bir kent kondu • Bülent Somay: Yeni Başlayanlar İçin • F. Akatlı ve M. Öztaş kendi kahramanlarını anlatıyorlar • Ogan Güner: İçinden uyuşturucu geçen kitaplar • İskender Savaşır romantizmi reddeden kadınların, Mehmet H. Doğan Akif Kurtuluş'un şiirlerine bakıyor • Nurdan Gürbilek: Büyümenin Tarihi • Yıldırım Türker: "Aşk, edebiyattır" • Mahmut Temizyürek: Polisiye bir edebiyat vakası

Pusula Yayıncılık ve İletişim Ltd. Şti.
Tel-faks: 0.212. 252 42 80
e-posta: pusula@doruk.net.tr

Ornette Coleman - Jacques Derrida

Müziğe meraklı bir felsefeci... Felsefeye meraklı bir saksofoncu... Jacques Derrida ve yüzyılın en büyük bestecilerinden biri sayılan Ornette Coleman bir araya geldiler, "doğaçladılar" ve ilginç bir "emprovizasyon" çıkardılar ortaya... Maceranın devamı şöyle: Ornette Coleman, Paris'te vereceği üç konserden birine katılmasını öneriyor Derrida'ya. Derrida bir miktar tereddütten sonra Coleman'ın davetini kabul ediyor. Ve sahneye çıkıp bu vesileyle hazırladığı caz formundaki metni okumaya başlıyor. Derken salon karışıyor, laf atmalar, sataşmalar, hatta küfürler yükseliyor. Coleman'ın bir siyah olarak ömür boyu maruz kaldığı nefrete bu kez Derrida hedef oluyor. Bu kez başka bir ırkçılık sergileniyor: anti-entellektüel ırkçılık... Şimdi, vakit kaybetmeden Les Inrockuptibles dergisinde yayınlanan Coleman-Derrida söyleşine bağlanıyoruz...

Müzik, müzik haline gelmeden önce...

Jacques Derrida: Bu sene New York'da "Civilization" (Medeniyet) adında bir program yapıyorsunuz. Bunun müzikle alakası ne?

Ornette Coleman: Öyle bir kavram dile getirmeye çalışıyorum ki, bu kavrama göre, bir şey başka bir şeye tercüme edilebilmeli... Sesin enformasyona göre çok daha demokratik bir ilişki kurduğunu düşünüyorum. Müziği anlamak için alfabeye ihtiyaç yok. Bu sene New York'ta New York Filarmoni Orkestrası, benim ilk kuartetim –Don Cherry hariç– ve başka bazı gruplarla bir proje gerçekleştiriyorum. Her ifade edilişinde sesin yeni baştan ortaya çıktığı, kendini yenilediği bir kavram bulmaya çalışıyorum.

Peki besteci olarak mı, yoksa müzisyen olarak mı yapıyorsunuz bunu?

Besteci olarak, insanlar bana ikide bir de "daha önce çaldığınız parçaları mı çalacaksınız, yoksa yeni parçaları mı" diye soruyorlar...

Eğer daha önce kaydettiğiniz parçaları çalıyorsanız, müzisyenlerin çoğu, müziğinizi canlı tutmak için onlarla anlaştığınızı düşünüyorlar. Ve müzisyenlerin çoğu, her seferinde aynı parçaları çalmak zorunda olduklarında pek coşku duymuyorlar. Madem öyle, ben de daha önce hiç çalmadıkları bir müzik yazmayı tercih ediyorum.

Onları şaşırtmak istiyorsunuz yani...

Evet, seyirci önünde sadece bana eşlik etmelerinden ziyade onları uyarmak, dürtmek istiyorum. Ama bunu yapmak zor bir şey, çünkü caz müzisyenleri için besteci hiç de ilginç bir kişi değildir, bestecinin söylediği ya da yazdığı şeyi yıkmak, bozmak isterler.

Sesin "demokratik" olduğunu söylüyorsunuz, siz sesi nasıl kullanıyorsunuz, sesle ne yapıyorsunuz? Yine de kodlanmış biçimlere göre müzik yazıyorsunuz...

1972'de "Skies of America" adında bir senfoni yazdım, bu benim için çok trajik bir olay oldu, çünkü müzik çevreleriyle o kadar iyi bir ilişkim yoktu: free caz yaptığım için, insanların çoğu saksofonumu elime alıp, öylesine, hiçbir kurala bağlı olmadan, aklımdan ne geçiyorsa çaldığımı düşünüyorlardı, ama bu doğru değildi.

Sürekli olarak bu "sanı"ya karşı çıkıyorsunuz.

Evet. Dışardaki insanlar bunun olağanüstü bir özgürlük biçimi olduğunu düşünüyorlar, bense bunun bir sınırlama olduğunu düşünüyorum. Yirmi yılımı aldı, ama sonunda bugün New York Filarmoni Orkestrası'na ve şefine bir parça çaldırabiliyorum. Geçen gün orkestranın bazı üyeleriyle toplantıdaydım, bana "biliyorsunuz, partisyonlar sorumlusunun bunu görmesi lazım" dediler. Rahatsız oldum. Bu şuna benziyor: Sanki bana bir mektup göndermişsiniz ve içinde beni üzecek, kıracak bir şey var mı diye kontrol etmek için biri o mektubu okuyor... Orkestranın rahatsız olmayacağından emin olmak için... Bana şöyle söylediler: "Herhangi bir yerde bir nokta, bir sözcük olup olmadığını bilmek istiyoruz sadece". Bunun müzikle ya da sesle hiçbir alakası yoktu, sadece simgelerle ilgiliydi. Aslında, 35 yıldır yazdığım ve "harmolodik" adını verdiğim müzik, kendi sözcüklerimizi üretmemiz gibi bir şey... Kafamızda kesin, açık bir fikirle, bu sözcüklerin insanlar için ne anlam ifade etmesini isteyerek ürettiğimiz sözcükler...

Peki bütün çalışma arkadaşlarınız sizin müzik anlayışınızı paylaşıyorlar mı?

Genellikle, bir şey bestelerim, onu arkadaşlarıma analiz ettiririm, onlarla birlikte çalarım, sonra onlara partisyonu veririm. Ve bir sonraki provada, bu parçada ne bulduklarını, ondan ne çıkardıklarını sorarım, ve buradan yolumuza devam edebiliriz. Beraber çalıştığım müzisyenlerle de, öğrencilerimle de böyle yapıyorum. Sözcüklerle, şiirle, hangi biçimle olursa olsun kendisini ifade etmeye çalışan herkesin benim "harmolodi" kitabımı alıp, aynı canlılıkla, aynı bileşenlerle kendine göre beste yapabileceğine hakikaten inanıyorum.

New York'taki bu projeleri hazırlarken, önce tek başınıza müziği yazıyorsunuz ve daha sonra katılanlardan okumalarını, fikirlerini söylemelerini, hatta ilk halini dönüştürmelerini, değiştirmelerini istiyorsunuz, öyle mi?

Filarmoni orkestrası için, her bir enstrümanın partisyonunu yazmam, bunların fotokopisini almam ve sonra partisyon sorumlusuyla görüşmem gerekti. Ama caz gruplarıyla, besteyi yapıyorum ve prova sırasında partisyonları müzisyenlere veriyorum. Emprovize müzikte, adına rağmen, hakikaten şaşırtıcı bir yan var, müzisyenlerin çoğu, doğaçlama yaparken hareket

Ornette Coleman... Saksofoncu. Basta Charlie Haden, davulda Billy Higgins, trompette Don Cherry'den oluşan dörtlüsüyle 60'ların dönüştürücü müzisyeni. "Caz devrimi"nin, free-cazın öncüsü. Bazı mühim eserleri şunlar: Shape of Jazz To Come (59), This Is Our Music (60) Free Jazz (60), Science Fiction (1971, Hintli vokalist Asha Puthli'yle), Song X (86)

noktalarını oluşturan bir "tram" *(ana hatlarıyla yapı, örgü)* kullanırlar. Avrupalı bir müzisyenle, Joachim Kühn'le bir albüm yaptık. 96 ağustosunda kaydettiğimiz ve onunla çalmak için yazdığım müziğin iki temel özelliği vardı: Tamamen emprovize, ama aynı zamanda Avrupa müziği yapısının yasa ve kurallarına cevap veriyor. Bununla birlikte, dinlediğinizde, tamamen emprovize gibi geliyor.

Yani müzisyen önce 'tram'ı okuyor, sonra ona kendi dokunuşunu getiriyor.

Evet, fikir şu: İki ya da üç kişinin, hakim olmaya ya da sürüklemeye kalkışmadan seslerle konuşabilmeleri. Söylemek istediğim, bunun zekice olması... sanıyorum bu doğru sözcük. Emprovize müzikte, müzisyenler hissi ya da fikri bir 'puzzle'ı yeniden oluşturmaya çalışıyorlar, enstrümanların tonunu verdikleri bir 'puzzle'. Esas olarak, eskiden beri hep piyano müzikal 'tram' olarak kullanılmıştır, ama artık bu şart değil, ve müziğin ticari yanı çok kesin değil. Ticari müzik her zaman illa daha kolay ulaşılabilir demek değil, tersine sınırlı.

Provalara başladığınızda, her şey hazır, yazılmış, olmuş bitmiş mi oluyor, yoksa öngörülmeyen şeylere yer bırakıyor musunuz?

Şimdi oturduk çalıyoruz diye varsayalım ve parçayı geliştirecek, daha iyi hale getirecek bir şey duyuyorsunuz, o zaman bana "bunu denemeniz lazım" diyebilmelisiniz. Bence müziğin şefi yoktur.

"Konser" denen olayla önceden yazılmış müzik ve emprovizasyon ilişkisi hakkında ne düşünüyorsunuz? Önceden yazılan müziğin "olay"ın vuku bulmasını engellediğini düşünüyor musunuz?

Hayır. Dil için de bu doğru mudur bilmiyorum, ama cazda çok eski bir parçayı alıp bambaşka bir versiyonunu yapabilirsiniz. Uyarıcı olan bugüne, şimdiki zamana getirdiğiniz hafızadır. Biçim başka biçimlere dönüşüyor, bunun çok temiz, sağlam, sağlıklı ama çok ender bir şey olduğunu düşünüyorum.

Fikir şu: İki ya da üç kişinin, hakim olmaya ya da sürüklemeye kalkışmadan, sesierle konuşabilmeleri. Emprovize müzikte, müzisyenler hissi ya da fikri bir 'puzzle'ı yeniden oluşturmaya çalışıyorlar, enstrümanların tonunu verdikleri bir 'puzzle'.

Emprovizasyondan çoğunlukla şunu anlıyoruz: yeni bir şeyin yaratılması, ama önceden yazılan 'tram'ı, kendisini mümkün kılan 'tram'ı dışlamadan. Buna katılıyor musunuz?

Doğru.

Ben "bir Ornette Coleman uzmanı" değilim ama, sizin yaptığınızı daha iyi bildiğim bir alana, yazılı dile tercüme edersem: Sadece bir kez olan, ama yine de kendi yapısında tekrar edilen tek bir olay söz konusu. Demek ki, ilk baştaki yaratmanın özünde bulunan bir tekrarlama var çalışmada –emprovizasyon kavramını tehlikeye düşüren ya da onu karmaşıklaştıran da bu. Tekrarlama daha baştan emprovizasyonun içinde var, dolayısıyla sizi emprovizasyonla önceden yazılan arasında tuzağa düşürmek isteyen insanlar yanılıyorlar.

Tekrarlama, dünyanın dönmesi kadar doğal bir şey.

Müziğinizin ve insanları harekete geçirme tarzının, örneğin politik düzeyde ya da cinsiyet anlamında bir şeyleri değiştirebileceğini ya da değiştirmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?

Hayır, sanmıyorum, ama benden önce pek çok kişinin bunu yaşadığını düşünüyorum, eğer şimdi ben şikayet edecek olursam, insanlar bana şöyle diyecektir: "Niçin şikayet ediyorsunuz? Sizden çok daha fazla hayranlık duyduğumuz bilmem kim için değişmedik, niçin sizin için değişelim ki?" Aslında, işin derininde bunu hakikaten düşünmüyorum. Azınlıklar ezilirken Güney'deydim ben, ve müzik yoluyla onlarla özdeşleştim. Teksas'taydım, saksofon çalmaya başladım ve radyoda çalarak ailemi geçindiriyordum. Bir gün, kumarın ve fuhuşun hakim olduğu bir yerden geçiyordum, insanlar kavga ediyordu ve bir kadının bıçaklandığını gördüm; o zaman buralardan çıkmam gerektiğini düşündüm. Anneme artık bu müziği yapmak istemediğimi, çünkü bütün bu acılara sıkıntılara bir şeyler eklemekten başka bir işe yaramadığını söyledim. Bana şöyle dedi: "Seni ne engelliyor, birisinin senin ruhunun bedelini ödemesini mi istiyorsun?" Daha önce bunu düşünmemiştim, o bana bunu söylediğinde yeniden doğmuş gibi oldum.

Anneniz uyanık, aydın bir kadınmış...

Evet, zeki bir kadındı. O günden beri, bir başkasının yapmadığı bir şeyden dolayı suçluluk duymamanın bir yolunu bulmaya çalışıyorum.

Başardınız mı?

Bilmiyorum, ama be-bop doğmuştu ve bana bir çıkış kapısı gibi gözüktü. Belli bir ortama ait olmayan, daha normal bir çerçevede var olabilen enstrümantal bir müzik bu. Blues çaldığım yerlerde, işi gücü, mesleği olmayan, sadece paralarıyla kumar oynayan insanlar vardı. Ben de be-bop yapmaya başladım, özellikle New York'da yaygındı be-bop ve oraya gitmem gerektiğini düşündüm. Aşağı yukarı 17 yaşındaydım, evi terkettim ve Güney'den yola çıktım.

Los Angeles'dan önce mi?

Evet, Beatles gibi uzun saçlarım vardı, 50'li yılların başlarıydı... Güney'de yola koyuldum ve tıpkı polisler gibi siyahlar da beni dövüp tartaklıyordu, benden hoşlanmıyorlardı, onlara çok tuhaf gelen bir halim vardı. Yüzümü gözümü dağıttılar, saksofonumu kırdılar. Çok zor günlerdi... Ayrıca, "Minstrel pipe-music" adı verilen bir müzik yapan bir grupla birlikteydim ve ben be-bop yapmaya çalışıyordum, epey ilerleme kaydettim. New-Orleans'dayken, çok dindar bir aileyle görüşmeye gittim ve "kutsanmış" bir kilisede çalmaya başladım –çocukken hep kilisede çalardım. Annem bana o cümleyi söylediğinden beri kendimi suçlu hissetmeden çalabileceğim bir müzik arıyordum. Bugüne kadar hâlâ bunu bulabilmiş değilim.

Çok genç yaşta New York'a geldiğinizde, müzikal açıdan keşfedeceğiniz şey, harmolodi içinize doğmuş muydu, yoksa çok daha sonra mı oldu bu?

Hayır, New York'a geldiğimde, bana müzikten anlamayan, okuma yazma bilmeyen Güneyli muamelesi yaptılar. O zaman, kimsenin yardımı olmadan kendi anlayışımı geliştirmeye çalışmaya karar verdim. 21 Aralık 1962'de Town Hall'u kiraladım, bana 600 dolara mal oldu, klasik bir rhythm'n'blues grubuyla ve bir trio'yla anlaşmıştım. Konser akşamı kar fırtınası çıkmıştı ve gazetelerin, doktorların ve metronun grevi vardı, konsere gelebilenler sadece otellerinden çıkmaya cesaret eden birkaç kişiydi. Birisinden konseri kaydetmesini istemiştim, adam intihar etti, ama bir başkası kaydetti, ve bu kayıtla plak şirketini kurdum - o adamı bir daha hiç görmedim. Bütün bunlar, anneme "artık buralarda çalmak istemiyorum" dediğim zamanki nedenleri yeniden görmemi sağladı. Teknolojik açıdan, mali, toplumsal ve kriminel açıdan durum Güney'de

70'lerden bu yana yazdıklarıyla felsefe tarihinde kolay silinmeyecek bir iz bırakan Jacques Derrida'nın Türkçe'de yayınlanan -eğer yanılmıyorsak- yegane kitabı, Afa'dan çıkan "Göstergebilim ve Gramatoloji"

olduğum zamankinden çok daha beterdi. Çaldığım kapıların hepsi yüzüme kapanıyordu.

Oğlunuzun çalışmalarınız üzerinde nasıl bir etkisi oldu? Müziğinize yeni teknolojilerin girmesi onunla mı bağlantılı?

Denardo menejerliğimi yapmaya başladığından beri, teknolojinin ne kadar basit ve ne kadar anlamlı olduğunu anladım.

Teknolojinin müziğinize girişini çok sert bir dönüşüm olarak mı yaşadınız, yoksa kolay mı oldu? Öte yandan, New York'daki "medeniyetler" üzerine projenizin "globalleşme" adı verilen şeyle bir alakası var mı?

Her ikisinin de doğruluk payı olduğunu sanıyorum. Bunun için de, insan kendi kendine acaba hiç "ilkel beyaz adamlar" oldu mu diye sormadan edemiyor; teknoloji sadece "beyaz" kelimesini temsil ediyor gibi, tam bir eşitliği değil.

Globalleşme kavramından kaçınıyorsunuz galiba, haklısınız sanırım.

Müziği ele alalım, Batı kültüründe, Avrupa kültüründe mucit besteciler belki yarım düzinedir. Teknoloji alanında, en çok sözü edilen mucitler Kalkütalı, Bombaylı Hintliler... Hintli ve Çinli çok bilimadamı var. "Mucit" kelimesi ırk egemenliğine dayalı bir anlam taşımaya başladı, ki bu icadın kendisinden daha önemli. İcadın bir tür propaganda mahiyetini alması üzücü.

Bu "monarşi"yi nasıl alt üst edebilirsiniz? Örneğin New York projenize Hint ve Çin müzikleri dahil ederek mi?

Söylemek istediğim, kadın ile erkek arasındaki ya da ırklar arasındaki ayrımların eğitimle ve hayatta kalma zekasıyla alakası olduğu. Ben kölelerin soyundan gelen bir siyah olarak, kendi özgün dilim hakkında en ufak bir fikre sahip değilim.

Şimdi burada benim hakkımda konuşuyor olsaydık, farklı ama benzer bir biçimde, benim için de aynı şeyin geçerli olduğunu anlatırdım. Ben Fransızca konuşan Cezayirli bir Yahudi ailenin çocuğu olarak doğdum. Fransızca konuşuyorlardı ama, Fransızca onların özgün dilleri değildi. Ve bir anlamda ben hep "ötekinin dili"ni konuşuyorum. Kendi özgün dilimle, ya da daha doğrusu atalarımın diliyle hiçbir türden bir ilişkim yok.

Fransızca konuşan Cezayirli bir Yahudi ailenin çocuğu olarak doğdum. Fransızca konuşuyorlardı ama, Fransızca onların özgün dilleri değildi. Ve bir anlamda ben hep "ötekinin dili"ni konuşuyorum. Kendi özgün dilimle, ya da daha doğrusu atalarımın diliyle hiçbir türden bir ilişkim yok.

Zaman zaman, şu anda konuştuğunuz dille, düşüncelerinizin içiçe geçip geçmediğini kendinize sorduğunuz olmuyor mu? Düşüncelerinizi etkileyen şey "asıl dil"iniz olabilir mi?

Benim için bir muamma bu. Tam olarak bilmem imkansız. Bir şeyin benim içimden konuştuğunu, anlamadığım bir dilde konuştuğunu biliyorum, bunu bazen daha kolay, bazen daha zor "kendi dilim"e tercüme ediyorum. Ama tabii ki, ben bir Fransız entellektüelim.

Bir yeğenim vardı, bu sene şubat ayında öldü, cenazesine gittiğimde, tabutunun içinde yatıyordu, birisi gözüne gözlük takmıştı. Parçalarımdan birinin adını "Öylece tabutunda yatıyordu, ölü, gözünde gözlük vardı" koymak istedim. Ama sonra fikir değiştirdim, parçanın adını "Blind date"* koydum.

Benim için bir muamma bu. Tam olarak bilmem imkansız. Bir şeyin benim içimden konuştuğunu, anlamadığım bir dilde konuştuğunu biliyorum, bunu bazen daha kolay, bazen daha zor "kendi dilim"e tercüme ediyorum.

Bu isim kendisi mi kendisini benimsetti, bir anlamda dayattı size?

Bir insanın bir ölünün gözüne gözlük takmasını anlamaya çalışıyordum... Ama işin içine, yaşamın, erkeklerinkinden çok farklı olan 'kadın yanı' girdiğinde anlamak çok zor.

Yazdığınız müziklerde, derinde, kadınla alakalı bir yan yok mu?

Müzisyen olarak tanınmazdan önce bir büyük mağazada çalışıyordum, bir gün öğle paydosunda, bir sergiye gitmiştim, ressam zengin, bir insanın isteyebileceği, tahayyül edebileceği her şeye sahip beyaz bir kadın resmi yapmıştı, ama "dünyanın en yalnız insanı" ifadesi vardı kadının yüzünde. Ben hiçbir zaman böyle bir yalnızlıkla karşı karşıya gelmedim. Eve döndüğümde, "Lonely Women" adında bir parça yazdım.

O halde bu adı seçmeniz, bir söz seçimi değildi, bu deneyime atıfta bulunuyordu, öyle mi? Size dil hakkında, sözcükler hakkında bu soruları soruyorum, çünkü bu buluşma için hazırlanırken müziğinizi dinledim ve uzmanların sizin hakkınızda yazdıklarını okudum. Dün akşam da aslında dostlarımdan birinin, Rodolphe Burger'in bir konferansının metni olan bir makaleyi okudum. Rodolphe, Kat Onoma adında bir topluluğu olan bir müzisyen. Topluluğunu sizin açıklamalarınızdan yola çıkarak kurmuş. Bu açıklamalarınızdan biri de şuymuş: "Bilmediğim bir nedenle, müziğin müzik haline gelmeden önce bir sözcük olduğuna kaniyim." Böyle bir şey dediğinizi hatırlıyor musunuz?

Hayır.

Peki sözlü açıklamalarınızı nasıl anlıyorsunuz ya da yorumluyorsunuz? Bu, sizin için önemli bir şey mi?

Sizinle müzikal bir ilişi kurmaktan ziyade insani bir ilişki kurmak benim daha çok ilgimi çekiyor. Kendimi sözcüklerle, insani bir sesle ifade edip edemediğimi görmek istiyorum. Aynı zamanda, iki yetenek, iki yaratma arasındaki ilişki hakkında konuşabilmek isterdim. Benim açımdan, insani ilişki en güzeli, çünkü kendiniz için ve öteki için arzuladığınız özgürlüğü elde etmenize imkan veriyor.

** Coleman, büyük ihtimalle "blind date"in ikili anlamını ("kör tarih" ve "kör randevu") kastediyor.*

Çeviren: **Siren İdemen**

[Rachid Taha]

Neşeli karamsar

Fransa'da yaşayan Cezayir göçmeni çocuklar 80'lerin başında bir grup kuruyorlar, adını da Carte de Séjour koyuyorlar. Yani, Oturma İzni... Ama müzikten para kazanmak imkansız. Bir gün mecburen fabrika kapısına iş aramaya gidiyorlar: "Oturma izniniz var mı" diye soruyor patron... Rachid cevabı yapıştırıyor: "Ne oturma izni mösyö? Biz kendimiz Oturma İzni'yiz..." Fransa'da 80'lerin en iyi gruplarından biri olan Carte de Séjour'un şarkıcısı Rachid Taha gayet başarılı solo albümlerle yoluna devam ediyor bugün. Geçenlerde hem gruplu hem de solo döneminden hit şarkıları bir araya getirdiği "Carte Blanche" albümünü yayınladı. Biz de bu albümü bahane edip açtık telefonu, merak ettiklerimizi sorduk...

Saçlarınız hâlâ sarıya boyalı mı?

Rachid Taha: Hayır siyah, artık boyamıyorum.

Neden, mesaj yerine ulaştı mı, yoksa vaz mı geçtiniz?

Yoo, kavga devam ediyor ama, boyalar saçımı fena halde yıprattı. "Pain et chocolat" (Ekmek ve Çikolata) diye bir İtalyan filmi vardı, orada İsviçre'deki göçmenlerden biri saçlarını sarıya boyuyordu, görenler kendisini İsviçreli sansın diye...

Bu tavrınız sizin çevrenizdeki insanları, göçmenleri de şaşırttı mı?

Hayır, sanıyorum ki çoğu ne demek istediğimi anladı. Mesaj yerine ulaştı. Saçını sarıya boyayan çok var.

Sizden sonra moda mı oldu yani?

Eh, öyle de denebilir. Tabii, birçoğu bunu hoşluk olsun diye, süs olsun diye yapıyor.

Peki sizin mesajınız neydi?

Bu benim için faşizmi kınamanın bir yoluydu. Her gün gözümüze sokulan benim tam zıttım, mavi gözlü, sarı saçlı insan tipine illallah demenin bir yoluydu. İsa'nın bile sarışın olduğu iddia edenler var. Filistin'den gelenler bildiğim kadarıyla esmer olurlar... Kısacası, benim saçımı sarıya boyatmam, ari ırk diktatörlüğüne karşı bir tür meydan okumaydı.

"Douce France"ı (müşfik/güzel Fransa) söylemek de çok irkiltici, sarsıcı bir şeydi...

Evet, o da siyasi bir tavırdı.

Bir röportajda, "tıpkı Sid Vicious'ın 'My Way'i söylemesi gibi" diyordunuz...

Kesinlikle öyle.

Bu mesajın da yerine ulaştığını hissediyor musunuz?

Her zaman değil. Çünkü zaman zaman insanların daha farklı kültürel referansları oluyor, bu doğru. Kendini anlatmak her zaman kolay değil. Bazı insanların tuhaf tepkileri oldu, Fransa'daki entellektüellerin büyük bir kısmı ilk başta anlamamıştı. Moda olsun diye yaptığımı sanıyorlardı. Ama ben açıkladıktan sonra, "aaa çok doğru..." dendi. Aslında pek çok kişi, pek çok entellektüel en genel anlamıyla kavgadan uzaklaşmış, mücadeleyi unutmuş durumda, geri çekilmiş, emekliye ayrılmışlar, sistemin içine girmiş küçük burjuvalar... Verilebilecek bazı mücadeleleri tamamen unutmuşlar. Arada bir mesafe, bir kopukluk oluyor bazen.

Pek çok entellektüel, en genel anlamıyla kavgadan uzaklaşmış, geri çekilmiş, emekliye ayrılmış, sistemin içine girmiş küçük burjuvalar... Verilebilecek bazı mücadeleleri tamamen unutmuşlar.

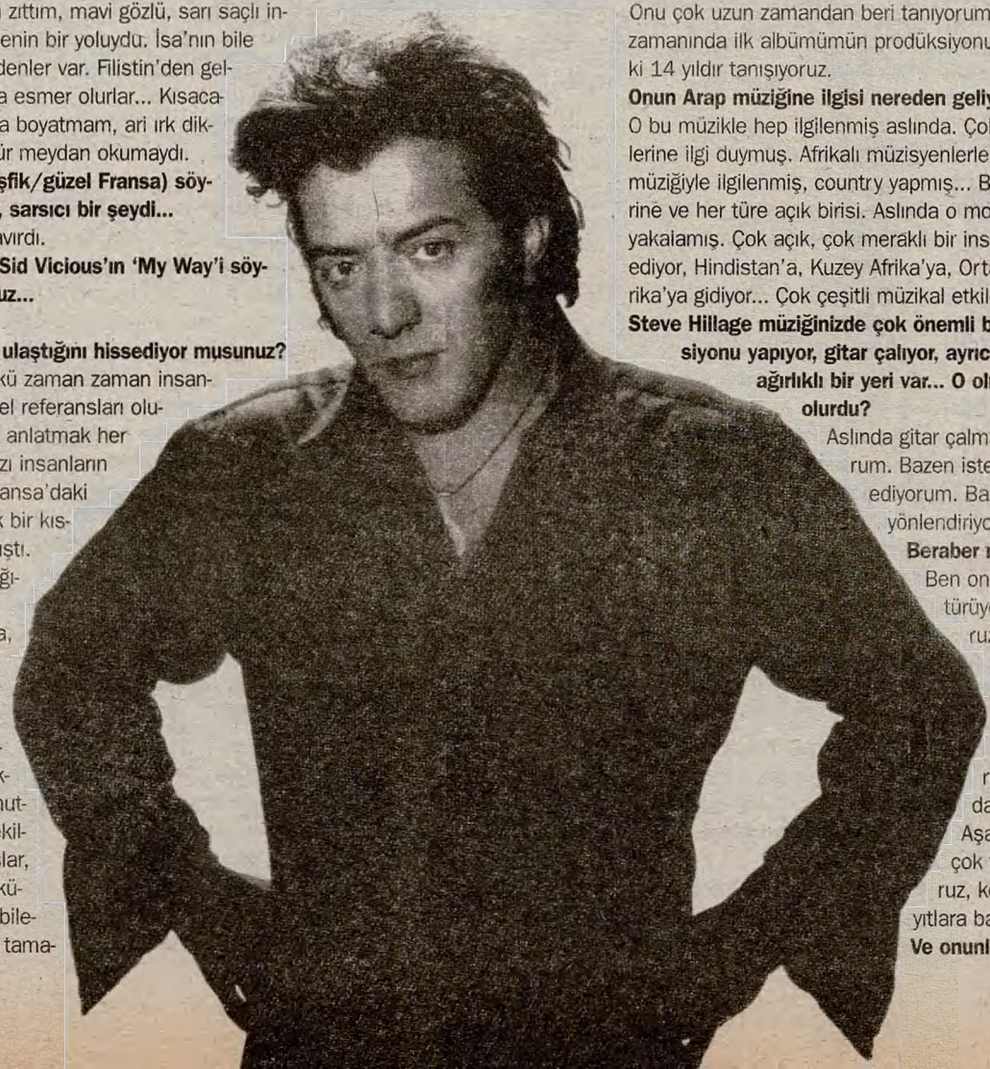

Siz artık Fransa'da, İngiltere'de, ABD'de ünlü bir şarkıcısınız, dünyanın aşağı yukarı her yerinde tanınıyorsunuz. Bu ün sizin hayatınızdaki birçok şeyi değiştirdi mi?

Hayır, değişen bir şey yok. Şarkılarımın ulaştığı dünya genişledi sadece. Ama daha en başından beri bütün dünya için söylemek istiyordum. Aşağı yukarı her yerde dinleniyor olmak beni memnun ediyor. Benim müziğim çok farklı etkilere açık, dolayısıyla birçok yerde anlaşılıyor olması çok normal.

Peki nasıl yaşıyorsunuz, "pop star" hayatı değil herhalde...

Hayır. Bu beni korkutuyor. Paris'te normal bir hayat yaşıyorum.

Ama müzik çalışmalarınızı İngiltere'de yapıyorsunuz, değil mi?

Evet, Steve Hillage'la birlikte, Londra'daki stüdyolarda çalışıyoruz.

Steve Hillage'la nasıl tanıştınız?

Onu çok uzun zamandan beri tanıyorum. Daha Carte de Séjour zamanında ilk albümümün prodüksiyonunu o yapmıştı. Demek ki 14 yıldır tanışıyoruz.

Onun Arap müziğine ilgisi nereden geliyor?

O bu müzikle hep ilgilenmiş aslında. Çok farklı ülkelerin müziklerine ilgi duymuş. Afrikalı müzisyenlerle çalışmış, Amerikan müziğiyle ilgilenmiş, country yapmış... Bütün ülkelerin müziklerine ve her türe açık birisi. Aslında o modayı değil, moda onu yakalamış. Çok açık, çok meraklı bir insan. Sürekli seyahat ediyor, Hindistan'a, Kuzey Afrika'ya, Orta Afrika'ya, Güney Amerika'ya gidiyor... Çok çeşitli müzikal etkilerle yüklü.

Steve Hillage müziğinizde çok önemli bir rol oynuyor. Prodüksiyonu yapıyor, gitar çalıyor, ayrıca gitarın şarkılarınızda ağırlıklı bir yeri var... O olmasa müziğiniz nasıl olurdu?

Aslında gitar çalmasını ben ısrarla istiyorum. Bazen istemiyor, ben ona ısrar ediyorum. Bazen gitarda onu ben yönlendiriyorum.

Beraber nasıl çalışıyorsunuz?

Ben ona parçaları, şarkıları götürüyorum, beraber dinliyoruz, seçiyoruz. Sonra bazılarını oldukları gibi bırakıyoruz, kimini değiştiriyoruz, yeni sesler ekliyoruz. Ya ben sözleri yeniden yazıyorum ya da bir iki ritm ekliyorum. Aşağı yukarı böyle... Önce çok tartışıyoruz, konuşuyoruz, konuşuyoruz... Sonra kayıtlara başlıyoruz.

Ve onunla devam etmeyi düşü-

→29

nüyorsunuz...
Evet. Onunla bir albüm daha yaptım, yakında çıkacak.
Siz de bir enstrüman çalıyor musunuz?
Evet, bateri çalıyorum.
Albümlerinizde hiç çalıyor musunuz?
Evet, biraz... Sonuncuda biraz çaldım.
Arada sırada sizi MCM'de görüyoruz. Artık televizyonlarda, radyolarda daha fazla sesinizi duyurabiliyorsunuz herhalde...
Birazcık daha fazla. Fransa'da radyoların, medyanın falan diğer ülkelere, mesela İngiltere'ye göre daha açık olduklarını düşünüyorum. Daha çok çeşit, karışım var, farklı müziklere yer veren daha çok radyo var. Çeşitli toplulukların kendi radyoları var, Türk radyosu var, Portekiz radyosu var, Arap radyoları var... Böyle bir şey mesela İngiltere'de yok.
Bu bakımdan, MCM de MTV'den çok farklı...
Evet, kesinlikle MCM'i MTV'ye göre çok daha açık buluyorum.
Şarkıcı olmazdan, ünlenmezden önce çeşitli ırkçı, yabancı düşmanı baskılara maruz kalıyordunuz. Şarkıcı olduktan sonra da bu devam etti mi, ırkçılığın, yabancı düşmanlığının başka biçimleriyle karşılaştınız mı?
Tabii devam ediyor. İnsan şarkıcı olunca, yıldız olunca bir şey değişmiyor. İnsanların bakışları belki biraz değişiyor, ama sorun yine aynı şekilde var olmayı sürdürüyor. Ama bunun paranoyasıyla da yaşamamak lazım. Irkçılık ve yabancı düşmanlığı her yerde var.
Medya tarafından da yabancı düşmanlığına, ayrımcılığa maruz kaldınız mı?
Eveet, evet. Örneğin Arapça parçaları çalmayan radyolar var. Bu tür şeyler var tabii. Neyse ki Fransa'da Sky Rock gibi radyolar var... Cemaat radyoları var..
On yaşındayken Fransa'ya ilk geldiğinizde, ilk intibanız ne olmuştu?
Yaşadığım ilk şok, soğuktu. Daha önce hiç kar görmemiştim...
Sizin gençliğinizle karşılaştırırsak, göçmenlerin, Arap gençlerin durumunda bugün çok değişiklik var mı?
Bana durum çok değişmiş gibi gelmiyor. Fransa'da ne zaman siyasi bir sorun olsa, meselenin nedeni olarak hep göçmenler gösteriliyor. Yıllardan beri bu değişmedi, hep aynı sorun. Bu başta aşırı sağ olmak üzere birçok siyasetçinin söylemi. Bir yanda Le Pen var ama, asıl önemlisi onun fikirlerini paylaşan insanların sayısının sanıldığından daha fazla olması. Bütün toplumda Le Pen'ci bazı fikirler hakim.
Şimdi Fransa'da sosyalistler iktidarda. Bu size biraz olsun iyimserlik veriyor mu, durumu değiştirebilirler mi?
Bu beni iyimser yapmıyor, neşeli karamsar yapıyor.
Avrupa Topluluğu hakkında ne düşünüyorsunuz, böyle bir birliğe doğru gidilmesi, bir parça daha uluslararasılaşma anlamına geliyor mu sizce?
Sanmıyorum. Türkiye, Avrupa Topluluğu'na girdiği zaman Avrupa Birliği hakikaten birlik olacaktır... *(güllüyor)*
Kassovitz'in "La Haine" filmini gördünüz mü?..
Evet, ama beni alakadar etmiyor. Bence hakikati yansıtmıyor. Bence bir fiksiyon filmi o; mankenler defilesi...
Kendi politik bakışınızı, tavrınızı nereye yerleştirebilirsiniz? Kendinizi anarşizme yakın hissediyor musunuz? Böyle soruyorum, çünkü daha önce sizinle yapılan söyleşilerde teknodan söz ederken, sık sık anarşizme atıfta bulunuyorsunuz, teknoyu anarşist bulduğunuzu söylüyorsunuz.
Evet, bazan anarşizme yakın hissediyorum. Ama benim siyasal modelim gökkuşağı gibi denebilir... Tek bir siyasal model var mı bilmiyorum.
Sık sık teknodan, teknonun müziğin demokratikleşmesi anlamına geldiğinden söz ediyorsunuz...
Evet, tekno, rap gibi müzik türleri için büyük müzik ortamları, müzisyenler vb. gerekmiyor. Bir makine her şeyi demokratikleştirme imkanı veriyor. Kim olursa olsun herkes müzik yapabilir.
Siyasi, militan bir şarkıcı olarak sunuluyorsunuz, dinleyicinizin gözünde de böyle bir 'misyon'unuz var mı, bu omuzlarınıza ağır bir yük gibi geliyor mu?
Hayır, ben de çok ciddiye alsaydım, ağır gelebilirdi. Ama ben ciddiye almıyorum, çünkü daha en başta ilk grubum Carte de Séjour'la başladığımızda, grubun adı bile bir provokasyondu. Daha en başından beri, bizim için bu toplumsal ve siyasal bir olaydı. Benim açımdan siyaset, yaptığım müziğin kendisi, bütün etkilere açık... Enternasyonal olanı yapmaya devam edeceğim.
Sık sık kültürlerin melezlenmesinden, kültürlerin yolculuğundan söz ediyorsunuz... Sizi etkileyenler ağırlıklı olarak en çok hangi kültürler?
Melezlenme benim için bir olgu, bir veri, bunun üzerinde konuşmaya bile gerek yok. Müzik de yaşam da bir melezlenme, hepimiz bir erkek ve bir kadından doğduğumuza göre... Demektir ki daha baştan melezleniyoruz, eril ve dişil yanlarımız var. Benim açımdan, daha gençken en çok dinlediğim ilk müzik Hint müziğiydi. Cezayir'de en çok seyredilenler Hint filmleriydi. Hint sineması dünyanın en önemli sinemalarından biri; bir anlamda üçüncü dünyanın sineması. Mısır müziği, filmleri, İtalyan spagetti westernler... Ayrıca Cezayir çok değişik kültürlerden etkilenmiş bir ülke. Türkler de bir zamanlar Cezayir kültürünün bir parçasıymış, müzik de dahil birçok alanda çok fazla ortak nokta var. İnsan rai dinlediğinde, oryantal müzik dinlediğinde, Türk müziğini de buluyor. Ayrıca Avrupa müziği, rock'n'roll, punk, folk, reggae... Bütün bunlar... Akdeniz'de böyle bir şans var: Pek çok etki içiçe geçiyor. Benim açımdan dünyanın kavşağı gibi...
Cezayir hep bütün bu farklı etkilere, eğilimlere açık mı?
Evet, her zaman, üstelik şimdi daha fazla... Uydu antenlerle bütün televizyonlar, MCM, MTV, Avrupa kanalları, Amerikan kanalları seyrediliyor. Bu görmezden gelinemez.
Otantik olan müzikal formlar Cezayir'de korunabiliyor mu?
Eh, evet, bazı bakımlardan... Bazı formlar, kaynaklar korunuyor, gündelik hayatın bir parçası halindeler... Farklı müzikleri dinleme imkanları var, örneğin radyoda dinlenen bazı müzikler evde dinlenenden farklı...
Cezayir'de siz çok dinleniyor musunuz?
Evet, evet, çok. Sizin de dinlediğiniz, klibini gördüğünüz "Ya Rayah" şarkısı Cezayir'de, Kuzey Afrika'da çok tuttu.
Sizin dinleyiciniz kim, dinleyicilerinizi nasıl nitelendirebilirsiniz?
Açıkçası bilmiyorum. Herkes var biraz galiba. Carte de Séjour zamanından beri biraz eklektik bir dinleyicim var. Çok fazla kadın var...
Sizce neden?
Belki kadınlar hakkında şarkı söylememden geliyor. "Zubida" (Zübeyde) şarkısı mesela... Zubida, ailesi evden dışarı çıkmasına izin vermediği için sonunda intihar eden Arap bir göçmen ailenin kızı. Gerçek bir hikaye... Acıklı bir hikaye... Müslüman kadınların sorunlarından sık sık söz ediyorum. Kadınların sorunları benim için hep çok önemli oldu. Onlar da bunu takdir ediyor herhalde.
Zaman zaman egzantrik, folklorik bir insan olarak görüldüğünüz, şarkılarınızın içeriğinin çok da umursanmadığı, anlaşılmadığınız hissine kapıldığınız oluyor mu?
Her zaman değil. Arada kültürel farklılıklar olduğunda bununla karşılaşıyor insan. Benim kültürüm Afrika kültürü, Arap kültürü, Akdeniz kültürü, bütün bu kültürler... Gazetecilerle zaman zaman aramızda çok farklı bir dil olduğunu görüyorum. Bazı şeyleri açıklamak zorunda kalıyorum. Mesela, Avrupa'nın hep felsefi düzeyde bile yabancı düşmanı olduğunu, kültürel açıdan Avrupa dışındaki filozoflara, yazarlara, bilginlere yeterince önem vermediğini söylediğim zaman... Araplarda, Türklerde ya da Çinlilerde, Hindistan'da –ki benim için çok önemli bir ülke– çok önemli sanatçıların, yazarların bilimadamlarının olduğunu söylediğimde hep uzun uzun açıklamam gerekiyor. Örneğin birkaç sene önce, "dünyanın en büyük rock grubu"nu seçtikleri zaman, bir İngiliz gazeteciyle tartışmıştım. Tam olarak hatırlamıyorum, galiba REM'di... Ben ona "dünyanın en büyük grubu" diyemezsiniz, "bizim dünyamızın en büyük grubu" demeniz lazım dedim. You know? Dünyanın en büyük grubu değil, benim için en büyük grup bir Çinli grup belki... Ya da Hintli bir grup... Dünyayı Avrupa ya da Amerika olarak görme eğilimi var. Ama dünya bundan ibaret değil. Onlara göre dünyanın en büyük sineması Amerikan sineması, bence en büyük sinema Hint sineması, en çok sayıda seyirci orada var. Her gün milyonlarca insan sinemaya gidiyor, bütün Avrupa Birliği'nde yedi milyon sinema seyircisi zor çıkar. İşte zaman zaman böyle bakış açısı farklılıklarıyla karşılaşıyor insan.

Bazen kendimi anarşizme yakın hissediyorum. Ama benim siyasal modelim gök kuşağı gibi denebilir... Tek bir siyasal model var mı bilmiyorum.

Türkiye Avrupa Topluluğuna girdiği zaman Avrupa birliği hakikaten Birlik olacaktır.

Müziğinizde insanı en çok etkileyen, ilk anda hemen çarpan enerjisi... Sizce bu enerji nereden geliyor? Öfkeden mi? Neyin enerjisi bu?
Kesinlikle nefretin değil. Öfke de denemez. Daha ziyade yaşama arzusu... Çünkü nefret, sonuçta, yapıcı bir şey değil. Bu enerji yaşama arzusundan geliyor, çünkü hayatı seviyorum.

Bunun aynı zamanda bütün göçmenlerin, ırkçılığa, yabancı düşmanlığına maruz kalan herkesin sesi olduğunu söyleyebilir miyiz?
Evet, tabii, öyle sanıyorum. Nefret edenlerden daha çok hayatı seviyorlar. Çünkü ırkçılar, yabancı düşmanları, onlar hasta bence. Onların bir sorunu var, benim değil. Onların tedavi görmesi lazım.

Daha önceki bir söyleşide, "koşullar farklı olsa, aslında başka konulardan, hayallerimden, düşlerimden söz etmek isterdim" diyorsunuz. Şarkılarınızın konuları neler olurdu, müziğiniz farklı olur muydu?
Müziğim yine aynı olurdu sanıyorum. Koşullar böyle olmasaydı da yine değiştirme arzusu duyardım, çünkü insanda değişme ve değiştirme isteği var. Her şeyi herkes için daha iyi, daha güzel kılma arzusu bu... Hareket noktası da budur zaten.

Fikirlerinizi müziğinizle ifade etmenin dışında, siyasal eylemlere, hareketlere katılıyor musunuz?
Evet, tabii, katılıyorum, çok normal. Ama esas olarak müziğimle sesimi duyuruyorum.

Sizin ülkenizden, Kuzey Afrikalı bir müzisyen olan örneğin Khaled'in müziğiyle sizinki arasında benzerlikler olduğu gibi, oldukça büyük farklılıklar da var. Sizi besleyen kaynaklarla onu besleyen kaynaklar arasında nasıl farklılıklar var?
Tam olarak bilmiyorum. Aynı ülkeden insanlar, birbirlerine başka ülkelerden insanlarla olduğundan daha uzak olabilirler bazen. Ben örneğin Tricky'yi, Bristol müzisyenlerini bazı Arap şarkıcılardan müzik açısından kendime çok daha yakın hissediyorum.

Aynı ülkeden insanlar birbirlerine başka ülkelerden insanlarla olduğundan daha uzak olabilirler bazan. Ben örneğin Tricky'yi, Bristol müzisyenlerini bazı Arap şarkıcılardan müzik açısından kendime çok daha yakın hissediyorum.

Laurie Anderson'ı çok sevdiğinizi söylüyordunuz...
Evet, çağdaş müzik, bazı bale müzikleri, Peter Brook'un yaptığı müzik... Bütün bunlar çok ileriydi... Maurice Bejart'ın bazı bale müziklerini dinledim, daha bundan yıllar önce dünya çapında, dünya müziği tarzında şeyler yapmış. Ben bireysel, bireyin kendine özgü tarzını yansıttığı müzikleri seviyorum.

Bir söyleşide bir klibinizi Emir Kusturica'nın yapmasını istediğinizden söz ediyorsunuz. Onunla görüştünüz mü?
Valla, hâlâ aramadım.

Bir klibinizi de Cyril Collard çekmiş...
Evet, ilkini, "Douce France"ı.

Onunla nasıl tanıştınız?
O beni aradı. 80'li yıllarda kısa metrajlı bir film yapmıştı, "Beyaz Cezayir" diye... Carte de Séjour'un bir şarkısını kullanmıştı... İşte böyle oldu, o beni aradı. Ben de ondan "Douce France"ın klibini yapmasını istedim...

Peki şu sıralarda ne dinliyorsunuz, hangi müzisyenler sizi etkiliyor?
Müzisyenler beni etkilemez. Müzik olarak da aşağı yukarı her şeyi dinliyorum. Björk dinliyorum... Muhammed Abdülvahab gibi klasik olarak adlandırabileceğimiz müzikler dinliyorum, flamenko dinliyorum, tekno... Her şey dinliyorum.

Hangi sanatçılara kendinizi yakın hissediyorsunuz?
Björk'e... Onun yaptığı müzik çok ilginç, sonra başka rock toplulukları... Mesela bir zamanlar Clash'i çok severdim. Şimdi de sık sık dinlerim.

Sık sık danstan söz ediyorsunuz, sizin için dans ne anlam ifade ediyor?
Dans bence müziğin bahanesi. İlk olarak müzikte yapılan, dans eden, içindekini dışarı akıtan birisine eşlik etmektir. Hareket eden vücut ve müzik, ikisi beraber vardır, biri diğerine ağır basmaz. Dans ederken, şarkı söylerken vücut hareket eder... Bir klasik orkestrada da şef, bagetiyle dans eder. Başta gelen danstır, vücudun hareketidir.

Söyleşi: **Siren İdemen**

MAVİŞAKAL

single

20 KASIM'DA
TÜM MÜZİK
MARKETLERDE

TÜMER & TÜMER PRODUCTIONS

TÜMER&TÜMER PRODUCTIONS LTD.ŞTİ
Akabe Ticaret Merkezi, Büyükdere Cad.
78/80 Kat.3, Mecidiyeköy, 80290 İstanbul
Tel: (212) 216 05 85
Fax: (212) 216 05 80
E-mail: tumer@tumer.com.tr

RAKS MÜZİK PLAZA MÜZİK

METİN-KEMAL KAHRAMAN DERSİM TÜRKÜLERİNİ ANLATIYOR

["Zere weşiye düzeni"nde]

Muhabbet aşkla olur

Kemal ve Metin Kahraman

Son yıllarda, kaynak kişilerden derlenmiş "arşivlik" pek çok kayıt yayınlandı Türkiye'de. Metin ve Kemal Kahraman kardeşlerin hazırladığı "Yaşlılar Dersim Türküleri Söylüyor" da bu albümlerden birisi. Zazaca, Türkçe, Kırmançca söylenen ağıt, deyiş, semah, mani ve oyun havaları yer alıyor albümde. 1938'i yaşamış kuşağın son temsilcisi olan Dersimli (bugünkü Tunceli ve çevresi) yaşlıların kimi zaman bağlamayla, kimi zaman kemanla ya da gırnatayla çaldığı türküler hepsi de. Kayıtların bazısı muhabbet sırasında, bazısı stüdyoda yapılmış. Zeynelo Qırgafi gibi sazına virtüoz seviyesinde hakim olanların yanında, Göbürgeli Ali Bava gibi yöresinde çok tanınan isimler de var. Yaşlılar yüreklerinden gelen sesi olduğu gibi aktarmışlar kayıt cihazına. Genelde yakarışların, ağıtların olduğu, acılı türküler söylüyorlar. Bugün pek çoğu büyük şehirlere, çocuklarının yanına gelmiş, köyüne girmesi bile yasak olan yaşlıların türküleri... Dersim'de bugüne kadar yaşamış, ama artık izlerine pek rastlanmayan halklardan da (örneğin Ermenilerin etkisiyle kullanılan kemanla çalınmış türküler) "esintiler" var. Albümdeki türkülerin çoğunluğu Zazaca. Bugün de Dersim'de yaşayan halkın çoğunluğu Zazaca konuşuyor. Metin-Kemal kardeşler türkü seçimini oldukça geniş tutup Dersim kültüründe önemli olan pek çok noktayı açığa çıkarmışlar: "Yaşlı bir ermiş geldi kapıya / Hancı kapıyı açmıyor / Diyor ki, aç kapıyı hancı / Çok soğuk dışarısı, dayanması zor / Tanrı gurbetçilerin yüreğini taştan yapmış..." sözleriyle, Hızır kültünü anlatan "Geriv, Geriv"; aşiret kavgalarını anlatan "Hevae Laze Welie Gale Memedi" ve "Xelil Beğ"; Dersim'in önemli efsanelerinden Bepuk'a (Guguk kuşu) yalvaran, "Ağlama ana, ağlama ana / Ben ağladım senin için, boz dağların üstünde" diyen "Ez bi birinem"; Dersim dışındaki yörelerde de oynanan, "Hünkar bizden kaçar gezer / Arı biziz, gül bizdedir" sözleriyle Alevi semahı "Hudey Hudey" bunlardan birkaçı. Bu albümden yola çıkarak hazırladığımız soruları, Almanya'da yaşayan Kemal Kahraman faksla cevapladı. Hasan Amca, Dünya Ana ve Sey Wuşe'yi Metin Kahraman anlattı...

"Yaşlılar Dersim Türküleri Söylüyor" albümü nereden icap etti? Kayıtlar ne zaman, nasıl başladı?

Kemal Kahraman: 1991 yılı yaz aylarından itibaren derleme çalışmalarına başladık. Elbette daha önceden de bu konuyla ilgileniyor ve ulaşabildiğimiz yerlerde, eskilerden kalma kayıtlar varsa elde etmeye çalışıyorduk. 1991 yılı yaz ayı içinde, yaklaşık iki hafta Pülümür ve Erzincan çevresinde kaldık. Bizdeki en büyük değişiklik, çalışmaya başlarken sahip olduğumuz motivasyonun değişmesi oldu. İşin başında, gerek başkaları tarafından yapılmış kayıtları toplarken, gerekse kendimiz kayıtları yaparken, tipik tepeden bakan "aydın" tavrıyla kendimiz için işleyebileceğimiz "hammadde" arıyorduk. Bizzat o kültürün içinden gelmemize rağmen durum böyleydi. Bu konularda çalışma yapan birçok Dersimli aydının da farklı konumda olduğunu sanmıyorum. Elbette sezgilerimizin söylediği başka şeyler de vardı, ancak baskın olan motivasyonumuz buydu. Sezgilerimiz ise yok olma sınırına gelmiş bir dilin,

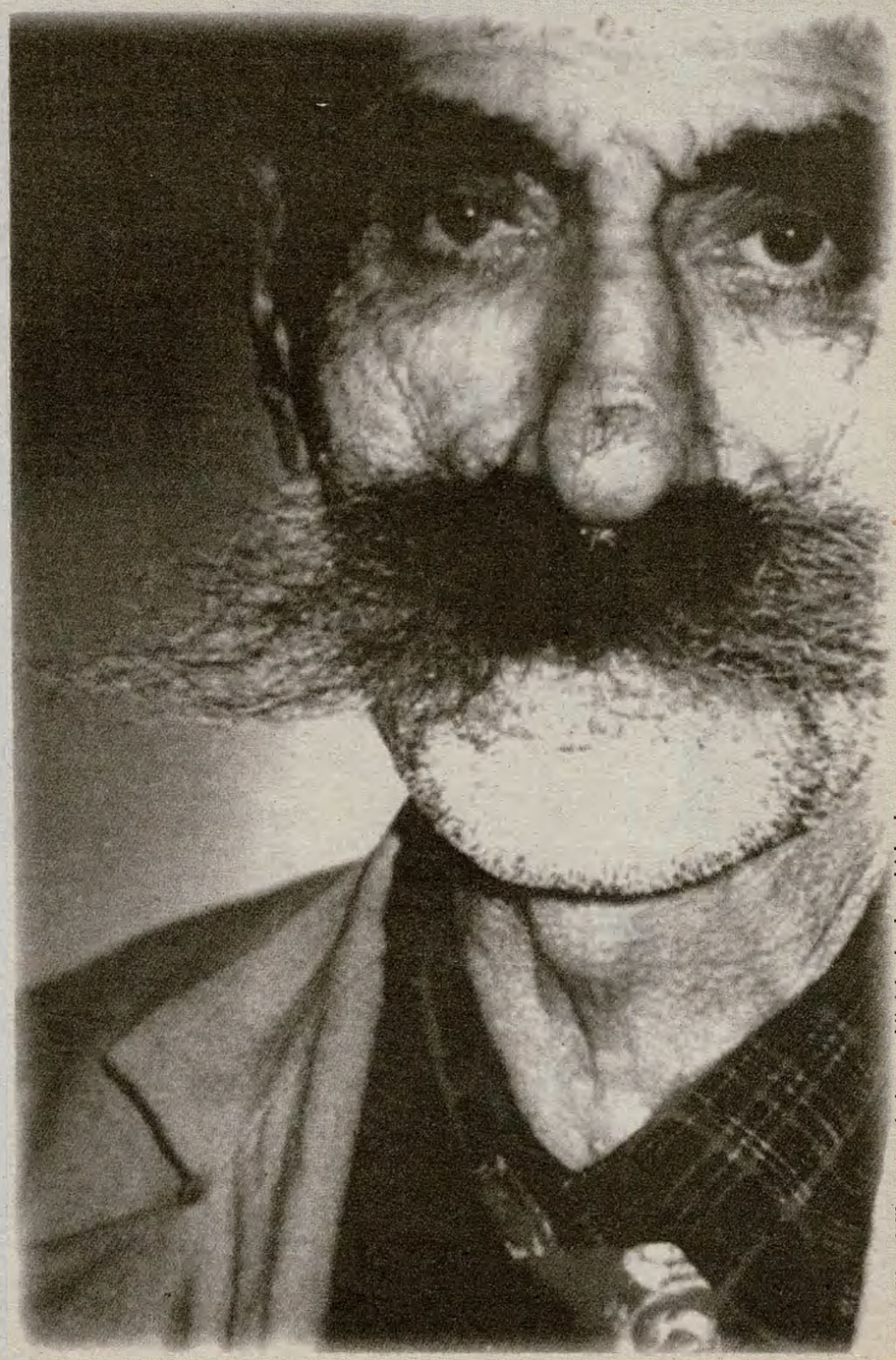

Dersimliler delilere saygılı davrandığı için, başka şehirlerden delileri getirip hep Dersim'e bırakırlar. Bertal da onlardan biri...

kültürün en azından kayıtlarını tutmamızı söylüyordu. Çünkü orada tam anlayamadığımız, ama hayatla olan ilişkimizi, kasılmışlığımızı değiştireceğini hissettiğimiz şeyler de vardı. Bu yüzden, beğenelim beğenmeyelim, elimizdeki her türlü kaydı korumaya çalışıyorduk. Zamanla hammadde bulma kaygısıyla değil, kendimizi bulma kaygısıyla, kaybettiklerimizi henüz kaybetmediklerimizin üzerinde yeniden kurma kaygısıyla yaşlılara gittik; hem artık kayıt yapmak için değil, muhabbet etmek için gidiyorduk. Kayıtlarımızı birbirimizi mümkün olduğunca tanıdıktan, anladıktan sonra, teknik bir işi yerine getirir gibi yapıyorduk.

Derlemeler sırasında yaşanan zorluklar nelerdi?

Sanırım en büyük zorluk, onları, kendi kişisel tarihleri, zevkleri, dünyaları, duyguları, zaman kavramları, insan-doğa anlayışları, muhabbetleri olan insanlar olarak değil; "kötü" giyinen, "garip şeylere" inanan, "kötü" çalıp bitmek tükenmek bilmeyen sıkıcı türküler söyleyen, muhabbet diye ineğinden, keçisinden, ceviz ağacından, kavaklarından söz etmek isteyen "geri" insanlar olarak görmekti. Bu durumda da onlara "tahammül" etmemiz gerekiyordu; bir an evvel işimizi bitirip gitmek duygusuyla yaklaşıyorduk onlara. Sonra farkettik ki, asıl onlar bize tahammül ediyor: "Yazıktır, buralara kadar gelmiş, ne istiyorsa yapayım..." diye. Yıllardır ilişkimiz böyleymiş aslında, bunu farkettik. Bu işlere bizden çok daha önce başlamış müzisyen bir dostumuzun anlattığı bir olayı aktarmak istiyorum: Arkadaşımız, yaşlı bir amcanın yanına ne alacağını bilmenin koşullanmışlığıyla gidiyor ve teybini açıp sormaya başlıyor: "Amca, şu olay nasıl olmuştu?" Amca, olayla ilgili aklına gelen bir-iki cümleyi

"Zere weşiye" insanın gönlünü, gönlünün sesini duyabildiği ve ona göre kendini yaşadığı düzendir. İnsanın kendisinden kaçma fırsatı bulmadığı, onun için de kendisiyle kalmaktan korkmadığı düzendir. Yıldızları, ayı, gece öten cırcır böceğini, suların sesini dinlemeyi zevk kılan düzendir. "Gerçek ölmez, don değiştirir" diyen insanların düzenidir. "Zere weşiye" düzeni, her şeyin aşkla yapıldığı düzendir.

söyleyip susuyor. Arkadaşımız "şurası nasıl gelişmişti o olayın, anlatsana" diyor. Amca, bir-iki yarım yamalak şey söyleyip susuyor. Arkadaşımız tekrar, "ya amca konuşsana, o olay nasıl olmuştu?" deyince, amca patlıyor: "Açmışsın makinayı önümüze, konuş, konuş, konuş diyorsun. Muhabbet aşkla olur..." Bir başka kısa olay da bizim başımıza geldi. Köln'de karşılaştığımız ve elinde çok değerli eski kayıtların olduğunu söyleyen başka bir müzisyen arkadaşımız, "Bende epey eski kayıt vardı ama bunları yayınlamak bir kez olsun aklımıza gelmedi..." dedi. Başkalarının yaptığı bir yana, bizzat o kültürün evlatlarının yıllardır nasıl bir dünyayı, nasıl bir acımasızlıkla yok ettiği açıkça söylenmeli ve görülmeli.

Cumhuriyet öncesi Dersim'de, irili-ufaklı kavimlerin Zazacasıyla "zere weşiye" (iç rahatlığı) düzeni içinde yaşadıklarını albüm kapağındaki yazıdan öğreniyoruz. "Zere weşiye" düzeni ne demek?

Bu düzen, insanın gönlünü, gönlünün sesini duyabildiği ve ona göre kendini yaşadığı düzendir. İnsanın kendisinden kaçma fırsatı bulmadığı, onun için de kendisiyle kalmaktan korkmadığı düzendir. Yıldızları, ayı, gece öten cırcır böceğini, suların sesini dinlemeyi zevk kılan düzendir. "Gerçek ölmez, don değiştirir" diyen insanların düzenidir. Herkesin kendine göre bir zaman kavramı yaratabildiği, nerede, ne zaman, kimlerle, neden yaşadığımızı unutmamıza neden olan bugünkü "modern zaman" kavramının aksine, bize bütün bunları anlama fırsatı verecek telaşsız yaşayabilme düzenidir; bunun için çaba sarfetmeden, bunu bir "durum" olarak yaşayabilme düzeni. Kısaca "zere weşiye" düzeni, her şeyin aşkla yapıldığı düzendir. Cemaat, bext (baht), kirvelik, musahiplik gibi olgular "zere weşiye" çevresinde oluşan en önemli kavramlardır.

Bir söyleşinizde "Anadolu'da ne kadar farklılık varsa hepsini açığa çıkarmamız, tanımamız gerekiyor; böylelikle birbirimizi tanıyacağız ve seveceğiz. Barış böyle gelecek" diyorsunuz. Barış gerçekten böyle mi gelecek?

Her türlü "farklılık grubu"nun kendini, kendi farklılığıyla yaşayabilmesi değil mi aradığımız? Zenginlikler beşiği olarak kabul edilen bugünkü "modern toplumlar" ve "şehir" kültürü aslında her türlü farklılığın törpülendiği, insanların standardize edildiği, normlaştırıldığı bir düzendir. Dersim'de mezralar vardır, iki-üç hatta tek bir evden oluşan mezralar... Benim geldiğim bölgedeki mezraların bazılarının ismi Biçin, Temt, Xana, Kesk, Viraz. Bunların hepsinin, bu isimleri dolduran ayrı ayrı kültürleri vardır ve kimse bu farklılıklardan dolayı rahatsızlık duymaz. Oysa merkezi otoritenin en fazla rahatsızlık duyduğu şey farklılıklardır. Her şey kendilerine benzesin ki idare edebilsinler, yönetebilsinler isterler. Bugün Kürtlerde savaşla birlikte geliştirilen mentali-

Dünya Ana

Oniki imam ve Che

1983'de tanıştık Dünya Ana'yla. Tam bir gezgin diyebiliriz ona. Türkiye'de gitmediği ziyaret kalmamış. Alevi, Sünni farketmez, nerede bir türbe, kutsal yer varsa hepsine gitmiş. Bir gün evine gittiğimde, duvara asılı Oniki İmam fotoğraflarının yanında, çocuklarının da etkisiyle astığı bir Che fotoğrafı gördüm. "Öbürlerini biliyorum, peki bu kim?" diye sordum. "O ki peygamber o" diye cevap verdi. 1938'i derin acılarla yaşamış, Dersim'i hiç unutmamış Dünya Ana. Altı ay önce onu da kaybettik. Şu sözleri yüreğimizin bir köşesinde hep kaldı: "Biz cenneti de gördük cehennemi de... Daha dün gibi aklımda çocukluğum. Yediğimiz yemek de, içtiğimiz su da tertemizdi. Havada gül kokusu vardı o zamanlar. Ne zaman ki süngülendi bebekler ve ben gözlerimle gördüm... Ne zaman ki terk etti bizi, peygamberi başka da olsa o güzel insanlar... Ne zaman ki sürüldük o diyar-u Jar ülkesinden, dilini bilmediğimiz bu yaban ellere... İşte o zaman başladı bizim için cehennem. Şimdi bu yanası İstanbul'da, beton duvarlar arasında kimse duymaz ki sesimi. Bazen çıkıyorum Kartal'ın tepesine, geceleri ayla konuşuyorum, kendime ne yapayım ki? Soruyorum ona: Nereye gidiyor bu dünya?"

te, onların yüzlerce din, dil, lehçe, isim, tarih farklılığını ortadan kaldırma, hepsini tek bir potada eritme iddiasıyla yoluna devam ediyor. Bu farklılıkların hepsi geçmişteki yol ayrımına referans olabilecek şeylerdir. Zaten devrimlerin en büyük marifeti de her şeyi kendileriyle başlatma yabancılaştırmasıdır. Öyleyse her türlü farklılığı açığa çıkarmak, bu gidişatın önüne dikilebilecek bir engel olabilir. Her türlü farklılığa sahip çıkmak barış için en büyük temeldir. Çünkü kendini bilen, kendi gerçeğine eren insan savaşmaz, gerekiyorsa savaştan kaçar. Çünkü savaşmanın tarafları birbirine benzeteceğini, savaşın sonunda artık kendi olamayacağını da bilir.

Dersim'de Ermeni, Kırdaş (Dersimli Kürtler), Kırmanç (Dersim'de Zazaca konuşanlar), Türk halklar yüzlerce yıl boyunca bir arada, devlet denetiminden nispeten uzakta yaşamış. Bu halkları bir arada tutan "güç" neydi?

Bu kendini bilmenin, yabancılaşmamışlığın gücüdür. Yani "zere weşiye"nin korunması gereken en önemli değer olduğunu bilmenin değil de, yaşamanın gücü; kaçabilme gücü. Bu topluluklar farklılıklarını koruyabilmek için, onlara bu olanağı verecek dağları seçmişlerdir. Şehri ve şehir kültürünü reddetmişlerdir. "Zere weşiye"yi bilen, farklılığın "öz"den geldiğini de bilir. Dersim'de saz çalıp türkü söyleyen herkes, o yörede konuşulan hemen her dilde söyler. Bazen söylediği dili tam bilmeden, sadece güzel olduğu için, duygu dünyasında bir yere denk düştüğü için hiçbir rahatsızlık duymadan söyler. Tercan yakınlarında, Ermenilerden kalma bir kilise harabesi, Alevi olan yöre halkı tarafından kutsal ziyaretgâh olarak kabul ediliyor. İnsanlar gidip ziyaretini ediyor, adaklar adıyor, dualar ediyor. Yöredekilere "neden böyle yapıyorsunuz, burası kilise değil mi" diye sorarsanız, "neden olmasın, orası da Hakkın yeri değil mi" cevabını alırsınız.

1938 olaylarında bu "güç" nasıl bozuldu?

Güç ya da "büyü", 38 öncesinde bozulmuştu. Metin'le de tartıştık ve şöyle bir sonuca vardık: Özellikle Rus Harbi döneminde, Ruslar geri çekilirken ufak tefek şeyler karşılığında silahlarını bırakarak gidiyorlardı. Bu durum Dersim'deki bütün kurumların önemli

Albümde dizüstü keman çalan Süleyman Öztürk ve Metin Kahraman

oranda dejenere olmasına neden oldu. Artık güçlü olmak silahlı olmakla eşdeğerdi. Yani mertlik bozulmuştu. 38'den bahseden her yaşlı, devletin zulmünü, zorbalığını anlattıktan sonra aşiretlerin birbirleriyle olan kavgalarından söz etmeden geçemiyor. İkinci önemli nokta, Dersimliliğin özüne yabancı motive edicilerin, o zaman Seyit Rıza'ya yakın bir aydın olan M. Nuri Dersimi tarafından direnişin birleştirici ideali olarak öne sürülmesidir. Aşiretler, kendilerini içinde bulamadıkları idealler uğruna direnmek istememişlerdir. Dersim'de 38'le ilgili yakılan yüzlerce ağıt, yiğitlik türküsü vardır da, birinde bile bu yapay ideallerin adı geçmemektedir. Ama direnişin tarihini yazanlar, oturup kalkıp bu idealleri öne sürmüşlerdir. Ancak gerçek anlamda çözülme yine de 38 katliamıyla olmamıştır. Öyle olsaydı, kaydı dahi tutulmamış bu büyük felaketten sonra, batının verimli topraklarına sürgün edilenler bu kıraç dağlara geri dönerler miydi? İnsanların kavrayamadığı kadar büyük hızla gelişen en önemli çözülme, 1960'lı yıllardan sonra sosyalizm dalgasıyla olmuştur. Dersimliler en zayıf oldukları yerden yakalanmışlar, mazlumlar ve ezilenler için, insan için var olduğunu söyleyen bir ütopyayla sosyalizm adı altında "modernizm"e çocuklarını, yani bizi kaptırmışlardır. Bundan sonra Dersim'deki "zere weşiye" düzeni, "ilkel komünal aşama ile feodalizm arası bir şey" addedilmiş ve her şey reddedilmiştir. "Din afyon değil midir? Öyleyse pirler sömürücüdür", "Dilin ne önemi vardır ki, zaten bütün diller yok olup en zengin dil oluşacaktır", "Taşa, toprağa, aya, güneşe, dağlara dua etmek aptallıktır"... İşte böylece gerçek çözülme, yaşlıların şaşkın ama sabırlı, suskun gözleri önünde yaşanmıştır. Bu kuşak kopukluğu en önemli yara olmuştur. Bugün bu dalga yavaş yavaş geri çekilse de, hâlâ önemli kırıcılardan biridir. Bu arada geç kalmışlık telaşıyla, bizde olduğu gibi, bir geri dönüş de görülüyor. "Gerçek ölmez, don değiştirir" diyebiliyoruz hâlâ.

Dersim'de saz çalıp türkü söyleyen herkes, o yörede konuşulan hemen her dilde söyler. Bazen söylediği dili tam bilmeden, sadece güzel olduğu için, duygu dünyasında bir yere denk düştüğü için hiçbir rahatsızlık duymadan söyler.

Anadolu'nun pek çok yerinde bir zamanlar yaşayan topluluklar çeşitli süreçlerden geçerek yok oldular. Bu alanda bugüne kadar nasıl çalışmalar yapıldı? Siz neler yapılması gerektiğini düşünüyorsunuz?

Aslına bakarsanız, müzeler kurmak, uydurma tarihler yazmak bizim işimiz değil. Bu işi bizden daha iyi yapabilecek olanlar, profesyonel müzeciler var. Hep Dersim'den söz ettik, ancak Anadolu'nun birçok yerinde Çingeneler var. Türkmenler arasında da benzer şeyler var, Kürtler arasında da. Bunları kendi oluşumları içinde açığa çıkarmak, belki de yapabileceğimiz en önemli şey. Kalabalıkta kendini unutmuşlara bunlar sayesinde kendileriyle yüzyüze gelmelerini sağlamak... Bu, onlara kendileri olmak konusundaki ısrarlarında cesaret verecektir. Bütün bunların nasıl yapılacağı, neyle yapılacağı da herkesin kendi tarzına bağlıdır.

1896'da Osmanlı'nın Dersim'le ilgili çıkardığı bir kararda, Dersimlilerin kendi içine kapalı olduklarından, odun, kereste gibi ürünleri başka bölgelere götüremediklerinden, alışveriş bilmediklerinden söz ediliyor. Sizce Dersim'in diğer bölgelerle ilişkileri nasıl? Müziği de denildiği gibi içine mi kapalı?

"Zere weşiye" düzeni insanı dışa kapalı olabilir mi? Dersim en önemli Alevi ocaklarının olduğu merkezdir. Dedeler, pirler her yıl belli aylarda ellerinde sazlarıyla kilometrelerce

Hasan Amca

İmam Bakır'ın soyu

Yaklaşık bir ay önce, 117 yaşında öldü Hasan Amca. 1938 yılında Seyit Rıza'nın yanında yer almış. Rus savaşına katılmış. Ermeni olaylarını hatırlıyor. Almanya'da, bir misyonerin yıllar önce Dersim'de yaptığı incelemelerden öğrendiğim bilgileri ilk kez Zazaca teyit eden Hasan Amca oldu. Daha önce pek çok yaşlıya bunu sormuştum, ama hiçbirisi cevap verememişti. Misyoner, Dersimli bir köylüye kökenlerini soruyor. "Biz İmam Bakır'ın soyundan geldik" diyor köylü. Misyoner, "Peki, İmam Bakır kim?" diye soruyor. Köylü de anlatmaya başlıyor. Hasan Amca da aynı hikayeyi Zazaca anlattı: Hz. Hüseyin'in başını Kerbela'da kestiklerinde bir sepete koyuyorlar, Şam'a götürmek için. Çölde giderken, çocuklarıyla yolculuk eden Ermeni bir keşişle karşılaşıyorlar. O gece aynı yerde konaklıyorlar. Keşiş, rüyasında Hz. Hüseyin'in sepetteki başının kerametli olduğunu görüyor. Hemen ailesini uyandırıyor. O başı alması gerektiğini, rüyada öyle gördüğünü söylüyor. Ne yapmalı, ne etmeli derken, keşişin en büyük oğlu, "Bu baş madem bu kadar önemli, kes benim başımı, koy sepete, al o başı" diyor. Keşiş, kafileyi yediriyor, içiriyor, bir gece daha orada kalmaya ikna ediyor. Gece oğlunun başını koyuyor sepete. Kafiledekiler, sabah kalkınca bu baş bizim değil diyorlar. Keşiş yine yedirmeye, içirmeye başlayıp orada kalmaya ikna ediyor. Böyle böyle altı oğlunun başını kesiyor keşiş. Yedinci oğlu, "Benim de başımı kes, ama Hz. Hüseyin'in kanından bir parça alnıma sür. Onun nuru bende de olsun ki kansınlar" diyor. Keşiş oğlunun dediğini yapıyor, kafiledekiler kanıyorlar. Böylece Hz. Hüseyin'in başı keşişte kalıyor. Keşiş evine varınca, kilerde bir altın kasenin içine koyuyor başı. Ertesi gün keşişin hayatta kalan tek çocuğu olan kızı kilere girdiğinde, altın kasedeki başı bal gibi görüyor ve bir parmak alıp yiyor. Derken kız hamile kalıyor. Bir süre sonra kızın karnı büyüyünce evdekiler olayı anlıyorlar ve İmam Bakır doğuyor. Hasan Amca, "işte o papazın kızından doğan İmam Bakır'ın soyundanız biz" dedi.

34→

Albümde iki türkisiyle yer alan Zeynelo Qırgafi

ötelerdeki taliplerine giderler. Malatya'da, Sivas'ta, Çorum'da, Tokat'ta dahi talipleri, pirleri olan dedeler vardır. Bunlar asırlarca bu görevlerini yerine getirmek için uzaklara gidip cemlere, cemaatlara katılmışlar. Böylesi bir ocak merkezi kapalı olabilir mi? Kaldı ki, 1930'lu yıllarda "gizlidir" ibaresiyle Genelkurmay tarafından yüz adet basılan ve ordu ile hükümetteki belli kişilere dağıtılan "Dersim" isimli raporda, yani başka bir devlet belgesinde Dersimlilerin açıklığından, cesaretinden, daha 1800'lü yıllarda Amerika'ya çalışmaya gidenlerin varlığından dem vurup sosyalliklerinden hayranlıkla söz ediliyor.

Anadolu'da Türkmen, Kürt, Zaza, Azeri vb. kavimlerin Horasan'ı referans gösterdiğini görüyoruz. Ama Anadolu Aleviliğinde, Arap kültürüyle bir yakınlık söz konusu olmasa da, kendini Ali soyuna, Ehl-i Beyt'e bağlayış var. Bunun Dersim'deki Alevilere yansıması konusunda neler söylersiniz?

Birçok konuda aşiretlerin çok farklı düşünceleri olduğu halde, "nereden geliyorsunuz?" sorusunun yanıtı hep "Xorasan" olmuştur. İrani bir dil olarak Zazacada "xa", İngilizcedeki "self" ya da Almancadaki "selbst" sözcüğüne karşılık geliyor. "Res'tene", Zazacada "ulaşmak, erişmek" anlamındadır. Bu durumda "Xorasan", kelime olarak "kendi kendine erişenler" diye çevrilebilir. Yani coğrafyanın adı bile Aleviliğin özüyle bağdaşıyor. Dersim'de dede olan "Kureşan" aşireti ve diğerleri kendilerini Ali soyuna bağlıyor. Doğru olabilir. Bir kitapta, İslâm kaynaklarında İslâm'ın Endülüs'e kadar yayılmışken İran'ın güneyindeki dağlık Daylem'e giremediğinden şikayet edildiği yazıyordu. Bu bölgeler Horasan'ın da içinde bulunduğu bölgelerdir. Bazı yabancı araştırmacılara göre Daylem, Zazaların Anadolu'ya geldikleri yerdir. Bugün o yörelerde konuşulan dillerle Zazaca arasında ciddi benzerlikler var. Halifelik savaşları sonunda yenilen Alicilerin (Ali soyundan gelse de gelmese de Ali'yi tutanlar) kaçarak bu bölgelere sığındıklarını da biliyoruz. Bu insanlar Aliciliklerini bu bölgeye taşırken Araplıklarından da uzaklaşmış olabilirler, ama bunu bir hipotez olarak söylüyorum. O insanların içinde erimiş, ama pirlik, dedelik ünvanlarıyla kalmış olabilirler. Bu yüzden bugünkü pir-dede aşiretleri gelenekten de Ehl-i Beyt olabilirler.

Anadolu'ya gelişi 150-200 yılı bulan gırnatanın kullanıldığı sınırlı yerlerden biri de Dersim'dir. Bugün hâlâ gırnata çalan birçok yöre sanatçısı var. Ayrıca Ermenilerin de etkisiyle Dersim'de pek çok insan keman çalmaktadır. Kemanı kemençe gibi diz üstünde çalarlar. "Yaşlılar Dersim Türküleri Söylüyor"da da keman ve gırnatanın çalındığı türküler var.

Dersim müziğinde Alevi etkiler dışında da neler var?

Berlin'e geldiğinde sohbet etme fırsatı bulduğumuz sevgili Erkan Oğur'un ifadesine göre, Anadolu'ya gelişi 150-200 yılı bulan gırnatanın (klarinet), Anadolu'da halkın kendi enstrümanı haline getirilerek kullanıldığı sınırlı yerlerden biri de Dersim'dir. Hozat, Çemişgezek çevrelerinde Elazığ'dan etkilenilerek türkülerin ve ağıtların çalınmasında gırnata kullanılmaktadır. Hozat'ta bugün gırnata çalamayacak kadar yaşlanmış Çiço isimli bir amca var. Yıllarca yörenin evlilik ve cenaze törenlerini gırnatasıyla yürütmüştür. Bugün hâlâ gırnata çalan birçok yöre sanatçısı var. Ayrıca Ermenilerin de etkisiyle Dersim'de pek çok insan keman çalmaktadır. Kemanı kemençe gibi diz üstünde çalarlar. "Yaşlılar Dersim Türküleri Söylüyor"da da keman ve gırnatanın çalındığı türküler var. Aslına bakarsanız, kimin kimden ne aldığının pek de önemi yok. "Bu senin mi, değil mi?" demek anlamsızdır. En azından bizim işimiz olmamalı.

Söyleşi: **Ulaş Özdemir**

Sey Wuşe (Seyit Hüseyin Tatar)

Bir "deli" ki...

Bugün Tunceli'de, Atatürk heykelinin tam karşısında Sey Wuşe'nin heykeli duruyor. Halk arasında o kadar çok seviliyordu ki, bir gün birinin evinde, bir gün bir başkasının evinde kalabilirdi. Ama yine de sokaklarda kalırdı. Bazen üzerini kar kaplamış olurdu. İstediği lokantada yemek yiyebilirdi... Sey Wuşe, 1938'deki olaylar nedeniyle aklını bozuyor. Sokakta her gün bir başkasını yaşıyor Sey Wuşe. Bir gün 38'i yaşayan bir komutan olup emirler veriyor; ertesi gün işkence görmüş bir insan gibi yapmayın, etmeyin diye bağırıyor; bir başka gün "davar geldi, yolu kapatın" filan gibi komutlar veriyor; başka bir gün oğlunu seven bir baba oluyor. Yani Dersim'de ne kadar iş, güç, acı, sorun varsa, sanki onunmuş gibi hepsini yaşıyor. 1970'lerde bir gün sokağa çıkma yasağı ilan ediliyor. Sey Wuşe sabah bir kalkıyor, sokaklarda kimse yok. Oraya koşuyor, buraya koşuyor, hiçbir şey anlamıyor. Ortalıkta kimseyi göremeyince emniyete koşuyor, camlarını taşlamaya başlıyor. "Ulan milletimize ne yaptınız? Yine 38 mi geldi? Hangi derede katlettiniz halkı?" diye bağırıyor. Emniyettekiler yalvar yakar ikna etmeye çalışıyorlar Sey Wuşe'yi. Birkaç eve gidip insanların yaşadığını gösteriyorlar. Onları görünce rahatlıyor... Anadolu'nun pek çok yerinde olduğu gibi Dersim'de de deliler kutsaldır. Dersimliler delilere saygılı davrandığı için, başka şehirlerden delileri getirip hep Dersim'e bırakırlar. Böyle gelmiş bir deli, sürekli Sey Wuşe'yle uğraşmaya başlıyor. Bir keresinde kafasını kırıyor. 1984 yılının 20 Ekim günü, uyurken Sey Wuşe'nin kafasına et keseriyle vuruyor ve öldürüyor. Öldüğünde, kaç kişi varsa Dersim'de, hepsi de cenazesine katılıyor.

Levent Baki Anadolu rock sonrasının ilk Anadolu rock'çularından biri Levent Baki. Bir Egzotik Band konseri sırasında sahneye fırlayıp mikrofonu kapmasıyla gelişen müzisyenlik macerası hayrete şayan bir vaka. 12 Eylül öncesinde Cem Karaca'yla tanışan, ondan etkilenen, şarkı söylemesi de ister istemez onu andıran Levent Baki'nin konserleri, kayıtlara dökülmedi, anılarda kaldı. Şu anda "motorcu alemi"nin önde gelenlerinden; geniş bir motosiklet dükkanı var. Su yüzüne çıkamamış bir Anadolu rock'çunun kendi ağzından hikayesi...

Biz de olduk Kavimhan

Ankara'da The Leş diye bir grubumuz vardı. Amerikan Kültür Derneği'nde kendi harçlıklarımızla ses düzenleyiciyi tavlayıp, iki-üç grup çalardık. Hard Lines, Axe, Bad Time Passengers gibi gruplar vardı. İstanbul'a 80'de geldim, konservatuara girdim.

Egzotik Band konseri, uzun bir aradan sonra o tarzda düzenlenen ilk konserdi. Sene 81. Ben de seyretmeye gittim. Bordo bir pantolon, beyaz Kickers ayakkabılar, bir deri mont, onun üzerinde de kolları kesilmiş bir kot mont giymiştim. Türkçe söylüyorlardı ama solist fevkalade yetersizdi. Onların güzel giyim kuşamına karşın, solist kumaş bir pantolon, sarı bir gömlek giyiyordu, boynunda da kocaman bir madalyon. Bir rock şarkıcısından daha çok, türkü söyleyen bir adam gibiydi. Zaten ikinci yarıda çıkartmadılar onu, gitarcı şarkı söylemeye başladı. Shuffle dediğimiz bir kalıp var, boogie boogie diye de bilinir, onu çalıyorlar ve emprovize söylüyorlar. Status Quo'nun şarkıları da o kalıp üzerine söylenir. Ben de arlanmaz uslanmaz bir Status Quo hayranı olarak birdenbire fırladım. Bir, koltukta oturduğumuzu hatırlıyorum, bir de sahnede elimde mikrofon tuttuğum anı. Gözümü ilk açtığımda karşımda uğultu gibi bir şey vardı, "aaa" diye. Hoşlanmıştı insanlar. İçine de biraz şov kattım, kolonların üstüne zıpladım, oradan atladım, davulu filan devirdim... İlk şaşkınlık gidince, gitarcıyla, Halil Bal'la şova devam ettik... Sonra diğer gitarcı da katıldı. Beraber böyle yarım saat, kırk dakika bir gösteri yaptık.

Gong dergisinin o dönemdeki yazarı Deniz İzgi beni oradan aldı, bir hamburgerciye gittik. "Sen nesin, nereden çıktın" diye başladı sormaya. Ne yapmak istersin dedi. Valla dedim, bizim insanlar gitarı ilk ellerine aldıklarında "Smoke On The Water"ı çalmaya çalışır, solist Ian Gillian gibi "Child In Time" söylemek ister. Ben de evde Deep Purple'ı, Status Quo'yu dinliyorum ama, sahneye çıkıp bir şeyler söyleyeceksem, bir elektriklenme olması için Türkçe söylemem lazım. Bu işi Türkçe olarak kim yapmış ve kim reaksiyon almış karşıdan? Geriye dönüp baktığımda da beş-altı tane isim var. Bu adamlar n'apmışlar, nelerle tutunmuşlar, onları araştırdım. Onların içinden de bana en çok hitap edeni Cem Karaca oldu...

87'de Cem Karaca Türkiye'ye dönünce gittik havaalanına karşılamaya... Almanya'ya gidene kadar hiçbir konserini kaçırmamıştım. Savunduğu ideolojiyi takip ettiğimizden dolayı değil, arkasındaki sound, orkestra, ses tonu bizi etkilerdi.

Ve dedim, asla Levent Baki olmak istemem, bir grup oluşturmak isterim, Masalar, Tahtalar, Kuşlar, adı ne olacaksa... Kafamda tabulaştırdığım isimler var, onları bulursanız acayip bir grup kurar, devam ederiz... Davulda Sefa Ulaştır, basta Murat Töz, klavyeli çalgılarda Uğur Dikmen... "Hepsi arkadaşlarım, sorun değil, hallederiz" dedi Deniz İzgi.

Bir akşam Deniz İzgi telefon etti, yarın gazeteye gel dedi. Gittim, dergiyi bir gözterdi, tam sayfa benim resmim. "Putlar yıkılıyor" diye bir başlık atılmış. Sahnede bir hareketim, yumruğumun ucunda şimşekler patlamış, şimşeklerin içinde Erol Evgin, Ajda Pekkan, Barış Manço, Cem Karaca'nın resimleri... Böyle bir şeyi değil düşünmek, aklıma da gelmez, istemem de. Sansasyonel olsun diye yapmışlar. Hürriyet'te tekrar, bu sefer daha uzun bir söyleşi yaptık. Öbür haftaki Gong'da çıktı. Sonra Ses dergisi ilgilendi, TV'de 7 Gün çağırdı.

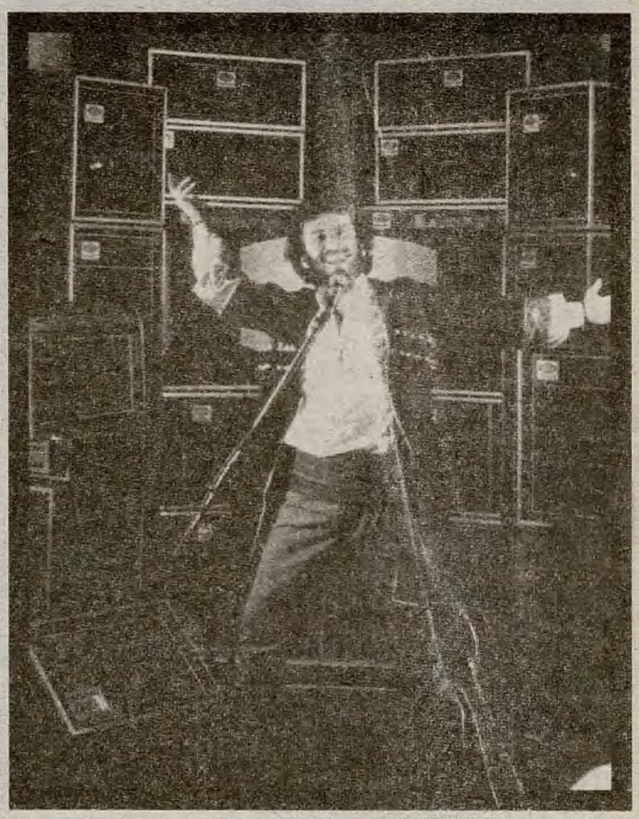

Tekrar Egzotik Band devreye girdi. Onların menejeri gibi bir adam vardı, geldi, "ben müzik işinden anlamam" dedi, "bu çocuklar seni istiyorlar, sen şarkı söyleyeceksin bunların önünde!" Söyler misin filan değil. "Söyleyeceksin!" Gittim yanlarına, çok iyi karşıladılar, "harikaydın, hep senin gibi bir adam istedik"... Tam istediğim şey, bir grup. Üstelik çok önemli bir faktör vardı, Sefa Ulaştır gelmişti gruba. Sefa'yla da Cem Karaca'yla geldiği Ankara konserlerinden tanışıyorduk. Sefa'nın önünde şarkı söylemek benim için çok büyük bir olaydı. Yıllardır en büyük davulcu diye onu bilirdim. "Bu grubun çok iyi bir geleceği var, sen de gel, daha iyi şeyler yapacağız beraber" dedi. Üç-beş prova yaptık. Kumburgaz'da, Ankara sinemasında bir konser oldu. Sonra Fitaş sinemasında bir konser yapacaktık, olmadı. Bir anlaşmazlık oldu, konsere onlar çıktı ama ben çıkmadım, seyircilerin arasına oturdum. Birisi farketti orada oturduğumu, bağırdı "Levent Baki burada" diye. İnsanlar bağırdı çağırdı, sırtlarını döndüler sahneye, alkışladılar, omuzlarına aldılar sahneye çıkarmak için. Kusura bakmayın dedim, hazırlanamadım. Bu sefer de "İlk konserdeki gibi... O zaman da hazır değildin..." diye bağırmaya başladılar. Ama çıkmadım sahneye. Bütün bunlar olurken, Deniz İzgi de karşıdan yazılar yazmaya başladı, "putları yıkan adam put olmak istiyor" diye: "Egzotik Band açısından çok iyi, solist boşlukları vardı, onu doldurmuyorlar, ama Levent Baki açısından iyi değil, ama yine de bir şansı olabilir, Rolling Stones'daki Mick Jagger gibi aradan sıyrılabilir." Benimse hiç böyle bir isteğim olmadı, maddi-manevi her şeyin elemanlar arasında eşit olarak bölünmesini istedim. O defter öyle kapandı.

Ersen'le tanıştık. Arkasında kurulu bir Dadaşlar vardı. Tam benim yapmak istediğimi yapıyorlardı, Anadolu rock, Anadolu pop... O dönem Ersen arabesk bir plak çıkarmıştı, Unkapanı'nın şartlarına, zorlamalarına uyarak. Çok güzel eski rock şarkıları vardı, onları Dadaşlar'la çaldık, ben de söyledim. O zamanın Dadaşlar'ı klavyede Rıza

Mete, basta Ali Mısır, gitarda Mehmet Mısır, davulda Hikmet Mısır'dan oluşuyordu. Bir grup olmaya karar verdik, ne yapalım, ne olalım derken Kavimhan olalım dedik. Biraz çıplak kaldı dediler, çünkü bütün gruplarda solistin ismi geçerdi o zamanlar, Edip Akbayram Dostlar, Cem Karaca Dervişan, Barış Manço Kurtalan Ekspres gibi. Biz de olduk Levent Baki Kavimhan.

O sırada Asım Can Gündüz geldi Türkiye'ye. Onunla bir konser verdik Vatan caddesindeki Lunapark gazinosunda. Biz Levent Baki Kavimhan diye çıktık, onlar Asım Can Gündüz Ambulans diye. Repertuarda 10-12 şarkı vardı, altı-yedi tanesi Cem Karaca'nın eskiden okuduğu türkülerdi. Bağlama, kabak kemane, ıklığ gibi çalgılar yerine, o zamanın teknolojisini kullandık, Korg çaldık mesela. Ersen de geldi seyretmeye, sahneye aldık, "Kozan Dağı"nı beraber söyledik. Kayıtlar da yaptık ama, bir türlü Unkapanı'na gidip çaldıklarımızı plağa dökemiyorduk. Had safhada bir arabesk tufanı vardı. Grubu beslemek son derece zor. Herkes olayı sahiplenmeyince, iş korktuğum yere geldi. Grup, bana çalan eşlik orkestrasına dönüştü... Artık yapacak bir şey yoktu. Askere gitmeye karar verdim. Ankara'da eski arkadaşlarla bir hafta prova yaptık, Levent Baki Kavimhan diye son bir konser verdik. Son konserimdi o, kafam traşlı...

Askerden geldim, işe girdim, bir kıpırtı oldu. Moda'da, Bakırköy'de, Beyoğlu'nda sinemalarda bir İstanbul turu olurdu. Barış Manço "bizden önce çıkar mısınız" dedi. Büyük ümitlerle altı-yedi parça çalıştık. Moda'daydı konser, biz de Kurtalan Ekspres'in aletleriyle çalacaktık. Barış Manço çağırdı, "kusura bakma" dedi, "zaman dar, seni çıkaramayacağım, inşallah başka bir konsere..." Bayağı bozulmuştuk, çok çalışmıştık, para da dökmüştük. Defteri yine kapadık.

87'de Cem Karaca Türkiye'ye dönünce gittik havaalanına karşılamaya, telefonlaşıyorduk zaten Almanya'dan. İlk konserlerinin, Gülhane'dekinin filan, sound-check'lerini ben yapıyordum, üç-dört parça çalıyorduk, ben söylüyordum, Cem Karaca'nın tonuyla. 79'da Almanya'ya gitti Cem Karaca, o dönemine kadar hiçbir konserini kaçırmadım. Savunduğu ideolojiyi takip ettiğimizden dolayı değil, arkasındaki sound, orkestra, ses tonu bizi etkiledi. Dervişan bugüne kadar kurulmuş en iyi gruplardan biriydi.

95'te Aydın Karabulut'la karşılaştık, tekrar bir alev doğdu içimizde, "hadi grup yapalım" dedik. Çok iddialı, şahane bir grup kurduk, ama işlerini bir türlü ayarlayamadıkları için toparlanamadık. Davulda Aydın, basta Levent Yüksel, gitarda Gür Akad, klavyede İskender Paydaş, vokalde ben, grubun adı Sultan... "Deniz Üstü Köpürür"ü, "Kozan Dağı"nı da repertuarına bugünün teknolojisiyle alacak bir konser topluluğu... Hâlâ böyle bir grup yok, solistler çok öne çıkıyor, kombine bir grup değiller.

Hâlâ bir ateşim var tabii, ama bende bu ateşi söndürecek su da var. Şu dönemde kalkıp bir şey yapmak çılgınlık, eriyip gidersin. Yaşım 36, eskiden bu yaştaki rock'çılara "baba" denirdi. O zamanlar 60 kiloydum, şimdi 90 kiloyum, hoplaya zıplaya yedi-sekiz parça söyleyebilirdim, şimdi iki tane üst üste zor. Eski defterlerde hatırlanmak da güzel.

CEM KARACA GİBİ SÖYLEMEK:

Suni teneffüs

Cem Karaca'nın Türkiye'ye döndüğü dönem, 80 başlarında ilkgençliklerini yaşamış bir kuşağın kimi mensuplarının, özellikle de büyük şehirlerde, eski damarı yakalamaya, Anadolu rock plaklarını ufaktan toplamaya başladıkları dönemdi. Bu işin yayılması, eski nağmelerin bir sürü yeniyetmenin kulağının pasını silmesi daha sonralara, 90 başlarına düştü.

Heavy metal'in büyükşehir çocuklarında hükmünü hâlâ geniş çaplı sürdürdüğü, gitar cumhuriyeti yurttaşlarının ağırlıklı olarak metalle, olmadı en sert rock'la kendilerini ifade ettikleri 80 sonları-90 başlarında, eski hazineyi unutmamış olanlar ve yeni keşfedenler, ellerindeki plakları, kayıtları muhabbeten de olsa yaymaya, dinledikleri cızırtılı sesleri paylaşmaya başladılar; özel radyolarda "nostalji" programları peyda oldu; şehrin kilit noktalarına mevzilenmiş elaltı kayıtçılarında "karışık" Karaca'lar, Manço'lar, Akbayram'lar hayli rağbet buldu. Erkin Koray, eski krallık günlerinin şaşaasına yavaş yavaş döndü. Cem Karaca'nın, hadi geçtik eski "kitle"sinden, eski müzikalitesine, eski heyecanına, ateşine dönmemekteki ısrarı, hatta işi kimi şarkılarını inkâra vardırması sorun olmadı, toprakların kazılmasından payını en çok o aldı. Edip Akbayram sektirmeden albümlerini yaptı, Barış Manço programlarında arada sırada siyah beyaz kliplerini yayınladı, yaptığı albümleri bir şeye benzemedi. Ersen "Polis Haydar"ı yaptı yapalı, vadesini doldurmuştu zaten.

Bu hızla, enstrümanını kapan "geçmiş zaman olur ki" şarkılarını çalmaya başladı, Anadolu rock grupları kuruldu. Barlarda "canlı müzik" yapan gençler arasında sesini Cem Karaca gibi çıkarmaya çalışan, vurguları abartan, ağzını bir kenara kaykıltan, kuyruğuna basılmış gibi bağıran delikanlılar türedi. İşin enteresan yanı, Anadolu rock hattındaki neredeyse herkes aynı Cem Karaca ahengine sıvandı. Karaca'nın teatral pazarlaması yüksek, insanın içine, duygularının en olmadık yerine, derhal ayaklanabilecek hamasî ve "erkek" bir tarafına hitap etmesinden herhalde. Onun propaganda işinde herkesten fersah fersah başarılı olmasının hikmeti de burada galiba. "Karaca gibi" söylemek, onun tonuna, zenginliğine, sesinin hacmine, genişliğine, aura'sının fevkalade etkisine ulaşmak kolay değil tabii ama, onun "dertlen" dediği yerde dertlenmek de, Türkiye'ye döndükten sonra verdiği "gidin basın desem, karakolu basacak bir kitlem var" minvalindeki demecindeki gibi, "ayaklanın" dediği yerde ayaklanmak da çok kolay. Belki bunu gördüklerinden, sezdiklerinden, meselelerini böyle daha kolay aktarabileceklerine inandıklarından, belki de, hayatın birçok alanında olduğu gibi, ilk temasta etkileyene, en görkemli olana, en yükseğe tırmanana kapıldıklarından, ince, naif seslere hiç yüz vermediler. Barlarda, prova mekanlarında bitiveren bu hemen hepsi başarısız Cem Karaca fotokopilerinin ilklerinden biri, Haluk Levent'ti. Ortaköy'de, "o ağacın altı"nda yıllar yılı eski zaman nağmelerini Karaca edasıyla söyledi. Sonra, bir albümle, işin kötüsü, zamanında hit'liği birinci elden tatmış, dinlenme ya da B-Side olma ömrünü değilse de, hit olma hakkını göreceli olarak yitirmiş şarkıların zevksiz versiyonlarıyla "esmeye" başladı. Kendisinin şarkıcılığından hazzediyor değiliz. "Post-Karaca yanlışı"na, hem de "misal budur" denilebilecek yoğunlukta, düştükçe düşüyor. Zaten doğrusunu bir tek Cem Karaca yapıyor(du). O da son senelerde, mesela Zeki Müren gibi, kendisini taklit ediyor, kendi doğal akışı içinde za-

ten yapacağı, eskiden daha tane tane, daha sade yaptığı vurguya, yapması gerektiğini zannettiği vurguyu ilave ediyor. Bir yerine iki Cem Karaca sunuyor, bir Karaca etmiyor. Etmese de ne gam, sevenine her hâl-ü kârda baldan tatlı geliyor. Haluk Levent, şarkı söylüyormuş gibi bile gelmiyor. Şarkıcılığından geçtik, "rock kahramanı" pozisyonuna itirazımız var. Levent fan'ları, Şebnem Ferah'çılar gibi, şarkıcılarını alıp "rock-'çu" donuna giydiriyorlar. Hatta, "memleketin nadide rock'çularından" birini dinlediklerini var sayarak, kendilerine de böyle bir pozisyon biçiyorlar. Hepsinin şahsında Mahsun Kırmızıgül'ün dediklerine bakın: "90'lı yıllarda kim gitarında distorsiyon kullanıyorsa, bunu Haluk Levent'e borçludur"... "Rock seçkinciliği"nde gözümüz yok ama, her şeyin de bir haddi hududu var.

"Haluk Levent fırtınası" memleketimizde bitmek bilmiyor, ne iştir derken, Murat Göğebakan çıkageldi. "Ben Sana Aşık Oldum", Cem Karaca-Fikret Kızılok-Üç Hürel hattında yürüdüğünü farzeden Haluk Levent'ten farklı olarak, daha Ersen çizgisinde bir şarkı ve albüm. Ersen'de de Haluk Levent'in "haykırma" anlayışının hallicesi mevcut olduğu için, Murat Göğebakan da farklı bir şey yapmıyor. Ersen, üstelik Cem Karaca'nın en popüler olduğu dönemde, onun yorumunu, tonunu, müzikal çehresini benimsemişti. Ses renginin farklılığından olsa gerek, bu o kadar farkedilmedi, "haykırış"ı da tok bir sesten çıkmadığı için nev-i şahsına münhasır bir Ersen yorumu varmış gibi görünebildi, ama yine de, Ersen'in ilk "post-Karaca"lardan biri olmasını engellemedi bu. Murat Göğebakan, "Ben Sana Aşık Oldum" albümünde ikisi Ersen'in evvelden okuduğu üç türkü okuyor. Bu bile belki Ersen'in etkisini anlatır ama, bizi yanlış yere götürür. Ersen'in de "dönem"leri var neticede, arabeskten Anadolu rock'a uzanan. "Kalbimdeki Acı dönemi" diye adlandırılabilecek 75 sonrası-80 öncesi dönemde –"toplumcu gerçekçi" "Ekmek Parası"ndan sonra– Ersen'in denediği tarz, biraz 60'ların salon baladlarını, biraz Neşe Karaböcek işi "light-pavyon" şarkılarını andıran, "hafif müzik"le "fantezi" arasında belli belirsiz sallanan bir şarkı biçimiydi. Göğebakan'ın Ersen'den kaptığı da, ne kadar bağlama, yaylı tambur, cura katsa da şarkılarına, Anadolu rock'dan ziyade o popüler, ama derhal unutulmaya yüz tutan Ersen şarkıları... "Ben Sana Aşık Oldum" şarkısını dinleyip de Ersen'i, Ersen üzerinden Karaca'yı görmemek imkansız gibi. Ersen'in bazı sesli harfleri, özellikle kelimelerin son hecelerini taverna şarkıcısı usûlü tuhaf ve yanlış telaffuz etmesi gibi, Göğebakan da telaffuzuna, ağzından çıkana dikkat etmiyor. Sanki Ersen ve benzerlerinin şarkıları öyle söylemesi, ona da yanlış söyleme, detone olma, melodiye sadık kalmama, armoniyi allak bullak etme hakkını veriyor.

O zamanlar Star'ın "Sabah Şekerleri"nde Şebnem Dönmez vardı, biz de programı "beğeniyle takip ediyorduk", Murat Göğebakan çıktı. İlk klibinin ilk günleri... Aşağı yukarı şunları söyledi: "Stüdyoya 60'lı, 70'li yıllara ait bütün 45'likleri getirdik, hepsini bir bir dinledik, inceledik. Yabancılardan da Sting ve Gary Moore'u inceledik, iki sound'u birleştirdik, böyle bir sentez elde ettik..." Bir mühendis edasıyla plakların başına çökmeleri, ince müzikal ayrıntıları tahlil edip birini birine eklemlemeleri, bir hayat sürecinde kendiliğinden oluşan doğal bir "bileşim" yerine, masabaşında (üstelik Moore ve Sting gibi adamlar üzerinden) yapay bir "sentez"e yönelmeleri "ne acı"!

Haluk Levent'in "şiir okuyuşunu" da "tarzına" yediriyor Göğebakan, "Ben Sana Aşık Oldum" şarkısında. Bu "okuma" ne işe yarar, ne ifade eder, niye öyle söylenir, anlaşılır gibi değil. Nakarattan sonra, eski rock şarkılarında gitar solosunun girmesi gerektiği sırada ve zamanda, şarkının tam orasında, başlıyorlar melodiyi iyiden iyiye boş verip haykırmaya... Ahmet Kaya'nın şiiri ya da şarkı sözünü okuması, bütün telaffuz yanlışlarına rağmen pekala güzel gelebiliyor, ama, dişe dokunur laflar da etmeden, avazı çıktığı kadar haykırmanın manası ne? Cevabı, galiba yine "post-Karaca sendromu"nda: Söylediklerinin altını çizme, insanın keyfini kaçırırarak, kulak tırmalayarak vurgulama ihtiyacı duyuyorlar. Karaca haykırırken de estetikti, maalesef onlar estetiğe çirkinlik üzerinden bile varamıyorlar.

O geleneği, Kızılok'undan Manço'suna, Akbayram'ına bütün o insanları, ama illa ki Karaca'yı hakkını vererek değerlendiren kimse mi yok peki? Erkin Koray'ın Roll söyleşisinde söylediği "bir elektrik hasıl oldu" lafındaki elektriği havada yakalayan, yakaladığı gibi gitarına, gırtlağına yediren çıkmıyor mu hiç bu devirde? Çıkıyor. Ama ne hikmetse, Haluk Levent'in, Murat Göğebakan'ın "lümpen" tarzlarının aksine, daha "Avrupa görmüş"*** insanlar bunlar. Mesela, Ünlü. Distorsiyonlarına gem vurma ihtiyacı duymadan "Estarabim"i, "Derule"yi ne güzel okumuşlardı. Haluk Levent için söylediğimiz "eski hitle parsa toplama" onlar için de geçerli olabilir ama, güzel iş çıkarmaları, "geleneğin akışı içinde doğal" konumları onları affettirdi. Özgün şarkılarında da o "gelenek" insanın kulağına hemen çarpmıyor değildi.

Ünlü'nün bir adım ötesi, Cem Karaca'nın ikinci elden memleketlileri, Almancılar. Bu sefer kanal, rock'tan değil hip-hop'tan akıyor ama, hissiyat aynı hissiyat. Almancıların ilk elçisi de elbette Cartel ve parçaları. Cartel'in sampler cihazı vasıtasıyla önümüze koyduğu "vefa" anlayışı, değerlendirmenin okkalılığıyla birleşince nehrin akışını değiştirdi. Gelenek, "lümpen tarz"dan daha bir gümbürdeyen gitarlara, nitelikli beat'lere geçti, müzikal olarak değilse de, tavır, fikir ve gönül birlikteliği babında, kendisine yakışan yeri buldu. Erkin Koray'ın elektriği, Mahsun Kırmızıgül'ün hayran olduğu Haluk Levent gitarına değil, Ünlü distorsiyonlarına ve hip-hop'çu sampler'larına güç verir oldu. Üstelik, iki kanat da, gönül birlikteliğini ustalarının aynısını yapmaya çalışarak gerçekleştirmek istemiyordu, ne Karaca gibi, ne Koray gibi, ne Manço gibi söylüyorlardı. Onları güzel yapan, biraz da buydu zaten.

"Hak yerini buldu" diye düşünürken, televizyonda bir klibe rastladık geçenlerde. Gümbür gümbür bas, yürek delen davul, iç karıştırıcı gitar, okkalı vokal... Bir de baktık ki, kamuflaj kıyafetinde bir takım gençler, ellerini kollarını sallaya sallaya, sert, haşin ve köşeli hareketlerle müzik yapıyorlar. Şarkı da kıyafete münasip: "İzin ver çavuşum yare gideyim..."

Öyle bakakaldık. Yaptıkları müzik Haluk Levent'ten, Murat Göğebakan'dan katbekat iyi... Sözlere, o maşist ve militarist içeriğe ve klibe ne desek boş. (Lise zamanında tuvaletteki iki ders arası sigara turunda, faşizan sınıf arkadaşlarımız önce mehter marşı, ardından Karaca-Manço şarkıları söylerlerdi. Manço'yu daha çok severlerdi tabii ama, "Yiğitler"i, "Hasan Kalesi"ni söylemekten onları kim alıkoyabilirdi?) Cartel'cileri kefenin öbür tarafına koyduk. Erci E'nin aksine, Karakan'da hâlâ nükseden bir "Türklük" damarı var. Bir "şüphe parantezi" açalım ama girmeyelim, rock'a gelelim. Haluk Levent de, Murat Göğebakan da daha çok 23 Nisan-19 Mayıs hattında seyrederken, Hasan 12 Mart-12 Eylül sath-ı mailine iyiden iyiye girmiş görünüyor. Tansu Çiller'in milliyetçilik halleri gibi iki taraf da: Liberal, icabında mukaddesatçı, icabında muhafazakar, bazen "derin devlet"çi, bazen "sivil toplum"cu, orduyla arası yoluna taş konmazsa iyi, yoluna taş konursa kötü... Tutturabildiği yani. Haluk Levent'in şu sözlerinin iler tutar yanı var mı: "Atatürkçüyüm, sosyalistim ama MHP'nin bazı fikirlerini de benimsiyorum." Ya şu şarkı sözleri: "Devletin gücü varken / Çeteler neden..." "Pop çağı"nın bu tuhaf milliyetçilik hali, bu "kayma" hareketi, göründüğünden çok daha tehlikeli. Çiller'in "sarışın güzel kadın imajı"nın ardındaki polis şebekesi ve özel tim gibi, pop diyarında da Hasan çıkıveriyor işte.

Ve tuhaflığa bakın ki, pop milliyetçilik, Barış Manço çizgisinden çok Cem Karaca "ekolü"yle hayat buluyor.

Peki bütün bunlar nasıl oluyor da böyle oluyor? Sorunu cevabı iki basit sözcükte galiba: İklim ve beslenme bozukluğu. 80'lerden itibaren gezegeni ve memleketi etkisi altına alan sersemletici rüzgarların yarattığı tarihsel kopukluk, kaçınılmaz olarak bir beslenme bozukluğuna da yol açtı.

Cem Karaca'nın temsil ettiği çizginin radyolarda gözükmediği, konserlerin hiç olmadığı 80'li yıllarda, eski kayıtlara el altından ulaşılabiliyor olsa da "reel atmosferde" o müziğin ruhu teneffüs edilemiyordu. Haluk Levent ve Murat Göğebakanlar, o "kopuk" dönemin gençleri. Beslenme kaynakları son derece kıt bir kuşağın mensupları. Oysa, 70'lerin Anadolu rock hareketi, siyasal düzeydeki toplumsal muhalefetin tezahürü olduğu gibi, sosyo-kültürel düzeyde de aşık geleneğinin devamı ve tamamlayıcısıydı. 80'lerdeki "kopuş", Anadolu rock'u oksijensiz bırakınca, "suni teneffüs" kaçınılmaz oldu. 90'larda ise hava dönmeye yüz tuttu, teslimiyet yerini itiraza bırakırken, "gelenek" de, yeni kültürel ve teknolojik imkanlarla temasa geçerek dirilme emareleri göstermeye başladı. Ne var ki, bu dirilmenin itici gücü, paradoksal bir biçimde, "geleneğin dışı"ndan geldi. Gezegen ölçeğindeki müzikal sirkülasyonla temas içindeki Cemali, Ünlü, Cartel gibi isimler geleneği "keşfederek", kelimenin gayri magazinel anlamıyla yeni bir soluk olurken, geleneğin içindekiler biraz önce sözünü ettiğimiz kopukluğun sebep olduğu "oksijen çadırı"ndan çıkamadılar. Ve o çadırın içinde can havliyle oksijen maskelerine sarıldılar.

"Bu haykırma neyin nesi?" demiştik ya, o haykırma bu haykırma herhalde..

Kurt Tenay

Kaybedenler Kulübü
yayında

KENT FM 101.1

PAZAR/SALI/PERŞEMBE 23:00

www.kentfm.com.tr Tel: (0 212) 249 50 76

Diamanda Galas

Roll'un üçüncü sayısında "Bizzat Cehennem" başlıklı yazıda "şeytanın gelini" Diamanda Galas'la tanışmıştık. Bu ay muhabbeti ilerletiyoruz... Caz-gospel-rock kökenli yarım ezgilerin sınırlarını sonuna kadar zorlayarak şarkılar ya da "cehennem ilahileri" söyleyen Galas, yıllardan beridir AIDS'lilerin dramına ortak olan albümler üretiyor. Delilik, yalnızlık ve umutsuzluk temaları üzerine çığlıklar ve ululamalar... Mondo 2000 ve Research dergileri Diamanda Galas'la birkaç yıl önce söyleşmiş; okuyunca dayanamadık, kısaltarak çevirip harmanladık...

Ölüm enerjisi

"The Singer" albümünüz öncekilerden farklı olarak piyano ve şandan oluşuyordu. Neden böyle bir tercih yaptınız?

Diamanda Galas: 13 yaşımdan itibaren yıllarca babamın New Orleans müziği yapan grubunda çaldım. Bir gospel korosuna piyanoyla eşlik ettim. Gospel müziği insana çaresizlik karşısında güç veriyor, vazgeçmemeyi ve "bugünkü işini yarına bırakma" felsefesini aşılıyor. Özellikle bir sürü arkadaşım AIDS'den ölürken ve yaşama savaşı verirken bu yaklaşım çok önem kazandı. 1989'da, psikiyatri kliniğine kaldırılmıştım. Bu da beni çok sarsan bir dönem oldu. Çok sayıda arkadaşımı ve kardeşimi kaybettim. Artık her geçen gün benim için büyük önem taşıyor...

"The Litanies of Satan" ve "The Wild Woman with Steakknives" döneminde tekniğiniz olağanüstüydü ama ona yaraşır bir konu bulamamıştınız. AIDS sizin ifade kabiliyetinize uygun bir konu gibi görünüyor.

Kesinlikle doğru. Genellikle bu tür konulara karşı yaklaşım duyguları uyuşturmaya yöneliktir. Pop müziği bu tür konuları tümüyle yumuşatarak sunar ki, insanlar hoşlarına gitmeyen bir şeyle karşılaşmasınlar.

AIDS'li kişiler eserlerinize ne tür reaksiyonlar veriyorlar?

AIDS çevrelerinden çok iyi karşılık alıyorum. AIDS'lilerin sadece AIDS hastaları oldukları için birbirlerine benzediklerini düşünmemek gerek. Bazı insanlar her gün karşılaştıkları zorluklar ile ilgili bir şey seyretmeye gitmezler. Belki Madonna'yı görmeyi ya da dans edebilecekleri bir gösteriyi tercih ederler. Buna da bir gereksinim var tabii, ama ben bir sanatçı olarak duyduğum, düşlediğim, inandığım ve doğruluğundan emin olduğum konuları ele almalıyım. Dinleyicilerimin zor anlar geçirmelerini istemesem bile, konularımı daha kolay hazmedilir hale getiremem. Bazıları gösterimden güç alırken bazıları da kalkıp gider... Bu konuyu çok düşünüyorum. Böyle düşündüğümde yaptığım en direkt yardım, AIDS'liler hastanesinde noel şarkıları söylemek oluyor mesela. Gidip de orada "Plague Mass"i söylemem yani.

"No More Tickets to My Funeral"ı yaptığımda, "o kanlı ve kutsal güne şahit miydin... bu ölüm döşeğinden bütün korkaklar ve röntgencilere sesleniyorum..." dediğimde suçsuzların çarmıha gerilmesinden bahsediyordum. Korkaklar ve röntgenciler cenazeye gelirler, ama o kişi hastayken ve ağlarken yanıbaşında olmamışlardır. Bu iğrenç bir şey. AIDS'den ölen arkadaşlarıma böyle oluyordu, sonradan arayıp bir yıldır ne kadar meşgul olduklarını anlatan ve arkadaşımızın "bir ara" iyi görünmediğini, iyileştiğinde onu aramayı düşündüklerini söyleyenler vardı. Bazı insanlar da "sence ne zaman ilacı bulunur" diye sorarlar. Çok fesatça bir soru bu. "Sen ve homo arkadaşların ne zaman şu işin altından kalkacaksınız" demek aslında.

Konunun medyada bir gösteriye dönüştüğü tartışmasız.

Gazeteler artık hastaların iletişim kurabildikleri bir yer değil. AIDS'li kimseye yardımda bulunmadıkları kesin. Ucuz heyecanlar arayan insanlara hitap ediyorlar. Gazeteleri satan da bu tarz haberler zaten: "Bobby bilmem kim seropozitif olduğunu anlayınca kendini astı. Arkadaşları daha fazla dayanamadığını söylediler"... Halbuki aynı satırlara "DDI'ın artık bulunamadığını bildiririz. Bu ilacı Florida ve New York'ta PWA yardımıyla elde edebilirsiniz" yazılabilir. Ama hiçbiri yok. Bu çok korkunç ve büyük bir yalnızlık duygusu yaratıyor. Çalışmalarımın büyük bir kısmını "yalnızlığa karşı savaşma" ya da "yalnız başına ölmek" gibi konular oluşturuyor. "The Kitchen"da çaldığım parça "Vena Cava", AIDS'in yol açtığı ruh hastalığı ve kronik aşamada klinik depresyonu ele alıyordu. AIDS sonucunda ortaya çıkan beyin körelmesi, hastanın "karar vermesi imkansız kişi" olarak algılanmasına yol açar. Yani AIDS'li birisi başkalarının anlamadığı bir şekilde davranmaya başlayınca, AIDS'in yol açtığı deliliğe yakalanmış gözüyle bakılır ve o noktadan sonra ne sözü dinlenir ne de ciddiye alınır. Tedavi için yapacağı tercihler dinlenmez. Bu kişiler doktorlar ve çevrelerindeki insanlar tarafından bunalıma sürüklenir. Toplumumuzda seropozitif olmak, hastalığın zaten verdiği ızdırabın dışında da yaşanması çok güç bir dönem getiriyor çünkü karşılaşılan sorunlar çok acayip. AIDS'li birisinin hastalığı duyulduğu andan itibaren, arkadaşları ona arkadaş olarak değil de, sadece bir hasta gözüyle bakmaya başlıyorlar. Çoğu kez bu kişilerin aileleri son üç haftaya kadar yanında olmayabiliyor. Hasta bu son haftalarda psikolojik bir işkence dönemine giriyor: Akrabalarının ölüm sonrası için yaptıkları planları duyuyorlar, ya da suçluluk duygusuna kapılıyorlar, ya da aile fertlerinin üç hafta için onlara en önemli kişiymiş gibi yapmacık davranmalarına şahit oluyorlar, hatta arkadaşlarının onun halinden sorumlu tutulduğuna bile tanık olabiliyorlar. Bu durumda ziyaretçileri gelemediği için son anlarında da arkadaşlarının yanında olamıyorlar. İşkence işte. Cenaze ise ölen kişinin arkadaşlarının dışlandığı bir aile ve dini görevliler toplantısına dönüyor. "Plague Mass"in farkı, klasik ayinlerin aksine, ölen kişi için değil de kalan kişiler için oluşu. Ölen kişinin yası tutuluyor ama kalanlara da bir mesaj veriliyor.

Bazı insanlar AIDS'lilere "sence ne zaman ilacı bulunur" diye sorarlar. Çok fesatça bir soru bu. "Sen ve homo arkadaşların ne zaman şu işin altından kalkacaksınız" demek aslında.

"Plague Mass"da net bir şekilde toplumumuzda AIDS'den ölmenin başka bir şeyden ölmeye benzemediğinin altı çiziliyor.

Evet, felaket üzerine felaket bindiriliyor. Aşağılanma duygusu hissettiriliyor. Benim tanıdığım AIDS ile yaşayan kişiler çok farklılar çünkü çok güçlüler. AIDS'den en çabuk ölen kişiler savaşmayı istemeyenler oluyor. Belki bu insanlar AIDS'in ilahi bir ceza olduğunu düşünen tipte ailelerden geliyorlardır ve yaşamayı hak etmediklerini düşünüyorlardır. Bu çok acı çünkü AIDS'li birisinin her an savaşması lazım, ilaçları hakkında araştırma yapması gerek, doktoruna ilacı almasını ya da kendisinin bir şekilde onu elde edeceğini söylemesi gerek...

"The Singer" için hazırladığınız sahne programından bahseder misiniz?

Piyano ve şan için hazırlanmış bir konser oluyor, psikodelik bir yanı da var. Ama konserlerde her gece farklı oluyor. Bazı sözleri hücre ve karantina havası verecek şekilde değiştiriyorum. Yalnızlık, blues ve gospel müziğinin başlıca konusu olmuştur zaten. Yalnızken ve elinizden hiçbir şey gelemeyeceği zamanlarda söylenen müziktir bu. Bana huzur verecek melekli şarkılar söylemem ben, daha çok mezara sürükleyen meleklerin gelişlerinden bahsederim. Rahat ölmenize bile engel olan insanlardan bahsederim yani... Kullandığım dil çaresizliğin, çıkmazın dili, "Tanrım, beni niye kurban ettin?" tarzında yaklaşımlar çeker beni.

Performans sanatının sınırlarını zorluyorsunuz.

Kendim için hiç o deyimi kullanmam. Hitchcock'un kullandığı "auteur" deyimini tercih ederim. Müziği yazarım, icra ederim, ışık oyununu tasarlayıp bir profesyonele devrederim, ama bunu Wagner de yapıyordu! Buna performans sanatı diyenler kadınları aşağılamak amacıyla yapıyorlar. Benim yazdığım sözler bu insanlar için fazlasıyla karışık. Onlar nutuk verilmesini tercih ederler, "hepimizin AIDS'den ölmesi ne fena değil mi?" Ben böyle konuşarak kendimi yoramam. Bana sanatçı denmesi konusuna da değinmek istiyorum –bence ben sadece "Diamanda" olarak

40→

anılmalıyım: Gösteri benim hayatımın sadece bir parçası, özel, cinsel hayatım ve korkaklara yasadışı ya da ahlaksız gelebilecek yanlarım da var.

Tekniğinizi geliştirmeye çok zaman ayırıyorsunuz. "Performans sanatı için fazlasına gerek yok" düşüncesiyle çakışıyor. Teknik açıdan daha iyiyseniz, çok şey farkediyor, daha iyi iletişim kuruluyor.

Doğru. Goya gibi insanlar sanatçı olarak dünyaya gelmişler ama duyduklarını, inançlarını, görüşlerini ve kabuslarını iletebilmek için sanatlarını geliştirmişler. "Plague Mass", New York performans sanatı olarak karşılanmadı çünkü o bir ayin ve öyle kabul edildi. Bunu o amaçla yapmıştım zaten, "benim bir mesajım var, onu nasıl iletsem" diye planlanarak olmadı. Öyle düşünenler politikacı olsunlar.

Siz projelerinizde "kadın"ın dünyadaki rolünü ele almayı hedefliyorsunuz...

Evet, folk müziği dinlemeden de kuvvetli olabilen kadınlar için! Hayalimde dünyanın en muhteşem kadınlarıyla dolu bir hayat canlandırıyorum... Çok kuvvetli, çok egzotik ve güzellik şart olmasa bile, hoş kadınlarla dolu bir dünya. Derin, tatlı, değişik ve güçlü kadınlar arasında olmak istiyorum... Kadınların kendilerini kurban olarak değil de, saldırgan olarak görmeleri gerek. Geçen akşam beni rahatsız eden bir adamı tehdit ettim ve kendimi çok iyi hissettim. Sonradan bana "Seninle değil arkandaki kadınla konuşuyordum" dedi. *(kahkaha atıyor)* Beni sakın yanlış anlamayın, ben bir "pinchu macha" değilim *(Meksika'da "maço kari" tiplemesini ifade eden terim)*. Ama düşmana görmezlikten gelerek değil, öldürme isteğiyle yanaşmamız gerek. Yolda yürürken kadınların kendilerini saydamlaştırmalarına sinir oluyorum, bunun değiştirilmesi gerek. Tavır çok önemli, kadınlar ister kendi güçlerine güvensinler ister bir silaha, kesinlikle tavırları olmalı. Sonuçta bugünlerde tacizi öyle bir iki erkek değil, erkek grupları yapıyor. Central Park'taki jogging yapan kadın hadisesi geliyor aklıma: Liberal medya, tecavüzün iğrençliği üzerinde duracağına, kadına beyaz olup da bir sürü zenci tarafından tecavüz edildiği için neredeyse hakaret etti. Yani beyaz ve paralı olması onu suçlu kılıyordu. Bütün ilgi, ona tecavüz eden domuzların geçmişi üzerine konsantre oldu. Tecavüz edenin geçmişinden bana ne be! Ben sadece onun ölmesini isterim! Yok beyazmış, yok zenciymiş, orta direktenmiş, fakirmiş, annesi küçükken taşaklarından asmışmış: Ben derim ki, "öldürün onu!". Tecavüze uğramış her kadın söyler bunu size.

"Sanat yapmak savaşmak olmalıdır!" demiştiniz...

Kadınlar dövüşmenin kötü bir şey olduğu konusunda şartlandırılmışlar. Babamın bana tavsiyesi, hep "önce öldür sonra tavana ateş et ki, polisler geldiğinde 'onu uyarmıştım' diyebilesin" olmuştur... Yazdıklarımın çoğu, insanın kafese konulması ve hayvan gibi yaşamak zorunda kalıp, çılgınlığın eşiğinden dönerek kurtulması ile ilgili... Toplum bir tür kafes oluşturuyor. Ama ruhsal dengesizlik sadece toplumun getirdiği bir sorun değil, yani biokimyasal nedenler de var tabii. Her halükarda şizofreni ve kişilik bozuklukları bir tür hürriyet kazanma yolu da olabiliyor –ben sık sık hürriyet temasını işlemeyi seviyorum. "Wild Women with Steak Knives"ı (Kasap Bıçaklı Deli Kadınlar) şizofren bir kadının aşk şarkısı olarak yazmıştım. Beş mikrofon, değişik kişilikler, kelimeler ve diller kullandığım ilk çalışmaydı... Garip sesler –ki şimdi imajımla bütünleşti– ve ses tellerimi bir "übervoice" oluşturacak şekilde kullandığım ilk çalışma. Übervoice ile, şarkıcı değil, insanüstü bir enstrüman kullanan ve "doğru"nun ta kendisini ifade etme aracı olmayı hedefleyen birisi oluyorum. Amacım sesin hemen şekil alarak, hedef olarak belirlenmiş bir mesajı vermesiydi –tıpkı bir silah gibi. Benim şarkı söyleme tarzım, kişiliğin bölünmesi sayesinde insanın kendisinden kurtulması ve bir çeşit hürriyet elde etmesi ve çılgınlığı dışa vurması ile ilgili. Çılgınlığı dışa vurmak, insana normal zamanda yapamayacağı hareketleri yapabilme imkanı sağlıyor. İnsanın şanda kendisini eğitmesi, Uzakdoğu döğüş sporlarındaki eğitime benziyor. Bir keresinde bu konuda uzman bir Japon, gösterimde sesimi insanüstü şekilde kullandığım için "ölüm enerjisi" kullandığımı söyledi bana...

Bir ara sokak kadınlığı yaptım. Önceden birkaç kerhanede çalışmıştım ama genelde çok sıkıcıydı. Bir gün Türkün biri geldi, ama bir Yunanlı olarak Türk müşteri kabul edemezdim, ayrıldım. Sokak kadını olmayı istememin nedenlerinden biri şehrin en tehlikeli semtinde elimde bıçakla yürürken "burası onların" değil de "burası benim muhitim" diyebilmekti.

Sesinizin gücü çok irkiltici ama aynı zamanda çok sakinleştirici olabiliyor –zehir akıtır gibi. Bu soyut ve elitist bir "Yeni Müzik" değil; politik ve aynı zamanda şiirsel bir zemin var müziğinizde.

Kadınların seslerini kullanmaktaki ilk amaçları buydu. Eski Yunanlılardan bu yana, kadınların sesleri hem politik bir enstrüman hem de karanlık kuvvetler için bir araç olarak kullanılmıştır. Her zaman için kadınların şanları, hem erkeğin hem de kadının gücünü içlerinde taşıyan travesti/transseksüel cadılar ve onlara bağlı rituellerle bağdaştırılmıştır. İnsanlar bana "bir kadın olarak kendinizi sahnedeyken nasıl hissediyorsunuz?" diye sorduklarında "Ne? Kadın, erkek –ben allahın cezası bir zenciyim, beyazım, lezbiyenim, homoseksüelim, cadıyım, yılanım, vampirim– ne boksa!" diyorum. Kendimi öyle kısıtlayıcı şekilde tanımlayamam! Öte yandan kendini bu şekilde sunabilen kaç erkek var ki? *(gülüyor)* İşte kadın ve homoseksüel olmanın avantajları... Güçsüz erkekler beni acındırıyor, sırf eğlence olsun diye arkadaşlarım tarafından sokağın ortasında dövülmeli, küçük düşürülmeli ve tecavüz edilmeliler. Zayıf erkekleri ağlarken seyretmek bana inanılmaz bir haz veriyor. Erkeklere acıyorum ama kıçlarına bir şey sokabilsem belki beni en azından eğlendirmiş olurlardı *(gülüyor)*. Yakın bir zamanda heteroseksüelliğimden eser kalmayacağından eminim. Bessie Smith ve Billie Holiday gibi tam lezbiyen olabilirim. Ben istediğimi yapmaya düşkün olduğum için acı veren deneyimlerim oldu. Benim araştırma alanım kendi hayatım aslında –ortalama bir insan olmak çok kötü bir şey bence. Oakland, California'da bir ara sokak kadınlığı yaptım, lakabım Miss Zina'ydı. Zenci travesti sokak kadınlarıyla yaşıyordum: Miss Gina, Miss Michelle ve benim gibi "doğal bir kadın" olan Duchess ile. Yıl 1974. Gerçek bir erkeğe aşıktım, tam bir üçkağıtçıydı. Daha önceden birkaç kerhanede çalışmıştım ama genelde çok sıkıcıydı. Bir gün Türkün biri geldi, ama bir Yunanlı olarak Türk müşteri kabul edemezdim, bunun üzerine ayrıldım. Sokak kadını olmayı istememin nedenlerinden biri şehrin en tehlikeli semtinde elimde bıçakla yürürken "burası onların" değil de "burası benim muhitim" diyebilmekti. Zaten sokak kadınlığının başlıca amacı müşteriden parayı çalmaktır. Yani ev paylaştığım travestiler aslında keş hırsızlardı. İşe nasıl başladım biliyor musunuz? Travestilerden biri bir sabah altıda, yağmurun altında kira parasını sokakta bulamayacağımı iddia etti, ben de "bak, gör" dedim. Kısacası, bütün amaç müşterinin arabasına girip bir süre sonra cüzdanını alıp tüymektir. Birkaç pezevenk bir keresinde beni arabalarına almaya çalıştılar ama kapı gibi zenci travestiler tarafından kurtarıldım.

Bu dişleri dökük ve bıçaklı arkadaşlarım pezevenklere "kız çocuğu, karıya dokunursan çükünü keserim" dediler. Onlardan kadın olmak hakkında çok şey öğrendim: kadın rolünün arkasında yatan gücü ve bu gücü nasıl kullanacağımı öğrendim, en önemlisi sokakta korkusuzca yürümeyi öğrendim. Travesti Miss Gina ile gösterimiz vardı, İspanyolca konuşur gibi yapardık, acayip bir şeydi. Birçok erkek, savaşa gitmedikçe adam olmayacaklarını düşünür. Bence, o günlerde sokağı tanımadığın sürece cinsellik hakkında hiçbir şey bilemezdin.

Kadınlar için toplum etiketlerini hemen yapıştırıyor: hep bilmem kimin "kız arkadaşı" yada "karısı" olarak tanınıyorsunuz. Ama bir erkek için "bilmem kimin kocası" diye bahsedilmiyor. Bir de kadınlar için "dahi" kelimesi pek nadir kullanılır.

Erkeklerin "dehasından" çok sıkılıyorum. Bir adamın iki dakikadan fazla işinden bahsettiğini duyarsam inanılmaz derecede sıkılıyorum... Lezbiyenlerin niçin ayrımcı olduklarını çok iyi anlıyorum. "Erkek dahi" mefhumuna karşı gelmem gerek, çünkü algılıyorum ama ilgilenmiyorum, var mı ötesi! Benim ilgilendiğim erkekler, birlikte yattığım erkekler yani, dahi filan değiller, hatta akıllı bile değildirler. Ama zaten onlar da büyük teoriler ve kültürel analizler yapacaklarını savunmazlar; böyle olsaydı onları dinlemezdim bile. Sonra hiçbir kadın başka bir kadına "niye bilmem kimle görüşüyorsun?" gibi sorular sormuyor, çünkü bu toplumda erkekler o kadar düşük ki, bulabildiğimizin en iyisiyle idare ediyoruz. Heteroseksüel bir kadının başka çaresi yok zaten... Gene de kadınların kendi düzeylerinde bir erkek arayışlarını anlayışla karşılayabiliyorum. Almanya'da bir sabah, dehasına saygı duyduğum William Burroughs ile harika bir kahvaltı etmiştik. Önceki gece aynı yerde gösterimiz vardı. Yaptıklarımı çok beğendiğini ve Tunus'ta yıllar önce izlediği bir performanstan beri bu kadar duygu yükü görmediğini söyledi. Sonra konuyu Martha Graham'den açtı –işte böyle bir konudan bahsettik. Bugün neredeyse her dansör ve koreograf açıkça söylemese de Graham'den fikirler almıştır. Yani Burroughs'un öyle silah ve maço konulardan ibaret bir adam olmadığını görmüş oldum...

Çeviren: **Ç.Ü.**

The Smiths 80'ler bugün hayırla değil şerle, bütün mevzileri bir bir geri alan "vahşi" Yeni Sağ'la anılıyor. Oysa güzel şeyler de yok değildi: Thatcher İngiltere'sinin boğulan gençlerinin grubu The Smiths, hâlâ "aşılamayan" ve "unutulmayan" statüsünde. The Smiths'in vitrini Morrissey'in yalnız, umutsuz, Bowie gibi androjen duruşu, kendisi gibi pek çok genci bir "ruhdaşlık"la gruba bağladı. Bu bağ hâlâ kopmuş değil. Geçenlerde yeni albümü "Maladjusted"ı yayınlayan Morrissey'le ve gitarist Marr'la yapılan aşağıdaki söyleşilerle "içeriden" bir Smiths tarihi anlatılıyor. Kılavuzumuz Les Inrockuptibles. Morrissey'le 1989'a, Marr'la 1992'ye ışınlanıyoruz...

MORRISSEY

Efsaneler hayal kırıklığına uğratmaz

Seni etkileyen kişilerden söz ediyorsun, ama içlerinde hiç Fransız yok...

Morrissey: Fransızca bilmiyorum, bu nedenle de Fransa'nın benim üzerimde çok küçük bir etkisi oldu. Ben çok İngilizim. Ama Fransızların etkilerini de inkar etmiyorum, bazı şeyler beni etkilemiştir... Alain Delon... *(muzip muzip gülümsüyor)* Sonra bir de hani şu grup vardı, Stinky Toys...

Buna karşılık, Amerikan kültürünün etkileri daha çok, bunların arasında bazı kişileri, efsaneleri sık sık anıyorsun: New York Dolls, James Dean gibi.

Bunları inkar edemem, ama tamamen tesadüf. Amerika'yı özgürlükle ve bir tür prestijle eşanlamlı gören gençler gibi Amerikan kültürüyle ilgilendiğimi sanmıyorum. Bu beni hiçbir zaman etkilemeyen bir şeydi. Amerikan kültürünün tarihi dikkat çekici değil.

Birisinden ilk etkilenmen nasıl olmuştu?

Her şeyi değiştiren anlamında mı? Oscar Wilde'dı sanırım. 10-11 yaşlarında onu okumaya başlamıştım. Bendeki her şeyi değiştirdi, çok derinden etkiledi. Ama ondan önce, daha altı yaşından itibaren plak alıyordum, İngiliz şarkıcılar başımı döndürüyordu. Bir de Françoise Hardy, tanıyor musunuz?.. Çocukken "Another Place" adlı şarkısına bayılıyordum. 17 yaşındayken büyük bir bağlılıkla, hayranlıkla plak topluyordum. Ama beni çok olumlu ve yıkıcı manada etkileyen ilk kişi Oscar Wilde olmuştu. Ondan sonra her şey değişti. Daha sonra, 70'lerin başlarında, gazetecilik çok ilgimi çekiyordu. Müzik gazeteciliğinin çok ilginç, çok eleştirel hale geldiğini düşünüyordum. Rock eleştirmenlerinin kendileri de yıldız haline gelmişti... Bu beni çok etkiliyordu.

Satın aldığın plakları nereden biliyordun?

Listelerden, radyodan, televizyondan. Hit olmuş, pop plaklardı. Derin ya da entellektüel bir şey yoktu içlerinde. Tam anlamıyla bir pop delisiydim, her fırsatta plak alıyordum.

Daha sonra James Dean gibi insanlara hayran olmaya başladın. Bu tam olarak bir hayranlık mıydı?

Hakikaten daha derin bir şeydi. James Dean'e, "Rebel Without A Cause"dan daha fazla hayranlık duyuyordum. Büyük bir sembolist oldu ve hâlâ da öyle. Oyuncu olarak yeteneğini hiçbir zaman olağanüstü bulmadım. Hep çok fazla edası, kendine özgü havası oldu. Öyle bir edaya sahip insanlar, –ne giyerlerse giysinler, ne yaparlarsa yapsınlar– çok az.

Sadece efsaneleri mi sevdin, "sıradan" insanlar hiç yok mu sevdiklerin arasında?

Hayır, asla. Onlardan nefret ediyordum... *(gülüyor)* İnsanoğlunu pek sevmiyordum. Bugün de daha fazla bir sevgi duymuyorum. Normal dünyayı, kolay, basit, gösterişsiz, mütevazı dünyayı hiçbir zaman sevmedim. Çok tuhaf bir çocuktum... Hâlâ da çok tuhafım! *(gülüyor)* Gündelik hayatta toplumla ilişkileri, okula gitmeyi, arkadaşlar edinmeyi pek beceremiyordum. Hiç kimseyle hakikaten anlaşamıyordum. Kısa bir süre sonra, 15-16 yaşlarımda, çok içine kapanık birkaç arkadaşım oldu, ve bunun bana çok yardımı dokundu. Ama genel olarak uzak dururdum.

Efsaneleri ve imgeleri sevmek daha mı kolaydı?

Çok daha kolay. Size cevap vermiyorlar, hayal kırıklığına uğratmıyorlar... Hiçbir tehlikesi yok. Bu insanlar beni hiç hayal kırıklığına uğratmadılar, onları özenle seçiyordum. Çok zevkliydim... *(gülüyor)*

Efsaneye göre Morrissey bütün gençliğini odasına kapanıp kitaplarının arasında geçirmiş...

Doğru,

ama bunun çok yadırganacak ya da olağandışı bir şey olduğunu sanmıyorum, pek çok kişi böyle yaşıyordur. "Benim başıma da aynısı gelmişti, 22 yaşına kadar kimseyi tanımıyordum" diyen çok kişiyle karşılaştım. Bunun özellikle çok dramatik bir ifşaat olduğunu düşünmüyorum.

Peki ama, "yalnız genç" imajını iyice abarttığın olmadı mı hiç?

Hayır, hatta tam tersine yatıştırmaya çalışıyordum. Daimi bir sürgün gibiydi; üstelik daha 10-11 yaşlarında, biraz erkendi. Ama böyleydi işte.

Bu sürgünden çıkmayı hiç denemedin mi?

Hayır, benim kendi kendime kabul ettirdiğim bir sürgündü bu. Duvarları kendim inşa etmiştim: Olup bitenlerin bir parçası olmak istemiyordum, hiçbir zaman da istemedim. İnsanlar beni hayal kırıklığına uğratıyordu. Çok yoksul bir çevreden geliyordum, insanlar alçakgönüllü, gösterişsiz, basitti, yaşamları çok katı bir şekilde programlanmıştı. Bu insanların yaşamında hiç ilginç bir gelişme perspektifi yoktu, her şey kesin bir şekilde çizilmiş, belirlenmişti. Bunun bir parçası olmak istemiyordum. Eğer ilginç ya da olağandışı bir şey yapmak istiyorsam, çalışmam, kendimi geliştirmem gerektiğini biliyordum. Tıpkı kulüplere gitmeyen ve bira içmeyen bir sporcu gibi. Çok düşünmek, yeteneklerini geliştirmek gerek. Smiths kısa sürede çok başarılı olduysa, bu nedenledir diye düşünüyorum. Hazırlıklıydım, sürpriz olmadı. Öteki gençlerden daha iyi bir gençlik yaşadığımı söyleyemem, tam tersi. Onlarınkinin çok daha hoş olduğuna eminim. Ama benimkinin böyle olması gerekiyordu.

Okul meselesi nasıl oldu?

Okula pek sık gitmedim. Bu okullar da çok yoksul, kitapsız, donanımsız, ilkel insanların olduğu okullardı. Bana somut olarak hiçbir şey vermediler, kendimi daha çok bir otodidakt kabul ediyorum. Bir kere okuldan çıktıktan sonra hakikaten bir şeyler öğreneceğimi hissediyordum. Bütün sınavlardan kaldım, ortaokulu okuyamadım. Bu işi kendi başıma halletmek daha kolay geliyordu, kendi kendine düşünmek, istediğin kitapları okumak, kendi ilgi alanlarını geliştirmek... Otoriteye katlanamıyordum, çok disiplinsiz, çok yaramazdım. Okulum soğuk ve iç karartıcıydı, insan bu çocukların kaderinin hiçbir yere gitmemek olduğu hissine kapılıyordu. Bu benim hiç hoşuma gitmiyordu. Ben bir yere gitmek istiyordum, bir şey yapmak istiyordum. Ama böyle bir düşüncesi olan bir tek bendim, ötekilerin hepsi mutluydu, bu yolu takip etmekten bir şikayetleri yoktu. Tabii ki, diploma sahibi olamazdım. Ama günlük hayatımla alakası olmayan bu konuların üstünde durmaya niyetim yoktu. Fen bilgisi ilgi-

The Smiths: The Smiths (1984) • Meat Is Murder (1985) • The Queen Is Dead (1986) •Strangeways, Here We Come (1987) • "Rank" (1988) **Morrissey:** Viva Hate (1988) • Kill Uncle (1991) • Your Arsenal (1992) • Beethoven Was Deaf (1993) • Vauxhall And I (1994) • Southpaw Grammar (1995) • Maladjusted (1997)
Ayrıca **Johnny Marr**'ın Smiths'in ardından bir sürü grup ve müzisyenle takılmışlığı var: Pretenders, The The, New Order'dan Bernard Sumner'la kurdukları ikili proje Electronic, ve hatta Bryan Ferry, Talking Heads, Billy Bragg, Pet Shop Boys...

mi çekmiyordu. Beni hakikaten ilgilendiren konular üzerinde yoğunlaşmak istiyordum.

Ötekilerden farklı olmak, herkes için aşikar bir durum muydu, yoksa kendini kabul ettirmen gerekti mi?

Böyle bir şeyi yaşamak çok zor. Bireysel düşünceler için, kişisel fikirler için alan olmadığını görüyordum. Zor, çok zor, ama eğer kararlıysanız, yapmak gerek. Hiçbir zaman çok popüler bir insan olmadım ve hiçbir zaman kurumlaşmış şeyler bana çekici gelmedi. Öyle olunca da, insan kendi savunma mekanizmalarını geliştirmeye başlıyor, mesafeli duruyor ve çekiliyor. Ama bu bir hayatta kalma refleksi.

Farklı olmak herkesin arzusu değil midir?

Herkes farklı olmak istiyor, birçok insan da tuhaf olmak istiyor, ama çoğu zaman bu olmuyor. İnsanlar, kendilerini ilginç ya da asi göstereceğini sandıkları çok yapmacık yaklaşımları ve tavırları benimsiyorlar. Ama tabii ki tutmuyor. Kendine özgü ve samimi olmak için doğal olmak lazım, içinden geldiği gibi olmak lazım. İşte bu nedenle, popun asi seslerinin illa saldırgan, güçlü ve şiddetli olmaları gerektiğine hiçbir zaman inanmadım. Yumuşak ve sakin bir şekilde kışkırtıcı bir şey okumak, plak şirketinin patronunun suratına bir bira şişesi fırlatmaktan çok daha tehditkardır.

Arada sırada kendini çok beğendiğini ya da kendine karşı çok anlayışlı olduğunu düşündüğün olmuyor mu?

Evet, öyleyim, ama böyle olmak iyi bir şey... *(gülüyor)* Kendi kendimle çok ilgileniyorum, ama egoist olmak iyi bir şey, ben hakikaten kendi kendine yeterli olmaya inanıyorum... Cemaatleri sevmiyorum.

Smiths olmasaydı, ne olurdu?

Felaket. Umutsuz bir sefalet. Muhtemelen herhangi bir yerde, uzamış sakallar ve koca bir göbekle, kitapların ve kedilerin ortasında bir odaya kapanmış olurdum. Dünyaya girememiş olurdum, büyük ihtimalle tanınmamış olurdum, çok hasta birisi olurdum diye düşünüyordum, arkadaşlarım da kendileri için aynı şeyi düşünüyorlardı. İçinde uyuşturucu ya da alkol olmayan bir hastalık, ama yayılan bir maraz... İnsan öylesine kendi kabuğuna sığınıyor ki, gündelik hayatla, sıradan insan hayatıyla bağlarını tamamen koparıyor. Peki ama sonuçta, neyi kaçırıyor? Futbol maçlarının sonuçlarını mı? *(gülüyor)*

Alkol, uyuşturucu ya da seks yoluyla kendi kendine zarar verebilir miydin?

Seks mi? Bunu beklemiyordum! *(gülüyor)* Hayır, hep sağlıklı olmak, kendimi fiziksel olarak iyi hissetmek istedim. Her gün kilometrelerce yürüyordum, hâlâ da öyle. Fiziksel açıdan zayıflamak istemem. Her şey kafamın içinde geçiyordu.

Gençliğinde ailen sana yardımcı mıydı?

Kimsenin bana yardımı dokunamazdı diye düşünüyorum, çünkü hakikaten pek öyle benzeri olan bir çocuk değildim. Ve hiçbir şey de beklemiyordum, istemiyordum.

"Meat Is Murder"da, "Barbarism begins at home" (Barbarlık evde başlar) diye söylüyorsun. Kişisel bir anı mı?

Evet, çocukken çok dayak yedim. Şemsiyeyle, benzer ne varsa işte onlarla... Disiplin çok katıydı, sonraki yıllarda biraz daha gevşekti. Ama küçük çocukken hiçbir özgürlüğüm yoktu. Genç İngiliz çocuklarının hiç şüphesiz benim hiçbir zaman sahip olmadığım kadar özgürlükleri var. Her istediklerini yapamıyorlar kuşkusuz ama, bu kadar da zincire vurulmuş değiller. Yoksul çocukların gelişmek için daha çok alanı var.

Zihninde Smiths ne zaman oluşmaya başladı?

Çok, çok eskiden. Belki on yıl önce, 18 yaşındayken. Ama Johnny'ye ancak 82'de, 20 Mayıs'ta rastladım. İşte o zaman hakikaten başladı. Ama bundan önce her şeyi çizmiştim, her şeyi tasarlamıştım, en küçük ayrıntısına kadar düşünmüştüm. 23 yaşında albüm yapmaya başlamak, oldukça geç sayılır, grubun öteki üyeleri beş yaş daha küçüktü. Onlar ergenlik çağındaydı, ben 23. Aramızda, yaştan dolayı bir uçurum vardı. Ama sonuçta memnunum, her şey benim için olması gerektiği gibi oldu, uygun zamanda... Eğer 17 yaşındayken başlasaydı, belki de bu kadar titizlikle olmazdı.

Daha önce hiç denemede bulunmamış mıydın?

Hayır... Gazetecilik... *(gülüyor)* Ama başka bir deneme yok.

Grubu ideal bir imaja, mükemmel bir modele göre mi kurdun?

İnsanoğlunu pek sevmiyordum. Bugün de daha fazla bir sevgi duymuyorum. Normal dünyayı, kolay, basit, gösterişsiz, mütevazı dünyayı hiçbir zaman sevmedim. Çok tuhaf bir çocuktum... Hâlâ da çok tuhafım!

Tamamen mükemmel bir modele göre. Çok hassas, duyarlı sözleri olan ama sert sound'lu bir grup. Sert gitarlar, sert bateri, çok sert bir bas. Daha önce, ilginç ya da heyecan verici şeyler söyleyenler çok yumuşak insanlardı, bu parçaları fazlasıyla narkotik, uyuşuk, içi geçmiş ortamlarda çok yumuşak bir şekilde çalıyorlardı. Bu işi güçlü ve gürültülü bir şekilde yapmanın iyi olacağını düşünüyordum.

Grup o dönem için yeterince sert miydi?

Kesinlikle. Her şey mükemmeldi. Tam olarak istediğimdi. New York Dolls'un elemanları, Oscar Wilde'ın elemanları, ünlü tiyatro yazarları, büyük bir yaratıcı uyum. Her şey kusursuzdu, tamamen yerli yerinde.

Demek öteki üçünden beş yaş daha büyüktün. Bu yaş farkını nasıl hissediyordun?

Çok güçlü bir şekilde. Benim hayatımla onlarınki birbirinden çok farklıydı. Çok mutlu insanlardı, ihtiyaç duydukları her şeye sahiptiler, hayat onlar için çok hoştu. Benim durumumun tam tersi yani... Bu şekilde başlamak biraz tuhaftı, ama 84'ün yazına doğru her şey yerli yerine oturmaya başladı. O sıralarda, dört Smiths birey olarak başarmıştı. Bir anda, aynı deneyimleri yaşar olduk. Smiths bir bütün olmuştu, hep beraber başarmıştık, bu bizi birleştirdi, birbirimize bağladı.

Gençken kendine benzeyen insanlar ilgini çekermiş. Senden bu denli farklı bu üç gençle ilgilenmeni nasıl açıklıyorsun?

Enstrümanlarını çok iyi çalıyorlardı, çok iyi duruşları vardı. Hakikaten mükemmel bir fırsattı.

Onlarla nasıl tanıştın?

Johnny, Manchester'da arkadaşlarından duymuş beni. Daha doğrusu, şimdi Cult'ın gitaristi olan okul arkadaşı Billy Duffy ona benden söz etmiş. Johnny bir grup kurmak istiyordu ve beni görmeye geldi. Başlangıçta şarkılardı önemli olan, her şey şarkılar içindi. Özellikle dost değildik, daha sonra dost olduk. Giderek grubun dört elemanı birbirimize çok yakınlaştık. Umutsuzcasına yakın... Belki de fazla yakın, bilmiyorum.

Daha en baştan beri senin sözlerin ve söyleyi-

Hafif tertip tehlikeli

Morrissey kardeşimizin yeni albümü "Maladjusted" bilindiği gibi geçen ay yayınlandı. Bakın bu albüm hakkında neler diyor...

Son albümünün adı "Maladjusted" (Uyumsuz, Yerini Bulamamış). Bu albümün başından sonuna bir tekinsizlik hakim. Albümde güvenilir tek bir şey yok neredeyse.

Ben müziğin hafif tertip tehlikeli olanını severim. Sınırları zorlamayı... Güvenilir, risk almayan bir müzik yapmanın bence anlamı yok. Albümün temelinde şu yatıyor: Karakterimizin dişi yönünden memnun olmalı ve gurur duymalıyız. Eğer söz konusu bir kadınsa, karakterinin erkeksi tarafından memnun olmalı ve gurur duymalı... Diğer yönümüze de en az öbür karakterimiz kadar önem vermeliyiz.

Albümü dinlerken, senin mainstream'in ne kadar dışında bir damardan aktığını farketmekle beraber, aslen başka şeylere takılıyor insan. Geçmişle olan bağlantılarına filan...

Albümde birkaç yerde "15 yaşımdayken" diyorum ve anlatmaya başlıyorum. Birçok genç o yaşlarda kendini uyumsuz ve yanlış yerde hisseder. Tam olarak bir "maladjusted" hissidir bu. Bu albümü dinlerken insan derhal o yıllara dönüyor olabilir. Hepimiz büyümek, devam etmek, insanlara farklı görünmek istiyoruz. Oysa gençken içimize yerleşen o hissiyatın bizi asla terketmediğini düşünüyorum. Değişmeye çalışsak da, değiştiğimizi umsak da, temel özellikler asla değişmiyor. Eksikliklerimizi farkediyor ve bunlarla yaşamayı öğreniyoruz. Yapabileceğimizin en iyisi de bu. Bence kişiliğin temelleri bu yaşlarda oluşuyor ve külçeleşiyor.

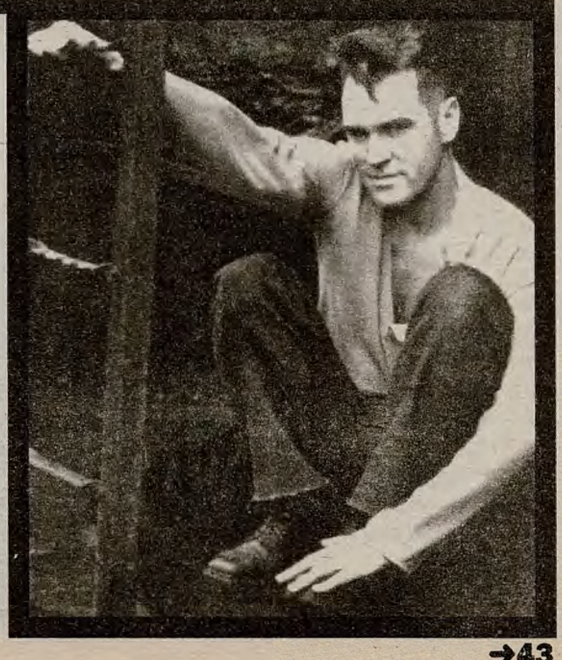

şinle, Johnny'nin müziği arasında bir simya hissettin mi?
Evet, hakikaten. Johnny'nin şarkılarını ve müziğini, ne kadar hızlı ya da sert olsalar da çok hüzünlü buluyordum. Kıvrak parçalarda bile, gitar bana hep hüzünlü geliyordu. Benim açımdan bu müziğin üzerine kelimeleri oturtmak çok doğaldı. Hâlâ onun çalış tarzını çok hüzünlü bulurum. Müzikal bakımdan değişim gösterdi, ama bu hüzün hep onunlaydı, hep onun ellerinde.
Bu denli hüzünlü bir müzik çalışını nasıl açıklıyorsun?
Benden başka kimsenin bu hüznü hissettiğini sanmıyorum, bugüne kadar kimse bana bundan söz etmedi. Genellikle insanlar, sözlerin moral bozucu, müziğinse neşeli olduğunu söylerler. Johnny'nin müziğini "neşeli" bulmuyorum. Ne korkunç kelime! Bu kadar basit değil, biraz daha karmaşık.
Aranızdaki uyum doğal bir şekilde mi gelişti, yoksa bu uyumu siz mi bir şekilde yetiştirdiniz, geliştirdiniz?
Daha çok mistik bir şey, hesapla kitapla, düzenleyerek, kurarak olacak bir şey değil. Uyumu insan önceden göremez. Çok basit, ya vardır ya da yok. Onu kaybedebilirsiniz, çünkü denetleyemezsiniz. Tıpkı aşk gibi, önceden göremezsiniz, tahmin edemezsiniz. Bu çok özel şey olmasaydı, birlikte albüm yapmaya devam edemezdim. Kendine özgü, çok anlamlı olması lazım. Yoksa, niçin bütün bunlar? Dünyada yeteri kadar hiçbir anlamı olmayan albüm var, niye yenilerini ekleyelim ki?
Müziğe paralel olarak kendi kendinle de bir uyum yakaladın mı?
Daha çok bir hafifleme, rahatlama diyebiliriz. Hiçbir zaman mükemmel bir uyum hissetmiyorum, ama herkesin aynı durumda olduğunu sanıyorum. Smiths'den önce tanınmıyordum, sakin ve sessizdim, kimsenin görmediği bir insandım. Smiths'le birlikte toplumun gözleri önüne serdim kendimi; insanlar, sevsinler ya da sevmesinler, beni tanıyorlar: söyleşiler, televizyon, radyo, albümler, laf laf... Beni tanıyorlar.
Kendi başına yolunu bulmakla ünlü olmaktan beslenmek, başkalarının ilgisi ve takdirine dayanmak arasında bir çelişki var gibi...
Her ne kadar pop müzik dünyasında gelişim göstersem de, yalnız bir yaşam sürdürüyorum, gecelere, partilere katılmıyorum, insanlarla görüşmüyorum. Hep çok sakin, kendi halinde bir hayat sürdürüyorum. Bu mümkün.
Eğer Smiths'le başarılı olamasaydın, başka bir alanda olabilir miydin?
Tam olarak değil. Grubu kurmazdan hemen önce, çok umutsuz bir haldeydim, sınıra gelmiştim, başıma bir şeyin gelmesi gerekiyordu. Yaşam o kadar ilgimi çekmiyordu, hayatta kalmayı beceremeyebilirdim. 23 yaşına kadar hayatta kalmış olmam bir mucizedir. Daha ileri gidemezdim, kendimi 24, 25, 26 yaşlarında tahayyül edemiyordum... Benim son şansımdı.
Bir süreliğine kendini mutlu hissetmen mümkün mü?
Belki günün birkaç saati boyunca. Ama bütün bir gün boyu değil. Çok çabuk kaçıp giden bir şey bu. Mutlu olduğum zaman duyduğum çok güçlü bir duygu değil, basit şeyler beni mutlu ediyor. İyi bir yemek, kitaplar, plaklar, resimlerle hoş bir odada bulunmak.. bu tür şeyler.
Peki daha güçlü duygular, daha derin bir mutluluk arıyor musun?
Tam olarak değil. 28 yaşındayım, artık biraz geç. Doğduğum günden beri böyleyim. Artık değişmeyi beklemiyorum. Birisi beni zorla bu halimden çekip çıkarmadığı sürece... Ama onun dışında, yok, hayır.
Bütün kapıları üstüne kapıyorsun.
Bütün kapıları ve bütün pencereleri. Ama bu böyle. Hep böyle oldu. Bir kere ünlü olduktan sonra herkesin seni tanıması ve arzulaması gerektiği gibi sapıkça fikir doğru değil, en azından benim durumumda böyle. 17 yaşından beri hep aynı iki dostum var. Hepsi o kadar.
Bazı şeyler seni toptan değiştiremez mi? Mesela aşk?
Bana çok mümkün gibi görünmüyor. Daha önce hiç başıma gelmedi, bilmediğim bir şey. Gelecekte? Ama zaten 28 yaşına gelmişim, ne zaman olsun ki? 57 yaşında mı? *(gülüyor)* O kadar uzun süre bekleyemem.
Bu demektir ki hep bekliyorsun...
Bilmem... Öyle de denebilir. Bekliyorum... Kelimenin bütün anlamlarıyla... *(gülüyor)*
Zaman zaman her şeyi söylediğini, dile getirdiğini düşünerek korkuya kapıldığın oluyor mu?
Olabilir. Söyleyeceğiniz ne varsa hepsini söylediğiniz bir noktaya gelebilirsiniz; o zaman insan "peki ya bundan sonra" diye sorar. Ben henüz buraya geldiğimi sanmıyorum. Ama öyle bir şey olursa, çekip giderim.

İngiltere'nin çok yoksul, umutsuz bölgelerinde "The Queen Is Dead" şarkısını söylemek bu insanlar için müthiş bir rahatlama çığlığıydı, onlar için çok şey ifade ediyordu. Sanki bunu bekliyor gibiydiler. "Panic..." "Hang The DJ..." İyi günlerdi..

Smiths için daha fazla başarı dilediğin zaman aklından ne geçiriyordun, ne hedefliyordun? Stadlarda çalan şu mega gruplardan biri olmak mı?
Smiths hep çok zeki oldu. İnsanların hakikaten bunu anlamalarının mümkün olduğunu sanmıyorum. Dire Straits: çok sıkıcı bir grup, çok sıkıcı bir yığın insanın taptığı çok sıkıcı insanlar. Pop tarihinde Smiths'in yerinin belli olduğunu düşünüyorum, kesin olarak, daha uzağa gidebileceğini sanmıyorum. Bu mega gruplardan biri olmak için, insanın kafasının yatmadığı birçok şeyi kabul etmesi, bana çok aptalca gelen birçok şeyi yapması lazım. Hayır demek beni mutlu ediyor.
Pek çok kişi için ilk albümünüz çıktığı anda bir hayal kırıklığı oldu.
Doğru, çok kişi hayal kırıklığına uğramıştı. Bu albümdeki parçaları çok uzun zamandır çalıyorduk. Prodüktör olarak Troy Tate'le kayıtlara başladık, ama Rough Trade, John Porter'la sıfırdan başlamamızı söyleyerek bantları çöpe attı. Onunla da mükemmel olmadı. Bu albüm için o kadar çok zaman ve bir sürü para harcamış olduğumuz için, Rough Trade onu mutlaka çıkarmak istiyordu. Ama ben tatmin olmamıştım: çok düz, gitarlardan sanki tahta gibi ses çıkıyor, her şey aynı düzeyde, çok doğrusal. Şarkılar iyiydi, ama prodüksiyon ilgisizdi, yeterli değildi.
"Hatfull Of Hollow"un sadece birkaç ay sonra çıkmasının nedeni bu muydu?
Evet, aynı şarkıların daha ilginç versiyonlarıydı. Onların yitip gitmelerini istemiyordum. İnsanlar hep bana "Hatfull of Hollow, işte gerçek Smiths bu!" demiştir. Belki de ilk hakiki albümümüz.
Her üç ayda bir maxi 45'lik çıkarıyordunuz, o dönemde bütün zamanınızı stüdyoda mı geçiriyordunuz?
Biz hep çok hızlı yazmışızdır. Birçok insanın yazmak, kayıt yapmak, albümlerini basmak için müthiş zamana ihtiyacı vardır. Biz hep bu işi çok çabuk yaptık. Bu nedenle de albümlerin arasında bu kadar çok 45'lik oldu. Ama ben bundan başka bir şey yapmıyordum zaten. Yalnız yaşamaya devam ettim, öyle büyük dünya turnelerine, hatta Avrupa turnesine bile kalkışmadık, sadece bir kere çaldığımız ülkeler var, İtalya, Hollanda. Paris'te iki kere çaldık, şanslılar! Dolayısıyla bana köşeme çekilmek için çok boş zaman kalıyordu.
İkinci albümünüz "Meat Is Murder" ilkine göre çok daha sert bir sound'a sahip.
İstediğimiz de buydu. İnsanlar, elde ettiğimiz başarının üzerine yatacağımızı, yumuşak, gevşek, pörsük bir hale geleceğimizi düşünüyorlardı. "Meat Is Murder"ı 84'ün kışında Liverpool'da kaydettik. Her şey donuk, iç karartıcı, buz gibiydi, ağır kar vardı, günler karanlıktı. Albümde de bunlar kendini hissettiriyor. Eğer ilkbahar aylarında, penceremizin kenarında çiçekler açtığında yapmış olsaydık,

farklı olurdu. Ama kıraç bir dönemdi, işte o yüzden bu kadar sert, saldırgan ve öfkeli.

En iyi parçalarınız "Meat Is Murder"da olsa da, "The Queen Is Dead" hiç kuşkusuz Smiths'in en mükemmel albümü.

"The Queen Is Dead" bütünlüklü, tam bir albüm. "Meat Is Murder" kusurları olan, rahatsız, bir türlü tamamlanmayan bir albümdü, oysa "The Queen Is Dead" daha düzenli bir albüm, sound daha bütünlüklü, mükemmel olmasa da prodüksiyon çok daha iyi. Ama şarkılar iyi. Ben hep Smiths'in şarkılarının iyi olduğunu düşünmüşümdür; ama ucuz prodüksiyondan çok çektik. "The Queen Is Dead" de kışın kaydedildi, ama karsız, o kadar çetin olmayan bir kıştı. İngiltere'nin güneyinde, Londra'da ev tipi çok hoş bir stüdyodaydık çoğunlukla. Atmosfer çok daha sıcak, huzurluydu. Oysa "Meat Is Murder"da Liverpool'daydık, hırçın ve şehirli.

Son turnenizin konser kayıtlarını dinleyince, oradaki şiddetiniz insanı şaşırtıyor.

Son derece şiddetli bir turneydi. Şiddet yüzünden konserler iki kere kesilmek zorunda kaldı. Her akşam, dinleyiciler çok güçlü bir tepki gösteriyordu, çok büyük bir gerilim hakimdi. Amerika Birleşik Devletleri'nde de aynı nedenlerle konserler durduruldu, dinleyiciler sahneyi istila ediyorlardı. O sıralarda birkaç şey içiçe geçmişti: bir yanda, "The Queen Is Dead", çok güçlü bir deklarasyon, öte yanda, çok şiddetli ve anarşist olarak değerlendirilen 45'liğimiz "Panic". Bütün bunlar çok şiddetli bir gerilim yarattı, ben bunu çok olumlu buluyordum; olumsuz bir hale dönüştüğü noktaya kadar... Fazlaydı. Middlesborough ya da Wolverhampton gibi İngiltere'nin çok yoksul, umutsuz bölgelerinde "The Queen Is Dead" şarkısını söylemek bu insanlar için müthiş bir rahatlama çığlığıydı, onlar için çok şey ifade ediyordu. Sanki bunu bekliyor gibiydiler. "Panic... Hang The DJ"... İyi günlerdi... *(gülüyor)*

Johnny'yle nasıl çalışıyordun? Bütün müziği o mu sürüklüyordu, yoksa sen de fikir veriyor muydun?

Müziğin kökeninde, temelinde hep o vardı. Ama ben de bazı fikirler veriyordum. Genellikle, vokal melodilerini ben buluyordum, sözleri de bunun üzerine yazıyordum.

Zaman içinde şarkı söyleyiş tarzının geliştiğini düşünüyor musun?

Çok, evet çok. İlk başlarda sertti, deneyimsizdim, hiç kimse bana "şunu dene, bunu yap, sesini şöyle kullan" falan dememişti. Öylesine çıktığı gibi söylemekle yetiniyordum. Bir hata olduğunda düzeltilmiyordu. Daha sonraları, daha yumuşadı, daha güzelleşti. Bazı parçaları dinleyemiyorum bile, ses korkunç. "What difference does it make"... *(gülüyor)* Nefret ediyorum bu parçadan! Ama ilk albümdekilerin hepsi böyle, sound çok kötü, sanki sadece bir kelime şarkı söyleyebiliyormuşum gibi.

Peki ya gelecek?

(Bu soru üzerine Morrissey ertesi gün İngiliz basınında yayınlanacak olan ve Smiths'in dağıldığını açıklayan bildiriyi çıkarıyor: "Johnny Marr ayrıldı, yeri doldurulmayacak, Smiths burada duruyor...") Şu ana kadar Smiths'in ses mühendisliğini yapan Stephen Street'le birkaç yeni şarkı yazdım. Ekim ayında bir solo albüm kaydedeceğim, 88'in başında çıkacak. Smiths ancak biz dördümüz bir arada olduğumuz zaman olur. Smiths'in üyeleri başka insanlarla, farklı şeyler yapabilecek bir noktaya gelmişlerdi. Bu durum hiç değişmez mi?.. Bilmiyorum.

JOHNNY MARR

Yağmur yağıyor ve aklına annen düşüyor

Şirketiniz Rough Trade'le yaptığınız sözleşmelerde Smiths sadece Morrissey ve senden oluşuyor gibi görünüyordu. Basçınız Andy Rourke'un ve bateristiniz Mike Joyce'un durumları çok belirsizdi.

Johnny Marr: Dördümüz arasında her şey çok açık ve seçikti. Morrissey ve ben Smiths'dik. Smiths'in etiğinde, iki şarkı yazarının ortak çalışması esastı. Ben Mike ve Andy'yi bulduğumda Morrissey'le biz zaten şarkı yazıyorduk. "İyi müzisyenler bulamasak da Brill Bulding'in *(50'li 60'lı yıllarda New York'da bir şarkı 'atölyesi')* şarkı yazarları gibi yazmaya devam edelim" diye kendi aramızda konuşmuştuk. Leiber/Stoller, Jagger/Richards, Lennon/McCartney tarzı ortaklıklar ilgimi çekiyordu. Dolayısıyla, daha en başından, Mike ve Andy kendi işlerini bitirdikleri anda stüdyoyu terkedebilirlerdi, ama biz değil.

Rough Trade'le sözleşme imzalarken hiç tereddüt yaşamadınız mı?

Bu tür konular hakkında çok az konuşurduk, ben Morrissey'in sezgilerine güveniyordum. Bunlar üzerine uzun uzun düşündüğünü ve tek bir şey beklediğini biliyordum: Grubunun hakikaten şeklini bulmasını bekliyordu. Yıllar öncesinden çalışmasının yönünü öngörmüş, bir estetik geliştirmiş ve kendi stilini inceltmişti. Rough Trade'le anlaşma yapmak da Morrissey'in felsefesinin bir parçasıydı. Parasal işler konusunda çok açık bir yaklaşımı vardı: fuzuli saçmalıklara paralar saçmamak, ipe sapa gelmez şeyler yapmamak. Biz birbirimizden çok farklıydık, o benden yaşça daha büyüktü; onun deneyimi ve sezgileri benim için esastı. Joe *(Smiths'in ilk menejeri Joe Moss)* da bu işleri çekip çevirebilecek yetenekteydi, ama Morrissey kendisi uğraşmak istiyordu.

Çalışma yöntemleriniz nelerdi?

Bir parçayı çok kısa bir süre içinde çıkarmamız gerektiğinde, Morrissey eve geliyordu, ben de akustik gitarım ve bir teyple yerimi alıyordum. "There Is A Light That Never Goes Out" böyle yazıldı, tıpkı "Frankly Mr Shankly" ya da "Shakespeare's Sister" gibi: Bir cumartesi sabahı stüdyoya giderken Morrissey bana "dinle, bize hemen bir şarkı lazım" dedi. Ve onu yaptık. Morrissey'le ben ortadan kayboluyorduk. "Half A Person" gibi çok sevdiğim bazı şarkılar hep böyle yazıldı, kapanıyorduk ve çalışıyorduk. Ne zaman iyi bir şey yakalayacağımı Morrissey çok iyi hissediyordu.

İlk albüm hakkında ne düşünüyordun?

İnsanların nihayet bizi dinleyebilecek olması beni memnun ediyordu, çünkü o zamanlar bizden iyisi yoktu. Ve sırf bir albüm yaptığımız için çok mutluydum açıkçası. Sadece ve sadece albümün varolması ve şarkılarımızın dinlenebiliyor olması bana yetiyordu. Ancak insanlar prodüksiyon hakkında laf etmeye başladıktan sonra ben işin farkına vardım. Bunun üzerine kendimizi geliştirdik, düzeltmeler yaptık. O zamanlar bizi tam olarak anlamanın tek yolu konser kaydı yapmaktı, sahnede müthiştik.

"Meat Is Murder" çok çeşitli etkilere açık bir albüm; rock'a, hatta metal'e ve punk'a...

O sıralar öyle yazıyordum. Şimdi o albümde en beğendiğim parça, o gaipten geliyormuş gibi vals temposu olan "That Joke Isn't funny Anymore". Morrissey bu parçada inanılmaz, sonu müthiş. Bir de "Well I Wonder"ı çok seviyorum, bugünkü gruplardan biri, ruhunu tam kavramadan onu yeniden yapmaya kalkabilir... O kadar basit. "The Headmaster Ritual" uzun süre çok sevdiğim parçalardan biriydi, ordaki gitarları, ilginç akorları çok beğeniyordum. Benim en çok zamanımı alan parçalardan biriydi. Daha ilk albümün demosu üzerinde çalışırken, onun riff'ini Morrissey'e göstermiştim.

"Rusholme Ruffians"ı evde sizinkilerin Elvis plağından, "His Latest Flame"den esinlenerek mi yaptın?

İlk defa evde, annemle babamın plağından dinlemiştim. Morrissey kafasındaki sözlerden bahsetmişti, oradan yola çıkarak bu riff'e geldim. Aslında, amaç şenlikle ilgili bir parça yapmaktı. Wythenshave Park'da sürekli gittiğim harika bir fuar vardı; sırf eğlenceli oyunlar için değil, kızlar için de takılıyordum oraya. Bana çok romantik geliyordu. Fuarların müzik dinlemek için biçilmiş kaftan olduğunu düşünüyorum. Eğer orada albümünüz dinleniyorsa, bu çok büyük bir pop topluluğusunuz demektir.

84'de, "Meat Is Murder" turnesinden hemen önce, Andy'ye uyuşturucudan kurtulabilmesi için yardım ediyordun. Onun eroin sorunu uzun süre gizlenmişti. Yakın çevrenizdekiler bile haberdar değildi, Morrissey de çok geç farkettiğini söylemişti bir keresinde.

Ben Andy'nin en yakın arkadaşıydım, ona yardım etmem normal. Bu sorunun üstesinden geleceğini düşünüyorduk. "Yakında bitecek, tamamen bırakacak..." Yasal meselelerin ötesinde, Smiths'in ve Morrissey'in uyuşturucu karşıtı etiğinden ötürü gizledik. Dehşete düşmüştük. Kısa sürede yakaladığımız başarı nedeniyle her birimizin ailesinin hayatı da değişiyordu. İlk defa bizimle gurur duymaları için bir şey vardı ortada. Ve kimse bunu berbat etmek istemiyordu. Andy'yi öyle bırakamazdık.

"The Queen Is Dead"den önce, İrlanda turnesine gittiniz ve orada ondan ayrıldınız.

Çalacak halde değildi artık. O turne sırasında gayret gösterdikçe çok daha kötü oluyordu. Sonunda çok fazla metadon almaya başladı. Çok zor bir karar oldu, bir süredir düşünüyorduk. Andy baslarını almaya eve geldiğinde allak bullak olmuştum, onu arabasına binerken görünce. Ama bu sorunun üstesinden geleceğine emindim. Hayatımda Andy'den başka hiç sevimli junkie'ye rastlamadım. O hiçbir zaman itleşmedi, halbuki genellikle öyle olur. Sevimsizleşmeden, hırçınlaşmadan, dengesini kaybetmeden bu işten yırttı.

Turneler bezdiriyordu sizi galiba...

Her turneden önce otobüsü beklerken benim evde toplanıyorduk; Morrissey annesiyle oturuyordu, Andy kız arkadaşıyla beraber küçük bir dairede kalıyordu, öyle olunca da hep bize gidiyorduk, çünkü ben çok geniş bir evde yaşıyordum. Ayrıca, karım, Angie, en başından beri olayların içindeydi, öteki kızlardan daha fazla dahildi. Ben evin her tarafında müzik olmasını isterim. Morrissey bize geldiğinde "sanki her odada bir prova var gibi" derdi. Ama hiçbir zaman insanların beni tamamen işgal etmesine izin vermezdim. Kısacası her turnede, hareket etmeden önce benim evde toplanıyorduk. Birkaç hafta sonra da, havaalanına iner inmez doğruca otobüse atlayıp yine bana geliyorduk. Çok sağlıksız, huzur bozucu bir durumdu, özel hayatımızla grup arasında bir fark kalmamış gibiydi nerdeyse.

O dönemde çok mu fazla çalıyordun? Fazla mı çalışıyordun?

Miksaj masasının başında çalışmadığım zamanlarda, esinlenecek bir şeyler bulma ümidiyle 24 saat boyunca klip seyrediyordum. Ve çok fazla içiyordum. Yemekten önce içki içmeye başlamışsan, bu iyiye alamet değildir. Alkolik değildim ama, turnelerde kendimi alamıyordum.

"The Queen Is Dead"den önce çok fazla baskı hissettiğini söylemiştin. Hakikaten o kadar korkunç muydu?

Evet. Grupla Rough Trade arasındaki ilişkileri artık kimse kontrol etmiyordu. Avukatlarla temasımız bile oldu. Hakikaten mutsuzdum. İçki içmenin işleri halletmeye yardımı dokunmuyordu, kendime zarar verdiğimi biliyordum. Alkol yüzünden, sanat yaptığımı düşünüyordum. Halbuki, iyiyken hep daha iyi yazarım. O sıralar iyi anlar çok enderdi.

"The Queen Is Dead"i başyapıtınız gibi mi görüyorsun?

O zamanlar için öyle. "I Know It's Over"daki Morrissey'in sesini ömür boyu unutamam. Hayatımda en etkilendiğim, en heyecanlandığım anlardan biridir bu... Her ses perdesi bir yenisine açılıyordu; içimden soruyordum: "Oraya kadar gidecek mi? Evet yapacak!" Muhteşemdi. "Cemetry Gates" de yine öyle karşı karşıya yazdığımız bir parça. Mutfakta gitarımı akord ettim ve çaldım. Morrissey "İşte bu!" diye seslendi. Benden bir şarkı istemişti, ben de bu birkaç notayı çalmıştım. Çalışmaya koyulduğumda, ilk düşüncem Kinks'vari bir parça yapmaktı. Bilmediğim bir nedenle, hızlandırdık sonra. Mike, Andy ve benim aramdaki mükkemmel müzikal birliğe çok iyi bir örnek bu. Onlarla aramızda, başka hiç kimsede bulamayacağımız bir simya vardı.

"The Queen Is Dead"i, Beatles'ın beyaz 'double' albümüyle karşılaştırmıştın bir keresinde.

"The Queen Is Dead" karanlık, sade ve aynı zamanda organik bir albüm, çok güçlü bir atmosferi var. "Meat Is Murder"ın İrlanda turnesi boyunca, Beatles'ın bu Beyaz Albüm'ünü çok sık dinliyordum, o albümün ciddiyeti beni çok etkiliyordu: açıkçası bazı parçalar avangarddı.

"There Is A Light That Never Goes Out"daki kemanlar kimin fikriydi?

Benim, flüt fikri de benden çıkmıştı. Orijinalinde, flütün partisyonu gitar için yazılmıştı. Morrissey bu tür fikirlerden çok hoşlanıyordu, o benim en büyük hayranımdı ve beni hep cesaretlendirirdi. Çalıştığım zamanlar bunu hep hissettirirdi. Karşılıklı bir durumdu bu.

"The Queen Is Dead" adlı parçada MC5'ın ve Stooges'ın etkisi var mı?

Ben kaynağa uzanmakla yetindim. "Take Me Back To Dear Old Blighty"yi albüme ilave etme fikri Morrissey'den geldi. Feedback'e ve gümbür gümbür bateriye sadık kalacağımdan hiç şüphesi yoktu. Müthişti. Baştaki feedback tamamen tesadüf eseri: Gitarımı en yüksek volüme göre akord ettikten sonra, köküne dayandı, çarptı. Hepimiz yerimizden sıçradık: "Ne biçim ses!!! Bunu kesinlikle kaydetmek lazım." Ben sadece "wah wah"ı harekete geçirdim, bu da bir gerilim kattı. Bir bateri riff'i döşedik, Andy bir bas melodisi buldu; bence o Andy'nin yaptıklarının en iyilerinden biridir. Kaydı yaptım ve stüdyodan çıkarken bütün kollarım, bacaklarım titriyordu. Ordaki çocukların hepsi bana ikinci bir kayıt yapmayı yasakladı. Bu parçada Morrissey'in sesini ve sözlerini müthiş seviyorum. Ama evet, MC5 sound'u var. Morrissey de bu tarz müziğe bayılıyor, Sandie Shaw ve Ramones dinlerdi.

Tek istediğim ot içmek, havadan sudan konuşmak, futbol muhabbeti yapmaktı. Ama bunları bir kenara bırakmak gerektiği hissine kapılıyordum, grubun imajına uymuyordu. Beş-altı sene sonra bütün bunlar su yüzüne çıktı. Hayranlar öfkelendi.

Morrissey ve senin müzik zevklerinizde farklılıklar olsa da çok ortak nokta vardı. Senin zevklerin o kadar eklektikti ki, kiminle olsa takılabilirdin...

Benim için esas olan içe işleyen duygu, karakter, yoğunluk. Morrissey'le, Matt Johnson'la (The The) ve Barney'le (Bernard Sumner –New Order ve Electronic) paylaştığım da bu. Morrissey'le benim aramda çok derin bir ortak anlayış vardı, birbirimizi çok iyi anlıyorduk... Belki de Manchester'a bağlıdır bu... Hangi noktaları hatırlamanın önemli olduğunu bilmek önemli olan. Belli anların hatıraları var, Victorya tarzı köprülerin altından geçen bir otobüste gidiyorsun... Yağmur yağıyor, ve aklına annen düşüyor. Vakit geçirmek için midir, yoksa nostaljiden mi bilmiyorum ama, insan otobüste genellikle melankoliye gömülüyor... "The Queen Is Dead"in kayıtlarından sonra iki hafta boyunca kapandım. Hiç kıpırdamadan bir koltuğa çakıldım kaldım, depresyona girdim; hiç bana göre şeyler değil bunlar aslında. Çok kilo kaybettim, sıskalaştım ve hastalandım. Smiths zamanında aşırı sinirlilikten sık sık hastalanırdım. Hep kusardım, o kadar sık kusardım ki, artık komik hale gelmişti. Bir gün, G-Mex'deki bir konserden önce Derek Jarman kulise bizi ziyarete gelmişti. İçeri girdi, ben bir köşede kıvranıyorum. Bana bir göz attı ve herhalde kendi kendine "niçin bu zavallıya kimse yardım etmiyor" diye sordu. Bizimkilerse, "yok bir şey, mesele yok, hep böyledir o" diyorlardı. Çok çok az yemek yiyordum. Bütün bunlar, uzaklaşmam gerektiğinin bilincine vardırdı beni.

Smiths'in bir üyesi olman, seni kişiliğinin bazı yanlarını gizlemek zorunda mı bırakıyordu?

Bütün bu süre boyunca tek istediğim ot içmek, havadan sudan konuşmak ve futbol muhabbeti yapmaktı. Ama bunları bir kenara bırakmak gerektiği hissine kapılıyordum, çünkü grubun imajına uymuyordu. Beş-altı sene sonra bütün bunlar su yüzüne çıktı. Hayranların bir kısmı bana öfkelendiler. Benim tarzım daha çok Salfordlu Perry Boy'larınkine *(Manchester'lı bir mod çetesi)* yakındı. Bugün bunları itiraf etmeye çekinmiyorum, ama o zamanlar hikaye başkaydı.

Smiths'in öyküsünde çok fazla dram var. Sizde insanlar, sanki öteki bütün gruplardan daha fazla yüreklerini bu işe koymuş gibiydi. İlginç olan, çevrenizdekilerin de duygusal bağıydı...

Sonunda kendimi boğuluyormuş gibi hissetmeye başladım. Zaman zaman, insanlara karşı tavrımızdan hoşlanmıyordum. Bazen de, tavrımız fazla duygusal oluyordu, yeterince profesyonel değildi. Yeniden soluklanmak için durmak gerekiyordu. Bir bakıma, eğer grubun içinde sorunlar olmasaydı, dış sorunların üstesinden gelebilirdik. Çok meşguldük, inanılmaz çok yazıyorduk. Morrissey'in bütün bu sözleri yazacak ve o söyleşilere katılacak zamanı bulması beni feci şaşırtıyordu. Etrafımız sürekli kalabalıktı, kuşatılmış gibiydik. Çevremizde bir sürü paranoyak vardı, sevilme ihtiyacı duyan ve ne pahasına olursa olsun Smiths'e dahil olmak isteyen... Morrissey'in dram duygusu bu tavrı besliyor muydu bilmiyorum. Bütün bunlardan nefret ediyordum ve kendimi çok rahatsız hissediyordum. Çevremizdeki insanların hakiki kişilikleri ayırt edilmez olmuştu. Ve sonuçta bütün bunların içinde kaybolduk, bizi ayrılmaya götüren de bu oldu: Bütün diğer saçma sapan şeylerin arasında, insanlar orda burda, dergilerde "Johnny'yle Morrissey artık birbirleriyle konuşmuyorlarmış" demeye başladılar. Biz de öyle akışına bıraktık. Hakikaten bezmiştim artık. Eğer daha sağlam, profesyonel bakışa sahip bir menejerimiz olsaydı, bütün bu durumlardan sağ salim sıyrılabilirdik.

Morrissey ötekilerin sana yaklaşmasına, seninle çalışmalarına izin vermiyordu. Bu insanların ikinizi ayırdığı gibi bir hisse kapılmıştı.

Onların bizi ayırdıkları gibi bir izlenimim yoktu. Morrissey'in niçin böyle hissettiğini bilmiyorum. Stüdyoya adımını atan herkesin boynuna sarıldığını düşünmek yanlış olur. Daha en baştan beri, etrafımızda dolanıp duran insanların bir çoğunun günün birinde çekip gideceğinden, gitmeleri gerekeceğinden emindik. Kalamazlardı çünkü bizim ruh halimizi, mizahımızı yakalayamıyorlardı. Kimse farkında değildi, ama sürekli eğleniyorduk. Morrissey ve ben kendimize özgü bir mizahı paylaşıyorduk, kuru, doğrudan ve alaycı bir mizah... Son sene farklı oldu. Her şey çok daha ciddi bir hal aldı.

Grubun ortaya çıktığı ilk sıralarda, pek çok kişi Smiths'le başarıya ulaşabilirdi, ama bu olmadı. Peki hiç kendi kendine "niçin ben?" diye sorduğun olmuyor mu?

Ötekilerin çoğunun tersine, ben futbol filan gibi, başka bir hayat istemiyordum. Ben günün 24 saati kendi kaderim üzerine yoğunlaşmıştım. Ama sadece ün için değil. Kaderimin bu olduğunu görüyordum.

86'daki Amerika turnenizden basın ve çevreniz "Remy Martin turnesi" diye söz ediyordu, Morrissey de aşırı içmeye başlamıştı.

Morrissey bile şarap içiyordu. Korkunçtu. Gitmezden önce, Morrissey'le benim Roxy Music'e duyduğumuz hayranlıktan ötürü EG Management'la sözleşme imzalamıştık. Artık Brian Ferry'nin menejerliğini yapmıyorlardı ve Smiths'i istiyorlardı. O esnada her şey birbirine girdi, karmakarışık oldu: Turneyi organize ettiler, ama bizim avukatımız başka bir şey istiyordu, onlar başka bir şey istiyorlardı, önemli para meseleleri vardı. Turneye devam edebilmek için binlerce

dolar gerekiyordu. Panik halindeydik. Her şeyi kendi üstümüze almıştık ve sonunda kendimizi dımdızlak ortada kalmış bulduk. Konserler de genellikle kötü gidiyordu. Hiçbir şey yürümüyordu artık. Çok beter bir dönemdi. Barney bunu New Order'la yaşadı: Bir sürü saçma sapan beylik laf, havaalanında kusmalar; ne olursa olsun binmek zorunda olduğun uçaklar... Kaldırabileceğimden çok daha fazla içiyordum. Hayatımda hiç böyle içmedim.

86'da bir araba kazası geçirdin. Bu son noktayı koymanı sağlayan bir dönüm noktası mı oldu?

Kesinlikle. Mike ve sevgilisiyle çıkmıştık, onu evine götürüyordum. Bir sürü tekila ve şarap içmiştik. Evime neredeyse 150 metre kala, sağanak yağmurda arabanın kontrolünü kaybettim. Bir duvara bindirdik ve kendimi yolun ortasında buluverdim. Araba dümdüz olmuştu. Hâlâ yaşadığıma inanamıyordum. Yıllardır ehliyetsiz araba kullanıyordum. Arabadan eve koşarken daha fazla orama burama zarar verdim. Ertesi gün vücudumda kırıklar, ezikler, şişikler vardı. Bir sonraki gün de Royal Albert Hall'de "Artists Against Apartheid" için bir konser vermemiz gerekiyordu, iptal etmek zorunda kaldık. Hayranlarımızdan birinden bir mektup geldi, bunun bir özür olmadığını yazıyordu. Her tarafım sargılar içindeydi, berbat bir haldeydim.... En kötü durumlarda bile sözlerimizi yerine getirmek için elimizden geleni yapıyorduk. İlk defa hayranların zannettikleriyle hakikat arasında bir uçurum olduğunu hissettim. Bundan ders aldım.

Smiths'in son senesinde her şey çözüldü ve darmadağın oldu. Morrissey ve sen, ilkin Smiths'in ününü ABD'de yaygınlaştırmayı düşünüyordunuz. Hatta daha sık Amerika'da olmak için orada ev bile bakmıştınız. Sen yeni bir menejerle, Ken Friedman'la anlaşmıştın. O sizin hakkınızda şöyle diyordu: "Neredeyse bütün rock gruplarında olan ikilik burada da var. Johnny ve ben bir taraftaydık, Morrissey karşı tarafta. Biz büyük bir grup olmayı, üne kavuşmayı, Wembley gibi büyük stadlarda konserler vermeyi istiyorduk. Ama Morrissey istemiyordu."

Biraz abartmış. Çok pahalı bir klip çekimi organize etti ve Morrissey çekimlere hiç gelmedi, bu doğru. Bu onların arasında kesin kopuş oldu. Ken büyük bir grup olmak için her şeyi yapıyordu. Büyük stadlarda konser vermek benim için bir sorun değildi. Ama Ken bizim hikayemizdeki kendi konumuyla ilgili yanlış fikirlere kapıldı. Morrissey onunla çalışmaya devam etmeye karşı çıkıyordu. Belki de haklıydı, ama ben, her şeyin yine eskisi gibi olmasını istemiyordum. Bütün sorunlarla bizim uğraşmamızdan hakikaten bıkmıştım. Ayrıca, "Strangeways..."in kayıtları sırasında Rough Trade'in durumu da kötülemişti. Bir yandan yeni albüm yazmaya çalışırken bütün bunlarla uğraşmam mümkün değildi.

Çok meşguldük, inanılmaz çok yazıyorduk. Etrafımız sürekli kalabalıktı, kuşatılmış gibiydik. Çevremizde bir sürü paranoyak vardı, sevilme ihtiyacı duyan ve ne pahasına olursa olsun Smiths'e dahil olmak isteyen...

Smiths'in son stüdyo çalışmasından nasıl bir anı kaldı sende?

Tam bir sefalet. Grup artık ayakta duramıyordu. "Strangeways..."in kayıtlarından sonra, içimden, "İlk defa kendime gruptan ayrı bir şekilde iki hafta hediye etmek istiyorum" dedim. Hepsi bu. Uzaklaşmak istiyordum, hepimizin tatile ihtiyacı olduğunu düşünüyordum: "Morrissey tatile çıkmalısın!" "Girlfriend In A Coma"nın B yüzüne iki şarkı yapmam için bütün grup bana çok büyük baskı yaptı. Ben buna karşıydım. Hakikaten çok fazla çalışmıştım, beni böyle bir şeye zorlayamazlardı. Sanki hiç bitmeyecekmiş gibi geliyordu, asla soluk alamayacaktım. Yine de, grupla olan hayatımı çok seviyordum. "Keep Mine Hidden"ı yazdım ve benim hiç sevmediğim "Work Is A Four Letter Word" parçasını yeniden düzenledik. Bardağı taşıran son damla bu oldu. Ben Cilla Black *(Beatles döneminden Liverpoollu bir şarkıcı)* şarkılarını çalmak için kurmamıştım bu grubu.

Ama daha önce "Ask"ın A yüzü için Twinkle'ın "Golden Lights" parçasını kaydetmiştin.

Bu iki kayıt kesinlikle müzik kariyerimizin en berbat zamanları. Diğerlerinin arasında bulunmaya layık değiller.

Morrissey, ayrılıktan konuşmak için Chelsea'de randevulaştığınızı söylüyor.

Günlerden pazartesiydi, South Bank Show *(grubun ayrılmasından birkaç gün önce özel Smiths programı hazırlayan itibarlı İngiliz televizyon programı)* söyleşisinden bir gün önce. Morrissey'e anlattım. Ona şöyle dediğimi hatırlıyorum: "Eğer birlikteliğimizi sona erdirme işini bir avukata havale etsek, senin de benim de omuzlarımızdan ağır bir yük kalkar herhalde." Bu sadece ben, ben, ben meselesi değildi. Grubun ayrılması halinde fiziki bakımdan işlerin bin kat daha iyi gideceğine inanıyordum. Gerilim çok fazlaydı. Benim canımı sıkan grup değildi, ama öyle sağlıksız bir duruma sürüklenmiştik ki, birisi bizim geleceğimiz için dizginleri eline almazsa, işe yaramaz, anakronik bir grup olup çıkacaktık. Beach Boys gibi mavi beyaz çizgili tişörtlerle bitirelim dedim. Morrissey hep birlikte bir tatile çıkmayı önerdi. Ben bunun hata olacağını söyledim. Birkaç hafta, hatta birkaç aydan önce çıkamayacak bir albümün kayıtlarını yeni bitirmiştik, üstelik B yüzünün kayıtlarını yaparken bir sürü gerginliğe tahammül etmek zorunda kalmıştık. Üstümüzde hissettiğimiz bütün bu baskılar çok saçmaydı. Ken'den kurtulmaya, bir kere daha yeni bir menejer bulmaya karar verdik. "Bu albümü bitirdik, iki hafta tatil yapalım" dedim. Bu öneriyi yaparken çok büyük bir günaha giriyormuşum gibi bir hisse kapıldım. Grup ve Morrissey bana bir daha asla geri dönmeyeceğimi hissettirdiler, oysa o zaman düşündüğüm bu değildi. Defansif bir durumdaydılar ve bu beni rahatsız ediyordu, bunun üzerine ben de Amerika'ya gittim. Tatil yapmaya karar verdim, Los Angeles'a gittim. Ondan sonra da bir daha hiç Morrissey'i görmedim. Amerika'ya gitmek istediğimi ve iki haftalığına uzaklaşmak istediğimi söylediğimde ne Morrissey ne de diğerleri Ken Friedman'ın benimle birlikte olmadığını anladı. Onunla görüşmedim, gruptan ayrılma niyetimden ona söz etmedim.

Ama Morrissey tersini düşünüyor.

Geri döndüğümde, bütün basın, özellikle de NME benim "Smiths'den ayrılışım"dan söz ediyordu. Bundan birkaç gün sonra Ken tatilden döndü ve bana şöyle dedi: "Ne yaparsan yap ama, gruptan ayrıldığını söyleme. İlla bir şey söylemen gerekiyorsa, Police gibi bir süre ara verdiğinizi, tatil yaptığınızı anlat." Çok iyi bir tavsiyeydi, hatta belki de bugüne kadar bize verilen tavsiyelerin en iyisi. Morrissey'in de bunu bilmesini isterdim. Ve ben de hiçbir şey söylemedim. Geri döndüğümde, gazetelerde grubu terk ettiğimi okudum.

Smiths hakkındaki dedikodular bir süreden beri Manchester'da dolanıyordu. Ama Morrissey grubu terkettiğini NME'den duyduğunu ve allak bullak olduğunu söylemişti.

Beni en çok üzen, gruptan hiç kimsenin "Yahu ne oluyor?" diye beni aramaması oldu. Bu benim üzerimde bir şantaj etkisi uyandırdı. Bunu bana nasıl yapabildiler? O devirde Morrissey'e karşı çok hınçlıydım, gidip The The'ya katılacak kadar... Ama eninde sonunda bunun olması gerekiyordu, bütün iyi şeylerin günün birinde sona ermesi gerekiyor diyordum kendi kendime. Aslında, çok daha kötü bir şekilde olmamasına da memnunum. Her şey karmakarışıktı... Biraz düşünmem için ve olayları daha açık seçik görebilmem için bana zaman tanımaları gerekirdi. Felsefemizi yeniden gözden geçirmemiz, geliştirmemiz gerekiyordu.

Felsefenizi düşünecek haliniz mi kalmıştı? EMI'yla sözleşme imzalamıştınız.

Bu ilginç bir yaklaşımdı. Ama her şeyi birbirine karıştırmamak gerekiyordu. Yine de gelişmenin yolları var diye düşünüyordum. Müzik hayranı olarak çok fazla radyo dinliyordum. Bu tam bir kabus halini almıştı. Geceleyin radyoyu açıyordum, karşıma tıngır tıngır dört gitardan oluşan bir kız sesinin mırıl mırıl çiçeklerden, böceklerden söz ettiği bir İskoçya grubu çıkıyordu. O zamanların müzik atmosferinden nefret ediyordum. Gelişmenin bir yolu olduğuna emindim. İdeal grup olmamız gerektiğine karar vermiştim. Smiths'le başlayan bu müzikal tavır beni rahatsız etmeye başlamıştı. Başka gruplar üzerindeki etkimizi gördüğümde "Hep aynı terane, buraya mı indirgenecektik" diyordum kendi kendime. Hakikaten gına gelmişti artık. Smiths çok daha atmosfer yaratan bir müzik yapabilirdi.

Çeviren: **S.İ.**

[festival] ↓

Pilsener blues

Efes Pilsen'in blues festivali, sekizinci yılına dayandı, bize de "nice yıllara" demek düşüyor. Festivale dört müzisyen/grup katılıyor. Bu senenin "yıldızı" **Eddie Kirkland** ve grubu The Energy Band. 1950'lerin başında John Lee Hooker'la yaptığı kayıtlarla üne kavuşan Kirkland, Muddy Waters, Little Walter, Jimmy Rogers gibi isimlerle de çalıştıktan sonra, 70'lerin başında kendi ekibini kurdu. O gün bugündür yollarda... 1929 doğumlu **Nappy Brown**'ın mayasında gospel var. En iyi erkek vokallerden biri olarak anıldığı 50'ler boyunca birçok hite imza attı. Little Walter, Bo Didley, Sarah Vaughan ve Big Joe'yla çalıştı. 60 başlarında blues'a küstü, gospele döndü. 80'lerde iki türden çıkardığı bileşimle geri döndü, 96 yılı albümü büyük övgüyle karşılandı. **Allison B. King**, caz dünyasının en iyi vokallerinden sayılıyor. Pek çok grubun ve orkestranın yanında, kendi ekibi The Bitter Three'yle çalışıyor. Geçtiğimiz yıl "Kökler" isimli ilk albümlerini yayınlayan **İstanbul Blues Kumpanyası**, festivalin tarihindeki ilk Türk grup. Repertuarlarında "Kökler" parçalarının yanısıra, yeni albümlerinden de şarkılar olacak. Anadolu-Asya geleneğinden ziyade, daha klasik bir blues çalacaklar... Be sene Antalya'yı da kapsamına alan festival, 7 Kasım'dan 25 Kasım'a kadar sürecek, Ankara'da başlayacak, Mersin'de bitecek. Konserler, Ankara (7-8-9 Kasım), İstanbul (12-13-14 Kasım), İzmir (17-18-19 Kasım) ve Mersin'de (24-25 Kasım) Hilton otelinde, Antalya'da (21-22 Kasım) Sheraton otelinde düzenlenecek.

[bar] ↓

Guitar Cafe Bar 251 98 32
Ayhan Işık Sok., no:21 Beyoğlu
Kaktüs 249 59 79
İmam Adnan Sok., no:4. Beyoğlu
Gramofon 293 07 86
Tünel Meydanı, no:3.
Gitanes
Sadri Alışık Sok. no:20 Beyoğlu
Club So 491 12 50
Turan Güneş Bulvarı, 274, Oran Yolu Ankara
Roxy 249 48 39
Aslanyatağı Sok. Taksim
Kemancı
Sıraselviler Cad. no:69.
Pandora 309 32 80
Gözcü Sok., no: 3 Anadolu Medeniyetleri Yanı Kale Ankara
Meis 1 293 99 73
Büyükparmakkapı Sok., no: 7/2 Beyoğlu
Meis 2 293 05 98
Mis sok. No 20 Beyoğlu
Andon 244 40 90
Sıraselviler Cad., no:89 Taksim
Caravan Rock Bar 243 42 47
Balık Pazarı, Sahne Sok., no: 19.
Bilsak 293 37 74
Sıraselviler Cad. Soğancı Sok. No. 7 Kat. 5 Cihangir
Saklıkent 419 52 52
Akay Cad. no. 25/A Küçükesat Ankara
Mavi 463 01 94
Cumhuriyet Bulvarı No: 206 Alsancak İzmir
Hayal Kahvesi 244 25 58
Büyükparmakkapı sok. No:19 Beyoğlu
Mojo 243 29 27
İstiklal Cad. Büyükparmakkapı Sok. No:26 Beyoğlu
Vivache 293 04 15
Meşelik Sok. No:26 Taksim
Eylül 257 11 09
1. Cadde No: 23 Arnavutköy
North Shield 466 12 66
Güvenlik Cad., no: 11 Aşağı Ayrancı Ankara
Dulcinea 245 10 71
Meşelik Sok. Taksim

Punta - Food'n'Roll Cafe Müziğin gündelik hayat içinde paylaşım ve dönüşüm imkanı bulduğu sahalar arttıkça, müzik de inkişaf ediyor. Üstelik, son yıllarda açılan bazı karakterli mekanlar, şehrin güzelliğini arttırdığı gibi, takılan insanın ruhuna da iyi geliyor. Bu mekanlardan biri Food'n'Roll Cafe. İzmir'de, Kıbrıs Şehitleri caddesinde. Üç katlı: Birinci katı fast food, ikinci kat bar, üçüncü kat –yaz ayları için– teras. Pazar günleri hariç her gün 11.00 ve 03.00 arası açık. Rock, caz, blues, r&b, pop-rock, acid-caz arasında dolaşan zevkli bir müzik seçkileri var. İzmir'de oturanlar ve İzmir'e yolu düşenler için...

LIQUID *Üst kat:* (Pazar ve pazartesi hariç) 21.00 - 06.00 arası açık. Acid-caz, alternatif rock, britpop, break beat, jungle, grunge, trip-hop. Çarşamba, perşembe, cuma, cumartesi günleri, değişmeli olarak **Kargo**, **Teoman**, **Şebnem Ferah**, **Özlem Tekin**, **Chantage**, **Athena**.
Alt kat: Çarşamba, perşembe, cuma, cumartesi geceleri, 23.00-10.00 arası açık. Groove, progressive house, Chicago, Detroit, Detroit techno. Ayda bir kez dışarıdan meşhur DJ'ler ve dans grupları. Hafta içi giriş ücretsiz, cuma-cumartesi 3 milyon TL.
Üst kat hits: 1. Narayan - Prodigy 2. Electrobank - Chemical Brothers 3. Loser - Beck 4. Creep - Radiohead 5. Wandering Stars - Portishead Alt kat hits: 1. Music Is Realigor - Only Promo 2. Cult Of Cremera - Hope and Dreams 3. Cashemere - Kashmerojourouso

[etkinlik] ↓

Metallica durumları

Başta "Master of Puppets" olmak üzere pek çok albümüyle kendisine iyi bir fan kitlesi edinen, "Load"la şahane bir satış grafiği yakalayan Metallica'nın yeni albümü "Re-Load" 17 Kasım'da piyasada. "Metalin içini boşaltanlar" klasmanına dahil eder misiniz bilinmez ama, Metallica metal'den gitgide el ayak çekiyor. Zaten davulcuları Lars Ulrich evvelden beri metal'den hazzetmezdi (bkz. Express). Albümden çıkan ilk single "The Memory Remains" adını taşıyor, James Hetfield'e kim eşlik ediyor tahmin edin: Marianne Faithful (fotoda Lars Ulrich'le görülüyor)... Albüm çıkmadan evvel, 14 Kasım gecesi Elmadağ'da, eski Andromeda, bugünkü Night Flight'ta bir Metallica / "Re-Load" partisi düzenlenecek. Partide bütün albümü baştan sona dinlemeniz mümkün. Ayrıca, Metallica CD'leri, tişörtleri, bira bardakları, kahve kupaları, çakmakları vs. kazanmanız mümkün. Eğer Harley Davidson'ın yapacağı çekilişi kazanırsanız, mayıs ayında Almanya'da yapılacak bir Metallica konserine de gidebilirsiniz. Parti 21.00'de, giriş bir teklik... Metallica sevenler gidecektir, Marianne Faithful için gidip şerefine bir bira içmek de mümkün...

[eğitim çalışması] ↓

Çıkartma nasıl hazırlanır?

Fanzinlerin en önemli özelliği olan "kendin pişin kendin ye" ahlakı içinde –kağıdın arkasına yapışkan sür, yapıştır gibi yöntemleri saymazsak– çıkartma iki yolla yapılır: 1. Çıkartma kağıtlarına çıkartma hazırlanması, 2. Çift taraflı yapışkanlı bantlara çıkartma hazırlanması.

Çıkartma kağıtları:
Kalite, fiyat, çeşit, boyut gibi fani olaylardan dolayı, üçe ayrılır:
Renkli çıkartma kağıtları: Bu kağıtlar, diğer çıkartma kağıtlarına göre oldukça pahalı ve küçüktür. Genelde fosforlu sarı, yeşil, turuncu gibi, toplumumuzda tuhaf karşılanan renklerdedir. Büyük kırtasiyelerde bulunur. (bkz. 2/5 BZ çıkartmaları)
Hakiki Türk malı çıkartma kağıtları: En ucuz ve boyut olarak en ekonomik kağıtlardır. Kalite ve kalınlık açısından, birkaç çeşittir. satın alırken, fotokopi makinasından geçebilecek kalınlıkta olmasına dikkat edin, anlamıyorsanız sorun. Cağaloğlu'nda bulunur. (btz. Yüzde Otuz, Yavşak çıkartmaları)
Gavur işi çıkartma kağıtları: Türk malı çıkartmalara göre, fiyat olarak biraz daha pahalı, boyut açısından da daha küçüktür. Fotokopi çekilirken pek "makinaya takılma" sorunu çıkarmazlar. Büyük kırtasiyelerde bulunur. (bkz. Mondo Trasho, Dış Mihrak çıkartmaları)
Bu kağıtların dışında parlak, yaldızlı, asetat çıkartma gibi zevke yönelik, "fantazi tarzı" bilumum çıkartma kağıtları da mevcuttur.
Çıkartma kağıdınızı satın aldıktan sonra (kağıdı katlamayın, buruşturmayın, makinaya takılır) yapmanız gereken, çıkartma yapmak istediklerinizi bir A4 kağıda (standart kağıt boyutu) yerleştirmeniz ve çıkartma kağıdına fotokopi çekebilecek, hem makina sahibi (vekili), hem de makina açısından sorun çıkarmayacak bir yer bulmanızdır. Çoğu yer, "makinadan geçmez", "makinayı bozar" der ve çekmez. Mal sahibinin (vekilinin) sorun çıkarmadığı bazı durumlarda da, makina sorun çıkartır. Kağıt, makinaya takılır. Toner (boya) kağıda çamur gibi yayılabilir, pul pul dökülebilir, silinebilir. (Masaüstü fotokopi makinaları çoğunlukla sorun çıkarır.)

Çıkartma kağıtları, çıkartma düşmanı "Karşı-çıkartmacı"ları çok uğraştırır, sökülseler bile, yapıştırıldıkları yüzeylerde mutlaka iz bırakırlar.

Çift taraflı yapışkanlı bantlar:
Bunlar, en zevkli, en ucuz ve en pratik çıkartma hazırlanabilen nimetlerdir. Farklı boyutlarda ve en ucuz bantları Karaköy'de bulabilirsiniz. (bkz. Eblek Hardcore çıkartmaları)
Yapmanız gereken, bantın bir tarafını açmak ve çıkartma olacak şeyi bantın üzerine yerleştirmenizdir. Bantların olumsuz yanı, makasınızın, falçatanızın (nazikçesi, maket bıçağınızın) çıkartma kesmek dışındaki tüm fonksiyonlarını yitirmesine neden olmasıdır. Ayrıca bantlar, yapıştırıldıkları yüzeylerden "karşı-çıkartmacı"lar tarafından iz bırakmadan kolaylıkla sökülebilir.
Evinizde çıkartma kağıdınız, bantınız, direklerde, levhalarda, vitrinlerde, duvarlarda, sivil laci ve potansiyel laci binek otolarda çıkartmanız eksik olmasın.
Fanzinlerle ve fanzin kültürüyle ilgili tüm pratik bilgilerin yer aldığı "Fanzinci El Kılavuzu"nu P.K. 67 (34711) Bakırköy-İstanbul adresinden, 250 bin TL karşılığı edinebilirsiniz.

Mao

[radyo] ↓

Radyovizyon 93.1 (Ankara)

Trip
Cumartesi 23.00-02.00
Hazırlayan: Utku
Sunan: Oğuz
Dub, hip-hop, drum'n'bass, trance...

Radyo C 106.5 (Ankara)

Radyo C Blues
Her gün 21.00-22.00

Doğuş FM 106.5 (İstanbul)

Katiller de Ağlar
Utku Uluer, Alper Yamak
Alternatif, indie vs.
Salı-Perşembe 22:00 - 24:00

Açık Radyo 94.9 (İstanbul)

PAZARTESİ
Arzın Merkezine Seyahat
Gökhan Akçura
20:00 - 21:00
Yıllar Boyunca Tango
Fehmi Akgün
21:00 - 22:00
Kanatlar ve Sözcükler
Akgün Akova
22:00 - 23:00
Modern Müzik
Nedim Tanyolaç
23:00 - 23:55

SALI
Aksi Nota
Kod Müzik
22:00 - 23:00
Hayalet Gemi
M. Gülsoy/E. Kocabıyık/N. Ökten
00:05 - 01:00

ÇARŞAMBA
Tuna'nın Beri Yanı
Muammer Ketencoğlu
13:30 - 14:00
Erkekler Kadınlar ve R&R
İ. Gözaydın/C. Sorguç/C. Cebenoyan
[Şehirlerarası rock seferi]
20:00 - 21:00

PERŞEMBE
Yaşayan Blues
Eyüp İblağ
20:00 - 21:00

Fotosentez
Roll
21:00 - 22:00

Elektirik
Murat Ertel
22:00 - 23:00
Cem - Session
Cem Çınlar
01:00 - 02:00

CUMA
Kapalı Devre
Müge Bütüner Uluğ
[Parti müzikleri]
21:00 - 22:00
Öbür Dünya
Ahmet Uluğ
[Reggae, hip-hop, dub, rai, funk...]
22:00 - 23:00

CUMARTESİ
Sandıktaki Sesler
Ariana Ferentinou
[Anadolu'da Rum müziği]
15:00 - 16:00
High Times
O. Osman/Ras Memo/Ras Mehmet
[Reggae] 19:00 - 20:00
Gilles Peterson "World Wide"
Gilles Peterson
[Caz, acid caz, drum&bass, latin]
22:00 - 00:00
Satmayan Plaklar
Cemal Mutlu
[Başta Zappa olmak üzere tüm uçlar]
00:00 - 03:00
Dansöz
Altuğ Dilli
[Techno, drum&bass ve ötesi]
01:00 - 04:00

PAZAR
Dünya Müziği Coğrafyası
Feza Tansuğ
17:00 - 18:00
Murat Belge'nin Gizli Müzikli Tarihi
Murat Belge
19:00 - 20:00

Kent FM 101.1 (İstanbul)

1. **Rolling Stones** Anybody Seen My Baby
2. **OMC** I Love L.A.
3. **Paul Weller** Friday Street
4. **Oasis** Stand By Me
5. **Chicago** The Only One
6. **Mike Scott** Love Anyway
7. **Chumbawamba** Tubthumping
8. **Joe Cocker** N'Oubliez jamais
9. **John Fogerty** Blueboy
10. **The Brand New Heavies** You've Got A Friend

PAZARTESİ
Gece ve Müzik
Tarkan Teğmen
22:00 - 01:00
Arasıra bizi kızdırsa da hemen Bob Dylan'ın yeni albümünden bir şarkı attıraraktan gönlümüzü almasını bilen, mikrofonda şen kahkahalar atan, değişik yapılı bir arkadaş.

[mecmua] ↓

Musiki
Türk sanat müziğine ulaşmak, habire bu kategori altında toplanan plak çıktığına göre piyasaya, kolay gibi görünüyor. Ama, birçok musikişinasa göre, ne o plaklar sanat müziği (olsa olsa pop-fantazi), ne de bu müziğe ulaşmak o kadar kolay. Eski namlı icraların ve icracıların çoğunun kaydı elde yok, olsa da yasal bantlarda satışa sunuluyor değil çoğu. Radyo-televizyon ya da konserler derseniz, hemen hiçbir icra "gönül doyurmuyor" artık. Hemen her sanatın, meramını aktarmak için "söz"e, dolayısıyla "yazı"ya ihtiyacı var, musiki mevzubahis olunca, değil periyodik bir mevkuteyi, adamakıllı kitap bilmek bile zor. Böyle diyoruz ama, meğer bir dergi çıkarmış da haberimiz yokmuş. Derginin adı Musiki, yaşı elli (rakamla 50). Bunca senedir niye haberimiz yok derseniz, çeşitli abonelere posta yoluyla gönderilirmiş, "gizli" bir dağıtım ağı varmış. Dergide yayınlanan notaların sayısı 1.000'i, makale, biyografi, belge, inceleme ve araştırma yazılarının sayısı ise 5.000'i bulmuş. Editörün notuna göre, "tam yarım asırdır bu ülkede bir 'adam', adeta, bir ipekböceğinin sabrını ve çilesini bütün hücrelerinde yaşayarak sessiz ve derinden didindi durdu". Bu "adam", Etem Ruhi Üngör. Dergi çıkarmanın ne kadar zor olduğu düşünülürse, bu işi bunca senedir tek başına omuzlayan Üngör'ü takdir etmemek ne mümkün! Musiki'nin kurucusu, Hüseyin Sadettin Arel. Şu şahane söz de ona ait: "Türk musikisinin bugünkü tecelliyatına değil, tâbir caizse istikbaldeki hayaline meftunum." Musiki dergisi, 50. yılında geniş bir dağıtım ağıyla piyasaya çıkmış bulunuyor. Evvelki sayılarına ulaşmanız belki çok zor ama, bundan sonra alıp biriktirseniz bile, ciddi bir musiki ansiklopedisine kavuşacağınız kesin. Musiki'yi de, musikiyi de ihmal etmeyin.

[mektep] ↓

Ruhi Su Kültür Merkezi Dinleyici Okulu
Müzik kursları, okulları deyince, aklımıza hemen enstrüman, şan, dans vs. dersleri geliyor. Halbuki, müziği üretmek kadar, üretileni hazmetmek de önemli. Hele müziğin bir fast-food'a dönüştüğü, insanların vaktini, fikrini almamak üzere üretildiği günümüzde, iyi bir müzik kulağının ne kadar önem kazandığı aşikar. Ruhi Su Kültür Merkezi, böyle bir eksik hissetmiş olacak ki, dinlediğimiz müziklerin kültürel, teknik vs. referanslarını açımlayan bir kurslar dizisi tertip etmiş. Birinci dönem çalışma programında 20. Yüzyıl Keman Okulları, Vokal Müzik Tarihi, Tarihsel Gelişimi ve Yorum Örnekleriyle Barok Müzik, Başlangıcından Bugüne Caz, Türk Halk Müziği Bilgileri gibi başlıklar var. Dersler kasım ayının ikinci haftasında başlıyor. Bir çalışma dönemi toplam 12 desten oluşuyor. Öğrencilere %50 indirim yapılıyor. Ayrıntılar için (Ayhan Işık Sok., no.34, Özverim Apt, kat 2 Beyoğlu) adresine gidebilirsiniz veya 245 40 32 - 245 83 96 no'lu telefonları arayabilirsiniz.

[merkez] ↓

Borusan Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi özelinde Beyoğlu, tarihinin belki de en güzel zamanlarını son yıllarda yaşıyor, en azından bunun sinyallerini veriyor. Kültür-sanat meseleleriyle iç içe geçmiş bir İstiklal var artık. Yayınevleri bir bir buraya taşınıyor, vakıflar, sanat galerileri burada açılıyor, kitapçı-plakçıdan geçilmiyor. Hayli zamandır sanata ve kültürel faaliyetlere desteğiyle dikkat çeken Borusan'ın Kültür Sanat Merkezi de geçtiğimiz günlerde açıldı. 421 numaralı binanın dışarıdan çok şık bir görünümü var, içi de, içerideki etkinlikler de güzel. 150 m^2'lik bir alana yayılan sanat galerisinin ilk "tema"sı, "Aynılık ve Aynılık - Gelenekten Postmoderne Sanat Yapıtlarına Bir Bakış". Müzik kütüphanesinde internet, CD Rom imkanından Klasik Batı Müziği, Türk Sanat Müziği ve caz dallarında neredeyse aradığınız bütün kitaplar, notalar, plaklar mevcut. 50 kişilik konferans-dinleti salonunda konferanslar, söyleşiler, seminerler düzenlenecek, resitaller ve dinletiler izlenecek. Borusan Kültür Sanat Merkezi azımsanmayacak imkanlar sunuyor, uğrayın...

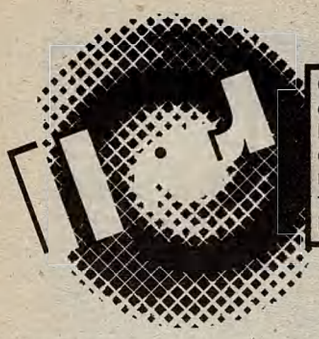

Geçenlerde Sezen Cumhur, dostlarına, arkadaşlarına bir parti vermişti. Sezen'in hediyeye çok değer verdiğini bilen yakınları partiye gelirken beraberlerinde çam sakızı, çoban armağanı kabilinden birer hediye getirmişlerdi. Hediyelerden biri çok manalıydı ve ünlü şarkı sözü yazarımız hediyeyi görünce çılgına döndü. Kaşları çatıldı, suratı asıldı, "Getirecek başka bir şey bulamadın mı?" deyiverdi. Önal'a getirilen hediye bir Türkçe Sözlük'tü. Sezen'in kızdığını görünce yakın dostu onu yatıştırmak için şöyle söyledi: "Sezen'ciğim, ne kızıyorsun? Nasıl olsa açıp bakmazsın. Baksan bile Sezence'ye o kadar alışmışsın ki, manasını kavrayamazsın!" ***Ses dergisi***, 1968

Neden silahlar konuşuyor? İnsanlar konuşmasını bilmiyor mu? **İBRAHİM TATLISES**

26 Kasım, Pastırma yazı sona eriyor

Kıskanç bayanlar! Kocanıza Eros iççamasırı giydirmeyiniz!

Melek misin a sevdiğim yeşil donlar giyersin?

Homogenic
BJÖRK

(PolyGram / Raks)

"Debut" ve "Post"un ardından Björk'ün üçüncü albümü (arada, bir de remikslerden oluşan "Telegram" var) "Homogenic" piyasaya çıktı. 1997 yılının Björk'ü söz konusu olduğunda, Sugarcubes safhasını artık rafa kaldırmak ve "Debut"la başlayan solo dönemini nirengi noktası olarak almak gerekiyor... Björk tekno dünyasına yepyeni bir renk getirmişti. Pop dozu her zaman göz önünde tutulan, Björk'ün aynı anda çocuksu, meleksi ve şehvetli sesiyle doruklara çıkan, arkada ise özenli ve teknonun (ve elbette popun) pek de alışık olmadığı klasik enstrümanlara da bolca yer veren şarkılar... "Post" da aşağı yukarı aynı üslubu devam ettiriyordu. Björk'ün o acayip sesi sayesinde mood'lar arasında bluz değiştirir gibi dolaşması Björk müziğinin alamet-i farikası olacaktı neredeyse...

Neredeyse... Ama Björk "Homogenic" albümüyle beklenmedik bir iş yaptı. Tekno sanatçılarının iyi prim yaptığı, teknonun hızla mainstream'e dahil olduğu bir zamanda, o mainstream'in iki adım dışına çıktı, mainstream'deki geleneklerden yardım almadan farklı bir rolde karar kıldı (tabii bu sadece "Homogenic" albümüyle sınırlı bir rol de olabilir; şimdiden, hele Björk söz konusuysa bunu bilmek mümkün değil). "Homogenic" albümünde Björk, Buzlar Kraliçeliğine soyunmuş. Memleketi İzlanda'dan (ya da genel olarak Kuzey'den) beslenen bir albüm kotarmış. Kaynak İzlanda olunca, dünyanın o yörelerinde üretilen kültürle muhatap olmamış bizim gibi kulaklar için bu müziğin aşırı yabancı kaçtığı söylenebilir, ama İzlanda kültürüyle İzlandalılar dışında kim muhatap oluyor ki? (Benim bulabildiğim en yakın referans kaynağı Ibsen. Kuzeylilere özgü hissiyat için şöyle diyor: "Kuzey'de evler birbirinden uzak inşa edilmiştir. Kış çöktüğünde aylarca bir tek insan yüzü görmeden yaşayabilirsiniz. Tek yapabileceğiniz kendi içinize gömülmektir.") Dolayısıyla Björk'ün "Homogenic" albümünde sunduğu yabancılık tüm dinleyiciler için aynı uzaklıkta. Bu albümü sıfırdan başlayarak dinlemek gerekiyor. Yani emek isteyen bir albüm. Yine de "Homogenic" albümüne girebilmek için bazı tüyolar vermek mümkün.

"Homogenic" ile birlikte Björk teknoda Şantöz dönemini başlatıyor. Daha önce denenmemiş bir şeydi bu. Björk için zamanında yapılan yorumlardan biri "faks makinelerinin cızırtısına eşlik edebilen kadın"dı. Az yetenek değil! Faks makineleriyle olan bu uyumu yüzünden, teknoya şantözlüğü taşımak için biçilmiş kaftan Björk. Kimi zaman mırıldanıyor, kimi zaman hırlıyor, çoğu zaman fısıldıyor, çokça iç geçiriyor... Sanki geceyarısından sonra yatakta yanınıza uzanmış, kendi kendine şarkılar uyduruyor. Mekân böyle olunca, şehvetinden de bir şey kaybetmiyor elbette. Ortaya çıkan şarkılar pop şarkıları ya da dans şarkıları değil kesinlikle. Şantöz tavrının egemenliğinde, önceki iki albümündeki enstrüman kalabalığının yerine, minimal, genelde süsleme amacıyla kullanılan enstrümanların (keman, viyola...) merkeze taşındığı alçak sesli şarkılar... Yine de teknoyla olan bağlarını koparmış değil. Ancak teknonun ortak kanalı sayılan hip-hop'un yerine, memleketinin neredeyse etnik denebilecek (ne de olsa mainstream'in dışındaki her müzik 'etnik') müziklerini kaynak olarak seçmiş bu sefer. Siyah teknocular Güneye indikçe o Kuzeye çıkıyor. "Homogenic" albümü için, DJ ve müzikolog Asa, Björk'e İzlanda müziğine dair geniş bir araştırma sunmuş. Bütün bu etkiler işin içine karışınca, "Homogenic", Kuzeyli bir teknonun olup olamayacağına dair bir iddiaya dönüşüyor. 'Olmuş' ya da 'olmamış' demek elbette dinleyene kalıyor. Ama cesur, hatta tüm müzik dünyasına incelikli bir 'siktir' çeken bir iddia olduğu kesin...

Gözünüz korktu, değil mi? Yine de, "Björk'ün sesi nereye giderse gitsin, takip ederim" diyenlerdenseniz, elinizde önemli bir kozunuz var demektir. Rest çekin, risk alın, tüm zorlukları aştıktan sonra derin bir soluk alıp "hayatta bir iş başardım, 'Homogenic'i sevdim" diyebilirsiniz. ***O.G.***

Bridges To Babylon
ROLLING STONES

(Virgin / Kent)

Rock tarihinin dokuz canlı grubu Rolling Stones, herhangi bir insanoğlunu yıpratıp yok edebilecek her türlü madde, ruh hali ve onca yıla rağmen hâlâ yuvarlanıyor. Dahası, gayet hızlı yuvarlanabiliyor. Her yıl albüm yapabilmek, elli küsur yaşında olup da sahnede üç saat kalabilmek için kalabilmek için galiba bir "rolling stone" olmak gerekiyor. Virgin Records'dan çıkan son albüm "Bridges To Babylon", 1989 yılında hayata dönen Rolling Stones'un yeni yüzyıla hazırlanmaya niyetli olduğunun bir kanıtı. Stones, 1984 tarihli "Dirty Work" kepazeliğini takiben "Steel Wheels" ile "Beggars Banquet" misali bir toparlanma sürecine girdiğini belli etmişti. Gerçi parçalar biraz garip kaydedilmişti ve miksler kanımca başarısızdı ama, onu takip eden "Voodoo Lounge" ile bizi gene tufaya düşürdüler. Taşsurat Bill Wyman'ın kendini müzikten emekli etme kararı ile rock tarihinin en iyi bir-iki ritm seksiyonundan biri olan Watts-Wyman ikilisi de böylece tarihe karışıyordu. "Voodoo Lounge" ile 90'ların müzik çizgisine yakın durmayı beceren Stones, bence son on yılın "Exile On Main Street"ini üretti. Eh, zaten hepimiz de yeni bir "Exile" beklemiyor muyduk sabırsızlıkla? Hangi Stonessever "Love Is Strong" ile gurur duymadı, içi rahat etmedi? 1995 tarihli soundcheck'lerde ve yollarda kaydedilen mükemmel "Stripped" ile gene gurur duyduk. Başkası olsa, bu formatta bir albüm yapsa, "şişirmişler" derdik. Ama dedirtmediler: Bob Dylan'a teşekkür parçası "Like A Rolling Stone" (Jagger bu parçanın onlar için yazılmış olduğu fikrinde ısrar ediyor), "Exile On Main Street" ve "Let It Bleed"den seçilmiş blues ve soul parçalarının taze akustik versiyonları ile bizi mest ettiler. Şimdi "Bridges To Babylon" zamanı. Hem, ünlü "dil" gene meydanda. Yalanmaya hazırız! Prodüktör ve bas adamı Don Was, bu albümü "Voodoo Lounge"ın devamı olarak nitelendiriyor. Keef ise gene sınırları zorladıklarını, provokatif ve nefret edilme ihtimalini taşıyan bir albüm yaptıklarını belirtiyor. Jagger ise, en güzel şarkılarının bu albümde yer aldığını iddia ediyor. Charlie Watts ise davul çalıyor... Don Was, 13 parçanın 10'unda masabaşı yapmış. Beck ve Beastie Boys'un kimyagerleri Dust Biraderler ise "Saint Of Me" ile "Might As Well Get Juiced"da marifetlerini sergilemişler. Watts ise hepsiyle çok rahat etmiş... Wyman'ın yerini ise Me'Shell N'degeocello, Bernard Fowler, Jeff Sarli, Jamie Muhoberac, Blondie Chaplin, Danny Saber, önceki adam Daryll Jones, Doug Wimbish doldurmuş. Ben en çok "Low Down"daki Blondie Chaplin'in bas line'larını sevdim. Albümde Ronnie ve Keef'in yanısıra Keef'in grubundan değerli gitarist Waddy Watchell da gitar çalıyor. Bence gitarlar çok karmaşa yaratıyor. Keef, nerdeyse hiç solo almıyor. Güvenilir davulcu Jim Keltner ise perküsyonlardan sorumlu adam rolünde parlak bir performans gösteriyor. Joe Sublett (saksofon), Billy Preston (tuşlu çalgılar), Benmont Tench (Tom Petty ekürisinden; tuşlu çalgılar) ve Wayne Shorter (saksofon), albümün ünlü konukları. Herkes rol ve enstrüman değiştiriyor. "Bu sebeple Los Angeles'ı tercih ettik. Her şeyi denemek istiyorduk. Arkadaşlar ve aile albümü olsun istedik" diye izah ediyor durumu koordinatör Don Was. Albümde 90'ların Stones konsepti gene geçerli. "Too Tight" ve "Low Down" ile rock'n'roll geleneği, "Already Over Me" ile country merakı devam ediyor. Jagger'ın armonikasıyla Temptations'a göndermeler yaptığı "Out Of Control" ve Keef'in reggae'si "You Don't Have To Mean It" çizgiyi çekiyor. Stones zaten izahati koyuyor: "Alemler gezinirken / Biz bir çizgi tutturduk." ***S.K.***

50→

Ocak başı yarıldı/ Köylü kızı Ali'ye darıldı/ Darılırsa darılsın/ Gelsin bana sarılsın *(Yöre: Çameli/Anonim)*

Bir arkadaş anlattı. Askerken Kayserili bir erle tanışmış, çocuğun adı soyadı Duran Duran'mış.

Muallimler yalnız ders vermekle değil, mektebin terbiyevi işlerini ifa etmekle de mükelleftirler.

27 Kasım, Ağaçlara su yürüme zamanı

ikikereikidört

Seyircilerimi alıp incelediğim zaman, pırıl pırıl gençler, kızlar, erkekler, nişanlılar, yaşlılar, gençler filan... Başka nitelikte insanlar onlar. Ben seyircimden çok memnunum. Onlar geldiği zaman en ufak bir olay çıkmıyor. O sol örgütler filan beni dinlemiyor artık. **ZÜLFÜ LİVANELİ**

Ve Conan adamın kafasını olgun bir kavun gibi ikiye ayırdı.

İnce bağırsakla kalın bağırsağın birleştiği yere apandis denir. Apandisin iltahaplanmasına apandisit adı verilir. Bu durumda derhal doktora başvurulmalıdır.

30 Kasım, Ülker dönümü fırtınası

Time Out Of Mind

BOB DYLAN

(Sony Türkiye)

"Time Out Of Mind", 1990'dan bu yana ilk özgün Bob Dylan albümü. En son "Under The Red Sky"da sözü ve müziği kendisine ait şarkıları dinlemiştik. Orada Slash'den George Harrison'a, Elton John'dan Steve Ray Vaughan'a pek çok misafir sanatçı ile beraber, yer yer ağızda kekremsi bir tat bırakan, yer yer lezzetinden yenmeyen rock and roll havaları ile haşır neşir olmuştuk. Aklımız, 1960 ile 70 ortasına takılı kalmamak koşuluyla, biraz da karışmıştı sanki. Oysa "Under The Red Sky", çıktığı dönem için eski günleri yad eden çok hoş bir flash-back idi ve asla hak ettiği beğeniyi kazanamamıştı. Ardından kendisinin defterinin dürüldüğü otuzuncu yılını kutlama konseri (1993), az bilinen folk ve blues şarkılarının yorumlarının yer aldığı "Good As I Been To You" (1992) ve "World Gone Wrong" (1993) albümleriyle biraz da köşesine çekilmiş bir ozan kimliğine bürünmüştü. Arada çıkan toplama albümlere kimse pek yüz vermemişti. Son olarak "MTV Unplugged" (1995) konseriyle eski şarkılarını yorumlamış, adeta onları biraz da hafife alır gibi bir havaya bürünmüştü. Bu arada Dylan'ın artık yeni şarkı yazmadığı yönünde dedikodular da almış yürümüştü. Üstüne üstlük bir de hiç hesapta olmayan akciğer ve kalp rahatsızlığı 97 yazını zehir edince ve iyileşir iyileşmez Papa tarafından onurlandırılınca, herkes bir fikir yürütmeye başlamıştı. Hatta o kadar ileri gidilmişti ki, Nobel edebiyat ödülüne bile aday gösterilmişti (neyse, bu ayrı konu).

Derken 1997 ilkbaharında Fransız Kanadalısı yapımcı ve müzisyen Daniel Lanois ile ilgili bir araştırma sırasında, yeni Bob Dylan albümünün kayıt oturumlarına ilişkin bazı bilgiler edinmiş ve Roll sütunlarında sizlere aktarmıştım. "Time Out Of Mind" albümünde yine birlikteler. Lanois, yapımcılığını usta gitarlarıyla da bütünleştirerek, aynı zamanda başarılı bir "session" adamı olduğunu pek çok kez kanıtlamış bir müzisyen. Dylan ve Lanois'nın tanışıklığı yaklaşık on yıl öncesine dayanıyor: "Oh Mercy" (1989). İlk kez oradadır ki Dylan müziğinde kanallar arasında bir yapımcının belirgin imzasını görmüştük. Lanois ki, U2 gibi bir grubu gitarından şanına restore ederek müzik aleminin bir numarasına oturtmuş, Emmylou Harris'i geri kazandırmış, Robbie Robertson'a (The Band) suni teneffüs yaptırmış bir yapımcı olarak, ikinci kez bir Dylan albümüne imzasını atması kaçınılmazdı. Üstelik az önce sıraladığım grup ve kişilerin tümünün tarih içinde Dylan ile birkaç kez beraber çalışmış olması, bu birlikteliğin yanlış bir karar olmadığı konusunda önüne geçilmez önyargıları da birlikte getirmekte.

Gelelim "Time Out Of Mind"ın genel havasına. "Time Out Of Mind" kesinlikle Bob Dylan için yeni bir albüm değil. Albümün geneline hakim olan blues ve rhythm and blues havası, aslında onun için daha önceden keşfedilmemiş müzeler ve gezilmemiş diyarlar değil. Bildiğiniz gibi Dylan'ın müzik yaşantısına başlangıcı, bir blues müzisyeni olarak tetiklenmişti. Son yıllarda yaptığı en hoş yorumlardan biri ünlü şarkı yazarı Doc Pomus'a saygı albümündeki (1995) "Boogie Woogie Country Girl" şarkısında, Dylan'ın rhythm and blues köklerini bir kez daha hatırlamıştık. Her ne kadar çoğunluk tarafından yalnızca bir folk şarkıcısı olarak tanınsa da, sanılanın aksine, Bob Dylan müziğinde blues ve rhythm and blues etkisi her zaman için baskın olmuştur. "Highway 61 Revisited" (1965), "Blonde On Blonde" (1966) bunun ilk örnekleri gibi görülse de, 1961 tarihli ve kendi adını taşıyan ilk albümünde bile bu hava açıkça sezinlenir. Dylan'ın blues müziğine getirdiği esas yorum, bir yandan blues kalıplarını ve dizilişini yer yer değiştirmesi ve şarkı sözü anlayışına getirdiği yenilikte yatmaktadır. Dylan için müziğin bir tek gitar eşliğinde veya kalabalık bir band ile yapılması arasında, şarkının kompozisyonu açısından yapısal bir farklılık yoktur. Her ne kadar kendi şarkılarını zaman zaman belirgin olarak farklı yorumlasa da, aynı özü hep hissederiz. İşte bu kez "Time Out Of Mind"da da alışageldiğimiz blues havalarını Dylan'ın içsel dışavurumuyla bezenmiş olarak izliyoruz. Albümün geneline hakim olan Daniel Lanois gitarları, Dylan tarzı blues ile kaynaşmış durumda. Her ikisinin de imzaları zaman zaman örtüşmekte, zaman zaman tezatlar yaratmakta. 11 şarkılık albümün açılış şarkısı "Love Sick" adlı reggae'de bunu açıkça görüyoruz. Lanois, gitarlarında kullanmayı pek sevdiği chorus efektini Dylan'ın sesine de eklemiş, Dylan ise reggae müziğinde alışılagelmiş anlayışın dışına çıkarak back beat üzerine söylüyor. "Man In The Black Coat" havasında, "Oh Mercy"den arta kalmışçasına başlayan şarkı, daha sonra kendine özgü bir sallan yuvarlana dönüşüyor. Sonuçta çok çarpıcı bir başlangıç. İkinci şarkı "Dirt Road Blues" adlı rockabilly, o fıkır fıkır yürüyüşüyle Dylan'ı o en sevdiğim blues günlerine geri döndürüyor (beni de tabii). "Million Miles", biraz da Tom Waits havasında melankolik bir şarkı; "ben bu filmi görmüştüm, hoş filmdi, ama adı neydi, konusu nasıldı" dedirten türden. "Cold Irons Bound", girişinden bitişine usta işi, adeta "What Was It You Wanted" havalarında sıkı bir Dylanesk blues. "To Make You Feel My Love", albümün yüzakı bir balad; ne yazık ki Dylan hiçbir şarkıya reva görmediği kadar vurgusuz, tekdüze ve ruhsuz söyleyişiyle tadına varmamızı engelliyor (Billy Joel'in yorumunu dinlememiz öneriliyor; Web sitesinin yalancısıyım). "Time Out Of Mind", umulmadık ve beklenmedik biçimde on yedi (evet 17) dakikalık "Highlands" ile kapanıyor. 17 dakikalık, Aberdeen'den başlayıp Boston'a uzanan, ama kalbini İskoçya'dan geri getiremeyen, geri dönüşlerdeki kıvraklığının yanında, yer yer ortalama bir anlatımın ötesine geçmeyi amaçlamayan bir bilinç akışı. Dylan'ın uzayıp giden baladlarına alışkın olanlar için zevkle dinlenecek klasik blues formatında bir şarkı; tipik Lanois gitarlarıyla bezenmiş, ancak yer yer giriş çıkışlar dışında herhangi bir solo veya bridge bölümü yok. Geçtiğimiz yaz Dylan, bu yorumun aslında şarkının kısaltılmış hali olduğunu söylemişti... Biraz da müzisyenlerden ve alet edevattan söz etmeden geçmeyelim. Kayıt ortamındaki derinlik hemen tüm şarkılarda hakim; yer yer canlı kayıt havasını soluyoruz. Ortamın akustiği Lanois gibi bir deha tarafından başarıyla kullanılmış. Tüm rock and roll aleminin ve tüm zamanların konuğu Jim Keltner, çoğu zaman olduğu gibi yine davulda (albümdeki dört davulcudan biri). Ülkemizi geçen yıl John Hammond (Jr.) ile birlikte ziyaret eden Duke Robillard gibi emektar bir blues gitaristinin Lanois'nın dobrosu ile sürekli diyalogları dikkati çekmekte. Hammond B3 sesini özleyenler için bulunmaz ders notları ve yer yer Rhodes elektro piyano dolguları içeren "Time Out Of Mind", ilk andan itibaren şarkılarından çok sesörgüsü ile öne çıkan bir Dylan albümü olarak kulaklarımızda biçimleniyor. Akılda kalıcı şarkıların azlığı dikkati çekiyor (ne yazık ki). Asla bir "Stuck Inside Of Mobile With The Memphis Blues Again" ayarında şarkı aramayın, ancak yine de yılların deneyimiyle albümün tümü rahat dinlenebilir şarkılardan oluşuyor; gerisi artık unuttuğumuz bir içtenlik, ilginç sözcük oyunları ve baştan sona hüzün, hüzün, hüzün... İlk kez Bob Dylan'la "Time Out Of Mind" sayesinde tanışıp da tadına varacaklara eski albümlerini de dinlemelerini öneririm. Böylelikle usta bir Blues And Roll emekçisini de geri kazanmış olacaklar. **G.B.**

1 Aralık, Soğuklar başlıyor

Herkes benim kadar kesin konuşma hakkına ve fiziğine sahip; çünkü insan. **ÇELİK**

Benim korktuceğim de sırat köprüsü/ Geçemeyip de kalışıma yanarım (Anonim)

Gecikmeli özür. İki sayı evvel yanda kalan William S. Burroughs cümlesinin tamamını yayınlıyoruz: "Canlı"yi yazdığım sıralarda, "Queer" tarafından yazılmakta olduğumu hissettim."

Kurosowa sette güneş gözlükleri takarmış. Sebebi, gözlerini korumak filan değil, en sevdiği yönetmen John Ford'a benzemekmiş.

Ben ne camiye yararım, ne havraya!/Bir başka hamur benimki, başka maya./Yoksul gavur, çirkin orospu gibiyim:/Ne din umurumda, ne cennet, ne dünya! ◆ ÖMER HAYYAM

Urban Hymns
THE VERVE
(EMI / Kent)

Sonunda Verve "döndü". Hem de görkemli bir albümle. Albümün ilk hiti "Bitter Sweet Symphony"yi izlemeyen yoktur herhalde; Richard Ashcroft'un yarı duyarsız, yarı öfkeli bir edayla insanlara çarpa çarpa yürüdüğü, yine maviliklere bürünmüş klibini. Bu şarkıyı ilk duyduğumuzda, bildiğimiz fırtınalı Verve sound'una hiç benzemediğini farketmiştik. Müziğin Keith Richards/Mick Jagger destekli olduğunu öğrenince, Rolling Stones çizgisine de pek oturtamadık. Hepsinden farklı bir şey çıkmıştı ortaya.

İlk albüm "A Storm In Heaven"dan "Urban Hymns"e yalnızca dört yıl geçti. Verve'ün bu süreye sığdırdığı (biri toplama) üç albüm, bir dağılma, bir de birleşme var. Grubun esas adamı R. Ashcroft, ikinci albüm "Northern Soul"dan sonra, gitarist Nick McCabe ile uyuşmazlık yüzünden dağıldıklarını duyurmuştu. Pek aşina olduğumuz bu durumun üzerine bir süre dağınık kalmışlar, yine alışık olduğumuz üzere dayanamayıp yeniden birleşmişlerdi. Fakat artık daha kararlı bir Verve görüntüsü vardı karşımızda. Kimyevi maddelerin yoğun tesiriyle yapılmış "A Storm In Heaven"ın esrikliğinden "Urban Hymns"in keskinliğine hayli yol katetmişlerdi. Gerçi yine dipte esriklik sürüyordu ama –beyanatlarına göre– artık kimyevi maddeler almadan yapıyorlardı bunu. Verve için önemli bir gelişme tabii ki. Bir diğer yenilikse, ünlü plak şirketi Verve ile mahkemelik olup isimlerinin başına "The" koymak zorunda kalmaları oldu. "The" Verve'ün 76 dakikalık "kent ilahileri", inceltilmiş yaylıların hakim olduğu "Bitter Sweet Symphony" ile açılıyor. (Yaylılar, Rolling Stones'un "The Last Time" şarkısının orkestra yorumundan sample.) Bu yumuşak girişin ardından, iç burkucu "Sonnet" geliyor. R. Ashcroft, olağan depresif vokalinin dışına taşıyor artık. Albümde daha "Catching The Butterfly" ve "Lucky Man" gibi garip seslerle bezeli epey iç burkucu beste var. Bu sesler kimi zaman noise gruplarını, kimi zaman da Can'deki efektleri çağrıştırıyor. Albümün ikinci gözdesi, "The Drugs Don't Work". Ruh halini yansıtan vokali, yine yer yer öfkeli Ashcroft'un; fakat artık damar kabartmanın ötesinde şeylerden, uyuşturucuların işe yaramayacağından söz ediyor. Bu, nasihatten ziyade bir "itiraf" aslında: "Bir kez hayatının en dibini boyladığında, neyin önemli olduğunu anlıyorsun..." Nick McCabe'e gelince, eski sürükleyiciliği biraz dizginlenmişse de, hâlâ beyin kıvrımlarını titreten bir gitar tınısı var. Ama zihni bulandırmıyor. Aksine, her şey daha da netleşiyor. Grubun diğer Brit gitar-band'lerinin ifade tarzından hayli uzaklarda olduğu açık. Hatta Oasis ve avanesinin olamadığı yerde yükseldikleri rahatça söylenebilir. (Bu arada, Oasis tayfası ile dostane ilişki içindeki Verve'ün nasıl olup da kendi dinleyicisini bile adam yerine koymayan böyle bir grupla yakınlaştığını hâlâ kavrayabilmiş değiliz.)

Albümün akışına kapıldığımızda, hep belirli bir sınıra kadar yükselip çekiliyormuş gibi gelen bir tempo var. Kontrollü ve insanı akord eden bir tempo. Verve, kentlerin iç dünyalara yansıyan karmaşasından huzuru kaçan, öte yandan onsuz kalmayı da gözü yemeyenlerin ruh haline tercüman oluyor "Urban Hymns"de. Üstelik her zamankinden daha oturaklı ve hakikatlere daha vakıf bir halde. Ancak endişe etmenize gerek yok, henüz durulmuş değiller. **G.P.**

Low Estate
SIXTEEN HORSEPOWER
(PolyGram / Raks)

Hiç kuşkusuz yılın en "iç"ten albümü "Low Estate"... İç yakıcı, içe dokunan, iç burkan, içe dönük ve "iç"e ilişkin her ne sıfat varsa sonuna kadar hak eden bir albüm. İnsanın gözlerini kendine çevirdiğinde karşılaşacağı kırılma noktasında öylece duruyor. Yıldırım çarparak ölenlerin aydınlatıcılığında bir müzik icra etmekte Sixteen Horsepower, kendini yok eden, suskun ve parıltılı... Akrabaları sayılabilecek Smog, Palace Music ve Sparklehorse'la beraber anılmaları boşuna değil. Her biri diğerinden farklı bir yüzü yansıtsa da, esasında aynı "öz"e sahip müzikler bunlar. Amerika diye bir yer olmadığını, bütün olup bitenlerin geçmişin hatırlanması üzerine kurulduğunu söylüyorlar bize. Sixteen Horsepower da diğerleri gibi "yeni country", "modern bluegrass" gibi tanımlamalara sıkıştırılmaya çalışılsa da, bunlardan öte bir müzik gerçekleştirmekte. Araştırılırsa, muhakkak ki hangi kültürlerle, hangi köklerle bağları olduğu da ortaya çıkarılabilir. Ama ben onları 70'lerin kayıp topluluğu –Perihan Mağden'in takıntısı (bkz. Roll 12)– Cockney Rebel'ın ruhdaşı olarak algıladım. Lümpen asilerle antonların yakınlığına benzer bir şey söz konusu burada... Solist David Eugene Edwards'ın sesi –ki grubun "çok şey"i– Steve Harley'den beri duyduğum en yakıcı ses. Albüm, bu sesin bizi alıp sürüklediği dehlizlerden oluşuyor bir anlamda. Bu dehlizlerin en derinleri "Golden Rope", "Low Estate", –ne yazık ki diskinde sözleri yer almayan– "The Denver Grab"... Ama açılıştaki "Brimstone Rock", "Coal Black Horses", "Pure Clob Road", "For Heavans's Sake" ve "Sac Of Religion" da özellikle dikkat edilmesi gereken işaretler... Onları okumadan yolumuzu bulmamız bir hayli zor. Albümün prodüktörlüğünü Polly Jean Harvey'nin rol ve yol arkadaşı John Parish'in üstlenmiş olması da bize bu labirentte önemli ipuçları sunuyor. Aslında tüm gerçek sanatçılar –çünkü bir de "gibi"ler var– bize aynı şeyden söz ediyorlar galiba. Bu nedenle, aynı yerlerden yola çıksalar da, sık sık yolları kesişiyor. Biz de burada durup onların yolculuklarını seyrederken gördüğümüz, keşfettiğimiz "yosun tutan tüfeğimiz"le başbaşa kalıveriyoruz... "Low Estate", hiç kuşkusuz, yılın en "içten" albümü... **A.A.**

Further
GENEVA
(Sony Türkiye)

Brit-pop'un mantar gibi biten topluluklarından biri daha. Bu kez The Smiths kanadından bir taarruzla karşı karşıyayız. Ama bu, biraz mantar suyunun suyuna tirit olmuş. Bu nedenle de, bu grubun etliler ve sütlülerle bir alıp veremediği yok. Kendi kendini tatmin eden zararsız bir tarzda kendi kendine devinip duruyor. Kapağın çekiciliği sizi yanıltmasın, albümün, müziğin göstergesi değil kesinlikle. Kartonette teşekkür ettikleri Suede'e olan yakınlıkları, aynı şirkette çalışmalarından öte bir anlam taşımakta. Gene de "verdikleri için Suede'e hamdolsun" benzeri bir not yazmamaları büyük bir eksiklik. Evet, Suede'in de sevmeyeni çok ama, hiç değilse onların yüzümüze vurdukları abartılı bir parıltı vardır, gözümüzü kamaştıran... Kendilerini gerçekleştiremeseler de, kendilerinin taklidi olmayı başarırlar. Bunlarsa, Suede karikatürlerinin eskizi halindeler... Albümdeki parçaların ele avuca gelir ikisi, "Worry Beads" ve "albüme ismini veren parça" "Further", en iyi değerlendirmeyle vasatın üstünde birer Suede parçası sayılabilir. Cast, Bluetones, Menswear ayarında bir topluluk. Gene de bu halleriyle bile Mansun'u katlarlar. Ha, bu arada, grubun adı Geneva... **A.A.**

Evvel zaman içinde ve ne güzel evvel zamanlardı onlar bir küçük möoinek varmış yoldan aşağı inen ve yoldan aşağı inen bu küçük möoinek tuku bebek adında cici bir küçük çocuğa rastlamış... **JAMES JOYCE**, Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi

680 milyon yıl kadar önce evrimde kesin bir sıçrama görüldü

4 Aralık, Fırtınaların başlaması

Hayvanlarda imrenme duygusu olur mu?

Kulenin külahını Evliya Çelebi'ye koydurtalım **JAK DELEON**

Keçinin uyuzu çeşmenin gözünden içer suyu

BİR KRALİÇENİN GOZLERİ KOR OLMAYI BİLMELİ İbn Hudayda

Rolling stone gathers no moss (Yuvarlanan taş yosun tutmaz): Maymun iştahlılık, verimli olmyı engeller. Sık sık iş ve meslek değiştirenler, tıpkı ordan oraya yuvarlanan taşların yosun tutmaması gibi sürekli ve düzenli bir kazanç sağlayamazlar.

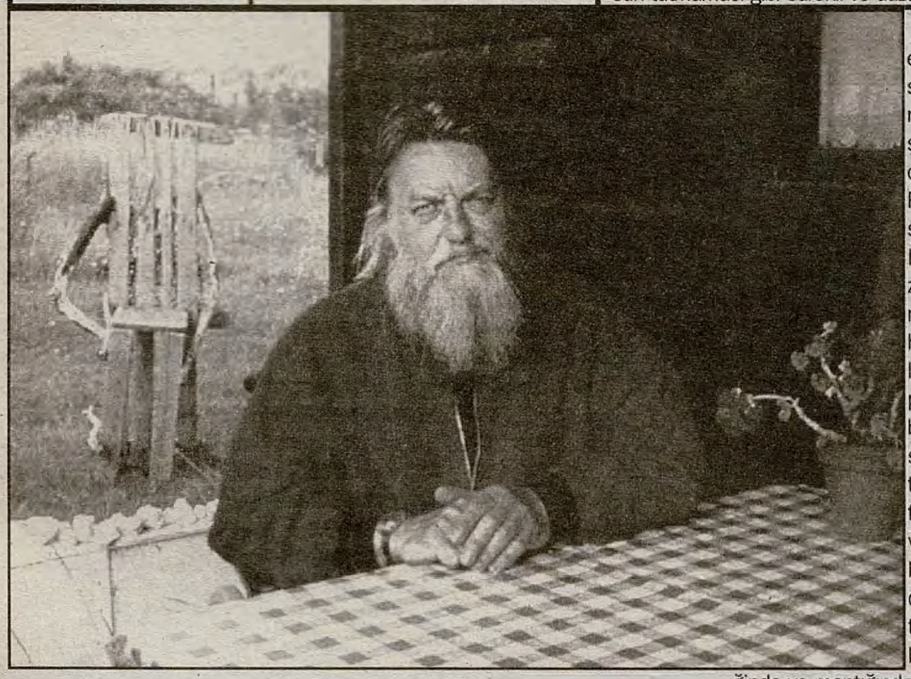

Shleep

ROBERT WYATT

(Ryko / KodMüzik)

Eğer siz de müzikte bir ölçüt olarak kişilik denen faktörü halen ön planda tutan ve belli bir kalite arayan dinleyicilerdenseniz, 70'lerden bu yana güçlü bir geleneği ayakta kalmayı becererek sürdüren, bir elin parmakları kadar az sayıdaki isimden biri olan Canterbury'ci, aynı zamanda Massive Attack ve Portishead'in hemşehrisi, bir zamanların efsanevi caz rock grubu Soft Machine'in davulcusu Robert Wyatt'ı ısrarla izleyeceksiniz. Onu henüz keşfedemeyenlerin önünde, keşfedilecek bir otuz yıl duruyor. 91'deki "Dondestan"dan bu yana yalnızca bir EP yayınlayan Robert Wyatt, nihayet altı yıllık sessizliği bozdu ve eleştirmenler tarafından "Rock Bottom" kadar olmasa da, ona en yakın derecede sağlam ve başarılı bulunan 97 albümü "Shleep"i yayınladı. Brian Eno, Phil Manzanera, Philip Catherine, Paul Weller gibi hepsi kendi alanında çok önemli olan bir müzisyen kadrosunu yeni albümüne dahil eden Wyatt, "Shleep"de kendisini tanıyanlar için hiç de yabancı olmayan belli bir politik izleği sürdürüyor. Örneğin, albümün açılış parçası "Heaps of Sheeps"de uyku tutmayan Wyatt'ı çitlerden atlayan koyunları sayarken buluruz. Çitin arkasında ve sol tarafında toplanan koyunlar, huzursuz bir kıpırdanma içerisinde uğuldaşırlar. İşçi sınıfına gönderme yapan Wyatt'ın bu parçası, onun günümüz kapitalist toplumuna bakış açısını özetler. Refah devleti döneminde büyüyen herkes gibi, onun da sahip olduğu politik ve ahlaki değer yargıları 80'lerde yıkılırken, o müziği politik bir silah olarak gördü. Fakat hiçbir zaman "Pop sanayiine karşı kuşkuluyum. Pop sanayiini, moda sanayiinin bir dalı olarak görüyorum. Ancak sanat, her zaman için bir silahtır ve eğer bilinçli bir biçimde kullanılmazsa, düzenin ve statükonun elinde, onun yararına politik bir silah haline gelir" şeklindeki tedbiri de elinden bırakmadı. Kapitalist devlet, muhafazakarlar eliyle çalışanların sosyal kazanımlarını bir bir alırken, Wyatt, bir Britanya Komünist Partisi üyesi olarak, toplumdaki ruhsal fakirleşmeyi müziğine ana tema olarak seçti. Hatta bir rivayete göre, halen tekerlekli sandalyesiyle Hyde Park'ta bildiri dağıttığı söylenir. Wyatt'ın politikliği zorlama değildir. Tepkilerini doğallıkla dile getirir. Yaşam tarzı ve sanatıyla arasında herhangi bir çelişki barındırmamakla beraber, asla ucuzluğa düşmeyen Wyatt'ın bir ressam titizliğinde ve mantığında işlediği parçalarının önemli bir esin kaynağı da ressam karısı Alfie'dir. Genellikle albüm kapakları yağlıboya olan Wyatt'ın müziği, resimsel anlamda bir izlenimciliğin tüm tadlarını içeriyor. Wyatt, bir davulcu olarak kariyerinin zirvesinde iken, dördüncü kattan düşüp de tekerlekli sandalyeye mahkum kalan her aklıselim insanın yapması gerektiği gibi yaşama küsmeden, öne çıkarabileceği tüm özelliklerini müziğine yansıttı. Eski Roxy Music gitarcısı Phil Manzanera'nın stüdyosunda kaydedilen "Shleep", Wyatt'ın uzun süreden sonra ilk defa bu kadar kalabalık bir kadroyla yaptığı, müzikal yenilikler ile şarkıcılığının dengelendiği ve alışılmış şarkı formunun dışına çıkma çabasının önde olduğu başarılı bir albüm. "Dondestan"ı John Major seçilmeden az önce kaydeden Wyatt'ın uzun sessizliğinin bir nedeni de, o dönemdeki politik tercihinden duyduğu pişmanlık. Tony Blair seçilene dek oruç tutan Wyatt'ın "Shleep"i, onun alışılmış karamsarlığının tersine, iyimser bir "rock in opposition". Haysiyet abidesi Wyatt'ın şimdi bize çok yakın olan bu yeni albümü, konunun meraklıları tarafından ilgiyi fazlasıyla hak ediyor. Fakat dileyelim ki, bu kadarıyla sınırlı kalmasın. Çünkü müzik dünyasının "Shleep" gibi insan emeği ve sevgisiyle yoğrulmuş daha bir ton sahici albüme ihtiyacı var. ***M.Beşer***

• JUDEO-ESPANYOL EZGİLER •
Janet&Jak Esim
MC
ALMAN ELEŞTİRMENLER ÖDÜLÜ 1992

• BİRKAÇ SONSUZLUK ANI •
Janet&Jak Esim Ensemble
CD-MC

• ANTİK BİR HÜZÜN •
Janet&Jak Esim
MC
ALMAN ELEŞTİRMENLER ÖDÜLÜ 1992

trikont

TRİKONT LTD. • İ.M.Ç. 6. BLOK NO: 6511 UNKAPANI / İSTANBUL • TELEFON: 0212-528 50 10 - 11 • FAX: 0212-512 35 45

Mevsimlik müzik-haber dergisi Müzikalite'nin dördüncü sayısı pek yakında piyasada. Bu sayıda arabesk dosyası, Moğollar ve Ali Ekber Çiçek'le yapılmış söyleşiler yer alacak...

Ne zaman tamamen insanlıktan çıkıp müzik olacağız **reşit imrahor**

Cama vuran her damla beni harap ediyor

kuzu Beşir, parmak beşir, hemşeri Beşir
ağlama Beşir, dur Beşir, ağlama alnın kırışır
alnın bir şey değil Beşir
gönlün buruşur
TURGUT UYAR

6 Aralık, Kuzey rüzgarlarının esmesi

Kuzey
Batı • Doğu
Güney

Carte Blanche
RACHID TAHA & CARTE DE SEJOUR
(Barclay / Raks)

"Aklıma düşer o sıcak hatıralar/talebeyken giydiğim siyah önlüğüm/okul yolunda/bağıra çağıra söylediğim şarkılar/güzel Fransa/tatlı bir umursamazlıkla geçen çocukluğumun/sevgili ülkesi/seni kalbimde saklıyorum.../evet seni seviyorum/acısıyla tatlısıyla/güzel Fransa..." 1943 yılında, nazi işgalindeki topraklarda yazılan bu "aman Fransa canım Fransa" nağmesini, günün birinde, Fransız işgalindeki topraklarda doğmuş Arap delikanlıları okursa ne düşünür insan? Mide bulandırıcı bir asimilasyon durumu mu mevzubahis, yoksa düpedüz provokasyon mu? Charles Trenet'nin 40 yıllık şarkısı "Douce France"ın kart sesli, hafif arabik-punk aksanlı yorumunu duyan herkes herhalde ilk ihtimali değil, ikincisini dikkate aldı. Rachid Taha önderliğindeki Cezayir göçmenleri, sanayi şehri Lyon'da gitarlarını, udlarını kuşanmışlar, ekmek yedikleri "müşfik" ülkeye açıkça gıcık atıyorlardı. (Sene 1985'ti, Fransızları çoktan "gıcık" tutmuştu, yeminli provokatör Serge Gainsbourg, işi iyice ilerletip Fransız milli marşını "davranın silahlara vesaire vesaire" diye kısaltarak reggae yapalı henüz birkaç sene olmuştu... Arapların Serge'den ne eksiği vardı?) Cezayirli Rachid Taha'nın grubu Carte de Séjour, rai ve new-wave çağrışımlı müziğiyle 80'lerin düzgün grupları arasında yer aldı ama 90'ları göremeden dağıldı. Ama Rachid Taha solo albümlerle yola devam etti. 1993'te yazdığı antifaşist-tekno "Voilà Voilà"da "alın Fransanızı başınıza çalın" der gibilerden yıllar önceki şarkıya tekrar atıfta bulunuyordu: "İşte, işte, gene başladı/Her tarafta, her tarafta ve 'güzel Fransa'da/İşte, işte, gene başladı/Her tarafta, her tarafta ilerliyorlar/Bitti sanırken, bitti sanırken/İşte, işte gene başladı: Yabancılar dışarı, yabancılar dışarı..."

Geçtiğimiz hafta, "Douce France"ın ve "Voilà Voilà"nın da içinde bulunduğu "Carte Blanche" (serbest tercümesi "Serbestiyet") isimli toplama Rachid Taha & Carte de Séjour albümü Türkiye'de yayınlandı. Bundan daha iyi bir haber olamaz. Gecikmeli olarak, ancak geçen yıl "Olé Olé" albümüyle tanıdığımız Rachid Taha'nın müzik geçmişi şimdi 15 şarkılık bir özet halinde elimizin altında. Fokur fokur kaynayan bir albüm "Carte Blanche". Motor şarkı elbette ki, içinden "düğün alayı" geçen "Ya Rayah". Bu altı dakikalık neşeli hava, albümde Rachid Taha'ya ait olmayan tek parça. Ama mühim bir insanın, Amrani Abderrahmane'ın imzasını taşıyor. (Amrani Abderrahmane ya da Fransa'da tanındığı ismiyle Dahmane El Harrachi, 50'li yıllardan 70'lere kadar Fransa'da müzik yapmış ve göçmenlerin hayat mücadelelerini şarkılara ilk kez döken kişi olarak tanınıyor. 80 yılında trafik kazasında ölen şarkıcı, başta Raşit olmak üzere birçok Cezayir göçmeni müzisyenin ruhani lideri...) Albümde 80'li yıllardan, yani Carte de Sejour zamanlarından beş şarkı var. Mesela "Rhorhomanie" isminde bir ska, "Ramsa" isminde bir rock ağıt ve asıl önemlisi, "Zoubida": Ailesinin baskısına dayanamayıp intihar eden bir Arap kızının, Zübeyde'nin hazin hikayesi... Albümün en güzel parçalarından "Barbès"de, Paris'teki Arap mahallesi Barbès'in belalı sokaklarını "tatlı bir umursamazlıkla" anlatıyor Rachid Taha. Polis sirenlerinin eşliğinde bağırıyor: "Sen Şanzelize'den daha güzelsin Barbes". Aralarında "özgürlük-eşitlik-kardeşlik" üçlemesinin günümüzdeki ahvaline dokunan "Non Non Non"un da olduğu son dört parça ise, son albümü "Olé Olé"den seçilmiş.

Rachid Taha müziği 90'lı yıllarda tekno alemiyle iyice içli dışlı olmuş Arap işi bir müzik. Koyu Mağribi tonlu "Ya Rayah"ın içinde teknoyu; makinadan çıkmış "Non Non Non"un içinde gelenekseli arayan, bulan bir müzik. "Carte Blanche"ın vaad ettiği tarih ve coğrafya turunda tarzlar arası temaslara, yatay geçişlere rastlayacaksınız ama "hakim-tabi" ilişkisine asla! Unutmak ne mümkün, Gong çapında bir gruptan yetişen, sonraki yıllarda Simple Minds gibi rock'çulardan System 7 gibi teknoculara kadar ordan oraya dehasını gezdiren gitarist Steve Hillage 80'lerden bu yana Rachid Taha'nın akıl hocası. İşin içinde böyle güvenilir adamlar olunca ister bilgisayarın tuşlarına dokunsunlar, ister bendirin derisine, insanın kalbini aynı his kuşatıyor: Başıboşluk, başına buyrukluk, hürriyet. Serbestiyet.

Bilindiği gibi Raşit Taha sık sık teknodaki anarşist ruhtan dem vuruyor. Tamam, eyvallah da, teknomuzu seçerken çok dikkatli olmamız lazım, tekno var tekno var! Geçen yıl İstanbul'da da konser veren Omega Vibes isimli Yunan teknocular "Büyük Bizans" ideallerinden falan bahsediyorlardı. Yeni çıkan "Nutuk 1997" isimli bir albümde bu sefer de "Türk milleti çalışkandır, Türk milleti zekidir" şeklinde sözler işittik. Biz de seçimimizi ona göre yaptık: "İşte, işte, gene başladı/Her tarafta, her tarafta ilerliyorlar/Bitti sanırken, bitti sanırken..." ***D.B.***

Legend
NUSRAT FATEH ALI KHAN
(Star / Trikont)

Peter Gabriel'in "keşfi"yle tüm dünya tarafından tanınmıştı Nusrat Fateh Ali Khan. Albümleri ve konserleriyle dünyayı yerinden oynatsa da, ülkemizde ancak dışarıdan ithal edilen CD'leri bulunuyordu. Khan'ın Türkiye'de bir kasetinin yayınlanması ölümünden sonra nasip oldu. "Legend", 25 dakikalık "Haq Ali Ali" ve 12'şer dakikalık "Be Wafa" ile "Kamlı Vala Mohammed" şarkılarından oluşan bir albüm. Khan ailesi oturmuş, "şah-ı merdan" (mertlerin şahı), "Allah'ın arslanı" sıfatlarıyla sürekli zikrettikleri Hz. Ali'yi bir kez daha anmış. Albümü dinlemeye başlar başlamaz "cem"in havasına giriyorsunuz. Nusrat dede, kendisine eşlik eden tablalar ve alkışlarla "dik" sesini ve Hz. Ali'yi çağıran kelimelerini konuşturmaya başlıyor. Belki, "Derdim vardır diye niye ağlarsın / Ali'yi sevenin derdi mi olur" dizeleriyle karşılayabileceğimiz, bol vokalli bir "jam-session" dinlediğimiz. İlk şarkının ortalarına doğru tempo arttıkça artsa da, bitiş yine başlangıç gibi "ağır" ve "derinden" oluyor. "Be Wafa"da ise sanki gazel çığırıyor Nusrat dede. Gırtlak nağmeleri, arkadan gelen vokaller dikkati hep ayakta tutuyor. Yeri geliyor, Seyit Nesimi'nin dizeleriyle "Hakikat şehrinden geçer bize yol / Başka bir şey bilmeyiz Ali'miz vardır", yeri geliyor Kul Hüseyin'in dizeleriyle "Zamane halkının ahvali böyle / Muhabbetsiz yere varmalı değil" dedirtiyor şarkılar, "zikir" ilerledikçe... Artık sözlerin de önemli olmadığı, müziğin ve sesin egemenliğinde bir "esinti" gibi dolaşıldığı evrene giriyorsunuz. Son şarkıda "kavlini" deşdikçe deşiyor; dillendirdikçe dillendiriyor Nusrat dede. Şarkıyı dinlerken, onun trans halindeki suretini görmeniz mümkün. Tabii, onunla birlikte transa geçmek de... "Legend", hem dedeyi tanımayanlar için iyi bir tanışma fırsatı, hem de sevenleri için bir kez daha anma fırsatı. ***U.Ö.***

Midnite Lover
SHAGGY
(EMI / Kent)

Bundan iki sene evvel, televizyonu açıp da reklam kuşağına rastgelirsek, "bari o reklam çıksa da şenlensek" dediğimiz bir reklam vardı. Envai çeşit sebepten hiç de hazzetmediğimiz bir ürünün, Levi's kotlarının reklamıydı. Levi's'ın birkaç saniyede elde ettiği "film gibi hikaye"ye gösterilen özen malum, ama asıl iş müzikte bitiyordu galiba. Dünyanın pek çok yerinde de o reklamda kullanılan, o reklam için yapılmasa da, o reklam için sıkı araştırmacı firma yetkilileri tarafından piyasaya çıkmadan evvel havada kapılan şarkısıyla inletti ortalığı Shaggy. Şarkısı "Boombastic"... Çılgın partilerin yaz gecelerini havai fişekler gibi aydınlattığı uzunca sayılabilecek bir zaman biriminin, en azından bir mevsimin (o tarzda, bir mevsim dayanmak da bir başarı) baştacı oldu. O partilere katılıp bir takım çılgınlıklar yapmasak da, biz de sevdik o şarkıyı, iyi işti neticede... Shaggy 1993'de "Pure Pressure" albümüyle adını duyurmuş, "Oh Carolina" diye bir de hit çıkarmış. 1995'de "Boombastic" tufanı, listelerdeki yükselişi neyse ne, 96 Grammy'lerinde "en iyi reggae albümü" mükafatını almış. Şimdi de "Midnite Lover"la çıkageldi ki, albümün hit'ini zaten hanidir çeşitli radyolardan dinliyoruz. Janis Joplin klasiği "Piece Of My Heart"ı "yeni keşif" Marsha'yla beraber söylüyor. Albümdeki bir diğer cover Bob Marley'den, aslı 72 tarihli "Thank You Lord". Bir sürü şarkıda arkadaşları, eşi dostu eşlik ediyor Shaggy'ye, "Perfect Song"da Maxi Priest'le söylemiş. "Midnite Lover", belli ki üzerinde uğraşılmış, altyapısı iyi kurulmuş gümbür gümbür bir albüm. Rap ve epeyce de soul'la yüklü yeni çağ reggae'leri Shaggy'nin yaptıkları. "Boombastic" bulamadık, ama o zaten ayda yılda bir olur. Yerine, 12 adet gayet kaliteli şarkı var. Yaza mahsustur, bu yağmurlu havalarda iyi gitmez, üstelik seneye de dinlenmez demek mümkün. O türü sevenlerdenseniz, siz zaten hep o enerjik şarkıları dinleyebilenlerdensiniz galiba. Öyleyseniz, bugünlerde daha iyi bir albüm bulamayabilirsiniz. ***M.E.***

54→

Gökalp Baykal'ın albümü çıktı "Ağustos '96" **KOD MÜZİK**

8 Aralık, Yaprak dökümünün sonu

Beyin ne gezer oğlum bilgisayarda...

NEDİM press [Beyoğlu'nda, her zamanki yerinde]

Fransızların bizi sevmediklerine inanma. Sevmesine seviyorlar ama kendi usullerince seviyorlar. Yerde kalmamız koşuluyla seviyorlar bizleri. Mütevazı bir yaşam sürmeli, içler acısı durumda olmalıyız. Zengin ve güçlü bir Arap'a katlanamazlar... Fransızlar yoksul Araplara karşı hayırsever kimselerdir, özellikle de sol görüşlü Fransızlar. Kendilerini hayırsever hissetmek onlara öylesine zevk veriyor ki sorma gitsin! **MICHEL TOURNIER**, Altın Damla

İki öküz tepelik bir yerde duruyormuş. Genç olanı yaşlısına tepenin aşağısında duran inekleri göstermiş, "hadi hemen koşup şunlardan birini düzelim" demiş. Yaşlı olan da, "yavaş yavaş gidelim hepsini düzelim" demiş.

Rober Hatemo'nun "Dilber"i, Rachid Taha'nın bir parçasından arakmış, Sezen Aksu da "Ya Rayah"ı Levent'e yapıyormuş. Öyle söylüyorlar.

O Paraiso

MADREDEUS

(EMI / Kent)

Tarihsel ve geleneksel izlerin, coğrafi kaymaların çeşitli şekillerde günyüzüne çıktığı, başka başka çehrelere büründüğü ve sunulduğu bir durumla karşı karşıyayız. Zaman itibariyle biz de bunun tanıklarıyız aslında. Buna ister ulus sürecinin çatladığı dönem, ister daha genel bir tanımlamayla 'modernizm sonrası' deyin, ortada bir yaşam(lar) deşifrasyonu söz konusu. Ucuz medyanın, kişisel mekanların mahremiyetine dönük ilgisi ile yöresel kültürlerin üzerindeki popülerleştirme kaygısı birbirinden uzak gibi görünse de, aynı sürecin göstergeleri. Tarihte de yabancı kültürlere karşı bir ilgi vardı belki ama, bugünkü durumda bir "karşılıklı ilgi" söz konusu. Teknolojik olanaklar sayesinde kendini dolaysız ifade edebilme yollarının açıldığını da söyleyebiliriz belki. Kültürel hegemonyaların kırılma sürecini de içinde barındıran bu "yeni tarih," en somut hallerinden birini de müzikte alıyor. Bunun için 90'ların başından bugüne kadar gelen müzikal çerçeveyi şöyle bir göz önüne getirmek yeterli. Portekiz, Akdeniz'e kıyısı olmayan ama Akdeniz soluyan bir ülke. Belki de bunu coğrafyalarındaki Mağrip ve İspanyol kültürünün etkisine bağlayabiliriz. Madredeus da bir o kadar bu geçmişi soluyan bir grup. Ticari başarıyı kafaya takmadan, popüler müziğin Anglo-Amerikan baskınlığına karşın kırılma noktasında yer alıyorlar. Kökleri Portekiz geleneğinde yatıyor ve 'fado' ile kısmen 'Avrupa oda müziği'nin kaynaşması söz konusu. Portekiz müziğine bir nevi türkü, blues mahiyatindeki fadoyla, herhalde de en fazla Amalia Rodrigues (ya da 'Fado Amalia') ile aşinayız. Portekizcede 'kader' anlamına gelen fado, işlediği konu ve müzikal yapı olarak Coimbra ve Lizbon fadosu olarak ikiye ayrılıyor. Coimbra fadosu görece daha ritm ağırlıklıyken –ki hissiyat gene elden bırakılmış değil–, konularını genellikle okyanusa açılıp dönmeyen denizcilerden alan Lizbon fadosu daha melankolik mahiyette. 1985 yılında Lizbon'da Pedro Ayres Magalhaes ile Rodrigo Leao şiir etrafında, fado geleneğine bağlı bir alternatif proje yarattılar. Portekiz geleneksel liriğini güncelleştirerek ortaya çıkardıkları solüsyon, fado şarkı söyleme tekniğine sahip kristalize sesli Teresa Salgueiro ile pekişti. Bu birlikteliğe kadar, gerek gitarist Magalhaes, gerekse klavyeci Leao Portekiz pop müziği sahnesindeydiler. Teresa ise 18 yaşındaydı ve garaj-rock yapan bir grupta şarkı söylüyordu. Francisco Ribeiro'nun çellosuyla ve Gabriel Gomes'in de akordeonuyla katılması grubu tamamladı. 1987 kışı süresince Lizbon'da 'Madre de Deus Manastırı'na bağlı bir kilisenin oditoryumunda çalıştılar ve aynı yıl içerisinde de ilk albümleri "Os Dias da Madredeus" (Madredeus Günleri) yayımlandı. Bunu 1990'da "Exister" izledi ve albümdeki "O Pastor" parçasıyla bir anda Portekiz'in yeni imajlarından biri oldular. Avrupa ve Uzakdoğu turları, yükselen satış grafikleri arkasından geldi. 1994'de Wim Wenders, "Lisbon Story" için Madredeus'un kapısını çaldı. Sadece müziklerini değil, Teresa'yı da oyuncu kadrosuna dahil etmek istiyordu. Sonuçta ortaya, kentin yaşayanlarının unuttuğu şehri ve modern hayatın etkisini anlattıkları "Ainda" (Lisbon Story) çıktı. Wenders'in, filmlerinde müziğe, en az filmin diğer öğeleri kadar önem verdiğini göz önüne alırsak, Madredeus için ne denli sağlam bir referans olduğu ortaya çıkıyor. "Ainda"nın ardından grup hiç hız kesmedi, sonuçta da üçüncü albümleri "O Espirito da Paz" geldi. Bu albüm sonrası grup ikinci bir evreye ve reformülasyon sürecine girdi. Kurucularından Leao yerini Carlos Maria Trindade'ye bıraktı, akordeon ve çello grup bünyesinden çıktı, gruba Fernando Judice isimli basçı dahil oldu. Yeni albümleri "O Paraiso" bu kadro ile elimizde. Keskin bir müzikal farklılık yok. Albümleri arka arkaya dinlediğinizde tutarlılık devam ediyor. Madredeus evrensel bir yakarışa paralel olarak hissiyatı yüksek tutan bir müzik koyuyor ortaya. Şarkılarında doğanın ve dünyanın büyük güçlerine karşı tavır alıyorlar. Fado geleneğinden gelen deniz takıntısı, küçük hayatlar, günlük mucizeler vesaire... Teresa, şarkı söylemesindeki basitliğin cezbedici gücü ile dinleyiciyi büyülüyor. "O Paraiso"da herkes kendine bir düş müziği bulabilir. ***C.S.***

Maverick A Strike

FINLEY QUAYE

(Sony Türkiye)

Finley Quaye, 23 yaşında bir müzisyen. Babası caz kompozitörü, abisi bir zamanlar Elton John'la takılmış bir gitarist. Finley, trip-hop'un kralı Tricky'nin dayısı. Edinburgh, Londra, Manchester demeden şehir şehir gezmiş, her yeri kendine mesken edinmiş; alemde ne kadar müzik varsa hepsine takılmış. Hayat boyu tek derdi baterist olmakmış. "Davul en büyük dayanaktır" sözüne inanıyor. Davul, gitar ve bas çalıyor, besteler yapıyor. "Maverick A Strike", ilk albümü. Ailesinde farklı noktalarda müzik yapan pek çok isim olsa da, Finley rotasını reggae'den yana çizmiş. Hatta rock, reggae ve soul karışımı bir müzik yaptığı söylenebilir. Ama rock'un "yırtıcı" yanını gözardı edip "soft" yanını almış. Gitar tonları da olabildiğince yumuşak. Şarkılarında zaman zaman trip-hop'a çalan ritmler kulağa gelse de, hemen reggae'ye devriliyorlar. Albümde Marley'in ruhu ne kadar varsa, Tricky'nin de ruhu o kadar var, ama müziğinden pek iz yok. Finley Quaye, belli ki epey haylaz bir çocuk. Düzenlemelerdeki "ince" haylazlıklar (hammond'la çekilmiş numaralar, vurdumduymaz geri vokaller, belli belirsiz duyulan bakır nefesliler...) müziğini çok daha sıcak hale getiriyor. Quaye'nin müziği, hem vokal, hem de düzenlemeler açısından "karakterili"liğini, albümü dinlemeye başlar başlamaz hissettiriyor: Yanık vokal, inanılmaz güzel ve yalın çalınmış bas en iyi iki örnek. Quaye, "Ben bir gezginim. Nereye gitsem orayı evim hissediyorum" diyor. "Maverick A Strike" da bir yol albümü. Ama Walkabouts'unkiler gibi sakin sakin gitmiyor. Aksine, reggae ritmiyle "seke seke" giden, kendine has bir yol albümü. "Even After All" ve "Red Rolled And Seen" gibi, "trip-soul" kelimesinden başka hiçbir şeyin belki de karşılayamayacağı iki başyapıt barındırıyor ayrıca. Böyle dedik diye diğer şarkılar onlardan geri kalır sanmayın. Albüm zaten başlı başına bir "başyapıt"... ***U.Ö.***

birikiüçdörtbeşaltıyedisekizdokuzon

İNGİLTERE ALBÜMLER
1. **The Verve** Urban Hymns
2. **M People** Fresco
3. **Oasis** Be Here Now
4. **Elton John** The Big Picture
5. **Portishead** Portishead
6. **Texas** White On Blonde
7. **Sleeper** Pleased To Meet You
8. **Jimmy Nail** The Nail File
9. **The Jam** The Very Best Of...
10. **Louise** The Woman In Me

İNGİLTERE INDIE ALBÜMLER
1. **Oasis** Be Here Now
2. **Suede** Sci-fi Lullabies
3. **Backstreet Boys** Backstreet's Back
4. **Pixies** Death To The Pixise
5. **Björk** Homogenic
6. **D'Influence** London
7. **Billy Ocean** Love Is Forever
8. **Eat Static** Science Of The Gods
9. **Pixies** Death To The Pixies - Deluxe Edition
10. **Oasis** (What's The Story) Morning Glory?

AMERİKA ALBÜMLER
1. **Janet** The Velvet Rope
2. **"Gang Related"** Soundtrack
3. **LeeAnn Rimes** You Light Up My Life
4. **Boyz II Men** Evolution
5. **"Soul Food"** Soundtrack
6. **Mariah Carey** Butterfly
7. **Fleetwood Mac** The Dance
8. **Aqua** Aquarium
9. **Master P** Ghetto D
10. **Trisha Yearwood** (Songbook) A Collection Of Hits

ROLL DİSKO
Ahmet Kaya Başım Belada
Björk Homogenic
Candan Erçetin Yalan
Crosby Stills Nash & Young 4 Way Street
Dario Moreno Hatıralar Hayal Oldu
Elvis Costello Get Happy!
Elvis Presley Hound Dog
Iggy Pop The Idiot
Jimi Hendrix Electric Ladyland
Léo Ferré Avec le temps
Kat Onoma Happy Birthday Public
Metin/Kemal Kahraman Deniz Koydum Adını
Natacha Atlas Halim
Portishead Portishead
Primal Scream Vanishing Point
Rachid Taha Carte Blanche
The Smiths The Queen Is Dead
Sümeyra Kadınlarımızın Yüzü / Allı Turnam
Tahtacılar (Derleme)
Tom Waits Big Time

KOD MÜZİK / Atlas
1. **Björk** Homogenic
2. **Roni Size** New Forms
3. **Robert Wyatt** Shleep
4. **Gökalp Baykal** Ağustos '96
5. **Cold Cut** Let Us Play

ZİHNİ / Akmar
1. **Rachid Taha** Carte Blanche
2. **Courtney Pine** Underground
3. **UFO** Third Perspective
4. **Crustation** Bloom
5. **DJ Cam** Substance

ÇALINTI
1. **Courtney Pine** Underground
2. **Night Ark** In Wonderland
3. **Ali Farka Touré/Ry Cooder** Talking Timbuktu
4. **Jeff Buckley** Grace
5. **Portishead** Portishead

MEMLEKETTE EN ÇOK SATANLAR

YABANCI
1. **Elton John** Candle In The Wind
2. **Summer Dance**
3. **Power Hits Vol. 3**
4. **Loreena McKennitt** The Book Of Secrets
5. **Radio 5 Summer Hits**
6. **What's Up 4**
7. **Mariah Carey** Butterfly
8. **Elton John** The Big Picture
9. **Ricky Martin** A Medio Vivir
10. **Spice Girls** Spice
11. **Backstreet's Back** Backstreet Boys
12. **Prodigy** The Fat Of The Land
13. **Oasis** Be Here Now
14. **Underground** "Soundtrack"
15. **Era** Era
16. **Fresh Cuts**
17. **Fleetwod Mac** The Dance
18. **Janet Jackson** The Velvet Rope
19. **Gina G** Fresh
20. **Savage Garden** Savage Garden

YERLİ
1. **Muazzez Ersoy** Nostalji 3
2. **Candan Erçetin** Çapkın
3. **Tarkan** Ölürüm Sana
4. **Çelik** Sevdan Gözümün Bebeği
5. **Doğuş** Doğuş
6. **Ferdi Tayfur** Of Dağlar
7. **Sibel Can** Bu Devirde
8. **İzel** Emanet
9. **Rafet El Roman** En Güzel Günler Senin Olsun
10. **Emel Sayın** Başrolde Emel Sayın

Megavizyon, Raksotek ve Mephisto'dan derlenmiştir

En güzel 20 Dylan cover'ı
1. All Along The Watchtower • **Jimi Hendrix**
2. Mr. Tambourine Man • **The Byrds**
3. The Mighty Quinn • **Manfred Mann**
4. Tears Of Rage • **The Band**
5. It's All Over Now, Baby Blue • **Them**
6. Percy's Song • **Fairport Convention**
7. Emotionally Yours • **The O'Jays**
8. Like A Rolling Stone • **Jimi Hendrix**
9. Masters Of War • **Eddie Vedder / Mike McCready**
10. Blowin' In The Wind • **Stevie Wonder**
11. A Hard Rain's A-Gonna Fall • **Bryan Ferry**
12. Tomorrow Is A Long Time • **Elvis Presley**
13. Foot Of Pride • **Lou Reed**
14. It Ain't Me Babe • **The Turtles**
15. My Back Pages • **The Byrds**
16. Sign On The Cross • **Coulson, Dean, McGuinness, Flint**
17. Only A Hobo • **Rod Stewart**
18. You Angel You • **Manfred Mann's Earth Band**
19. When I Paint My Masterpiece • **The Band**
20. Just Like A Woman • **Joe Cocker**

İçinden okul geçen en güzel 20 şarkı
1. Another Brick In The Wall • **Pink Floyd**
2. Be True To Your Scholl • **The Beach Boys**
3. Charlie Brown • **The Coasters**
4. Class Is In Session • **DJ Magic Mike and MC Madness**
5. Class Of '65 • **Joe Walsh**
6. Education • **The Kinks**
7. Edutainment • **Boogie Down Productions**
8. Hot For Teacher • **Van Halen**
9. I Wish • **Stevie Wonder**
10. My Old School • **Steely Dan**
11. No Surrender • **Bruce Springsteen**
12. Rock'n'Roll High School • **The Ramones**
13. School Days • **Chuck Berry / Loudon Wainwright III**
14. School's Out • **Alice Cooper**
15. Smoking In The Boys' Room • **Brownsville Station**
16. Teach The Children • **Eric B. and Rakim**
17. Teach The Gifted Children • **Lou Reed**
18. Teach Your Children • **Crosby Stills & Nash**
19. Teacher Teacher • **Slick Rick / .38 Special**
20. Teachers, Don't Teach Us Nonsense!! • **Leaders Of The New School**

Natacha'nın seçtikleri

Geçen gece MCM'de Natacha Atlas'a denk geldik, festival kulisinde söyleşi yapıyorlardı, klip aralarında da Natacha'nın seçtiklerini gösteriyorlardı. O gece Natacha sayesinde üç güzel klip seyrettik:
1. Mama - **Cheb Mami**
2. You've Got A Friend - **The Brand New Heavies**
3. Television, The Drug Of The Nation - **The Disposable Heroes Of Hiphoprisy**

25 YIL ÖNCE HEY DERGİSİ

45'likler
1. My Lady Of Spain • **The Classics**
2. Hello-A • **Mouth and MacNeal**
3. Ölüm Allahın Emri • **Barış Manço**
4. Ağlıyormuşsun • **Ömür Göksel**
5. Popcorn • **Popcorn Makers**
6. Samson and Delilah • **Middle Of The Earth**
7. Kozan Dağı • **Ersen**
8. Memories • **Earth and Fire**
9. Öyle Sarhoş Olsam Ki • **Tanju Okan**
10. Monday Morning • **Macari**
11. If We Were Free • **Sol Raye**
12. Apres Toi • **Vicky**
13. Askaros Deresi • **Cem Karaca Kardaşlar**
14. Some Fine Day • **Rock Candy**
15. Francene • **ZZ Top**
16. Bu Gece Kaçır Beni • **Semiramis**
17. Unut Sevme Beni • **Yurdaer Doğulu**
18. Le Cipolle • **Pane Volpe**
19. Little Willy • **Sweet**
20. Pour Soul • **Dimitri**
1. Led Zeppelin 4 • **Led Zeppelin**
2. Rainbow Bridge • **Jimi Hendrix**
3. Neil Reid • **Neil Reid**
4. Woyaya • **Osibisa**
5. Semiramis • **Semiramis Pekkan**

LP'ler
1. Led Zeppelin 4 • **Led Zeppelin**
2. Rainbow Bridge • **Jimi Hendrix**
3. Neil Reid • **Neil Reid**
4. Woyaya • **Osibisa**
5. Semiramis • **Semiramis Pekkan**
6. Acceleration • **Middle Of The Road**
7. Üç Hürel • **Üç Hürel**
8. Move • **Jess And James**
9. Riviera • **Engelbert Humperdinck**
10. Harmony • **Three Dog Night**

birikiüçdörtbeşaltıyedisekizdokuzononbironikionüçondörtonbeşonaltıonyedionsekizondokuzyirmiyirmibiryirmikiyirmiüçyirmidörtyirmibeşyirmialtıyirmiyediyirmisekizyirmidokuzotuzotuzbirotuzikiotuzüçotuzdörtotuzbeşotuzaltıotuzyediotuzsekizotuzdokuzkırkkırkbirkırkikkırkbirkırkikkırkçkırkdörtkırkbeşkırkaltıkırkyedikırksekizkırkdokuzelli

Mojo dergisinin
ekim sayısında
Nusrat Fateh Ali Khan'ın
ardından yazılmış
bir yazıya rastladık.
Mahrum kalmayın istedik.

Nusrat Fateh Ali Khan

İçimizdeki yara iyileşir

"Müzik, evrenin sağaltım gücüdür" demişti, cesedi yıllar önce New York'taki East River'da bulunan saksofoncu Albert Ayler. Jeff Buckley'nin de sağaltım ile ilgili söyleyecek lafı vardı. Pakistan'ın büyük şarkıcısı Nusrat Fateh Ali Khan'ı şöyle tarif etmişti: "İçimdeki boktanlığı iyileştiren sesin sahibi." Artık Jeff de ölü. O da Albert Ayler gibi bir nehirde bulundu. Ve onun ölümünden kısa bir süre sonra, Hindistan ve Pakistan bağımsızlıklarının 50. yıldönümünü kutladığı sırada, Nusrat da bir kalp krizi sonucu öldü.

Fotoğraf, Nusrat Fateh'in Lahor'daki evinde 1996'da çekilmiş. Arkada oturanlardan ikincisi Nusret Fateh.

Ölümü beklenen bazı müzisyenler vardır. Şeytanla sürekli olarak alışveriş içinde bulunan, kendilerini sürekli zorlayan, müzik yaparken, keşmekeş içindeki ruhlarını onarmaya çalışan ve bu yoğun sağaltım seanslarının bedelini kısa bir ömürle ödeyen müzisyenler...

1996 martında, Nusrat Fateh Ali Khan'ın Lahor'daki virane haldeki bir sinemada verdiği konseri izlemiştim. Sahneye çıkan merdivenleri, ancak yardımcılarının yardımıyla tırmanabiliyordu. O koca cüssesiyle, akut böbrek sorunlarından perişan halde, soluk soluğa sahneye çıktı. İnsan onu görünce, evde yatakta olması gerektiğini düşünmeden edemiyordu.

Sonra müzik başladı. Suratındaki acı çeken maske birden eridi ve o perişan vücut birden canlandı. Bu noktadan sonra, az önceki adamla şimdiki adamı bağdaştırmak mümkün değildi. Sesi oktavlar arasında dolaşıyor, birden insanın ruhunu ortadan ikiye kesecek kadar incelerek bir bıçak keskinliğine bürünüyordu. Benim diyen insanı kendinden geçirebilir, saatlerce söylemeye devam edebilirdi.

Ertesi akşam Pakistanlılardan oluşan on bin kişilik bir kalabalığın önünde verdiği açıkhava konserini izlediğimde ise, müzikal yetenekleri sayesinde dinleyicilerine bir duygu ve tecrübe tufanı aktarmayı başarabilen Otis Redding, Jimi Hendrix gibi sanatçıları düşündüm.

Nusrat, bizim 'büyük' dediğimiz bu sanatçılara denkti. Doktorların uyarısına rağmen, dünyayı dolaşmaya, halk konserleri vermeye devam etti. Kawwali adı verilen Sufi vokal tekniğinin öncülerinden olan babası Üstad Fatih Ali Khan'ın, ona müziği öğretmemek için ısrarlı olduğundan söz ederdi. Yine de Üstad, Nusrat'ı gizli gizli şarkı söylerken yakalayınca içindeki tutkuyu takdir etmiş ve işin yordamını öğretmeye karar vermişti.

Tanıştığım tüm müzisyenler içinde Nusrat, kendini tamamen müziğine adamış belki de tek insandı. Gözü başka bir şey görmüyordu. Büyük bir kalabalık tarafından etrafı çevrili de olsa, sizinle yüz yüze oturuyor da olsa, dimdik, rahatsız, huzursuz ve utangaç bir şekilde gözlerini boşluğa dikerek otururdu. Nusrat'ın son dönemdeki Real World albümlerinin mimarı, prodüktör Michael Brook beni uyarmıştı: "Asla havadan sudan konuşmaz!" Ancak konuşma konusu müzikal tekniklerle, tarihle, ruhani deneyimle ya da Kawwali şiiriyle ilgiliyse ve hele kendi dilinde konuşuyorsa, gözleri parlayarak heyecan ve bilgelik dolu bir konuşmaya dalıyordu.

Bu tür bir misyon insanı, insanlara yabancılaştırır ve dünyadan uzaklaştırır. Şarkı söylerken, ağır cüssesinin ağır hareketlerini el hareketlerinin çabukluğuyla alt ederdi. Elleri havada uçuşarak karmaşık arabesk şekiller çizer, cennette notalar döktürürdü. Müzikal janrlar arasında hızla dolaştı: "Natural Born Killers", "Günaha Son Çağrı" gibi filmlere müzik yaptı, Eddie Vedder, Massive Attack, Peter Gabriel, Michael Brook ve Bally Sagoo ile çalıştı. Kutsal günlerde de, pagan rock festivallerinde de konserler verdi ve müzikal bir büyükelçi olarak Pakistan ile Hindistan arasındaki uçurumu kapatmaya çalıştı.

Lahor'un zengin semti olan Faisal Town'daki evinde kendisiyle buluştuğumda, bu kadar farklı istekleri ve eğilimleri nasıl karşılayabildiğini sordum: "Benim yapmaya çalıştığım, yapıtın güzelliğinin bozulmamasını garantilemek, ama yeni nesillere de mesajın ulaşmasını sağlamak. Bu da yoğun bir çalışma gerektirir" dedi. Nusrat kendi kuşağının en büyük müzisyenlerinden biri olarak anılacak. O şarkı söylediğinde, din, politika ve coğrafya önemi kaybeder. İçinizdeki yara iyileşir.

David Toop

→57

Körfez'deki

Dario Moreno

Yine bir kasımdı, 68'in kasımı. Bu memleketten yetişme yegane uluslararası şarkıcı İzmirli Dario Moreno'yu ansızın, feci bir şekilde kaybetmiştik... Bugün ortalıkta ne plağı, ne CD'si, ne klibi, ne de radyolarda sesi var. Ama Dario'nun öyle bir "tılsım"ı var ki, "zaman" bile unutturamıyor onu...

Ortadalga üzerinden yayın yapan Monte Carlo radyosunda sıradışı bir gün. Spiker, "Tünaydın sevgili dinleyiciler, 1957 Yıldızlar Ses Yarışması'na (La Course aux Etoiles) hoşgeldiniz" anonsunu yaptıktan sonra, haftalardır sonucu merakla beklenen yarışmanın kurallarını açıklıyor: "Az sonra yarışmacılar şarkılarıyla huzurunuzda olacak. Sizler radyolarınızın başında, konuklarımız stüdyoda onları alkışlayacağız. Zaten birinciyi de alkışlarla seçeceğiz. Nasıl mı? Alkışın süresine ve şiddetine göre... Bunun için stüdyoya özel bir cihaz getirttik: Bu bir 'alkış barometresi'! Öyle hassas ki, yalnız alkışın süresini değil, şiddetini de ölçüyor. Haliyle, belirleyici olan stüdyodaki konukların alkışları. Ancak siz de evinizde kronometre tutarak kimin daha çok alkış aldığını hesaplayabilir, stüdyodaki heyecana katılabilirsiniz..."

Bir alkış kralı

Sonra sırayla yarışmacılar mikrofon başına geldi, barometre her birinin aldığı alkışı kaydetti. Sıra son yarışmacıdaydı. Jüri, sanki bütün gücünü ona saklamış, dinmek bilmeksizin çılgınca alkışlıyordu...

Ertesi gün France-Soir gazetesi şunları yazdı: "Alkış Kralı seçildi. Dario Moreno, 'Adieu Lisbon' şarkısını okuduktan sonra 380 saniye (altı küsur dakika) alkışlandı. Alkışların frekans şiddetinden şaşıran barometre bozuldu..."

Dario Moreno, Türkiye'den iki eli cebinde, bir heves gittiği Fransa'da on yıl sabrettikten sonra nihayet 'şöhret' olmuştu. Gazeteler ondan 'Barometre Patlatan Şarkıcı', 'Alkış Kralı', 'Mösyö Ritm' diye bahsediyordu. "Adieu Lisbon" liste başıydı, altı hafta orada kaldı.

"Her şeyiniz iyi hoş da, şu burnunuz..."

Dario, bu yarışmadan bir yıl sonra, 28 Ocak 1958 tarihinde memleketine geldi. İstanbul'da henüz açılmış olan Hilton'da, Atlas Sineması'nda, Goldfinger'da konserler verdi. Vaktiyle ona dudak kıvıranlara bol bol nisbet yaptı. Ancak bir hayranı, "her şeyiniz iyi hoş da, şu burnunuz yok mu!" diyerek keyfini kaçırmıştı. Bir turnenin ardından çok övgüsünü işittiği Kazablankalı estetik cerrah Rene Bertrand'a gitti, burnuna çekidüzen verdirdi. Paris'e dönüşünde, V. Muhammed Bulvarı'ndaki Filip'in Yeri'nde yeni burnu için bir 'vaftiz gecesi' düzenlemişti. İnanmıyorsanız, 20 Ocak 1959 tarihli Fransız gazetelerine bakın: "Dario Moreno'nun yeni burnunun açılış töreni dün yapıldı. Herkes heyecan içindeydi. Dario acaba karşılarına nasıl çıkacaktı? Ortaya çeşitli fikirler atılıyordu. Biri, 'Duvak takıp gelecek, memleketinde âdet olduğu üzere bizden yüzgörümlüğü isteyecekmiş' derken, başka biri 'Hayır, Fantoma'nın kadife maskesini takacak' diyordu. Ama Dario ne gelin gibi geldi, ne de Fantoma gibi. Yüzüne bir mutfak kevgiri geçirmişti. Herkes yeni burnundan bir öpücük almak istiyordu. O ise, 'Yo yo, ilk buse sevgilimin' diyerek şakacıktan kaçıyordu. Peşpeşe patlatılan şampanyaların ardından, alkışlar arasında Dario'nun yeni burnu hizmete açıldı. Aşka gelen sanatçı, repertuarının en güzel şarkılarını bir bir sunduktan sonra, sarhoşlayıp Türkçe şiirler de okudu."

Bilmezdim şarkıların bu kadar güzel Kelimelerinse kifayetsiz olduğunu

Dario, Filip'in Yeri'nde acaba hangi şairin şiirlerini okumuştu? Bu sorunun cevabını, İstanbul'a ölmek üzere geldiği tarih olan 29 Kasım 1968'de, Hilton'un 438 numaralı suitinde düzenlediği basın toplantısında şöyle açıklamıştı:

"Onunla bir otel odasında tanışmıştım. Zaten en iyi dostlarımı hep otel odalarında tanımışımdır. Ankara'da çalışıyordum, Gar gazinosunda. Aslında Ankara'ya Bomonti gazinosunun daveti üzerine ve iki günlüğüne gelmiştim, ama iki yıl kaldım. Fransız şansonları, Arjantin tangoları falan filan. Yevmiyem 2,5 liraydı galiba. Haliyle lüks yerlerde kalamıyordum. Gün geldi, otel parasını ödeyemez duruma düştüm. Ulus'ta, Hergele Meydanı'nın ara sokaklarında daha da ucuz bir otel aramaya başladım. Nihayet bir otelde iki kişilik bir oda bulabildim. Otel katibi, 'Oda arkadaşın her gece çok geç ve çok sarhoş gelir, ona göre! Şair miymiş neymiş, garip' dedi. Bayağı merak etmiştim. Aylarca odamı paylaşacağım adam, ya çekilmezin biriyse... Ama karşılaşmak ne mümkün, ya ben geç geliyordum ya o. Sabah olunca da birimizden biri erken kalkıp gidiyordu. Sonunda bir sabah gözlerimi açtım, oda arkadaşım da açtı. İkimiz de akşamdan kalma. Birbirimize baktık. Gözler kan çanağı. Kendimi tanıttım; 'Bendeniz Gar gazinosu şantörlerinden falanca...' O da kendini takdim etti; 'Tercüme kaleminden Orhan Veli...' Kısa zamanda kaynaştık. Kimi gece ona yeni bir şarkımı söylerdim, o da bana yeni bir şiirini okurdu. Hiç unutmam, bir şiirini çok sevmiştim; 'Bilmezdim şarkıların bu kadar güzel, kelimelerinse kifayetsiz olduğunu, bu derde düşmeden önce...' Bunu benim için yazmış olmalı diye kendime pay çıkarırdım. Heyhat! Çok sonra öğrendim ki, bu şiiri benim için değil, meğer o sarışın, pembe-beyaz, kiraz dudaklı, biraz topluca edebiyat öğretmeni Nahit Hanım için yazmış.

Kahire'de bir Fransız dansöz

Ben de yıllar evvel en güzel şarkılarımdan birini bir kadına ithaf etmiştim. Sonra onunla evlendim de. Kahire'de bir konser veriyordum. Gazinoda bir Fransız dansöz vardı. Güzel bir kızdı. Âşık olmuş, gece gündüz adımı sayıklıyormuş. Sonra sayıklama nöbeti bana geçti. Evlendik. Fakat aşk rüyada güzelmiş, sayıklarken. Aniden ayrıldık. Şimdi o günlerden kalan tek hatıra bir şarkı, hepsi bu. Bir daha evlenmek mi, tövbe... Brigitte Bardot ayakla-

Dario tarihi

1948
Odeon'dan ilk 78'lik plağını çıkardı. İki baygın bolero: "Quizas, quizas, quizas" ve "A noche hable con la luna".

1949
18 Kasım'da Bobino'da, Leo Marjane'dan önce sahne aldı ve o sene iki şarkı çıkardı: "Amigo Mio" ve "Luna".

1950
İki sözleşmeyle sinemaya ilk adımını attı.

1951
Maurice Labro'nun "Pas de vacances pour Monsieur le Maire" ve H.G. Clouzot'nun "Le salaire de la peur" adlı Dario filmleri gösterime girdi. Chatelet'de en ünlü çağdaş operetlerden biri olan "Le Chanteur du Mexico"da Achichicacachocho rolüyle büyük başarı kazandı.

1952
Philips plak şirketinden ilk 78'liğini çıkardı: "Caramba"... Orkestrayı Michel Legrand'ın yönettiği bu albümün ardından iki 45'lik daha geldi. Bu yeni parçalar öyle bir başarı elde etti ki, eski plak şirketiyle yaptığı plaklar Philips tarafından yeniden piyasaya sürüldü. Mayıs ayında Moreno, Trenet'nin "Printemps à Rio" şarkısından sonra piyasaya çıkan "Granada"nın kayıtlarını yaptı. Henry Lepage'ın "Rires de Paris", Maurice Labro'nun "Deux de l'escadrille" ve Bernard Borderie'nin "La mome vert de gris" filmlerinde oynadı.

1953
Ekim ayında Gilbert Bécaud'nun ve Charles Aznavour'un imzalarını taşıyan iki şarkının kayıtları için stüdyoya girdi: "Viens" ve "Me que... Me que". O yıl yaptığı tek film, Bernard Borderie'nin "Les femmes s'en balancent"ıydı.

1954
Fransa, Çinhindi'ndeki savaşı bitirdi, Cezayir'deki savaşa başladı. Dario Fransızlara bütün dertlerini, tasaları-

dalgın suya

Sevimli şımarık, İstiklâl caddesindeki Galatasaray Lisesi'nin önünde trafik polisi...

"Hatıraların hayal olması" kaçınılmazdır ama...

Türk pop tarihi kiminle, nerede, ne zaman başlar? 1.Türkçe sözlü ilk tangolarla, 2. Fecri Ebcioğlu'nun yazdığı Türkçe sözlü yabancı bestelerle, 3. Hem müziği hem sözleri yerli şarkılarla. Hangsiyle olursa olsun, uluslararası ünü nedeniyle haklı olarak övündüğümüz İzmirli Dario Moreno'yu bu tarihin ya da hikayenin ilk duraklarından görenlerin sayısı küçümsenecek gibi değil.

Dario Moreno'nun bir önemli özelliği ise, entellektüel olmayan formasyonuna karşın, ömrü boyunca, öfkesi, aşırı sevecenliği, tutkuları ve birçok gerçek sanatçı gibi yaşayıp yine gerçek bir sanatçı gibi ölmeyi bilmesinden kaynaklanır. Bu da, medyanın sık sık üretip tükettiği şarkıcıların hemen her yerde boy gösterdiği günümüzde, Dario ve Dario gibilerinin çok özel bir konuma yerleştirilmelerine yeter. Dario Moreno, müziğin sarp yollarında yürümeyi göze alan genç şarkıcılara bir çeşit yol gösterici gibidir. "Hatıraların hayal olması" kaçınılmaz olabilir ama unutmamak, daha doğrusu unutmayı reddetmek yalnızca sanat adına değil, insanlık adına da bir gönül borcudur. Geçmiş biraz da gelecektir. Öyleyse şimdiki zamanı kurtaralım...

Mario Levi

Ekim 1992 tarihli Göztepe Kültür dergisinden özetle.

nma kapansa evlenmem. İnsan küçük aşklar için bile büyük şarkılar okuyabilir..."

B.B., Dario'nun Fransa'da çevirdiği 40 küsur filmden üçünde birlikte oynadığı rol arkadaşı.

B.B.'nin devr-i saltanatı düşünülürse, onunla aynı filmde gözükmek çok önemli. Dario da bunun keyfini sürecek tabii: "İyi kızdır, hoş kızdır ama ne de olsa kadın! Onunla birkaç film çevirdim, 'La Femme et le Pantin' (Kadın ve Kukla) –diğerleri 'Mambo', 'Voulez vous danser avec moi?'– çok beğenildi. Brigitte'te bir öğrenci havası vardır. Sevişmenin fasıllarını çok iyi bildiğini sanıyor! Birkaç kere de öpüp sıkıştırmadım değil... Ama tokatını da yedim. Tabii film gereği, ha ha ha..."

Hilton'daki basın toplantısında Eddie Constantine'den de söz açıldı haliyle, "babyface" Delon'dan önceki ve onun tam tersi bir hafiye. Bir dizi Akdeniz polisiye filminde birlikte oynamışlardı.

Dario, Zeki Müren'den pek hazzetmezdi, ama "oyunun kuralı" gereği "samimi kare"lere de hayır demezdi.

Kader ağlarını örerken

Ah Dario ah... Rengarenk kokteyllerin, çeşit çeşit kanapelerin gırla gittiği bu koltuklu basın toplantısından 10-15 saat sonra öleceğini nereden bilsin... O gece birkaç dostuyla buluşup Taksim gazinosuna (eski Sheraton, şimdiki Ceylan otelinin bulunduğu yerde) gitmeyi kuruyordu. 1946 yılında İzmir'den İstanbul'a geldiğinde orada ünlenmişti. Ama sahneye ilk defa Fenerbahçe'deki Belvü gazinosunda çıktı. Rivayete göre, tumba çalarak şarkı söylemeye başladı mı Dario, Fenerbahçe ve Kalamış koyu ışıl ışıl teknelerle dolarmış. Ateşli napolitenleri asıl Taksim gazinosunda hakkını buldu ama. Burada Fritz Kerlten'in orkestrasında solist olarak çalışıyordu. Tevs kardeşler, Sevim ile Sevinç de bu orkestranın solistleriydi. Dario, İstanbul'daki son gecesini bu gazinoda geçirmek istemişti. Ama aksilik işte, Zeki Müren de oradaydı. Gerçi aralarında o güne kadar herhangi bir sürtüşme yaşanmamıştı, farklı insanlara farklı şarkılar söylüyorlardı ama, yine de hazzetmiyordu işte ondan. Adını dünyaya (Fransa, İspanya, İtalya, Portekiz, İsrail, Kıbrıs, Fas, Mısır, Cezayir, Tunus, Lübnan) kabul ettirmişti, ama Türkiye'de ondan sonra geliyordu.

Artık Zeki Müren'le yıldızının barışmadığından mı, yoksa başka bir sebepten mi bilinmez, ani bir kararla Taksim gazinosundan kalkılıp Goldfinger'a gidildi, Hasan Kazankaya'nın Goldfinger'ına. Oradan da Kulüp X'e...

İzmir'in Yahudi mahallesinde...

Dario Moreno'dan söz edip de İzmir'i anmamak ne gaflet! Bir gece, Büyük Efes otelinin terasında, ılık imbata karşı ilanı aşk ettiği "canım dilber şehir, eşsiz sevgili İzmir"... İzmirli Dario Moreno sarhoştu, ağlıyordu, şarkısını bitiremeden sahneden kaçmıştı, Vasfi Uçaroğlu şahit.

Mezarlıkbaşı'ndan Anafartalar caddesi boyunca Tilkilik'e, yani Dönertaş'a doğru ağır ağır çıkın. Yüzyıllardan beri İzmir'in Yahudi mahallesidir burası. Zenginleri Karataş ve Alsancak'ta öbeklenirken, fakir fukara kısmı Mezarlıkbaşı'nda, 'Yahudihane'den bozma Yavutanelerde (bir çeşit toplu konut) üstüste yaşarlardı. Kadınlar, çocuklar tütünde, incirde, üzümde, bisküvi fabrikasında çalışırdı, erkekleri işportacılıkta. Her akşam memeleri henüz kabarmış güzel bacaklı kızlar çeşmeye giderlerdi. Cumartesileri '10 Emir' gereği ateş yakmadıkları için, İslam komşuların çocukları, harçlık karşılığı kapı kapı ateş servisi yapardı Yavutanelere.

Dario, 3 Nisan 1921 tarihinde bu mahallede, yakın arkadaşlarından Angela Toranto'ya göre ise, Aydın-Germencik'te doğmuştu. Baba tarafından 'Sabetay', annesi Rosa tarafından Meksika Yahudisiydi. İki kardeştiler. Büyükanne, büyükbaba da onlarla yaşıyordu. Asıl adı Davit olan Dario'nun sonradan İsrail'e göçen kardeşi Avram, 1993 yılı itibarıyla hayattaydı. Babası Moreno Arugete, şimendifer işçisiydi. Aydın tren istasyonunda, vagonlarda meydana gelen bir patlama sonucu 23 yaşında hayatını kaybetmişti. Aydın'da onları bir

---

nı unutturma misyonunu üstlendi: o yıl en az 12 yeni şarkı yaptı. Bu şarkıların ilki, Trenet'nin swing hattından giden Aznavour imzalı "Tiens, tiens, tiens"iydi. 11 Haziran'da Olympia'da, 2 Temmuz'da da Alhambra'da konser verdi. Oynadığı iki film aynı anda gösterime girdi: Yönetmenliğini Paul Cadeac'ın yaptığı "Quai des blondes" ve Henri Verneuil'ün "Le mouton a cinq pattes"i. Yılın sonunda piyasaya çıkan şarkıları büyük yankı uyandırdı: "Verite", "Istanbul", "Adios Amigos", "Un ange comme ça". 14 Ekim'den itibaren Juliette Greco'yla birlikte Bobina'da sahne aldı. 16 Aralık'ta Catherine Sauvage'la Olympia'da bir konser verdi.

1955

18 Şubat'ta Alhambra'da sahneye çıktı, 25 Ağustos'tan itibaren Lucienne Delyle'la Olympia'da söyledi. 11 Kasım'da Alhambra'ya döndü. O yıl, Dario en az 18 şarkı kaydetti, bunların ikisi uluslararası piyasayı düşünerek yaptığı iki İngilizce uyarlamaydı."La bourse des chansons" onu 1955'in yıldızı yaptı. "Papa loves Mambo" da büyük başarı elde etti.

1956

Üçü, başarılı parçalarının İngilizce uyarlaması olmak üzere, 12 parça yaptı. Borrodine'den sonra, Offenbach'ı modernize etti. "La vie parisienne"le ilk gözağrısı olan operetlere döndü ama, öteki çalışmalarına da ara vermedi. "Quand elle danse" parçasının ardından Paris'te gece hayatında "Moreno çılgınlığı"ndan söz edilir oldu, Dario'dan "şehvetli gecelerin prensi" diye bahsedildi. Ekimde tekrar Olympia'da sahnedeydi. İki filmi de sinema salonlarında gösterimde: Andre Cayètte'in "Œil pour œil" ve Robert Hossein'in "Pardonnez nos offenses".

1957

Moreno'nun en sakin yılı. Mayıs ayında Alhambra'da sahnede. 18 yeni şarkı kaydetti. Bu şarkı-

→59

bir bak...

Dario'nun şairi Orhan Veli'ydi. Ankara Hergele Meydanı'ndaki üçüncü sınıf bir otelden oda arkadaşı Orhan Veli...

felaket daha bekliyordu, kenti kül eden büyük yangınla evsiz kaldılar. Bu yüzden İzmir'e göçüldü. Genç yaşta dul kalan annesi terzilere ilik açıyor, teğel söküyor, düğme dikiyordu. Derken terzi Moiz'e gönül verdi, ikinci defa evlendi ve dört çocuk (şimdi biri Fransa'da, biri Amerika'da, biri Kanada'da, biri İsrail'de) daha yaptı. Etti dokuz nüfus! Haliyle haylaz, hiçbir iş tutmaz Dario'ya yol göründü, yetimhaneyi boyladı. Ancak bir süre sonra buradan da kapı dışarı edildi. Çünkü yetimhanede ancak anasız-babasız çocuklar kalabiliyordu. Sokaklarda bardağı bir kuruştan su sattı, Eşrefpaşa pazarında bir terlikçiye çırak girdi, Lale sinemasının tam karşısındaki Madam Bohara'nın leblebici dükkanında, Agora'daki Köfteci Emin'de çalıştı. 1928'de mahallede darbukayı ondan iyi konuşturan yoktu. Çırak yazıldığı dükkanlarda yata kalka İzmir Musevi Ikokulunu bitirdi.* 15 yaşında elinde gitarla sokaklarda çiftetelli çalıyor, Yahudi çocukların Bar-Mitzva (ergenlik) törenlerinde, Hamursuz, Roşa Aşana (yılbaşı), Yom Kipur (oruç), Sukot (çardak) bayramlarında, okul çaylarında, arkadaş partilerinde Yahudi İspanyolcası ile şarkılar söylüyordu. Avukat Nuri Fettah'ın Halim Ağa çarşısındaki yazıhanesine katip girmiş, bu sırada Milli Kütüphane'ye devam ederek kendi kendine Fransızca öğrenmişti. Geceleri düğünlerde çalıyordu artık. Eli para görünce annesini de yanına katarak Asansör mahallesine taşındı. İlk konserini Konak iskelesinin üzerindeki gazinoda vermişti. Uzun yaz geceleri Kordonboyu meyhanelerinde, şimdi NATO binası olan Marmara gazinosunda, İzmir Palas'ta hep onun şarkıları söyleniyordu.

Dario'nun gardrobu da ünlüydü. Hatta bir ara Fransa'nın en iyi giyinen ikinci adamı seçilmişti.

Amigo Mio

Askerliğini 1940'ların hemen başında Manisa Akhisar orduevi caz orkestrasında şantör olarak yaptı. Kaynaklar askerlik yaptığı yeri farklı gösteriyor. Kimine göre Mersin'de, kimine göre Adana, Ankara veya Konya'da veya hepsinde. Müzikle daha çok askerliği sırasında ilgilenebildi. Askeri mahfiller ona konservatuar gibi yararlı oldu. Bölük komutanı bir albay hayranı vardı. Kafayı çekip çekip ona "Amigo Mio"yu söyletirdi. Karısı intihar etmiş, meğer bu şarkıyı dilinden düşürmezmiş: "Yıllar ve yıllar sonra bir gün Atlas sinemasında konser verirken sahneye bir sepet çiçek geliyor. Çiçeklere iliştirilmiş bir de kart. 'Tekaüt albay' imzalı kartta 'Yine Amigo Mio'yu okur musunuz' yazıyordu. Modası çoktan geçmiş bu şarkıyı da kim ister diye merak ettim. Saçlarına ak düşmüş bölük komutanım koltuğunda iyice ufalmış, saklı saklı ağlıyordu."

Kukurikukuu...

Askerden sonra Ankara'da Gar gazinosunda Fransız şansonları, Arjantin tangoları söylemeye başladı. O sıralar bu tarzın İstanbul'daki ünlüsü 'maestro' Fritz Kerlten'di. Onunla Taksim gazinosunda tanışmıştı. Birlikte düet yaparak bir anda İstanbul sosyetesinin (Menderes sosyetesinin) gözüne girdiler. Dario, ileride Fransa'da durumunu düzeltir düzeltmez, İstanbul'a ilk gelişinde elinden tutan eski patronu Kerlten'i Paris'e getirtti, adını André Kerr'e çevirip piyanist olarak yanına aldı. Sonra durumu çok çok daha düzeltince, kuaförünü, gömlekçisini de Paris'e getirttiğini yazıyor eski dergiler.

İstanbul'a geleli topu topu bir yıl olmuştu. En son Maksim gazinosunda çalışırken yevmiyesine zam istemişti. Patron 20 veriyor, o 30 lira istiyordu, anlaşamadılar. Anlaşma olsa Paris'e gitmeyecek, belki de hayatı boyunca yerel bir şarkıcı olarak kalacaktı. Maksim'le ipleri koparınca Atina'ya gitti. Oradan uçak bileti alabilecek kadar parası olunca Paris'e, müzisyen pazarlayan birine, bir 'emprezaryo'ya havalı bir telgraf çekti: Notre Dame katedralinin karşısındaki Esmeralda otelinden bir suit ve havaalanında karşılama bekliyordu. Nitekim ayağının tozuyla Puerto Del Sol müzikalinde sahneye çıktı. O yıllar Los Paraguayos'dan daha ünlü olan Louis Alberto del Parana'dan etkilenen Dario'nun çağı, balad şarkıcılarının gözde olduğu yıllardı. Akdeniz-Latin romantizmi, onun derin, içten, hüzünlü sesine çok yaraşıyordu.

Yine de başlangıçta işler pek iyi gitmedi... Bir süre orda burda sürttü, Cannes'da Palm Beach otelinde çalıştı. Ordan Almanya'ya sıçradı. Savaş artığı askerlerinin gittiği barlarda Meksika, Jamaika ritmleriyle yankileri tavladı. Hele o "Jezabel" şarkısı yok mu? Olağanüstü bir başarı yakaladı bu şarkıyla, ardından Fransa'nın kapılarını açan "Adieu Lisbon" ve "Cocucouroucoucouuu..."

Artık Dario, kravatından mendiline kadar ipekler içinde dolaşan bir Fransız Nat King Cole olmuştu. Kanada ve Brezilya'da katıldığı festivallerden ödüllerle dönmüş, 1958 Venedik Film Festivali'nde "Œil pour œil" (Göze Göz) adlı filmdeki başarısından ötürü "en iyi yardımcı erkek oyuncu" ilan edilmişti. Yine aynı yıl La Vie Parisienne'de ilk defa klasik bir eseri plak yaptı ve "Grand Prix Disque" ödülünü kazandı. Gözde sahnelerden, Alhambra, Olympia, Maxim, Moulin Rouge, Bobino'dan aşağı inmiyordu. 1960'ta "baba ocağı"na çok güzel bir göz kırptı: International Concert of Canada festivalinde Fransa adına yarıştığı halde, göndere Türkiye bayrağı çektirmişti. "İzmirli Yahudi"nin bu jesti memlekette çok hoşa gitti, 1962'de devlet ona bir "Hitit Kursu" ile teşekkür etti. (Rivayete göre bir barda "Türklüğe" küfür eden Charles Aznavour'la herkesin ortasında dövüşmüştü.)

Dario zamanla o kadar ünlendi, o kadar ünlendi ki, bütün Akdeniz ülkelerinde Türkiye'den daha çok tanınıyordu. Akdeniz'i şarkılarıyla kuşatmış, bir "müzik gölü"ne çevirmişti. Türkiye'ye artık daha sık, hatta zırt-pırt geliyordu. Bu ziyaretlerde Hilton, Efes gibi büyük otellerin devreye girmesi de etkendi. İstanbul'a geldi mi, arkasında ön saflarda Erkan Özerman, Gönül Yazar, Zozo Toledo (öncü paparazzi) ve en meşhur şarkılarının yazarı Fecri Ebcioğlu gibi isimlerin bulunduğu bir ordu ile Boğaz'ın bütün meyhanelerini dolaşırdı.

"Asıl yolculuk"...

Sonra ver elini İzmir... Orada farklı "dağıtıyordu". Çocukluğunu aradığı Yahudi mahallesinde kapı kapı eski dostları dolaşırdı. Abdi'nin fırından sıcak sıcak boyoz (boş poğaça) alır, Hatuniye Camii'nin karşısındaki kahvede söğüş yumurta ve kaşar yer, üstüne bir de kahve çekerdi. Mahalleye girdiği zaman kadınlar, pencerelerden pencerelere çığlıklar atarak "bizim Dario geldi..." diye müjdeler verirlerdi. O da peşine takılan çocuklara cebindeki ufaklıkları saçarak prens gibi çalım satardı. Öğlen oldu mu, doğru Şükran Lokantası. Çipura, roka,

---

ların pek çoğu günün diğer şarkıcıları tarafından da yorumlandı: "Day O" ("The Banana Boat Song"; Shirley Bassey, Sarah Vaughan, Harry Belafonte), "Tout ce que veut Lola" (Annie Cordy, Petula Clark), "Fascination" (Line Renaud). Michel Legrand'la yıllar süren işbirliğinden sonra, yeni orkestra şefi Claude Bolling'le "Coucouroucoucou"yu piyasaya çıkardı.

60→

1958

"Viens" ile Dario ilk rock şarkısını yaptı. "Si tu vas à Rio"nun başarısı Brezilya turizmini de ihya etti. 30 Ekim'de yine Bobino'daydı. Sinemalarda da Julien Duvivier'nin "La femme et le Pantin"i ve John Berry'nin "Oh! Que Mambo"suyla seyircinin karşısına çıktı.

1959

Pek çok şarkıcı Dario'nun açtığı yoldan gitti. Belçikalı Cordy, İspanyol Gloria, İtalyan-Mısırlı Dalida, İngiliz Petula, İsrailli Rika... Dario, Henri Décoin'ın "Nathalie, agent secret", Georges Combret'nin "Marie des Isles" ve Michel Boisrond'un "Voulez-vous danser avec moi" (Brigitte Bardot ile) filmlerinde sinema seyircisinin karşısına çıktı.

1960

O yıl yaptığı 16 parçadan ikisi Fransızca ve Arapça karışıktı: Sanat yönetmeni Jacques Plait ile ortak çalışmanın ürünü olan "Ali" ve "Mustapha" ("Cherie je t'aime, cherie je t'adore"). Güney Amerika pazarını göz önünde bulundurarak, İspanyolca dört parçanın kayıtlarını yaptı: "Adios muchachos", "Caminito", "Plegaria" ve "Donde estas corazon". O yıl Dario'nun oynadığı dört film gösterime girdi: Maurice Cloche'un "Touchez pas aux blondes"u, Nunzio Malasomma'nın "La revolte des esclaves"ı, Norbert Caronneaux'nun "Candide"i ve Victor Merenda'nın "Le cave est piege"i.

1961

Twist radyoları istila etti ve Dario inişe geçti. Yine de 37'den

göreceksin

"Bardot'yu öpüp sıkıştırdığım da oldu. Ama tokadını da yedim. Tabii film icabı..."

buzlu badem, rakı sofrası kurulur, tanıdık tanımadık hemşehrileriyle futbol muhabbeti yapardı. Altay, Altınordu, İzmirspor, Göztepe, Kaf Sin Kaf... O hepsini birden tutardı. Bir de demir hindisiyle meşhur seyyar şerbetçisi vardı, peşisıra dolaşır, sayesinde güğümü iki saatte boşaltırdı. Agora'da Köfteci Emin'e de uğrar, ayaküstü beş-altı porsiyon, kırk-elli köfte, üç porsiyon piyaz, birkaç kase yoğurt yer, bana mısın demezdi. Akşam çöktü mü, faytonla Kordonboyu'nda piyasa yapar, meyhanelerden bir meyhane beğenip sokağa taşan bir çilingir sofrası kurardı.

Uçarı, zarif bir hovarda

Açıkçası Dario'ya zenginlik çok yaraşmıştı. Âlemde daima yanlış insanların silahı olan parayı rezil rüsva edercesine harcayarak yetimhane çocuklarının hıncını alıyordu. Efemine hovardaları düşünün, ne kadar uçarı, ne kadar zarif olurlar... İşte Dario, o. Sevimli şımarık, frankları rugan iskarpinlerine paspas yapmıştı.

Bir yandan da çok uyanıktı tabii... Avrupa henüz 'gazoz' takılırken, Coca Cola'nın hisselerine ortak oldu. Bu uzak görüşle kazandığı paraları altın çağındaki konfeksiyona yatırdı. Bu yüzden onun için mesela 'ana ocağı' Meksika'da binlerce dönüm çiftlik almak çocuk oyuncağıydı. Her yıl Rio karnavalına gider, çuvalla para harcardı. Cannes festivallerinin yıllar boyu en renkli siması ünvanını kimseye kaptırmadı. Şampanya rengi bir kadillağı vardı, Paris'te parmakla gösterilirmiş, devrin mecmuaları öyle diyor. Sonra gardrobu... Fransa'da Jean Marais'den sonra en zengin gardroba sahip ve en şık giyinen artist olarak da ün yapmış.

Don Kişot Brel, Sanço Panza Dario...

Hayatta en büyük isteklerinden biri de tiyatro yapmaktı. Bu fikri aklına ilk kez Orhan Veli sokmuştu. Otel odasında ona teatral pozlarla şiirlerini okurken, "sen tiyatrocu olmalıydın" dediğini hatırlıyor. Sonunda muradına da erdi. Hem de ne ermek!.. Belçika Kraliyet Tiyatrosu'nun Brüksel'de sahneye koyduğu, Don Kişot'u Jacques Brel'in canlandırdığı müzikalde, Sanço Panza rolünü üstlendi. Tombuldu ama daha da tombullaşması istenince, oh canına minnet, bir ayda tam 17 kilo aldı. Oysa kısa bir süre önce diabet teşhisi konmuştu, ayrıca böbrekleri de rahatsızdı. Tersine, kilo vermesi gerekiyordu. Daha önce Azraille üç kez burun buruna gelmiş, üçünden de kıl payı sıyırmıştı. Bir defasında İzmir'de, İş Bankası Müdürü İsfendiyar Bey'le beraber Kordon'da arabayla denize uçmuş, tesadüfen kurtulmuştu. Ölümle ikinci randevusunu Fas'ın Agadir kentinde turnedeyken yaşadı. Paris'e telefon etmek istemişti, ancak santral arızalıydı. Bunun üzerine bir başka kente gitti. Agadir, o ayrıldıktan bir saat sonra şiddetli bir depremle yerle bir oldu. Üçüncü hayati tehlikeyi İstanbul'da, ölümünden üç ay önce Goldfinger'da çıplak ayak gitar çalarken sahnede yaşadı. Elektrik çarpmasıyla hastanelik olmuştu.

Azraille son randevu

Don Kişot müzikali bir hafta istirahat molası verince, soluğu Tel Aviv'de aldı. Annesi hastaydı, ille de gelsin diye tutturmuştu. Oradan iki günlüğüne İstanbul'a geçti. İşte Dario yine gelmişti, Ses, Hayat, Akşam, şıngır mıngır manşetlerle Dario'ya hoşgeldin diyordu. İstanbul'daki ilk gününde Angela Taranto'nun evinde 'kurufasulye partisi' veren Dario, ertesi gün Hilton'da 'kayıntılı' bir basın toplantısı düzenledi. Bir hafta önce Belçika Kraliçesi Paola'nın gurur madalyası taktığı anlı şanlı Sanço Panza, 438 numaralı suitte 'habercilerle' tek tek şakalaşarak, şen şakrak kahkahalar atarak bütün kurtlarını döktü. Gazetecilere yol verdikten sonra saunaya indi. İstanbul'daki son gecesini arkadaşlarıyla ilk göz ağrısı Taksim Gazinosu'nda geçirmek istiyordu. Gelgelelim Taksim'den Zeki Müren orada diye tornistan yapan Dario ve arkadaşları, o gece Kulüp X'e postu sermişti. Dario burada da keyifsizdi. Orkestra peşpeşe twist çalıyor, pistte insanlar ayağının altında bir sigara izmaritini çiğner gibi çılgınca kıvranıyordu. Aslında bu dans, bu müzik çıktı çıkalı belli bir düşüş yaşayan Dario, gecenin ilk saatlerinde çok gergindi, bu sıra iki şişe kola devirdi. Baktı olacak gibi değil, bir viski, bir daha...

Sabah 9'da uçağı kalkıyordu. Havaalanına indiğinde başı kazan gibiydi, dizleri titriyordu. Gümrüğün merdivenlerini güç bela çıktı ve oracığa devrildi. Çevreden koşanlar "bir ilkyardım skandalı" sonucu Dario'yu kucaklarken düşürdüler. Koskoca gövdesi merdivenlerden aşağı yuvarlandı. Kalp kriziyle hastaneye yetiştirilen Dario, iki gün Azraille cebelleştikten sonra, 30 Kasım 1968 tarihinde, 47 yaşında beyin kanamasından öldü. Nereye gömüleceği olay olmuştu. Kimi akrabaları ve İzmirliler İzmir, annesi ise İsrail diyordu. Bu çekişme yüzünden zavallı Dario on gün morgda yattı. Sonunda iki çuval İzmir toprağı ile Tel Aviv'e gömüldü.

Ümit Bayazoğlu

(*) 1993 tarihli "Oh! Que Dario" adlı "made in France" CD'de Dario'nun hayat hikayesi epey farklı. Buna göre, babası ölünce, anne Rosa, Meksika'da afadını aramaya takıyor. Çoluk çocuk İzmir'den Meksika'ya gidiliyor. Dario'nun 1930'lu yıllara denk düşen çocukluğu Meksika'da geçiyor. Burada hukuk okuyor, bir avukatlık bürosunda staj yapıyor. Bu sıra bir fiestada Amerikalı orkestra şefi Mac Allen'ın dikkatini çekiyor. Adam buna bir Amerika-Avrupa turnesi ayarlıyor, 1948'de Odeon'dan ilk plak, sonra gelsin şöhretin yolları...

---

fazla şarkı çıkardı. İlk kez Brezilya'da, Portekizce dört parça kaydetti. Birigitte Bardot ile oynadığı film büyük başarı elde etti. BB hakkında yaptığı şarkı ise bütün Fransa'yı kasıp kavurdu. Sonbaharda bir Türkçe, beş İspanyolca ve iki de Flamanca şarkı çıkardı.

1962

İkisi Türkçe, biri Yunanca, dördü İspanyolca olmak üzere 22 yeni şarkı yaptı. Werner Jacobs'un bir operet uyarlaması olan "La veuve joyeuse" ve Raoul André'nin "Les femmes d'abord" adlı filmlerinde oynadı.

1963

Piyasaya çıkan yirmi küsur şarkısının yarısı "Malaguena" gibi geleneksel İspanyol şarkılarıydı. Ayrıca, ilk yıllarında söylediği "Quizas, quizas, quizas" ve "Granada"yı tekrar kaydetti. Türkçe parçaların sayısı giderek arttı, çünkü bundan böyle Ortadoğu pazarı, Fransa pazarından daha kazançlıydı. 24 Ekim'de Bobina'da sahne aldı. O yıl, Pierre Chevalier'nin yönettiği "Le bon roi Dagobert" filminde oynadı ama artık hiçbir şey eskisi gibi değildi. Otuz 45'likten sonra Dario'nun plak kariyeri sona ermişti. Artık sadece sinema vardı. 64'de Richard Pottier'nin "Le dernier tierce"si, 65'de Peter Glenville'in "Paradiso, hotel du libre echange"i ve Etienne Perier'nin "Dis-moi qui tuer"... 66'da ise Christian-Jaque'ın "Le Saint prend l'affut"u...

1968

H.G. Clouzot'nun "La prisonniere" filminde oynadı ve o yıl "büyük dönüş"ünü yaptı. 47 yaşındaydı, bıyıkları her zamankinden daha ince, gözleri her zamankinden daha parlaktı. Türkçe ve Fransızca altı şarkı kaydetti. Bunlardan biri de Gainsbourg'un "Desesperado"suydu. 15 Kasım'da Dario iki sahne parçası kaydetti: "La quete", "L'impossible rêve"... Şarkılarının promosyonu için Türkiye'ye geldi. Türkiye'den bir daha ayrılamadı. 30 Kasım günü havaalanında öldü.

→61

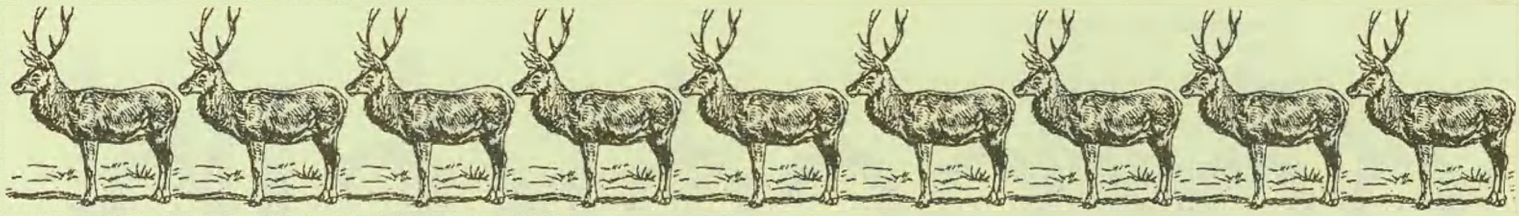

C→

COLLARD, CYRIL

"Yırtıcı Geceler" isimli romanına şu ithaf cümlesiyle başlamıştı: "Ana-babama ve belki de onlara hiçbir zaman veremeyeceğim çocuklara..." Bu satırları yazdıktan birkaç sene sonra, 1993'te, AIDS'ten öldü. Ölmeden evvel, aşklarını, hastalığını, yaşama tutkusunu, ölüme doğru yolculuğunu, kısacası hayatının son birkaç senesini anlattığı romanını bitirdi, romandan bir film senaryosu yazdı, filmi de kendi çekti, başrolünde oynadı, film için rock şarkıları besteledi, gitar çaldı ve söyledi... Cyril Collard 80'li yıllar Avrupa gençliğinin uç bir simgesiydi, kendi kuşağının boğuntusunu romanında ve filminde olağanüstü sarsıcı biçimde anlatmıştı. Romanında, (ve filminde, ve gerçek hayatında) 17 yaşındaki bir kızla ilişkiye giriyor, hayatının ilk "temiz" aşkını kirletmemek için seropozitif olduğunu uzun müddet ondan gizliyordu. *(Korkaktım: Laura'ya gecelerimin pisliklerinden arınmış olarak geldiğimi sanıyordum, ama ona sesimi çıkarmadan kanımın çürümüşlüğünü veriyordum. Virüsümü ona boşaltıyor ve hiçbir şey söylemiyordum. Bu sessizlik beni hayalet gibi izliyordu. Ona anlatmak istediğimde yapamıyordum: Henüz yeni onsekiz yaşına girmişti, yalnızca kirletilmiş bir masumiyet, mahvedilmiş bir hayat görüyordum.)*

Laura'sız anlarında yine eskisi gibi kendini yırtıcı gecelere bırakan bir gay'di *(Barbès'te bir Arap cafe'sinde bir masaya oturdum. Müzik kutusu Ferid El Atraş'ın bir şarkısını çalıyor. Hem kaybolmuş hem de eğleniyor gibi gözüken genç, ince, esmer bir çocuğa bakıyorum... O da bana bakıyor, bakışları sabit. Çıkmak için kalkıyorum, gelip masasına oturmam için işaret ediyor. İsmimi söylüyorum, diyor ki: "Ben Tillio, İtalyan asıllıyım." Gülümsüyorum ve diyorum ki: "Şimdiden yalan söylüyorsan, çok kötü başlıyoruz demektir".*

- "OK, ismim Cemal.")

Sürekli ırkçı tehdit altındaki kozmopolit Paris'te yaşayan muhalif bir beyazdı *(Laura benim için Paris'te yaşayan Afrikalı müzisyenlerle ilgili bilgi topluyordu. Onları filme çekmem istenmişti. Ama hükümet değişti: "Kültürel melezlik" artık iş yapmıyordu, proje yarım kaldı... Aramızda bedavadan kelimeler ve okşamalar değil, karşı konulmaz orgazmlar vardı. Lyon'a gidiyorduk. Carte de Séjour'un şarkıcısı Rachid, yeni vatandaşlık yasa tasarısına karşı düzenlenen açlık grevini destekleme gecesine katılmamı istemişti. Laura trenin tuvaletlerinde beni emdi. La Part-Dieu'de açık bir lokanta arıyorduk. Bir pazar akşamıydı, bomboş ticari merkezlerden geçiyorduk. Acı geçmiyordu: Önceki gün dişçi dört dişimi doldurmaya başlamış, geçici dolgular takmıştı. Laura'ya gitmek için beni kaldıran kan, elektrikli bisturiyle kesilmiş diş etlerimde zonkluyordu.)*

Filmin en tesirli sahnesinde "çürümüş" kanını bir silah gibi kullanıyordu: Bir Arap genci sokakta faşist dazlaklar çetesinden dayak yerken Cyril yetişiyor, bir bıçakla avucunu boydan boya yarıyor ve akan kanı onlara doğru tutup "Seropozitifim" diye bağırıyordu, "Eğer onu bırakmazsanız hepinize virüsü bulaştırırım". Dazlaklar derhal tüyüyorlardı...

Cyril Collard bu dünyada fazla vakit kaybetmedi. Filminin etrafında dönen yoğun tartışmaları, muhafazakar çığlıkları işitemeden, toparladığı Cesar ödüllerini göremeden öldü. "Yırtıcı geceler"den başını alıp gittiğinde henüz 32 yaşındaydı.

Annesi Janine Collard anlatıyor:

Dört yaşındayken Cyril okumayı biliyordu. Evin karşısındaki anaokuluna gidiyordu, pencereden onu gözlüyordum. Teneffüslerde, ellerini arkasına kavuşturmuş, yalnız başına dolaştığını görüyordum. Çıkışta ona soruyordum "-Eğlendin mi bakalım? -Hayır. -Ne Yaptın? -Hiç. -Kimin yanına oturdun? -Bilmiyorum. -Öğretmeninin adı ne? -Hiç bilmiyorum..." Bir ayın sonunda biraz endişelenmeye başlamıştım. Sonunda okulun müdürü de beni çağırıp şunları söyledi: "Onunla biraz sorunlarımız var. Hiçbir şeyle ilgilenmiyor, canı sıkılıyor. Okumayı biliyor, okumuyor. Yazmasını öğrenmeye başladı, yazmıyor. Burada vakit kaybediyor gibi bir hali var".

k→

KAZANKAYA, HASAN

Hasan Kazankaya, sinemacı, gazinocu, organizatör, mühendis, tarihçi. Eskiden beri ve halen meşhur Ülker sokağı sakinlerinden. Habitat zamanı, hemzemin dairesinin demirparmaklı penceresine naylondan Türk bayrağı asmıştı... Polis terörüne karşı travestiler, orospular, ibnelerle bir tutulmasın diye. Her sabah daima 7'de kalkar, ayar birasıyla gargara yapıp bir sigara yakar. Televizyonu açar, gözlüklerinin altıyla gazeteleri, üstüyle mahalleden gelip geçeni kontrol eder. Yerli sinema sabah kuşağında zaplaya zaplaya kendi filmlerini arar.

Hasan Kazankaya'nın çok özel tarihinde Hilton Oteli'nin tayin edici bir rolü vardır. O bu otelin önce kapısında, ardından lobisinde, en nihayet suitlerinde çeşitli dolaplar çevirmiştir. Ama kiminle? Dolandırıcılar Kralı Raki (Tevfik Yener üstadın mühim ifşaatına göre Lucky) ile... Hasan Kazankaya'ya eskiden Hasan 'Kazaplankaya' derlermiş, mekancılığından kinaye...

Kurnazlıkta, önsezide, işbitiricilikte doğma büyüme Tavukuçmaz (Akyol) yokuşu yetiştirmesi Raki ile taşradan gelip de aşık atmış ve tarihe yaşarken malolmuş iki kurnazdan biri Gazinocular Kralı Fahrettin Aslan'sa öbürü Hasan Kazankaya idi.

"Whisky a Go Go", "Golden Key", "Gold Finger", "Kulüp-X" gibi 'sektörde çığır aşmış' kulüpleri 'çarıklı erkan' beğenisiyle çarıklı erkan sosyetesine yutturmak onun için çocuk oyuncağı oldu. Dehası da bu sanıldı...

Halbuki gözden kaçan en özgün yanı, mühendisliği ve tarih yazarlığıydı. Erol Simavi, Kanlıca'daki yalısının rıhtımını yasadışı olarak Boğaz'a doğru büyütmek için onun mühendisliğinden istifade etmişti. Ki, Kazankaya'nın iddiası; İndependenta bindirse yıkılmaz bir eser meydana getirmişti, Sedat Simavi'nin Cabir Vada'ya tarihini (Yedigün Neşriyat) yazdırdığı Kanlıca'da.

Tarihçiliği ise, ona pahalıya malolmuş bir hobi şimdi. Çatı katında balya balya çürüyen 2000 sayfalık "İstanbul'un Fethi'nin İçyüzü" adlı benzersiz eseri malesef elinde patladı. Bu onun hayatta yenilmediği halde ilk ve tek yenilgisi. Kazankaya'yı bu kitabı yazmaya iten 'bilim aşkı', mühendislik merakı! Bir kalyonun enini, boyunu, ağırlığını ölçmüş, biçmiş ve Fatih'in Tophane sırtlarından Haliç'e gemi yürütemeyeceğini hesaplayıp kaleme sarılmış...

m→

MAMBO MUAMMER

Mambo, bilindiği gibi rumbanın bol swingli olanı. Küba kökenli bir dans nağmesi. Muammer ise Tekirdağ'ın Malkara kazasından. Çocukluğu 1955-65 yılları arasına rastlar. Babası eğitmendi (vaktiyle öğretmen açığını kapatmak için icad edilmiş, iki yıllık bir kursla mezun edilen köy öğretmeni), annesi evde terzi. Muammer, Dario Moreno'nun 'Hey Mambo İtalyano' şarkısına fena sardırmıştı. Bir-iki mevsim, bazen uluorta veya sokaklarda tek başına Hey Mambo İtalyano diye dolaştı. Muammer bu şarkıyı ıslıkla da çok güzel çalardı. Kiliseden bozma Yeni Melek Sineması'nın makinisti Gından (evet adı böyleydi), makine dairesinin küçük penceresin-

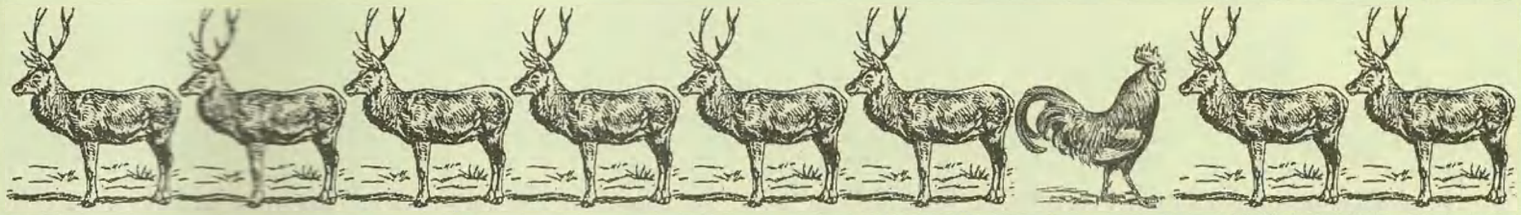

den Muammer'i görür görmez, Hey Mambo İtalyano'yu pikaba yerleştirirdi. Muammer hiç nazlanmadan acayip bir tezahürat altında beyaz perdenin önündeki salaş sahneye çıkar ve mambo yapmaya başlardı. Kâh sanki tumba çalar gibi yaparak kâh ellerinde güya maraka varmış gibi çalkalanarak dans ederdi. Muammer'in adı bu yüzden Mambo kaldı. Ortaokuldan sonra okumadı. Babası ona mahalle arasında bir terzi dükkanı açtı. Bugün de ona Mambo diyorlar. Tuhaf, o yaz o şarkıyla beraber moda olan bir de Zambo marka sakız vardı piyasada.

S→

SEYİT RIZA

Dersim hareketinin lideri olarak bilinen ve 1937 yılında Erzincan'da, 84 yaşındayken idam edilen aşiret lideri. Dersim'in, bugünkü adıyla Tunceli'nin Ovacık ilçesine bağlı Ağdat köyünde doğdu. Seyit Rıza'nın ailesi, Şeyhhasanlar aşiretinin Abasanlar kolundan geliyordu. Seyit Rıza da büyüyünce aşiretin lideri oldu... Doğu Anadolu'nun en dağlık bölgelerinden biri olan Dersim, devletle asker ve vergi konusunda hep sorun yaşıyordu. 1937'ye dek, hemen her yıl askeri birlikler Dersim'i kuşatıyordu. Askeri kuşatmalar, cumhuriyet döneminde yapılan bazı idari reformların etkisiyle 1937'ye kadar durdu. 1937 yılında Pah ve Kahmut bucaklarını birbirine bağlayan ve Harçik deresi üzerinden geçen köprünün kimliği bilinmeyen kişilerce yakılması, olayları tekrar başlattı. Mayıs ayı içinde Dersim üzerinde uçaklar uçmaya ve devlete bağlılık isteyen bildiriler atılmaya başlandı. Askerler ve halk arasında çatışmalar çıktı. Atatürk'ün manevi kızı Sabiha Gökçen'in kullandığı bir uçaktan köylere bomba atıldı. (Nokta dergisinin 28 Haziran 1987 tarihli sayısında, Gökçen bombalamayla ilgili şunları söylüyordu: "Elli kiloluk bombanın ne şeysi olur?..") Seyit Rıza temmuz ayı içinde "Dersim generali" sıfatıyla İngiltere Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği mektupta şunları yazdı: "Üç milyon Kürt, benim sesimden ekselanslarına sesleniyor ve hükümetinizin yüksek manevi etkisinden Kürt halkını yararlandırmanızı sizden istirham ediyor." Ancak bu istek olumlu karşılanmadı. Temmuz sonlarında Dersim'de itaatsizlik eden köylerin hepsi askerler tarafından arandı, tüm silahlar toplandı. Seyit Rıza, kimilerine göre teslim olarak, kimilerine göre Erzincan'a hükümetle görüşmek için gittiğinde yakalandı. Hemen yargılandı ve 18 Kasım 1937 tarihinde diğer aşiret liderleriyle birlikte idam edildi. Bu tarihte sona eren isyan, 1938'de tekrar çıktı. Bu kez, bazı kaynaklarda 9000 olarak gösterilen ölü sayısıyla ayaklanma bastırıldı. Köylerin çoğu boşaldı, halk batıya göç etti.

t→

TAHA

tahaccüm: genleşme.
tahaddüs: yokken oluşma, sonradan ortaya çıkma; sezgi.
tahaffuz: korunma, sakınma.
tahaffüf: hafif olma, hafifleme.
tahakkuk: hayallerin gerçekleşmesi.
tahallus: kurtulma, kurtuluş.
tahammül: bir kimsenin güç, yıkıcı etkileri kaldırabilme, yıpratıcı koşullara katlanabilme, sessizce dayanabilme gücü.
taharri: bir şeyin ya da bir konunun aslını araştırma.
taharrük: hareket etmek, bir harfin hareket etmesi.
tahassür: hasret çekme, özlem.
tahaşşür: dirilme.
tahatti: yürüme, bir şeyi aşıp geçme; hücum etme.
tahattur: hatırlama.
tahavvül: bir halden başka bir hale dönüşmek.
tahayyül: bir şeyin imgesini, görüntüsünü zihinde canlandırma, imgeleme.
tahazzur: yeşerme.

TERAMİN

Sesi hemen diğerlerinden ayrılabilen bir enstrümanın adı. 1950'lerin bilimkurgu filmlerinde sıkça kullanılan, titrek, akılda kalıcı bir sesi var. Elektronik müzik aletlerinin ilk örneklerinden biri ve synthesizer'ların öncüsü. Aleti çalarken hiçbir parçasına temas edilmiyor. Ses, teramin tepesindeki metal bir çubuk ile bir kenarında bulunan dirsek şeklindeki bir başka metal çubuk arasındaki elektro-manyetik alanda müzisyenin ellerini gezdirmesiyle elde ediliyor. 1920'larda ve 30'larda büyük bir popülerliği olan teramin, II. Dünya Savaşı'ndan sonra unutuldu. "Dünyanın Durduğu Gün" gibi filmlerin müziklerinde, Beach Boys'un "Good Vibration" ve Led Zeppelin'in "Whole Lotta Love" gibi şarkılarında çalındı. Bugünlerde teramin kullanan müzisyenler arasında Paul Weller, Jon Spencer Blues Explosion, Tesla gibi isimler var. Portishead'in "Dummy"sinde de teramini duymak mümkün... Teramin, 1920'de Leon Theramin adlı bir Rus tarafından icat edilmiş. Leon Theramin, ilk olarak ülkesinde meşhur olmuş, Lenin'e de konser vermiş. 1920'lerin sonunda New York'a yerleşmiş ve siyah bir dansçıyla evlenmiş, orada da mucitliğe devam etmiş. Dansçıların hareketleriyle kontrol edilen terpsitone ve aynı anda çok sayıda ritm üreten rhytmicon bunlardan ikisi. 1938'de Rusya'ya döndüğünde, bilinmeyen nedenlerden ötürü yedi yıl çalışma kampına mahkum edilmiş. Savaş çıktığında bir araştırma enstitüsünde görevlendirilmiş. İcat ettiği minyatür bir dinleme cihazı KGB tarafından kullanılmış, Stalin ödülüne layık görülmüş. Moskova konservatuarında profesörken hayatını Batılı bir gazeteciye anlattığı için, 1960'da bu görevinden atılmış. Kasım 1993'de ölmüş.

W→

WILD BUNCH

Bristol'de 1982 yılında faaliyete geçen bir grup. Hatta bir nevi çete. Elemanlar arasında Nellee Hooper, Mushroom, 3-D Daddy G, Milo Johnson, Shara Nelson gibi isimler bulunuyordu. Aşağıdaki 90'ların öncü plaklarında hep onların çıkışlı müzisyenlerin parmağı var: **Soul II Soul** - Club Classics Vol I (1989) Çoğu kişi tarafından, has İngili dans albümü olarak nitenlendirelen bu albüm iki milyon sattı. Soul II Soul'un adamı Jazzy B, Nellee Hooper'ı Wild Bunch'tan bulup yardıma çağırdı. Albümün ağır dans ritmleri daha sonra Bristol sound'un alameti farikası olarak nitelendirilen cinstendi... **Neneh Cherry** - Raw Like Sushi (1989) Neneh Cherry'nin bu ilk albümünde, Massive Attack'ten Robert Del Naja (nam-ı diğer 3D) ve Mushroom vardı. Nellee Hooper da, albümün en popüler parçası Buffalo Stance'in yaratıcılarındandı... **Massive Attack** - Blue Lines (1991) Soul II Soul'un albümünün ardından, rahat ve esnek bir dans albümü fikri akla yakın geliyordu. Grubun üç temel elemanının yanına Shara Nelson, Horace Andy, Nellee Hooper ve Tricky eklendi. Ortaya çıkan radikal ve yepyeni bir sound'tu. Kısa zamanda klasiğe dönüştü... **Massive Attack** - Protection (1994) Blue Lines'ın ardından Shara Nelson, Johnny Dollar ayrıldı. Hooper (ki o sıralar Madonna gibi ünlülerle çalışıyordu) prodüksiyona yardım etmek için yuvaya döndü. Nicolette ve Tracey Thorn vokallere destek verdi. Protection hem ilk albümden daha büyük bir başarı sağladı, hem de Everything But The Girl, Tricky ve Portishead'in başarılarının temelini hazırladı... **Tricky** - Maxinquaye (1995) Massive Attack'in albümlerine katkıda bulunan Tricky, solo albümüyle birlikte mahşeri, sıkıntılı bir sound yarattı. Şarkıcı Martina'nın rolü de çok önemliydi... **Björk** - Post (1995) Björk, Nellee Hooper ile, ilk albümü Debut'ta da çalışmıştı. Programlanmış beatlerin ve karmaşık orkestrasyonların ilginç bir karışımı olan şarkılar bu işbirliğinden doğdu. Diğer prodüktörler arasında Graham Massey, Howie B ve Tricky de vardı... **Roni Size & Reprazent** - New Forms (1997) Roni Size bu albüm için şöyle diyor: "Bu bir caz albümü değil, vokal, bas, beat, hip hop, urban ve endüstriyel müzik albümü..." Drum'n'bass'ı, mainsteram'e sokacak albüm olarak kutsanan bu yapıt, özellikle Portishead'in adamı Clive Deemer'ın caz davuluna dayanıyor.

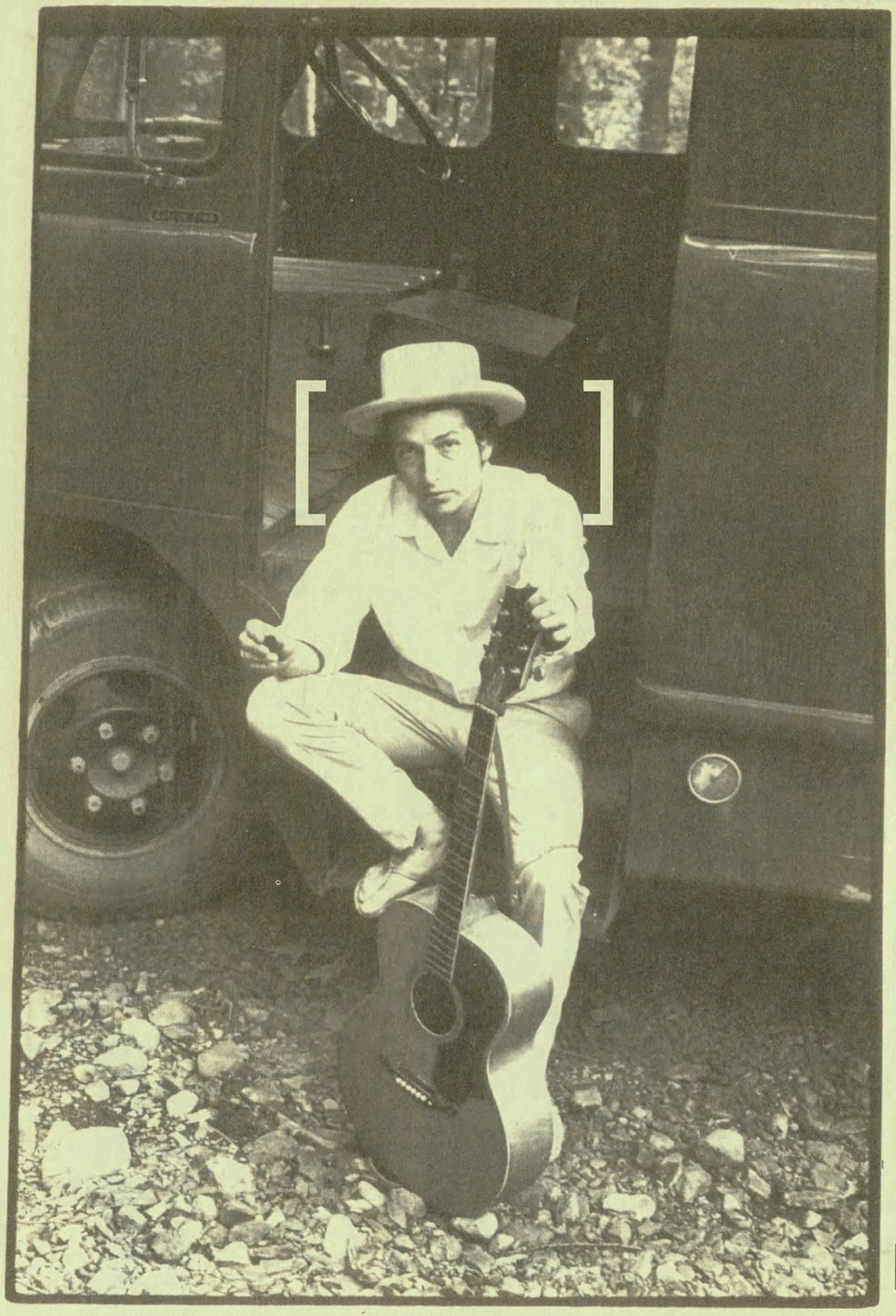

Bir lokantadayım
Kestiremiyorum canımın ne istediğini
Sadece kendimden emin değilim belki de
Bir garson kız yaklaşıyor, kimse yok etrafta
Ondan ve benden başka
Bir tatil günü herhalde, ortalık bomboş olduğuna göre
Masaya çökerken garson kız süzüyor tepeden tırnağa
Güzel bir yüzü var, uzun, beyaz bacakları
"Söylesene" diyorum, "canım ne istiyor?"
"Büyük ihtimalle" diyor, "haşlanmış yumurta"
"Tamam" diyorum, "getirsene birkaç tane"
"Hiç kalmadı maalesef" diyor, "yanlış zamanda geldin"
Ve sonra da diyor ki, "sen ressamsın, benim resmimi yapsana"
"Yapardım, yapabilseydim" diyorum, "fakat ben bilmem ki ezberden çizmeyi"
"Karşında duruyorum ya" diyor, "bana bakmıyor musun yoksa?"
"Peki" diyorum, "biliyorum bilmesine de, resim defterim yok yanımda"
Bir peçete uzatıyor, "al işte" diyor, "çiz buna"
"Peki ama" diyorum, "kalemim nerede bilmiyorum"
Bir kalem çıkarıyor kulağının arkasından
"Hadi" diyor, "yap resmimi yap, burda duruyorum işte"
Çiziktirip bir şeyler gösteriyorum
Suratıma fırlatıyor peçeteyi
"Bu" diyor, "hiç benzemiyor bana"
"Bi'dakka ham'fendi" diyorum, "çok benziyor hattı zatında"
"Dalga mı geçiyorsun" diyor, "keşke" diyorum "öyle olsaydı"
Derken, "sen" diyor, "kadın yazarları okumuyorsun galiba"
En azından öyle diyor gibi geliyor bana
"Nereden biliyorsun" diyorum "çok yanılıyorsun"
"Peki" diyor, "hangisini okudun, söyle bakalım?"
"Erica Jong" diyorum.
O anda içeri gidiyor "bi'dakka"lığına
Usulca kalkıyorum masadan, karışıyorum sokakta koşturan kalabalığa
Nedense kimsenin bir yere gittiği yok ama

BOB DYLAN
TIME OUT OF MIND, HIGHLANDS